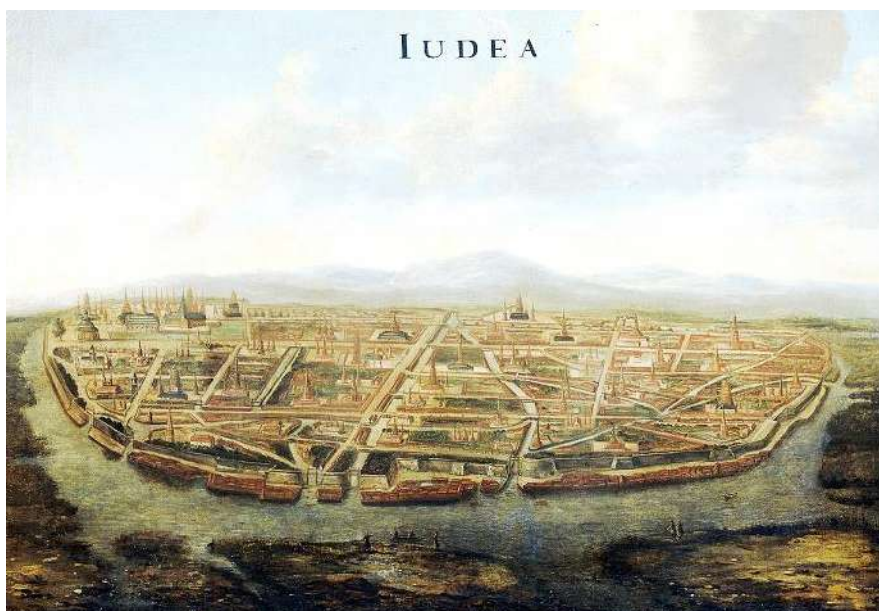
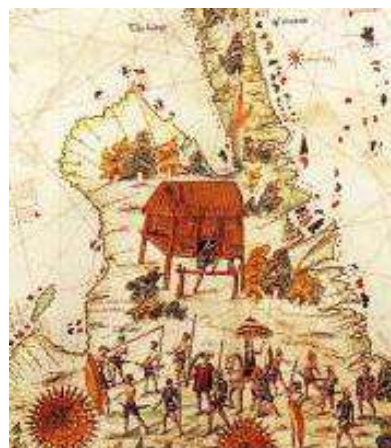

ภาพแผ่นดินไทยสมัยกรุงศรีอยุธยา

ภาพวาดกรุงศรีอยุธยา เมื่อ พ.ศ. ๒๒๐๕ (ค.ศ. ๑๖๖๒) สมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช
โดย จิตรกรฮอลันดาชื่อโจฮานเนส ริงค์บูนส์ (Johannes Vingboons) ที่บริษัทวิโอซีจ้างมา
ปัจจุบันอยู่ที่พิพิธภัณฑ์ริกส์ เนเธอร์แลนด์
(<http://www.rijksmuseum.nl/assetimage.jsp?id=SK-A-๔๔๗๗>)

แผนที่ประเทศไทยสมัย พ.ศ. ๒๐๘๕ (ค.ศ. ๑๕๓๒) สมัยสมเด็จพระไชยราชาธิราช
หรือก่อนสมเด็จพระนเรศวรมหาราชประสูติ ๑๑ ปี เขียนโดย จีน รอตซ์ (Jean Rotz) ชาวสกอตแลนด์
แผนที่นี้คล้ายกลับหัวเพราะใช้ด้านบนชี้เข้าเส้นศูนย์สูตร ซึ่งเป็นที่นิยมกันในสมัยนั้น
โปรดสังเกตบ้านเรือนของชาวสยามและการแต่งกายของทหารสมัยนั้นในแผนที่
(<http://www.posterlux.ru/collections/gallery/karti-morei-i-okeanov-legendarnie-moreplavatel/๑๐๑๐๕/page/๑>)

แผนที่โลก พ.ศ. ๒๑๑๓ (ค.ศ. ๑๕๗๐) สมัยสมเด็จพระมหาธรรมราชา
โดยนักแผนที่ชาวเฟลมิชชื่อ อับราฮัม โอเทลลิส (Abraham Ortelius)

(<http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/e/e๒/OrteliusWorldMap๑๕๗๐.jpg/๑๒๘๐px-OrteliusWorldMap๑๕๗๐.jpg>)

แผนที่สยาม สมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช พ.ศ. ๒๒๒๙ (ค.ศ. ๑๖๘๖)

โดยช่างแผนที่ชาวฝรั่งเศสชื่อ พลาซิด R.P.Placide ที่เดินทางมากับคณะทูต เซอร์วาลีเยร์ เดอ ชอมองด์
(<http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/๘/๘c/๑๖๘๖FrenchMapOfSiam.jpg/๗๑๑px-๑๖๘๖FrenchMapOfSiam.jpg>)

แผนที่กรุงศรีอยุธยา สมัยพระเพทราชา ค.ศ. ๒๒๓๙ (ค.ศ. ๑๖๙๖)
 (http://www.ayutthaya-history.com/Geo_Map_Coronelli.html)

แผนที่กรุงศรีอยุธยา พ.ศ. ๒๒๖๗ (ค.ศ. ๑๗๒๔) สมัยสมเด็จพระเจ้าท้ายสระ
 (<http://www.aseanworldheritage.com/๒๐๑๑/๑๐/ayutthaya-early-chapter-๒.html>)

เศียรพระพุทธรูปที่ถูกหุ้มด้วยรากไม้มาหลายร้อยปี ที่วัดมหาธาตุ ออยุธยา
<http://www.theepicengine.com/๒๐๑๒/๐๗/๓๑/southeast-asia-and-the-americas/>

ตู้พระธรรมลายรดน้ำ ฝีมือพระครูวัดเชิงหวาย ปัจจุบันอยู่ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร
<http://www.jitdrathanee.com/Learning/images/khru/lai-rod-nam๐๑.jpg>

พระปรางค์วัดราชบูรณะ อโยธยา สร้างสมัยเจ้าสามพระยา

[http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Wat_Ratchaburana_\(Ayutthaya\).jpg](http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Wat_Ratchaburana_(Ayutthaya).jpg)

เครื่องทองคำสมัยอยุธยา พบในกรุพระปรางค์วัดราชบูรณะ

<http://www.siamsouth.com/smf/index.php?topic=๑๕๘๓.๐>

กระบวนเรือรับราชทูต สมัยอยุธยา ภาพเขียนโดยจิตรกรฝรั่งเศส
<http://www.siam-property.com/blog/๒๐๑๑/๐๕/thailand-history-๒/>

ภาพช้างไทย วาดโดยจิตรกรฝรั่งเศส สมัยคริสต์ศตวรรษที่ ๑๗
http://www.thailanddaddy.com/ayutthaya_kingdom.html

การต่อสู้บนหลังช้าง
<http://www.telegraph.co.uk/news/picturegalleries/picturesoftheday/๗๑๘๗๖๘๙/Pictures-of-the-day-๘-February-๒๐๑๐.html?image=๘>

พระที่นั่งสรรเพชญปราสาท ในพระบรมมหาราชวัง กรุงเทพมหานคร สร้างจำลองขึ้นใหม่ที่เมืองโบราณ สมุทรปราการ
<http://www.ec-mall.com/gallery/architecture/temple/๑๘๑๓๒.html>

ตลาดและบ้านเรือนสมัยอยุธยา สร้างจำลองที่เมืองโบราณ สมุทรปราการ

บทที่ ๖

อาณาจักรสยามสมัยกรุงศรีอยุธยา

(พ.ศ. ๑๘๙๓-๒๓๑๐)

ชาวไทยเริ่มตั้งถิ่นฐานบริเวณสุวรรณภูมิ ราว ๙๐๐ ปีมาแล้ว มีเมืองสำคัญหลายเมือง เช่น ละโว้ สุโขทัย อโยธยา สุพรรณภูมิ เชียงแสน เชียงใหม่ นครศรีธรรมราช พ.ศ. ๑๘๙๓ พระเจ้าอู่ทองทรงสถาปนากรุงศรีอยุธยาเป็นเมืองหลวง เมื่ออาณาจักรขอมและสุโขทัยเริ่มเสื่อมอำนาจลง กรุงศรีอยุธยาเป็นเมืองสำคัญที่มีต่างชาติเข้ามาติดต่อค้าขาย รุ่งเรืองมา ๔๑๗ ปี มีกษัตริย์ปกครอง ๓๓ องค์ ๕ ราชวงศ์ (ไม่นับขุนวรวงศาธิราช) จนกระทั่งพม่าตีกรุงแตกเมื่อพ.ศ. ๒๓๑๐ ทำให้กรุงศรีอยุธยาที่เคยเจริญดงาม กลายเป็นเมืองร้าง เป็นที่อาศัยของ งู แมงป่องและค่างคาว

แผนที่อาณาจักรอยุธยา เขียนเมื่อ พ.ศ. ๒๑๑๙ (ค.ศ. ๑๕๗๕) สมัยสมเด็จพระมหาธรรมราชา

(http://www.cartography.henny-savenije.pe.kr/quality/images/map๐๙_jpg.jpg)

๖.๑ เมืองอโยธยา ศรีรามเทพนคร

จารึกปราสาทพระขรรค์ ของพระเจ้าชัยวรมันที่ ๗ (พ.ศ. ๑๗๓๔) ระบุรายชื่อเมืองสำคัญไว้หลายเมือง แต่ไม่มีชื่อเมืองอโยธยาไว้เลย แสดงว่าในตอนนั้นอโยธยายังมิได้เป็นเมืองสำคัญ

สมัยที่กรุงสุโขทัยเริ่มมีอำนาจ ตั้งแต่พ.ศ. ๑๗๖๒ ก่อนการสถาปนากรุงศรีอยุธยานั้น มีเมืองอโยธยาหรือ ศรีรามเทพนคร รุ่งเรืองอยู่ทางทิศใต้ของกรุงสุโขทัย และลพบุรี และมีแคว้นละโว้ และสุพรรณภูมิอันรุ่งเรืองอยู่แล้ว

พงศาวดารเหนือ ระบุว่า “จุล ศักราช ๔๐๖ (พ.ศ. ๑๕๘๗) เชิญพระศพ (พระนางสร้อยดอกหมาก) พระราชทานเพลิง ที่แหลมบางกะจะ สถาปนาเป็นพระอาราม นามว่าวัดพระเจ้านางเชิง” ศิลปินจารึกวัดศรีชุม จารึกไว้ว่า “สมเด็จพระมหาเถรศรีศรัทธาธรรมาจุฬามณีศรีรัตนลงกาที่ปมมหาสามีเป็นเจ้า (หลานพ่อขุนผาเมือง) เคยนำกึ่งพระศรีมหาโพธิ์จากนครสิงหล (ลังกา) มาปลูกไว้ในศรีรามเทพนคร

เปื้องใต้กรุงสุโขทัย” และ สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาตำราภิธานญาณ ทรงให้ความเห็นว่า “อันเมืองอโยธยานั้น พวกขอมตั้งขึ้นเมื่อปกครองอยู่ ณ ลพบุรี ... ปรากฏในพงศาวดารฉบับหลวงประเสริฐว่ามีการสร้าง พระพุทธรูป พระเจ้าพนัญเชิง (พแนงเชิง) เมื่อ พ.ศ. ๑๘๖๗ คือก่อนพระเจ้าอู่ทองมาสร้างเป็นราชธานีถึง ๒๖ ปี.....”

พระยาโบราณบุรณรักษ์ (ต่อมาคือพระยาโบราณราชธานินทร์) ให้ความเห็นไว้ในหนังสือ ตำนานกรุงเก่าว่า “เมืองหนึ่งซึ่งอยู่เหนือจากกรุงเทพมหานครขึ้นไป ที่เรียกกันว่ากรุงเก่าในเวลานี้ ไซ้จะ ได้เป็นเมืองหลวงของประเทศสยาม ฉะเพาะแต่ครั้งที่สมเด็จพระรามาธิบดี(อู่ทอง) เสด็จมาสร้างเป็นพระ นครขึ้นที่หนองโสนเป็นคราวแรกก็หาไม่ ตามตำราโบราณมีพระราชพงศาวดารเหนือเป็นต้น กล่าวความ ชัดเจนว่า เมืองนี้ก่อนแต่ศักราช ๓๐๐ ปีขึ้นไป ก็เคยได้เป็นเมืองหลวงของประเทศสยามชื่อว่ากรุงศรี อโยธยา มีกษัตริย์ทรงปกครองสืบต่อมาเป็นหลายพระองค์ แต่ความในพระราชพงศาวดารฉบับนั้น บกพร่องไม่ใคร่จะติดต่อกันได้ ลงท้ายชื่อกรุงศรีอโยธยาสูญหายไปกลายเป็นเมืองเรียกว่า เมืองเสนาราชนคร จึงเห็นว่าจะคงจะเป็นด้วยกรุงศรีอโยธยาเสื่อมถอยลง ”

เมืองอโยธยาในรัฐอุตตรประเทศ อินเดีย

(http://www.cbc.ca/news/background/india/crisis_ayodhya.html,
www.parjatakuru.com/uttarpradesh/index.html)

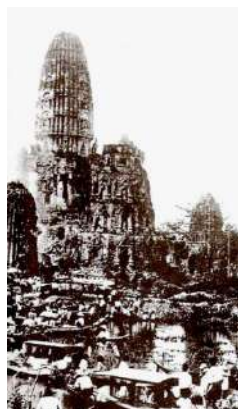
ชื่อเมืองอโยธยาของไทยนั้น อาจจะได้มาจากชื่อเมืองอโยธยา (Ayodhya) ในรัฐอุตตรประเทศ ทางเหนือของอินเดีย ซึ่งแปลความหมายได้ว่า “เมืองที่ไร้สงคราม” ชื่อเมืองนี้ปรากฏในวรรณกรรมอินเดีย เรื่องรามเกียรติ์ด้วย

โบราณสถานสมัยเมืองอโยธยาศรีรามเทพนคร ที่ยังเหลืออยู่ถึงปัจจุบัน ได้แก่ เจดีย์วัดสามปลื้ม (เจดีย์กลางถนนก่อนข้ามสะพานสู่เกาะเมืองอโยธยา) วัดพนัญเชิง (วัดหลวงพ่อโต) วัดอโยธยา (วัดเดิม) วัดธรรมิกราช (มีเศียรพระพุทธรูปสำริดขนาดใหญ่มากอยู่ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเจ้าสามพระยา) วัดมหาธาตุ (เมื่อสมัยอโยธยา มีการสร้างพระปรางค์องค์ใหม่ทับฐานศิลาแลงเดิม แต่พระปรางค์ดังกล่าว พังทลายลงในสมัยรัชกาลที่ ๕) วัดช้าง วัดนางคำ วัดมเหยงคณ์ วัดกุฎีดาว วัดขุนเมืองใจ วัดพลับ พลาไชย วัดสุวรรณาวาส วัดหน้าพระเมรุ วัดแม่นางปลื้ม

เมื่อพ.ศ. ๒๕๓๑ ผู้เรียบเรียงไปราชการที่อยุธยา พบชิ้นส่วนเศียรพระพุทธรูปสลักจากหินทราย ขนาดใหญ่มาก ๒ ชิ้น วางอยู่ที่พื้นในบริเวณวัดมหาธาตุ สอบถามได้ความว่า เคยถูกฝังอยู่ในกำแพงวัดที่พังลงมา เข้าใจว่าเป็นชิ้นส่วนพระพุทธรูปสำคัญที่สร้างมาก่อนตั้งกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี เพราะสลักด้วยหินทรายแบบเดียวกับพระพุทธรูปหินที่พะเยา ซึ่งสร้างมาก่อนที่จะมีการหล่อพระพุทธรูปด้วยโลหะ ล้ำริดสมัยเชียงแสนสุโขทัย หรือพระพุทธรูปปูนปั้นสมัยอยุธยา โดยอาจจะฝังไว้ในกำแพง ตั้งแต่ครั้งสร้างวัดนพพระธาตุสมัยขุนหลวงพะงั่ว พ.ศ. ๑๙๑๗ หรือสมัยซ่อมวัดนพพระธาตุที่ทลายลงมาในสมัยสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง (พ.ศ. ๒๑๘๒-๒๑๙๙) จึงได้ขอให้ผู้อำนวยการสำนักศิลปากร นำไปเก็บไว้ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ เพราะเกรงจะถูกโจรกรรมไป ปัจจุบันชิ้นส่วนพระพุทธรูปดังกล่าวตั้งแสดงอยู่หน้าพิพิธภัณฑสถานเจ้าสามพระยา

ชิ้นส่วนพระพักตร์พระพุทธรูปโบราณขนาดใหญ่มาก สลักด้วยหินทราย เข้าใจว่าสร้างมาสมัยก่อนตั้งกรุงศรีอยุธยา พบที่วัดมหาธาตุอยุธยา ปัจจุบันอยู่ที่หน้าพิพิธภัณฑสถานเจ้าสามพระยา

วัดมหาธาตุ อยุธยา

ภาพถ่ายสมัย ร.๕ ก่อนที่ปรางค์องค์ใหญ่จะพังทลายลงมา ภาพขาวถ่ายพ.ศ. ๒๕๕๑

๖.๒ การก่อตั้งกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี

ชุมชนบริเวณลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา ได้พัฒนามาตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ ๑๒ และปรับสภาพเป็นบ้านเมืองในพุทธศตวรรษที่ ๑๖ ถึงพุทธศตวรรษที่ ๑๙ โดยมีรัฐสุพรรณภูมิเป็นศูนย์กลางด้านตะวันตก (บริเวณ จ.สุพรรณบุรีปัจจุบัน) และรัฐละโว้เป็นศูนย์กลางด้านตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยา (บริเวณ

จ.ลพบุรีปัจจุบัน) พวกสุพรรณภูมิและละโว้ร่วมกันสร้างกรุงศรีอยุธยาขึ้นในพุทธศตวรรษที่ ๑๙ ใกล้บริเวณที่เคยเป็นเมืองอโยธยาเดิม กรุงศรีอยุธยาเป็นเมืองหลวงและเมืองท่าที่ได้มีการติดต่อกับต่างประเทศอย่างกว้างขวาง มีพ่อค้าจากนานาชาติทั่วโลกใช้เรือเดินทะเลมาค้าขาย เมืองสำคัญของอาณาจักรอยุธยา ได้แก่ สุโขทัย ละโว้(ลพบุรี) สุพรรณบุรี ราชบุรี เพชรบุรี ตะนาวศรี ทวาย นครศรีธรรมราช สงขลา มะละกา จันทบูร (จันทบุรี) กรุงศรีอยุธยาดำรงความเป็นเมืองหลวงของสยามประเทศ เป็นเวลา ๔๑๗ ปี จาก พ.ศ. ๑๘๙๓ ถึง พ.ศ. ๒๓๑๐

ชาวจีนเรียกอยุธยาว่า เสียนโหล (ภาษาจีนกลาง) เซียนโลว หรือเซี่ยมลื้อ (ภาษาแต้จิ๋ว) เพราะคนอยุธยาประกอบด้วยชาวสุพรรณบุรี (เสียน Sian) และชาวละโว้ลพบุรี (โลว Lo) พวกอาหรับและเปอร์เซีย (อิหร่าน) เรียกอยุธยาว่า ซาห์รีนาว (Sarnau หรือ Shahr-i-naw) แปลว่าเมืองเรือ เพราะมีคนอาศัยอยู่ในเรือมาก ฟรา เมาโร นักแผนที่ชาวอิตาลีเรียกอยุธยาว่า ชิแอร์โน (Scierno) ชาวญี่ปุ่นเรียกว่า ชามโร (Shamro) ชาวพม่าเรียกว่า โยเดีย (Yodia) ชาวโปรตุเกสเรียกว่า ยูธยา (Juthya) หรือ โอธียา Odia และชาวยุโรปเรียก ยูเดีย (Judia, Iudea หรือ Ivdia)

พ.ศ. ๑๘๙๓ สมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๑ (พระเจ้าอู่ทอง) ทรงเป็นต้นราชวงศ์อู่ทอง ซึ่งสืบเชื้อสายมาจากทางโยนกเชียงแสน ราชวงศ์ไชยปราการ เชียงราย เคยครองเมืองทพนคร (มิได้ทรงย้ายมาจากเมืองอู่ทองในสุพรรณบุรี เพราะพบหลักฐานว่าเมืองอู่ทองนั้นเป็นเมืองสมัยทวารวดีที่ร้างมาราว ๓๐๐ ปี ก่อนตั้งกรุงศรีอยุธยา) ทรงตั้งเมืองที่ปรากฏชื่อในพระไอยการลักษณะพยาน พ.ศ. ๑๘๙๔ ว่า “กรุงเทพมหานครบวรทวารวดีศรีอยุธยา มหาดิลลภพรัตนราชธานี บูรีมยอุดมมหาสถาน” ที่หนองโสน(อ่านว่า สะ-โน) ใกล้เมืองอโยธยาเดิมของแคว้นละโว้ ซึ่งตั้งอยู่ที่ปากคูจาม (ชุมชนของพวกจาม) ตามวันเวลาที่พงศาวดารฉบับหลวงประเสริฐ ระบุไว้ว่า “ศักราช ๗๑๒ ขาลศก วันเสาร์ขึ้น ๖ ค่ำ เดือน ๕ เพลารุ่งแล้ว ๓ นาฬิกา ๙ บาท” เทียบได้กับ เวลา ๐๙.๕๔ น. วันที่ ๔ มีนาคม พ.ศ. ๑๘๙๓ (ค.ศ. ๑๓๕๑ ไม่ใช่ค.ศ. ๑๓๕๐ เพราะสมัยนั้นเปลี่ยนศักราชในวันสงกรานต์ และเวลา ๑ บาทเท่ากับ ๖ นาที) พงศาวดารระบุว่า ขณะที่พราหมณ์ทำพิธี ได้พบหอยสังข์ทักษิณาวัฏ (เวียนขวา) จำนวน ๑ ขอน อยู่ใต้ต้นหมัน ที่หนองโสน (เข้าใจว่าเป็นบึงพระรามในปัจจุบัน หรือบึงชีขันในอดีต) ดังนั้น トラประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยาปัจจุบันจึงใช้รูปหอยสังข์ทักษิณาวัฏอยู่ในปราสาทใต้ต้นหมัน และใช้ต้นหมันเป็นต้นไม้ประจำจังหวัด

จำนวนนับของหอยสังข์นั้น นับเป็นขอน ไม่นับเป็นตัว อาจเป็นเพราะชื่อหอยสังข์ในภาษาอินเดีย ชื่อว่า โชนซ์ (Conch Shell) หอยสังข์ปกติจะมีเกลียวบิดเวียนซ้าย ส่วนหอยชนิดเกลียวเวียนขวานั้นหายากราคาแพง มีชื่อเรียกว่ามหาสังข์ ใช้ในงานของพระเจ้าแผ่นดิน

หอยสังข์ทักษิณาวัฏ (ทักษิณาวัฏ) เวียนขวา

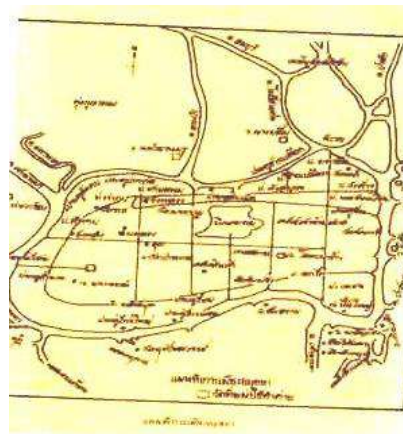
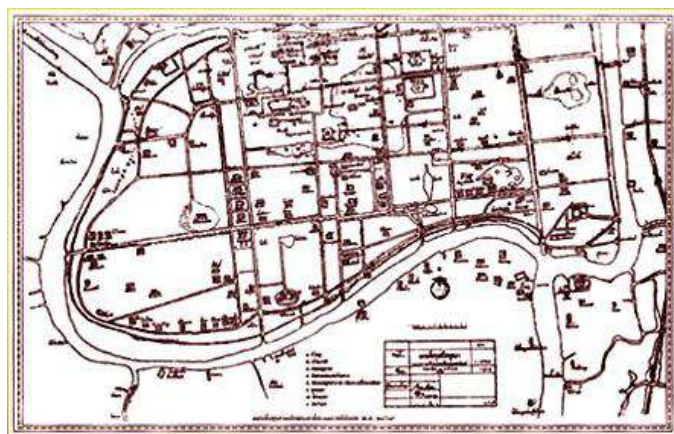
หอยสังข์อุตราวัฏ เวียนซ้าย

(<http://www.siamensis.orgwww.siamensis.org/board/๘๐๑๖.html>)

มูลนิธิส่งเสริมการลูกเสือแห่งประเทศไทยปลูกต้นไม้หน้าวัดพระศรีสรรเพชญ์ อโยธยา ๑ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๕๒

กรุงศรีอยุธยา มีแม่น้ำไหลผ่าน ๓ สาย คือแม่น้ำเจ้าพระยา แม่น้ำป่าสัก และแม่น้ำลพบุรี ทำให้สามารถควบคุมการเดินเรือ และเหมาะแก่การเพาะปลูก ต่อมา มีการขุดคูเมืองด้านเหนือเพื่อให้กรุงศรีอยุธยามีคูน้ำล้อมรอบเพื่อป้องกันศัตรู เรียกว่า คูขื่อหน้า พระเจ้าอยู่ทองทรงปฏิสังขรณ์ (ซ่อมแซม) วัดโบราณที่สร้างมาตั้งแต่สมัยเมืองอโยธยา ก่อนตั้งกรุง เช่น วัดอโยธยา (วัดเดิม) วัดพนัญเชิง วัดกุฎีดาว วัดใหญ่ชัยมงคล (วัดพระยาไทย) ทรงสร้างพระปรางค์วัดพุทไธสวรรย์ โดยดัดแปลงมาจากศิลปะขอม

แผนที่กรุงเก่า ฉบับพระยาโบราณราชธานินทร์ พ.ศ. ๒๔๖๙

(<http://www.aru.ac.th/cheq/Family.html>)

พงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับวันวลิตเขียนว่า “ท้าวอู่ทอง (Thao U Thong) ทรงสร้างวัด ๓ วัด คือวัดเดิมซึ่งเป็นโรงเรียนสงฆ์ อีกสองวัดคือวัดนบพระธาตุ (Nopphathat) และวัดราชบูรณะ (Ratchaburana) วันวลิตบันทึกว่า “พระเจ้าแผ่นดินจะไม่ทรงเข้าไปในวัดนบพระธาตุเพราะเชื่อว่าพระเจ้าแผ่นดินองค์แรกที่เข้าไปในวัดนบพระธาตุจะสวรรคตในเร็ววัน” ทรงสร้างเมืองนครไชยศรี พิษณุโลก สุโขทัย และกำแพงเพชร ทรงส่งทูตไปเมืองจีนสมัยราชวงศ์หมิง”

พระเจ้าอู่ทองทรงให้ขุนหลวงพะงั่ว (หรือพงั่ว) ไปครองเมืองสุพรรณบุรี ขณะนั้นมีชาวต่างประเทศ จากจีน อินเดีย ลังกา ชาว มลายู อาหรับและแขกมัวร์ เข้ามาค้าขาย กรุงศรีอยุธยามีประเทศราช ๑๖ เมือง คือ มะละกา ชาว ตะนาวศรี นครศรีธรรมราช ทวาย เมะตะมะ เมะลัมเลิง สงขลา จันทบูร พิษณุโลก สุโขทัย พิษัย สวรรคโลก พิจิตร กำแพงเพชร และนครสวรรค์

ในสมัยสมเด็จพระเจ้าอู่ทอง มีการออกกฎหมายพระไอยการ ๘ ฉบับ ว่าด้วยลักษณะพยาน ลักษณะอาญาหลวง ลักษณะรับฟ้อง ลักษณะลักพา ลักษณะอาญาราชฎ์ ลักษณะโจร ลักษณะเบ็ดเสร็จ และลักษณะฟัวเมีย สำหรับกฎหมายลักษณะโจร นั้น มีบทลงโทษผู้เสกฝิ่นหรือผู้ที่มีไว้เพื่อขาย และมีบทลงโทษผู้ลักลอก(ทองคำจาก)องค์พระพุทธรูป ลอกล้างพระสถูปเจดีย์ หรือฟัน(ต้น)พระศรีมหาโพธิ์ ถึงขั้นเอาไปฆ่าหรือเขียนด้วยลวดหนั่ง

การปกครองของกรุงศรีอยุธยา ได้อิทธิพลแบบจตุสดมภ์มาจากอาณาจักรขอม กรมเวียงดูแลความสงบ ปราปโจร ตัดสินคดีร้ายแรง กรมวัง ดูแลกิจการพระมหากษัตริย์ กรมคลังดูแลการค้าขายและเก็บภาษี กรมนา ดูแลการประกอบอาชีพและสะสมเสบียงอาหาร

พ.ศ. ๑๘๙๓ พงศาวดารกรุงศรีอยุธยาระบุว่า เกิดโรคห่าระบาดครั้งใหญ่ (สมัยโบราณเรียกโรคระบาดที่ทำให้คนตายมาก ว่าโรคห่าทั้งนั้น ไม่ว่าจะเป็นอหิวาตกโรค กาฬโรค หรือไข้ทรพิษ) โรคระบาดสมัยพระเจ้าอู่ทองนั้น อาจจะเป็นกาฬโรค เพราะระหว่าง พ.ศ. ๑๘๙๐-๑๘๙๔ (ค.ศ. ๑๓๔๗-๑๓๕๑) ได้เกิดกาฬโรค หรือ ไข้ดำ (Black Death) ระบาดไปทั่วโลก เริ่มจากบริเวณทะเลทรายโกบี ในประเทศจีน

โดยพวกพ่อค้าหรือทหารมองโกล อาจนำหนูที่มีหมัดมีเชื้อโรคติดไปไปยังทวีปยุโรป แล้วเรือสินค้าจากเมืองเวนิสนำหนูขยายไปทั่วโลก ทำให้คนตายไปราว ๗๐ ล้านคน

พ.ศ. ๑๘๙๖ พระเจ้าฟ้าจุ้ม ตั้งอาณาจักรล้านช้างเป็นอิสระจากขอม

พ.ศ. ๑๙๐๐ พระเจ้าอู่ทองถวายตำหนักเวียงเหล็กของพระองค์ ซึ่งอยู่ทางใต้ของเกาะเมืองให้เป็นวัดพุทไธศวรรย์ ทรงสถาปนา วัดป่าแก้ว ทรงใช้เมืองพระประแดงเป็นเมืองหน้าด่าน สำหรับป้องกันข้าศึกจากทางอ่าวไทย

พ.ศ. ๑๙๑๒ พระเจ้าอู่ทอง ทรงให้พระรามศวรซึ่งเป็นโอรสที่ครองเมืองละโว้ (ลพบุรี) และขุนหลวงพะงั่ว ซึ่งครองเมืองสุพรรณบุรี ยกทัพไปตีเมืองเขมร ยึดราชธานีกรุงศรีอยุธยา หรือเมืองพระนครหลวงของกัมพูชาได้ แล้วนำคนกัมพูชาเข้ามาในอยุธยาจำนวนมาก

พ.ศ. ๑๙๑๒ พระเจ้าอู่ทองครองราชย์ ๒๐ ปีก็สวรรคต พระอัฐิบรรจุที่ปราสาทวัดพระราม

ปราสาทวัดพระราม และศรีสุลยอศปราสาทที่หักตกลงมา ปัจจุบันอยู่ที่พิพิธภัณฑวังจันทรถม

พ.ศ. ๑๙๑๒ พระรามศวร โอรสพระเจ้าอู่ทอง ซึ่งเดิมครองเมืองละโว้ ขึ้นครองกรุงศรีอยุธยาอยู่หนึ่งปี พ.ศ. ๑๙๑๓ ขุนหลวงพะงั่ว ซึ่งเป็นพระเจ้าลุง ทรงยกทัพจากสุพรรณบุรีมาชิงกรุงศรีอยุธยา สมเด็จพระรามศวรทรงสละราชสมบัติให้ขุนหลวงพะงั่วครองกรุงศรีอยุธยา ทรงพระนามว่าสมเด็จพระบรมราชาธิราชเจ้าที่ ๑ ต้นราชวงศ์สุพรรณภูมิ ส่วนพระรามศวรเสด็จฯ กลับไปครองเมืองละโว้ตามเดิม

กรุงศรีอยุธยาภายใต้การปกครองของขุนหลวงพะงั่วมีความเจริญรุ่งเรือง ทรงศรัทธาในพุทธศาสนา เมื่อพ.ศ. ๑๙๑๗ ทรงสร้างวัดมหาธาตุ ในกรุงศรีอยุธยา โดยสร้างเป็นพระปราสาทแบบลพบุรี สูง ๑ เส้น ๓ วา (พระปราสาทใหญ่วัดมหาธาตุนี้ ได้พังลงมาครั้งองค์ สมัยพระเจ้าทรงธรรมซ่อมเสร็จสมัยพระเจ้าปราสาททอง และพังทลายอีกครั้งสมัยร.๕ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์)

พ.ศ. ๑๙๑๔ ถึง ๑๙๓๑ สมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ ๑ (พะงั่ว) ทรงยกทัพไปยึดครองเมืองฝ่ายเหนือคือ นครพังคา (นครสวรรค์) พิษณุโลก เชียงใหม่ ลำปางและชางงราว (กำแพงเพชร)

เมื่อสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ ๑ (พะงั่ว) ประชวรสวรรคตในพ.ศ. ๑๙๓๑ ระหว่างเสด็จจากกลับจากเมืองซากังราว สมเด็จพระรามศวรโอรสพระเจ้าอู่ทองก็ทรงนำทหารจากเมืองลพบุรีตอนกลางตีลงมาชิงราชสมบัติคืนจากพระเจ้าทองลัน (หรือพระเจ้าทองจันทร์) พระชนมายุ ๑๕ พรรษาซึ่งเป็นโอรสของพระบรมราชาธิราชที่ ๑ ซึ่งครองราชย์ ได้เพียง ๗ วัน

สมเด็จพระรามศวรครองราชย์ในกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ ๒ อยู่ ๗ ปี (พ.ศ. ๑๙๓๑-๑๙๓๘) ทรงยกทัพไปตีทัพพม่าและยึดนครธมได้ พ.ศ. ๑๙๓๘ สมเด็จพระรามศวร สวรรคต สมเด็จพระรามราชาธิราชราชโอรส ขึ้นครองราชย์อยู่ ๑๕ ปี ถึง พ.ศ. ๑๙๕๓ พระรามราชาฯ ทรงพิพาทกับเสนาบดีผู้คุมกำลังฝ่ายทหาร ซึ่งหนีไปอยู่กับเจ้านครอินทร์ที่สุพรรณบุรีแล้วนำทัพเจ้านครอินทร์จากสุพรรณบุรีกลับมายึดกรุงศรีอยุธยา ทำให้สิ้นสุดกษัตริย์ราชวงศ์อู่ทองที่ครองกรุงศรีอยุธยา

ในช่วงเวลานี้ ทางด้านเมืองมอญ ภายใต้การปกครองของพระเจ้าราชาธิราช (พ.ศ. ๑๙๓๖-๑๙๖๔) ที่กรุงหงสาวดี ได้ทำสงครามกับพวกพม่าที่เมืองอังวะในสมัยของพระเจ้าฝรั่งมังฆ้อง(พ.ศ. ๑๙๔๔-๑๙๖๕) โดยมีการบันทึกเรื่องราวไว้ในวรรณคดีเรื่องราชาธิราชที่ต่อมามีการแปลเป็นภาษาไทยและนิยมจัดการแสดงอยู่เนืองๆ

พ.ศ. ๑๙๓๑ มีการส่งสำเภาสยามไปค้าขายกับญี่ปุ่น พ.ศ. ๑๙๓๔ ส่งไปเกาหลี พ.ศ. ๑๙๔๗ มีหลักฐานจากจีนว่ามีเรือสำเภาสยามมุ่งหน้าไปเกาะริวกิว (ปัจจุบันคือเกาะโอกินาวา) ถูกพายุพัดไปถึงเมืองฝูเจี้ยนของจีน บันทึกจีนราชวงศ์หมิงระบุว่า กษัตริย์สยามทรงส่งช้างและเต่าหกขาเป็นเครื่องบรรณาการไปราชสำนักจีน เชื่อกันว่าเจ้านครอินทร์ขณะที่ยังมิได้ทรงครองราชย์ ได้เสด็จไปเมืองจีนด้วยพระองค์เองเมื่อ พ.ศ. ๑๙๒๐ มีการนำช่างชาวจีนมาสอนเทคนิคการผลิตเครื่องเคลือบดินเผา สร้างเตาแม่น้ำน้อยที่ตำบลเชิงกลัด อ.บางระจัน จ.สิงห์บุรี และเตาทุเรียงที่อ.ศรีสัชนาลัย จ.สุโขทัย ในปัจจุบันได้พบซากเตาเครื่องปั้นดินเผาโบราณอยู่หลายแห่ง

๖.๓ สมัยสมเด็จพระนครินทราธิราช (เจ้านครอินทร์) พ.ศ. ๑๙๕๓ เจ้านครอินทร์ นัตตา (หลาน) ของขุนหลวงพะงั่ว เจ้าเมืองสุพรรณบุรี ยกทัพจากสุพรรณบุรีมาชิงราชสมบัติจากสมเด็จพระรามราชาธิราชแห่งราชวงศ์อู่ทอง แล้วขึ้นครองราชย์เป็นสมเด็จพระนครินทราธิราช ซึ่งบางที่เรียกว่าสมเด็จพระอินทราชา แห่งราชวงศ์สุพรรณภูมิ

พ.ศ. ๑๙๕๗ เจ้าชายปรเมศวร(Parameswara) แห่งราชวงศ์ไศเลนทร์ อพยพจากปาเล็มบังของอาณาจักรศรีวิชัยที่ล่มสลายมาตั้งอาณาจักรใหม่ที่มะละกา เจ้าชายปรเมศวรอภิเษกกับธิดาเจ้าเมืองปาไซ โดยเปลี่ยนศาสนาจากฮินดูเป็นอิสลาม และตั้งตนเป็นสุลต่าน อิซกันดาร์ ชาห์ (Magat Iskandar Shah) ทำให้ประชากรส่วนใหญ่นับถืออิสลามตามไปด้วย

พ.ศ. ๑๙๖๒ ที่กรุงสุโขทัย โอรสพระมหาธรรมราชาที่ ๓(ไสลือไท) ชื่อพระยาบาลเมือง (บรมपाल) และพระยารามราช ที่เมืองสุโขทัยสู้รบชิงเมืองกัน สมเด็จพระนครินทราธิราชทรงใกล้เคียง โดยทรงให้

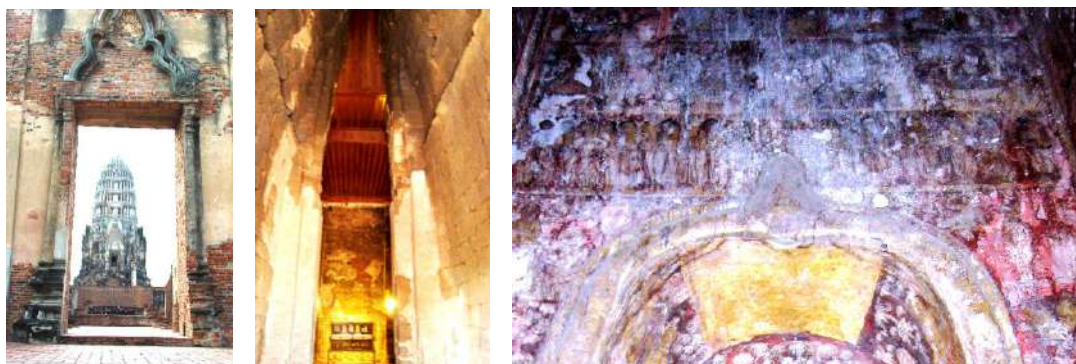
พระยาบาลเมืองครองกรุงสุโขทัย ทรงพระนามว่าพระมหาธรรมราชาที่ ๔ ส่วนพระยารามราชครองเมืองศรีสัชนาลัย พ.ศ. ๒๐๐๖ กรุงสุโขทัยรวมเข้าในอาณาจักรกรุงศรีอยุธยาสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ

พ.ศ. ๑๙๖๒ (ค.ศ. ๑๔๑๙) เอกสารริกิดไฮอัน ของญี่ปุ่นบันทึกว่าในสมัยซุนสึ กษัตริย์ชูซันแห่งรัฐริวกิว (โอกินาวา) ของญี่ปุ่น ส่งทูตซื้อคาบิฮานะมากรุงศรีอยุธยา การค้าระหว่างริวกิวกับอยุธยาเป็นไปอย่างรุ่งเรืองถึง ๑๗๕ ปี จาก พ.ศ. ๑๙๖๘-๒๑๓๓ โดยมีเรือหนึ่งถึงสองลำของริวกิวมาแวะเมืองท่าของสยามทุกปี และมีเรืออยุธยาไปริวกิว ในพ.ศ. ๒๐๒๒, ๒๐๒๓ และ ๒๐๒๔ มีชุมชนญี่ปุ่นอยู่ริมแม่น้ำเจ้าพระยา ทางใต้ของกรุงศรีอยุธยาโดยมีชาวญี่ปุ่นอยู่ประมาณ ๑,๐๐๐ คนส่วนหนึ่งเป็นทหารรักษาพระองค์

๖.๔ หลักฐานประวัติศาสตร์อยุธยาจากกรุใต้พระปรางค์วัดราชบูรณะ แต่ก่อนนี้หลักฐานทางประวัติศาสตร์สมัยอยุธยาตอนต้นหาได้ยากมาก เพราะคนไทยไม่ชอบบันทึกเหตุการณ์ทั่วไปเหมือนพวกจีนหรือฝรั่ง มีแต่พงศาวดารที่จดเรื่องราวในราชสำนัก โดยมักจดลงในสมุดไทยที่ทำด้วยกระดาษข่อย ซึ่งเสื่อมสภาพไปตามกาลเวลา ไม่คงทนเหมือนศิลาจารึกที่สลักบนหินของอินเดีย สมัยขอม หรือสมัยสุโขทัย เอกสารกระดาษและใบลานอาจถูกทำลายเมื่อเปลี่ยนผู้ปกครองแผ่นดิน สงคราม แผลงหรือความขึ้น

เมื่อ ๒๘ กันยายน พ.ศ. ๒๔๙๙ มีการจับกุมคนลักลอบขุดกรุใต้พระปรางค์วัดราชบูรณะที่อยุธยา เนื่องจาก มีคนเมาเหล้าที่ตลาดหัวรอ เอามงกุฎทองคำมาสวมศีรษะ นำพระแสงดาบทองคำมาร่ำรำเล่นกับลูกตัวเล็ก พอตำรวจเดินเข้าไปก็วิ่งหนี ทิ้งโบราณวัตถุทองคำไว้ในห่อผ้าขาวม้า เมื่อเจ้าหน้าที่กรมศิลปากรไปตรวจสอบที่พระปรางค์วัดราชบูรณะ จึงได้พบกรุสี่เหลี่ยมในพระปรางค์ มีเครื่องราชกกุธภัณฑ์ทองคำและพระพิมพ์ ทำด้วยโลหะชินจำนวนมา

ผู้เรียบเรียงเคยลงไปสำรวจกรุภายในพระปรางค์วัดราชบูรณะด้วยตนเอง โดยปีนขึ้นไปข้างบนพระปรางค์ แล้วลงบันไดเล็กๆตรงกลาง เข้าไปภายในกรุสี่เหลี่ยม ที่มีภาพเขียนสีอยู่ภายใน ผู้นำชมเล่าว่าเคยมีพระเครื่องอยู่ในกรุนี้เต็มไปหมด ส่วนเครื่องประดับทองคำที่ถูกขโมยไปนั้นได้คืนมาเพียงบางส่วน จัดแสดงอยู่ที่พิพิธภัณฑสถานเจ้าสามพระยา จ.พระนครศรีอยุธยา

ภายนอกและภายในกรุพระปรางค์วัดราชบูรณะ
(ถ่ายภาพโดยได้รับอนุญาตจากพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ เจ้าสามพระยา)

๖.๕ สมัยเจ้าสามพระยา (พ.ศ. ๑๙๖๗-๑๙๙๑) สมเด็จพระนครินทราธิราชทรงให้โอรสองค์โต คือเจ้าอ้ายพระยา ครองเมืองสุพรรณบุรี องค์รองคือเจ้ายี่พระยา ครองเมืองแพรกศรีราชา (สุพรรณบุรี) และ องค์เล็ก คือเจ้าสามพระยาครองเมืองชัยนาทและพิษณุโลก เมื่อสมเด็จพระนครินทราธิราชสวรรคตใน พ.ศ. ๑๙๖๗ เจ้าอ้ายพระยากับเจ้ายี่พระยา ทรงยกทัพต่อสู้ด้วยวิธีชนช้างจนสิ้นพระชนม์ทั้งสององค์ ที่เชิงสะพานป่าถ่าน ใกล้วัดราชบูรณะ ในกรุงศรีอยุธยา เจ้าสามพระยาผู้น้อง ซึ่งเดินทางมาช้า ขึ้นครองราชย์ เป็นสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ ๒ ทรงให้ก่อพระเจดีย์สององค์ที่บริเวณเจ้าอ้ายพระยาและเจ้ายี่พระยา ทรงชนช้าง และทรงสร้างวัดราชบูรณะที่ตำบลป่าถ่าน

พ.ศ. ๑๙๗๔ เจ้าสามพระยาทรงส่งทัพไปตีได้เมืองพระนครหลวง (นครธม) ของเขมร ทำให้ไทย มีชัยชนะเหนืออาณาจักรขอมที่เคยมีอิทธิพลยิ่งใหญ่อย่างเด็ดขาด การศึกครั้งนี้ทำให้ถึงวาระสุดท้ายของ อาณาจักรขอมโบราณ เมืองหลวงของขอมถูกทำลาย จนต้องย้ายเมืองหลวงไปที่เมืองปาसान แล้วย้ายไป พนมเปญ เพื่อให้ไกลจากจุดโจมตีของสยาม เมืองพระนครหลวงถูกทิ้งเป็นเมืองร้าง ผลจากการตีเมือง เขมรทำให้มีการขนเทวรูป รูปสัตว์สำริด เครื่องเงินทองและเพชรนิลจินดา และกวาดต้อนชาวเขมรมายัง กรุงศรีอยุธยาจำนวนมาก

เทวรูป ช้างเอราวัณและสิ่งสำริดที่กองทัพของเจ้าสามพระยานำมาจากเขมร เมื่อพม่าตีกรุงศรีอยุธยาแตก พม่าได้ขนไปไว้ที่หน้าวิหารพระมหามัณเฑียร กรุงมณฑล
(<http://www.oknation.net/blog/print.php?id=๑๔๑๗๔๐>)

พ.ศ. ๑๙๘๑ เจ้าสามพระยาเสด็จไปนมัสการพระชินราชที่พิษณุโลก (แสดงว่าพระพุทธชินราช ได้สร้างมาแล้วในสมัยเจ้าสามพระยา ก่อนสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ)

พ.ศ. ๑๙๘๕ ได้เกิดสงครามระหว่างอยุธยากับอาณาจักรล้านนา ของพระเจ้าติโลกราช(มหาราช เชียงใหม่) ช่วงสมัยเจ้าสามพระยาต่อกับสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ คราวหนึ่งกองทัพเชียงใหม่ ล้อมเมืองพิษณุโลกไว้แน่นหนา สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ทรงส่งเรือหนีทางลำน้ำน่านจากพิษณุโลก กลับอยุธยาได้ตอนเดือนมืด เวลาเที่ยงคืน โดย ใช้กลศึกตีฆ้อง กลอง เลียนสัญญาณประจำพระเจ้าติโลกราช ทหารที่ซุ่มเฝ้าระวัง คิดว่าเป็นเรือพระที่นั่งของพระเจ้าติโลกราชจึงไม่ยับยั้ง พระเจ้าติโลกราชทรงพิโรธ รับสั่ง ให้ “ควักลูกตา” ทหารทุกคนที่ซุ่มล้อมลำน้ำน่าน แต่หมื่นด้งนครที่เป็นแม่ทัพขอรับโทษแทน

ทหาร โดยขอให้ควักลูกตาของตนเองแต่เพียงผู้เดียว พระเจ้าติโลกราช ทรงตระหนักถึงความรับผิดชอบของหมื่นดั่งนครจึงทรงระงับการลงโทษทั้งหมด

วรรณคดีลิลิตยวนพ่าย แต่งขึ้นสมัยสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๒ เพื่อเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถในสงครามกับอาณาจักรล้านนาของพระเจ้าติโลกราช แห่งเชียงใหม่

พ.ศ. ๑๙๙๑ เจ้าสามพระยา ประชวรสวรรคต ระหว่างที่ทรงยกทัพไปตีเชียงใหม่

๖.๖ ปฏิรูปการปกครองแผ่นดินในสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ (พ.ศ. ๑๙๙๑-๒๐๓๑) พ.ศ. ๑๙๙๑ พระราเมศวร โอรสเจ้าสามพระยา ซึ่งมีพระราชมารดาเป็นเจ้าหญิงจากราชวงศ์สุโขทัย และเคยประทับอยู่ที่เมืองพิษณุโลก ขึ้นครองราชย์ที่กรุงศรีอยุธยา ทรงพระนามว่าสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ดังนั้น สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถจึงทรงครองทั้งกรุงศรีอยุธยาและกรุงสุโขทัย ทำให้อาณาจักรสุโขทัยรวมเข้ากับอาณาจักรอยุธยาตั้งแต่ตอนนั้น

สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ทรงปฏิรูปการปกครองบ้านเมือง โดยทรงรวมศูนย์อำนาจมาอยู่ที่พระมหากษัตริย์ ทรงตราพระราชบัญญัติและกฎหมาย ซึ่งบางอย่างได้ใช้สืบมาตลอดสมัยอยุธยาจนถึงสมัยรัชกาลที่ ๕ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ทรงบริหารราชการแบบจตุสดมภ์ คือ เวียง วัง คลัง นา ตั้งกฎมณเฑียรบาล เป็นกฎหมายสำหรับการปกครอง แบ่งออกเป็นสามแผนคือ พระตำรา ว่าด้วยแบบแผนและการพระราชพิธี พระธรรมนูญ ว่าด้วยเรื่องตำแหน่งหน้าที่ราชการ พระราชกำหนด เป็นข้อบังคับในพระราชสำนัก มีการปรับปรุงการปกครองในส่วนภูมิภาค โดยยกเลิกระบบการปกครองหัวเมืองต่าง ๆ แต่เดิมที่แบ่งออกเป็นเมืองลูกหลวง หลานหลวง แล้วจัดระบบการปกครองหัวเมืองใหม่ เป็นหัวเมืองชั้นใน หัวเมืองชั้นนอกและหัวเมืองประเทศราช สำหรับการปกครองส่วนท้องถิ่น นั้นจัดเป็นหมู่บ้านมีผู้ใหญ่บ้านปกครองดูแล ตำบลมีกำนันเป็นหัวหน้า แขวงมีหมื่นแขวงเป็นหัวหน้า ทรงแต่งตั้งตำแหน่งข้าราชการให้มีบรรดาศักดิ์คือ ทนาย พัน หมื่น ขุน หลวง พระ พระยา และเจ้าพระยา กำหนดระบบศักดินาเพื่อเป็นค่าตอบแทนการรับราชการ และใช้เป็นเกณฑ์กำหนดการมีที่นา ระบบศักดินานี้ได้ใช้มาจนถึงรัชกาลที่ ๕ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์

ซากพระที่นั่งสรรเพชญ์ปราสาทที่อยุธยา(ซ้าย)และที่จำลองใหม่ที่เมืองโบราณ สมุทรปราการ (ขวา)

(<http://www.trekkingthai.com/webboard/trip/๕๑๘๐-๓๕.jpg>)

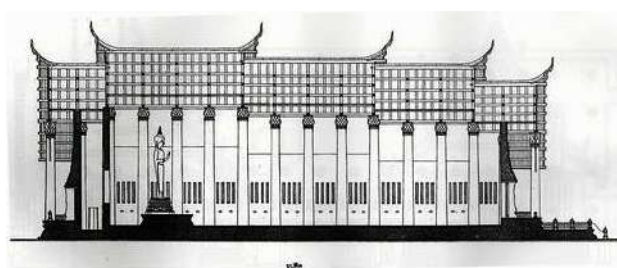
พ.ศ. ๑๙๙๘ มีการส่งกองทัพอยุธยาไปตีเมืองมะละกา เพราะสุลต่านมะละกา อิซกันดาร์ ชาห์ (Iskandar Shah) ตั้งตนเป็นอิสระ และเตรียมรวมอาณาจักรอิสลามบนคาบสมุทรมลายูเข้าด้วยกัน อยุธยาพยายามจะยึดเอามะละกากลับคืนมาแต่ไม่สำเร็จ

พ.ศ. ๒๐๐๘ สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ขณะทรงพระชนมายุ ๓๔ พรรษา ทรงผนวชที่วัดจุฬามณี พิชณุโลก โดยมีข้าราชการบวชตามเสด็จ ๒,๓๔๙ คน พระเจ้าติโลกราชแห่งเชียงใหม่ทรงส่งทูตนำ อัฐบริวารมาถวาย ในรัชกาลนี้มีการสร้างกำแพงป้อมค่ายตามเมืองสำคัญ เช่น พิชณุโลก สวรรคโลก กำแพงเพชร และสุโขทัย พ.ศ.๒๐๑๘ สงครามระหว่างอยุธยากับล้านนาสงบลงโดยทั้งสองฝ่ายขอเป็นไมตรีต่อกัน พ.ศ. ๒๐๓๐ พระเจ้าติโลกราชแห่งเชียงใหม่สวรรคต พ.ศ. ๒๐๓๑ สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถสวรรคตที่เมืองพิษณุโลก

พ.ศ. ๒๐๓๑ โอรสของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถครองราชย์ต่อ ทรงพระนามว่า สมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ ๓ หรือสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๑ จนถึง พ.ศ. ๒๐๓๔ ทรงย้ายศูนย์การปกครองจาก พิชณุโลกกลับมาที่กรุงศรีอยุธยาเดิม

ภาพเจดีย์วัดพระศรีสรรเพชญ์ ร่างโดย นายองรี มูโด้ สมัย ร. ๕(ซ้าย) และสภาพปัจจุบัน(ขวา)
(<http://www.bloggang.com/viewblog.php?id=kirahimawari&date=๐๓-๐๑-๒๐๐๖&group=๒&gblog=๒>)

รูปแบบวัดพระศรีสรรเพชญ์ อยู่รยยาก่อนถูกทำลาย สร้างขึ้นใหม่โดยย่อส่วน ที่เมืองจำลอง พัทยา
(<http://www.sophiaportal.com/forums/lofiversion/index.php/t๔๘.html>)

พ.ศ. ๒๐๓๔ สมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๒ (พระเชษฐา) พระอนุชาของสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ ๒ ซึ่งเป็นโอรสของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถอีกองค์หนึ่งครองราชย์ต่อ ทรงสร้างวัดพระศรีสรรเพชญ์ และ เจดีย์ทรงลังกา ๒ องค์ สำหรับบรรจุพระบรมอัฐิของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ พระราชบิดา (องค์ ตะวันออก) และพระบรมราชาธิราชที่ ๓ (องค์กลาง) ส่วนเจดีย์องค์ทิศตะวันตกนั้น สร้างขึ้นภายหลังโดย สมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ ๔ (หน่อพุทธางกูร) เพื่อบรรจุพระอัฐิของพระชนกคือ สมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๒ (พระเชษฐา)

สมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๒ ทรงหล่อพระศรีสรรเพชญ์สูงแปดวา หุ้มองค์พระด้วยทองคำหนักสองร้อยแปดสิบหกชั่ง (๑๗๑ กิโลกรัม) พ.ศ. ๒๓๑๐ ตอนกรุงศรีอยุธยาแตก พระศรีสรรเพชญ์ถูกโจรเผาเอาทองคำจนเหลือแต่โครง ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ ๑ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ได้นำโครงพระศรีสรรเพชญ์ที่ชำรุดมาบรรจุในพระมหาเจดีย์ศรีสรรเพชญดาญาณ วัดพระเชตุพนฯ

เจดีย์ศรีสรรเพชญดาญาณ วัดพระเชตุพน กรุงเทพฯ
(<http://mayaknight๗.exteen.com/๒๐๐๗๑๒๒๕/entry/page/๒>)

พ่อค้าชาวอิตาลีและชาวยุโรปอื่น เช่น คาร์ปิเน (Carpine) ได้เดินทางทางบกมายังประเทศจีนตั้งแต่ก่อนยุคกรุงสุโขทัยเป็นราชธานี บางคนเดินทางทางบกมาถึงอินเดียแล้วลงเรือต่อมายังบริเวณแหลมทอง เพราะขณะนั้นยังหาทางเดินเรือทะเลจากยุโรปมาอินเดียไม่ได้

พ.ศ. ๒๐๓๕ (ค.ศ. ๑๔๙๒) โคลัมบัส(Christopher Columbus) ชาวอิตาลี ใช้เรือเดินทางจากสเปนข้ามมหาสมุทรแอตแลนติกไปถึงเกาะบาฮามาส และเกาะคิวบา ในทวีปอเมริกา

พ.ศ. ๒๐๔๑ คลองสำโรง ที่เชื่อมแม่น้ำเจ้าพระยาใกล้ปากน้ำกับคลองสี่ระหะจะเข้ และคลองทับนาง ไปออกแม่น้ำบางปะกงขึ้นเขิน เรือแล่นไม่สะดวก จึงขุดลอกคลองใหม่

พ.ศ. ๒๐๔๒ (ค.ศ. ๑๔๙๙) วาสโก ดากามา (Vasco de Gama) ชาวโปรตุเกสนำกองเรืออ้อมแหลมกูดโฮปมาถึงอินเดีย เขาเรียกอาณาจักรสยามว่า “ซาร์เนาว์ (Xarnauz)” ตามอย่างพวกเปอร์เซียที่เรียกว่า “ซาริเนาว์ (Shar-i-no)” แปลว่าเมืองใหม่ รายงานโปรตุเกสว่า “อาณาจักรซาร์เนาว์เต็มไปด้วยกำยาน (สำหรับทำรูป) และกฤษณา (ใช้ทำยา) มีอาหารสมบูรณ์ และมีลู่ทางการค้า”

วาสโก ดากามา เป็น ชาวโปรตุเกสที่เดินทางโดยเรืออ้อมแหลมกูดโฮปถึงอินเดียใน พ.ศ. ๒๐๔๒

http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Vasco_da_Gama.png,

พ.ศ. ๒๐๕๒ (ค.ศ. ๑๕๐๙) ชาวโปรตุเกสเริ่มสำรวจดินแดนตะวันออกไกล ใน คาบสมุทรอินโดจีน พม่า จีน และ ญี่ปุ่น มีรายงานของชาวโปรตุเกส ชื่อ อเรอาซู (Rui de Araujo) ว่า “กษัตริย์มะละกา กำลังทำสงครามติดพันกับสยาม กษัตริย์สยามทรงมีอาณาเขตกว้างไกล ครอบครองเมืองท่าหลายแห่ง มีราษฎรจำนวนมาก และได้ทรงนับถือศาสนาอิสลาม ระหว่างสยามและมะละกา มีดินแดนของกษัตริย์แห่งปาหัง มะละกาทำสงครามกับอารู ซึ่งตั้งอยู่ที่เกาะสุมาตรา กษัตริย์แห่งอารูเป็นแขกมัวร์ นอกจากนี้ มะละกายังขัดแย้งกับชาวด้วย” พ.ศ. ๒๐๕๔ (ค.ศ. ๑๕๑๑) โปรตุเกสยกทัพเรือ ๑๘ ลำ พร้อมทหาร ๓,๐๐๐ คน จากฐานทัพที่เมืองกัว(Goa)ของอินเดียมาโจมตีเมืองมะละกาไว้ได้ เนื่องจากโปรตุเกสต้องการมะละกาเป็นสถานีการค้าและเผยแผ่ศาสนาคริสต์ ขณะที่ทหารโปรตุเกสกำลังล้อมมะละกาอยู่นั้น นายพล อัลฟงซู ดือ อัลบูแควร์เกอ (Afonso de Albuquerque) ผู้บัญชาการโปรตุเกสประจำมะละกา ได้ส่งทหารชื่อ ดูอาร์เตอ ฟเอร์นันเดส (Duarte Fernandes) เป็นทูตเดินทางมาอยุธยา ด้วยเรือสำเภาของจีน

นับเป็นการเริ่มต้นการติดต่อระหว่างอยุธยากับชาติตะวันตกเป็นครั้งแรก ตอนต้นปีพ.ศ. ๒๐๕๕ (ค.ศ. ๑๕๑๒) โปรตุเกสส่งทูตมาอยุธยาอีก นำโดย อันโตนิโอ อาซิวเอด (Antonio de Miranda de Azevedo) โดยขึ้นเรือที่ตะนาวศรีแล้วเดินทางบกมาถึงกรุงศรีอยุธยา เสนอความช่วยเหลือด้านกำลังติดอาวุธแก่สยาม และเสนอให้สยามไปค้าขายที่มะละกา อาซิวเอด เขียนรายงานว่า “สินค้าที่สยามต้องการคือ พรอท ชาด ผ้ากำมะหยี่ ไหมยกดอก ผ้าอินเดียจากเมืองแคมเบย์.....จะมีเรือสินค้าจากอยุธยา ทวาย และ ภูเก็ต เดินทางมามะละกาทุกปีเพื่อขายผ้าไหม ชะมด ไม้กฤษณา ดีบุก พริกไทย และสินค้าอื่น” ขณะนั้นมีทหารโปรตุเกสระดับล่างหนีทัพมาเป็นพ่อค้า นักเดินเรือ และทหารรับจ้าง ในอยุธยา พ.ศ. ๒๐๖๑ (ค.ศ. ๑๕๑๘) ในสมัยของสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๒ (สมเด็จพระเชษฐา ซึ่งทรงเป็นโอรสของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ) ได้มีการทำสนธิสัญญาพระราชไมตรีทางการค้าระหว่างโปรตุเกสกับกรุงศรีอยุธยา นับเป็นสนธิสัญญาฉบับแรกที่กรุงศรีอยุธยาทำกับประเทศตะวันตก มีข้อความสำคัญที่โปรตุเกสขอมาค้าขายที่มะริด นครศรีธรรมราช ไทรบุรี และปัตตานี และอนุญาตให้ชาวสยามไปค้าขายที่มะละกา ขณะนั้นมีชาวโปรตุเกสในอยุธยาราว ๓๐๐ คน ๒๐๖๑ (ค.ศ. ๑๕๑๘) เกิดเหตุขัดแย้งระหว่างสยามกับโปรตุเกส เพราะบริติ ปาตาลิง (Jorge de Brito Patalim) ผู้บัญชาการโปรตุเกสที่มะละกา สั่งให้เผาเมืองเคดาห์ (ไทรบุรี) ซึ่งเป็นเมืองขึ้นของสยาม

พ.ศ. ๒๐๗๒ สมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๒ (พระเชษฐา) สวรรคต หลังครองราชย์ ๓๘ ปี พระยวงศราชโอรส ขึ้นครองราชย์เป็นสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ ๔ (หน่อพุทธางกูร) พ.ศ. ๒๐๗๖ สมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ ๔ สวรรคต พระรัชภาณุธิราช ราชโอรส พระชนมายุ ๕ พรรษา ขึ้นเสวยราชสมบัติได้เพียง ๕ เดือน ก็ถูกพระไชยราชายกกำลังจากพิษณุโลกมายึดอำนาจ

ข้อมูลประวัติศาสตร์สยามช่วงหลังจากสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๒ มีมากขึ้น เพราะชาวโปรตุเกสที่เข้ามาในสยาม เช่น โทเม ปิเรส (Tome Pires) และ เมนเตส ปินโต (Mendes Pinto) ได้เขียนบันทึกไว้เป็นภาษาโปรตุเกส รายงานบางชิ้นได้ค้นพบอีกหลายร้อยปีต่อมา แล้วมีการแปลเป็นภาษาอังกฤษและภาษาไทย

(ข้อมูลจาก มาเรีย ฟลอริซ, Maria da Conceicao Flores : ชาวโปรตุเกสและสยามในสมัยคริสต์ศตวรรษที่ ๑๖, Os Portugueses e o Siao no seculars XVI แปลโดย มรุส ศุภผล)

๖.๖.๑ บันทึกของโทเม ปิเรส พ.ศ. ๒๐๕๘ (ค.ศ. ๑๕๑๕) สมัยสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๒ (พระเชษฐา) พ่อค้าโปรตุเกสชื่อ โทเม ปิเรส (Tome Pires) ได้บันทึกเรื่องเกี่ยวกับสยามและปัตตานีไว้เป็นภาษาโปรตุเกส ต่อมามีการแปลเป็นภาษาอังกฤษ ชื่อ The Suma Oriental of Tome Pires, An Account of the East, from the Red Sea to Japan ,written in Mallaca and India in ๑๕๑๒-๑๕๑๕ ปิเรส เขียนไว้ว่า “สยามมีท่าเรือ ๓ แห่ง ด้านเมืองเปกู (Pegu) ถึงมะละเกาะ (Martaban) คือ ตะนาวศรี (Tenasserim) ภูเก็ต (Juncalom) ตรัง (Trang) และ เคดาห์ (Kedah) ทางด้านปะหัง และจามป่านั้น สยามมีท่าเรือ เช่น ปะหัง (Pahang) ตรังกานุ (Trennganu) กลันตัน (Kelantam) ปัตตานี (Patani) ละคร (Lakon, Ligor) บางสะพาน (Bamcha) เพชรบุรี (Peperim) บางปาสร์ร้อย

(Pamgoray) พ่อค้าส่วนมากเป็นคนต่างชาติซึ่งส่วนใหญ่เป็นคนจีน พระเจ้าแผ่นดินสยามอยู่ที่เมืองโอเดีย (Odia) ทรงมีชายาถึง ๕๐๐ องค์ มีพวกมัวร์ซึ่งชาวสยามไม่ค่อยชอบอยู่ใกล้ท่าเรือ นอกจากนั้นก็มีพวกอาหรับ เปอร์เซีย เบงกาลี กลิงค์ จีน และชาติอื่นๆ ... สินค้าที่ส่งออกมาจากสยาม มีข้าว เกลือ ปลาแห้ง ผัก ตะกั่ว ดีบุก ทองแดง เงิน ทองคำ งาช้าง แหวนเพชร ทับทิม และ ผ้าสยามราคาถูกสำหรับคนยากจน สินค้าที่มะละกาส่งไปสยามมี ทาสชายหญิง ไม้หอม พริกไทย โลหะเงิน ผืน ผ้ามัสลิน น้ำกุหลาบ พรมจากแคมเบย์ ชีพี้ ฯลฯ สยามไม่ติดต่อการค้าโดยตรงกับมะละกา มา ๒๒ ปี เพราะไม่ลงรอยกับสุลต่านมะละกา เนื่องจากสยามอ้างว่ามะละกาเป็นดินแดนของสยาม แต่มะละกาและปะหังต่อสู้สยาม มีเรือค้าขายกับจีน ๖-๗ ลำต่อปี และค้าขายกับ เมืองซุนดา ปาเล็มบัง กัมพูชา จามปา อินโดจีน พม่า และ กุชราช”

๖.๗ สมัยสมเด็จพระไชยราชาธิราช พ.ศ. ๒๐๗๗ พระไชยราชา โอรสของสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๒ อีกองค์หนึ่ง แต่ประสูติจากพระสนม ทรงยกกำลังจากพิษณุโลกมาอยุธยา ยึดอำนาจจากพระรัชฎาธิราช แล้วขึ้นครองราชย์เป็นกษัตริย์องค์ที่ ๑๓ แห่งกรุงศรีอยุธยา ทรงพระนามว่า สมเด็จพระไชยราชาธิราช

เดือน ๑๑ พ.ศ. ๒๐๘๑ กรุงศรีอยุธยาเริ่มทำสงครามกับพม่า เนื่องจากมอญเมืองเชียงกราน (देङ्गกรายน์ หรือ อัตรัน ปัจจุบันคือเมืองแอมเฮิสต์ ประเทศพม่า) ไม่ยอมอยู่ใต้อำนาจพม่า พากันหนีมาสยาม พม่าจึงมายึดเมืองเชียงกรานไว้ สมเด็จพระไชยราชาธิราชทรงให้ยกทัพไปตีเมืองเชียงกราน โดยมีทหารโปรตุเกสราว ๑,๐๐๐ คนไปช่วยรบ นับเป็นการเปิดศึกระหว่างไทยกับพม่า ส่วนพงศาวดารพม่าไม่ได้บันทึกเกี่ยวกับสงครามเชียงกรานไว้

ในรัชกาลสมเด็จพระไชยราชาธิราชนี้ มีการขุดคลองลัดที่บางกอก ตรงปากคลองบางกอกน้อยถึงปากคลองบางกอกใหญ่ (ต่อมาได้กลายเป็นแม่น้ำเจ้าพระยาหน้าโรงพยาบาลศิริราชและหน้ามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ในปัจจุบัน) เกิดเพลิงไหม้ครั้งใหญ่ในพระนครศรีอยุธยา ไหม้ตั้งแต่ท่ากลาโหมไปถึงท้ายพระราชวังต่อตลาดยอด ลมหอบเอาลูกเพลิง ไปตกลงที่ตะแลงแกงหน้าคุก ไหม้ลามลงไปถึงป่าตอง โรงครามฉะไกร เพลิงไหม้อยู่ ๓ วันจึงดับ

พ.ศ. ๒๐๘๑ สมเด็จพระไชยราชาธิราชทรงยกทัพไปเชียงใหม่เพราะเชียงใหม่กำลังจะไปเข้ากับพม่าซึ่งจะเป็นอันตรายต่อกรุงศรีอยุธยา ในคราวนั้นพระนางจิริประภามหาเทวีผู้ครองนครเชียงใหม่ขออ่อนน้อมเป็นไมตรีเพื่อรักษาเมือง มีชาวโปรตุเกสคนหนึ่ง ชื่อ โดมิงกูส ไซซัส (Domingos De Seixas) ซึ่งเป็นทหารรับจ้างสอนทหารสยามอยู่ถึง ๒๕ ปี (ค.ศ. ๑๕๒๓-๑๕๔๗) บันทึกไว้ ว่าตนเองและทหารโปรตุเกสราว ๑๖๐ คน ได้ไปกับกองทัพอยุธยาในสงครามที่เชียงใหม่ เมื่อเสร็จสงคราม สมเด็จพระไชยราชาธิราชพระราชทานที่ดินให้ชาวโปรตุเกสที่ช่วยรบ เพื่อสร้างบ้านและโบสถ์คริสต์ ที่ตำบลบ้านดินเหนือคลองตะเคียน ซึ่งต่อมาเรียกกันว่าบ้านโปรตุเกส

๖.๗.๑ บันทึกการท่องเที่ยวของเมนเดส ปินโต เมื่อ พ.ศ. ๒๐๘๐ (ค.ศ. ๑๕๓๗) คือเกือบ ๕๐๐ ปีมาแล้ว สมัยกรุงศรีอยุธยา นักผจญภัยชาวโปรตุเกส อายุ ๒๘ ปี ชื่อ เมนเดส ปินโต (Fernão Mendes Pinto) ได้เดินทางออกจากเมืองลิสบอน ด้วยเรือสินค้าโปรตุเกส แล่นอ้อมแหลมกูดโฮป ผ่าน

เมืองกัว ในอินเดีย ผ่านเกาะสุมาตรา ปัตตานี ผ่านประเทศจามปา ไปจีนและญี่ปุ่น โดยใช้ชีวิตอยู่ในเอเชีย ถึง ๒๑ ปี พ.ศ. ๒๐๘๕ (ค.ศ. ๑๕๔๓) ประวัติศาสตร์ญี่ปุ่นบันทึกว่า ปินโตไปญี่ปุ่น เพื่อนำปืนยาวอาร์เคอร์บัส หรือ ฮาคิวบัส (Harquebus หรือ Arquebus ไทยเรียกปืนคาบจุต) ของโปรตุเกสไปขาย ต่อมาญี่ปุ่นได้ผลิตปืนแบบนี้ขึ้นเองเรียกว่าปืนทานะกะชิม่า (Tanegashima) ปืนญี่ปุ่นชุดนี้ได้รับการเชื่อกลือว่ามีคุณภาพดีเยี่ยม

ปินโต พ่อค้านักท่องเที่ยวยุโรป (http://web.letas.up.pt/utopia/ut_por.htm)

หนังสือของปินโต เล่าเรื่องในเมืองสยามสมัยสมเด็จพระไชยราชาธิราชแห่งกรุงศรีอยุธยา

http://www.corndancer.com/vox/clio/discovery/disc_home.html,

<http://www.ayutthayastudy.org/content/view/๓๕/๓๓๗/>

ปืนคาบชุด ทาเนกะชิม่า ผลิตในญี่ปุ่น ปัจจุบันเก็บรักษาอยู่ที่ปราสาท ฮิเมจิ

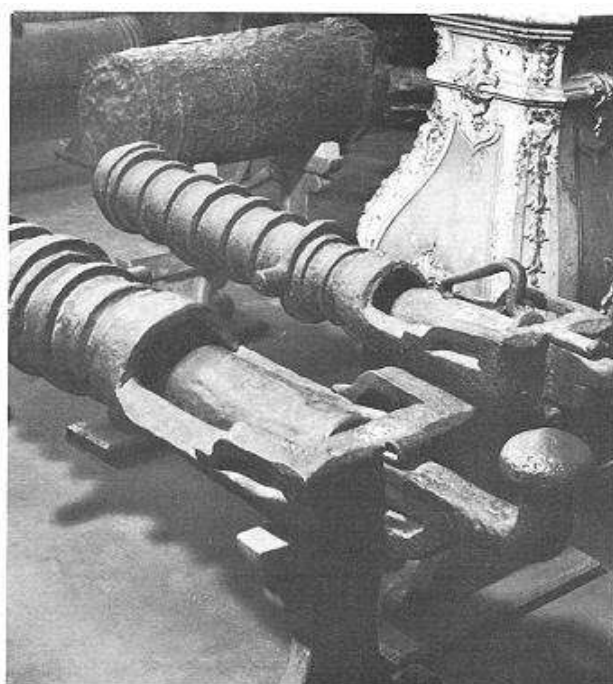
([http://en.wikipedia.org/wiki/File:Antique_Japanese_\(samurai\)_tanegashima_rack.jpg](http://en.wikipedia.org/wiki/File:Antique_Japanese_(samurai)_tanegashima_rack.jpg))

พ.ศ. ๒๐๘๘ (ค.ศ. ๑๕๔๕) ปินโตเข้ามายังกรุงศรีอยุธยาในสมัยของสมเด็จพระไชยราชาธิราช เขาบันทึกไว้ในหนังสือชื่อ “Pérégrinaçao” เป็นภาษาโปรตุเกส(แปลว่าการแสวงบุญ) เมื่อ ค.ศ. ๑๖๑๔ ต่อมาแปลเป็นภาษาอังกฤษ ชื่อ “The Travels of Mendes Pinto” ซึ่งกรมศิลปากรได้แปลเป็นภาษาไทย พิมพ์ไว้ในเอกสารรวมเรื่องแปลหนังสือ และเอกสารทางประวัติศาสตร์ ชุดที่ ๓ ในหัวข้อ “การท่องเที่ยว การเดินทางและการผจญภัยของ เฟอร์ดินันด์ เมนเดซ ปินโต”

ปินโตบันทึกเรื่องราวเกี่ยวกับสยามไว้ว่า “เดินทางทางเรือผ่านเมืองท่าซุนดา(Zunda) มาประเทศสยามใช้เวลาเดินทาง ๒๖ วัน จึงถึงกรุงศรีอยุธยา (Odia) ราชธานีของอาณาจักรโสน (Sarnau) หรือ สยาม (Siam)” เขามาถึงปัตตานีเมื่อ พ.ศ. ๒๐๗๓ (ค.ศ. ๑๕๓๐) พบกับชาวโปรตุเกสเกือบ ๓๐๐ คน และพบชาวตะวันออกอื่นๆ คือสยาม จีนและญี่ปุ่น

เอกสารของปินโตและหลักฐานอื่น ระบุว่า “ พ.ศ. ๒๐๘๘ (ค.ศ. ๑๕๔๕) สมเด็จพระไชยราชาทรงยกทัพไปเชียงใหม่ (Chimmay) โดยระดมพล ๔๐๐,๐๐๐ คน เป็นคนต่างชาติ ๗๐,๐๐๐ คน มีทหารรับจ้างชาวโปรตุเกส ๑๒๐ คน นำโดย โดมิงกูซ คือ ไซซัส (Domingos de Seixas) ปินโต และคนเติร์กอีกจำนวนหนึ่งได้เป็นทหารรับจ้างไป ในกองทัพอยุธยาซึ่ง ใช้ช้าง ๔,๐๐๐ เชือก ปืนคาบชุดอาร์กิวบัส (Harguebuses) จำนวนมาก เกรียนบรรทุกปืนใหญ่ฟัลโคนเน็ต (Falconet) ๒๐๐ เล่ม เรือ ๓๐๐ ลำ เดินทาง ๙ วันผ่านพิชณุโลก แต่ระหว่างที่พระองค์ไม่อยู่เป็นเวลา ๖ เดือน นั้น พระชายาของพระองค์ (ท้าวศรีสุดาจันทร) ได้เป็นซุ๊กกับออกขุนชินราช (U Quun Cheniraa) สมเด็จพระไชยราชาเสด็จจากกลับมาอยุธยาแล้วสวรรคต เมื่อ พ.ศ. ๒๐๘๘ พระยอดฟ้าราชโอรสครองราชย์ต่อ แต่ก็ถูกวางยาพิษสวรรคตอีก เจ้าแม่ศรีสุดาจันทรจัดการให้ ออกขุนชินราชขึ้นครองเมืองได้ ๔๒ วัน ก็ถูกออกญาพิชณุโลกและคณะสังหารเจ้าแม่และออกขุนชินราชที่วัดแห่งหนึ่ง ออกญาพิชณุโลกได้เชิญ พระเทียน (Pratien) ซึ่งเป็นอนุชาของกษัตริย์องค์ก่อนขึ้นครองราชย์”

ปินโตบรรยายต่อไปว่า “ขณะนั้น พระเจ้าแผ่นดินพม่า (พระเจ้าตะเบ็งชเวตี้) ทรงนำทหาร ๘๐๐,๐๐๐ คน มาโจมตีกรุงศรีอยุธยาซึ่งมีชาวโปรตุเกสนำโดย ดิโอโก เปอไรรา (Diogo Pereira) ช่วยรบ อยู่แล้ว แต่กองทัพพม่าก็มีทหารรับจ้างชาวโปรตุเกสมาด้วย เช่นกันจำนวน ๑๘๐ คน ภายใต้การนำของ ดิโอโก อัลเบอกาเรีย (Diego Suarez d'Alberqarria) และดิโอโก เมลู (Diogo Soares de Melo) โดยมีทหารม้า เตอร์ก มลายู และอับบิเนีย (Abissins) ร่วมอยู่ด้วย มีการนำอาวุธหลายอย่างมาใช้ เช่น ปืนมัสเกต (muskets) ปืนคาบชุดอาร์กิวบัส (harquebuses) ปืนคาวาริน ทองเหลือง (brass cavarins) หอกไม้ซุงจุดไฟมีลูกล้อ และเครื่องกระทุ้งกำแพงแบบกรีก แต่คราวนั้นพม่าเลิกทัพกลับไป เพราะได้เกิด วิกฤติโดยพวกมอญในเมืองหงสาวดี”

Open-breech cannon (XV-XVI Century) at the Military Museum in Lisbon closely resembles Ninigret cannon. (150)

ปืนใหญ่โปรตุเกสแบบบรรจุกระสุนทางท้ายปืน (Open-breech cannon) พุทธศตวรรษที่ ๒๐-๒๑

(<http://www.dightonrock.com/images/๑๕๐.jpg>)

ปืนใหญ่บรรจุกระสุนท้ายปืน(Open Breech) ปากกระบอกเป็นรูปพญานาค เป็นปืนใหญ่รุ่นแรกของสยาม อายุราวพุทธศตวรรษที่ ๒๑ ประมาณสมัยสมเด็จพระไชยราชาธิราช ปัจจุบันอยู่ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ (ถ่ายภาพโดยได้รับอนุญาตจากพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ)

พ.ศ. ๒๐๘๘-๒๔๘๙ เชียงใหม่ไปเข้ากับพม่า สมเด็จพระไชยราชาธิราชจึงทรงยกทัพไปเชียงใหม่อีกครั้งหนึ่ง โดยมีนายเมนเดส ปินโตและทหารรับจ้างโปรตุเกสไปในกองทัพอยุธยาด้วย ระหว่างเดินทางกลับสมเด็จพระไชยราชาสวรรคต (ข้อมูลทางฝ่ายล้านนาว่าทรงบาดเจ็บจากการรบ แต่บันทึกของปินโตว่าทรงถูกวางยาพิษ)

พ.ศ. ๒๐๘๙ พระยอดฟ้า(พระแก้วฟ้า) โอรสของสมเด็จพระไชยราชา พระชนม์ ๑๑ พรรษา ขึ้นครองราชย์ แต่อำนาจในบ้านเมืองตกอยู่กับท้าวศรีสุดาจันทร พระราชมารดา(พระสนมเอกของพระไชยราชาธิราช) ซึ่งสมคบกับซูริก คือพันบุตรศรีเทพ หรือขุนวรวงศาธิราชวางยาพิษ พระยอดฟ้า จนสวรรคตขณะครองราชย์ได้เพียง ๑๐ เดือน สร้างความโกรธแค้นแก่เหล่าขุนนาง ขุนพิเรนทรเทพ ขุนอินทรเทพ หมื่นราชเสน่หา หลวงศรียศ พระยาพิชัย พระยาสุวรรณคโลก ออกพระทัยน้ำ และออกหลวงราชยุทธ จึงร่วมกันกำจัดขุนวรวงศาธิราชและท้าวศรีสุดาจันทรที่คลองสระบัว แล้วไปเชิญพระเทียรราชา (เชื้อพระวงศ์พระไชยราชา) ลาผนวชมาขึ้นครองราชย์

๖.๘ พระเทียรราชาลาผนวชมาครองราชย์เป็นสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ พ.ศ. ๒๐๙๑ พระเทียรราชา ขึ้นครองกรุงศรีอยุธยา ทรงพระนามว่า สมเด็จพระมหาจักรพรรดิ ทรงตั้งให้ขุนพิเรนทรเทพเป็นพระมหาธรรมราชาครองเมืองพิษณุโลก พระราชทานพระวิสุทธิกษัตริ์ พระราชธิดา ให้เป็นชายาของพระมหาธรรมราชา

พ.ศ. ๒๐๙๑ เมื่อสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ ครองราชย์ได้ ๗ เดือน พระเจ้าตะเบ็งเซเวตี้ ของพม่า ทรงเห็นว่ากรุงศรีอยุธยากำลังอ่อนแอ จึงทรงยกทัพราว ๓๐๐,๐๐๐ คนมาโจมตี โดยมีชาวต่างชาติ เช่น โปรตุเกส เดอร์ก อบิสซิเนีย มัวร์ อะแจ และมลายู มีปืนยาว และปืนใหญ่ม้าด้วย ขณะนั้น นายทหารอยุธยาคนสำคัญชื่อ พระยาราม ผู้มีความแข็งแกร่ง ได้สู้รบป้องกันมิได้ยอมแพ้พ่าย โดยเอาปืนใหญ่ชื่อ

นารายณ์สังหาร ลงเรือสำเภา ไปยังค่ายพม่าใกล้พลับพลาพระเจ้าตะเบ็งชเวตี้ที่บ้านป้อม แต่แรงสะท้อนของปืนใหญ่ได้ถีบท้ายเรือสำเภาจมลง สมเด็จพระมหาจักรพรรดิทรงช้างไปรบกับพระเจ้าตะเบ็งชเวตี้ที่ทุ่งลุมพลี แต่ช้างสมเด็จพระมหาจักรพรรดิวิ่งหนีเข้าศึก พระสุริโยทัยพระมเหสี และพระบรมดิลกพระธิดาซึ่งปลอมองค์เป็นชายทรงเข้าไปช่วยขวางทางไว้ พระสุริโยทัยถูกพระเจ้าแปรใช้อาวุธฟันจนสวรรคตบนคอช้าง พระราเมศวรและพระมหินทร์ โอรสสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ ยกทัพตามตี แต่ช้างทรงติดหล่มที่อินทร์บุรีและถูกพม่าจับได้ สมเด็จพระมหาจักรพรรดิต้องทรงส่งช้าง ๒ เชือกไปไถ่พระโอรสทั้งสอง

พระราชานุสาวรีย์สมเด็จพระสุริโยทัยที่ทุ่งมะขามหย่อง อโยธยา

(<http://www.pakpon.com/Ayuttaya/suriyothai.asp>)

ต่อจากนั้นก็ว่างศึกหงสาวดีมา ๑๔ ปี เพราะพม่ากับมอญรบกัน กรุงศรีอยุธยาได้ปรับปรุงกำแพงเมืองที่เดิมใช้ดินพูนแล้วปึกไม่ระเนียด เปลี่ยนเป็นกำแพงอิฐปูน เพราะกำแพงดินแบบเดิมไม่สามารถต้านทานแรงปืนใหญ่โปรตุเกสได้ มีการขุดคลองลัดแม่น้ำเจ้าพระยาที่บางกรวย ยกบ้านตลาดขวัญขึ้นเป็นเมืองนนทบุรี ยกบ้านท่าจีนเป็นเมืองสาครบุรี (สมุทรสาคร) แบ่งเขตเมืองราชบุรีและสุพรรณบุรีตั้งเป็นเมืองนครไชยศรี ตั้งเมืองฉะเชิงเทราและเมืองสระบุรี ในสมัยสมเด็จพระมหาจักรพรรดินี้ มีชาวต่างประเทศใช้เรือมาค้าขาย จากเมืองจีน ฝรั่งเศส อังกฤษ ญี่ปุ่น วิลันดา (ฮอลันดา) และเมืองสุรัต (อินเดีย)

พ.ศ. ๒๐๙๙ สมเด็จพระมหาจักรพรรดิทรงส่งทัพไปตีเมืองละแวกของกัมพูชา พระยาละแวกยอมอ่อนน้อม ต่อมาพวกวณายึดกรุงละแวก กองทัพสยามไปโจมตีแต่พ่ายแพ้กลับมา

พ.ศ. ๒๐๙๓ พระเจ้าตะเบ็งชเวตี้ของพม่าถูกลอบปลงพระชนม์ แม่ทัพบุเรงนองผู้มีสมญาว่า ผู้ชนะสิบทิศ พี่เขยพระเจ้าตะเบ็งชเวตี้ หนีไปตั้งรับที่เมืองตองอู พ.ศ. ๒๐๙๖ บุเรงนองขึ้นครองราชย์เป็นพระเจ้าหงสาวดี ทรงส่งทัพไปตีมอญ และ ยะไข่ได้

พ.ศ. ๒๐๙๕ (ค.ศ. ๑๕๕๒) บาร์รูซ (Joao de Barros) นักประวัติศาสตร์โปรตุเกส ที่เคยมาค้าขายอยู่ที่อินเดีย ได้เขียนเรื่องเกี่ยวกับสยามว่า “สามมหาอำนาจของเอเชีย คือ จีน วิชัยนคร (Vijayanagar) และอยุธยา อาณาเขตของสยามครอบคลุมถึง ทวาย มะริด ตะนาวศรี ผู้ครองนครของมะละกา ปัตตานี กลันตัน และปะหังต้องส่งบรรณาการทุกปีให้แก่กษัตริย์สยาม”

พ.ศ. ๒๐๙๖ สมเด็จพระมหาจักรพรรดิทรงได้ช้างเผือก ๗ เชือก พระเจ้าหงสาวดีบุเรงนอง ส่งพระราชสาส์น มาขอช้างเผือก ๒ เชือก แต่สมเด็จพระมหาจักรพรรดิไม่พระราชทานให้ และขอกำลังจากสุลต่านปัตตานีมาช่วยป้องกันพระนคร พ.ศ. ๒๐๙๗ สมเด็จพระมหาจักรพรรดิทรงสละราชสมบัติไปทรงผนวช ทรงยกราชสมบัติให้พระมหินทราธิราช แต่เมื่อมีข่าวว่า กองทัพหงสาวดีกำลังจะมาตีกรุงศรีอยุธยา สมเด็จพระมหินทราธิราชทรงขอให้สมเด็จพระมหาจักรพรรดิทรงลาสิกขา เพราะภัยกำลังจะมา ทำให้สมเด็จพระมหาจักรพรรดิทรงกลับมาครองราชย์อีกครั้งหนึ่ง

พ.ศ. ๒๐๙๘ พระนเรศ ซึ่งต่อมาคือสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ประสูติที่พิษณุโลก

พ.ศ. ๒๑๐๓ สมเด็จพระมหาจักรพรรดิ และพระเจ้าไชยเชษฐาธิราชแห่งอาณาจักรล้านช้าง ทรงร่วมสร้างเจดีย์ศรีสองรักที่ อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย เพื่อแสดงความเป็นไมตรีระหว่างกัน

พ.ศ. ๒๑๐๓ (ค.ศ. ๑๕๘๐) โปรตุเกส ถูกสเปนยึดครอง แล้วแยกตัวออกเป็นอิสระเมื่อ ค.ศ. ๑๖๔๐ คนโปรตุเกสส่วนหนึ่งมาสมัครเป็นทหารรับจ้างที่กรุงศรีอยุธยา พม่า และ เขมร บางกลุ่มมาติดต่การค้าขายอาวุธปืนไฟ ก่อสร้าง เป็นแพทย์ หรือเป็นโจรสลัดคอยปล้นสะดมทั่วน่านน้ำเอเชีย

พ.ศ. ๒๑๐๖ เกิดสงครามช้างเผือก พระเจ้าบุเรงนองทรงยกทัพเข้าล้อมเมืองพิษณุโลก ขณะนั้นใช้ทรพิษระบด และกองทัพอยุธยายังไม่ขึ้นมาช่วย สมเด็จพระมหาธรรมราชาเจ้าเมืองพิษณุโลกทรงเห็นว่าคงสู้ไม่ได้ จึงจำเป็นต้องอ่อนน้อมต่อพระเจ้าบุเรงนอง สมเด็จพระมหาจักรพรรดิต้องขอสงบศึก โดยทรงยอมให้พม่านำพระราเมศวรไปเป็นตัวประกันที่เมืองพม่า

พ.ศ. ๒๑๐๖ (ค.ศ. ๑๕๖๓) พระยาตานีศรีสุลต่าน มุซาฟาร์ ชาห์ (Sultan Muzaffar Shah) โอรสสุลต่านอิสไมล์ ชาห์ จากปัตตานี “ยกทัพเรือยาหยับ ๒๐๐ ลำ พร้อมกับไพร่พลที่ชำนาญกริชหนึ่งพันคนและหญิงอีกร้อยคน” มาช่วยอยุธยาสู้กับพม่า พระยาตานีเห็นว่ากรุงศรีอยุธยาอ่อนแอ จึงยกกำลังบุกเข้าไปในพระราชวัง สมเด็จพระมหาจักรพรรดิ ต้องเสด็จหนีลงเรือไปเกาะมหาพราหมณ์ แต่พวกทหารอยุธยาเริ่มกำลังปิดประตูวังสู้ได้สำเร็จ พวกปัตตานีตายไปมาก ที่เหลือลงเรือสำเภานีรودออกไปได้บันทึกทางปัตตานีรายงานว่า สุลต่านมุซาฟาร์ชาห์สิ้นพระชนม์ระหว่างการรบ พระศพถูกฝังไว้ที่หาดทรายปากแม่น้ำเจ้าพระยา แต่ไพร่พลที่ตามเสด็จมาไม่ได้กลับปัตตานีแม้แต่คนเดียว

พ.ศ. ๒๑๑๐ ขณะที่พระมหาธรรมราชาและพระนเรศวร เสด็จจากพิษณุโลกไปหงสาวดี สมเด็จพระมหาจักรพรรดิและพระมหินทราธิราชเสด็จจากอยุธยาไปพิษณุโลก รับสมเด็จพระวิสุทธิกษัตริย์กับพระโอรสคือพระเอกาทศรถกลับมากองกรุงศรีอยุธยา เพราะสมเด็จพระมหาจักรพรรดิไม่พอพระทัยที่ พระมหาธรรมราชาทรงไปเข้ากับทางพม่า

๖.๙ การเสียกรุงศรีอยุธยาแก่พม่า ครั้งที่ ๑ พ.ศ. ๒๑๑๑ เดือน ๑๑ พระเจ้าบุเรงนองทรงยกทัพจากเมืองตองอู มาตีกรุงศรีอยุธยาเพื่อช่วยพระมหาธรรมราชาแห่งเมืองพิษณุโลกที่ขัดแย้งกับกรุงศรีอยุธยา โดยมีทหารรับจ้างโปรตุเกสเป็นทหารปืนใหญ่ ตั้งค่ายล้อมกรุงศรีอยุธยา ๙ เดือน

พ.ศ. ๒๑๑๒ สมเด็จพระมหาจักรพรรดิประจวบสวรรคต สมเด็จพระมหินทราธิราชครองราชย์ต่อพระไชยเชษฐาส่งกองทัพล้านช้างมาช่วยแต่ถูกพม่าตีแตกกลับไป พระเจ้าหงสาวดีส่งสารไปว่าจะยอมสงบศึกถ้าส่งตัวพระยารามมาให้ สมเด็จพระมหินทราธิราชทรงส่งพระยารามที่เสียสละตัวเองไปหวังจะสงบศึก แต่พระเจ้าบุเรงนองทรงเรียกร้องต่อไป ให้พระเจ้าแผ่นดินออกมาถวายบังคม แต่ทหารผู้ใหญ่ของอยุธยาไม่ยินยอม ขอถวายชีวิตรบพุ่งจนสุดความสามารถ

ครั้งนั้นมีพระยาจักรี ที่พม่าเคยเอาตัวไปจากอยุธยา สมัยสงครามตะเบ็งชเวตี้ พ.ศ. ๒๐๙๒ มาในกองทัพพม่าด้วย พระเจ้าหงสาวดีออกอุบายนำพระยาจักรีไปจำขังล่ามโซ่ แล้วแอบปล่อยให้หนีออกมา สมเด็จพระมหินทราธิราชไม่ทราบอุบาย จึงทรงให้พระยาจักรีบังคับการป้องกันพระนคร พระยาจักรีผู้ที่ทรยศได้สับเปลี่ยนทหารที่เข้มแข็ง จนกองทัพถอยกำลัง หลังจากล้อมกรุงศรีอยุธยาไว้เก้าเดือน กองทัพพม่าก็เอาดินถมสูงเป็นโคกเท่ากำแพงพระนครแล้วเอาปืนใหญ่ขึ้นไปยัง เข้าตีทางวัดโคก วัดกระบือ ที่ตำบลเผาข้าวจดหมายเหตุโหดตมไว้ว่าเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ ๑ เมื่อ วันอาทิตย์ แรม ๑๐ ค่ำเดือน ๙ ปีมะเส็ง จ.ศ. ๙๓๑ เทียบได้กับวันที่ ๗ สิงหาคม พ.ศ. ๒๑๑๒ การเสียกรุงครั้งนี้ทำให้จบสิ้นกษัตริย์ราชวงศ์สุพรรณภูมิ

เดือน ๑๒ พ.ศ. ๒๑๑๒ พระเจ้าบุเรงนอง ทรงแต่งตั้งสมเด็จพระมหาธรรมราชา ครองกรุงศรีอยุธยาในฐานะประเทศราช พระยาจักรีที่เป็นไส้ศึกถูกพม่าประหารชีวิต พระเจ้าบุเรงนองทรงนำสมเด็จพระมหินทราธิราช กษัตริย์อยุธยาไปหงสาวดี ระหว่างการเดินทางสมเด็จพระมหินทราธิราช ประจวบสวรรคต พงศาวดารพม่าฉบับ หอแก้ว ระบุว่า เชลยชาวไทยที่ถูกกวาดต้อนไปพม่าครั้งนั้น มีพวกช่างเงิน ช่างทอง ช่างเหล็ก ช่างไม้ ช่างปูนปั้น ช่างปรุงเครื่องสำอาง กิ่งไม้ ช่างสลักศิลา นางรำ ช่างตัดผม หมอช้าง หมอม้า เหลือคนไทยอยู่ในอยุธยาเพียง ๑๐,๐๐๐ คน เชลยไทยจากอยุธยาที่ถูกกวาดต้อนไปพม่า อยู่กันที่บริเวณ หมู่บ้าน กุกกุยคอน และ มเรดู (Kukkui Kon, Mre Du) ด้านเหนือของเมือง ชเวโบ(Shwebo) ซึ่งอยู่ทางเหนือของเมืองมัณฑะเลย์ มีชาวโปรตุเกสในสยามคนหนึ่งชื่อแอนโตนิโอ ทอสคาโน (Antonio Toscano) ถูกจับมาเป็นเชลยเมื่อเสียกรุงครั้งที่ ๑ แต่หนีรอดไปเมืองกัวได้เมื่อ พ.ศ. ๒๑๒๒

๖.๑๐ ความสัมพันธ์กับต่างประเทศในสมัยอยุธยา กรุงศรีอยุธยา เป็นเมืองท่าทางทะเลที่สำคัญแห่งหนึ่งที่ชาวเอเชีย เช่น อิหร่าน อินเดีย จีน และชาวยุโรปเช่นโปรตุเกส สเปน ฮอลันดา ฝรั่งเศส นิยมนำเรือเข้ามาค้าขายแลกเปลี่ยนสินค้า สินค้าขาออกที่สำคัญของอยุธยาคือ ข้าว หนังกวาง พริกไทย ดีบุก น้ำตาล ไม้ฝางสำหรับทำสีย้อมผ้า ทองคำ ตะกั่ว ไม้กฤษณา งาช้าง นอแรด ส่วนสินค้าขาเข้าที่สำคัญ คือ อาวุธ ดินปืน ผ้าชนิดดี ทองแดง กำมะถัน สารส้ม เครื่องกระเบื้อง และกระจก

๖.๑๐.๑ จีน มีความสัมพันธ์กับไทยมาตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัยเป็นราชธานี ตลอดสมัยกรุงศรีอยุธยา มีการส่งทูตไทยไปจีน ๙๙ ครั้ง และทูตจีนมาไทย ๑๙ ครั้ง โดยมีความสัมพันธ์ทางการค้ากับจีนในแบบรัฐ

บรรณาการ มีเอกสารจีน พงศาวดารราชวงศ์หมิง หรือหมิงสื่อลู่ ประจำวันที่ ๓๐ ตุลาคม พ.ศ. ๑๙๑๔ ระบุว่า “เมื่อวันที่ ๒๒ เดือน ๙ ปีที่ ๔ แห่งรัชศกหงหวู่ หลี่จิงจิ้น ทูตจีนเดินทางกลับมาจากอาณาจักรเซียนหลัว(กรุงศรีอยุธยา) กษัตริย์แห่งอาณาจักรนั้นทรงพระนามว่า ขานเลี่ยเจาผียหา ทรงส่งขุนนางนามว่า เจาเอี้ยนกุหมาน (เจ้าอินทรกุมาร) และคณะมาเฝ้าพร้อมกับหลี่จิงจิ้น” เอกสารดังกล่าวเป็นหลักฐานแสดงว่า เจ้านครอินทร์ซึ่งเป็นพระราชนัดดาของขุนหลวงพะงั่วได้เคยเสด็จไปเมืองจีนแล้ว คนจีนที่มาอยู่ในสยามก่อนสมัยกรุงศรีอยุธยาดั้งแต่สมัยราชวงศ์ถัง เป็นพวกกลาสิเรือ พ่อค้า และโจรสลัด เข้ามาอยู่ที่เมืองท่าต่างๆ เช่น สุราษฏร์ธานี นครศรีธรรมราช ปัตตานี

ชาวจีนในกรุงศรีอยุธยามีหลายกลุ่ม ส่วนใหญ่มาจากจีนใต้ คือ กวางตุ้ง ฮกเกี้ยน กวางสี และไหหลำ ส่วนหนึ่งตั้งบ้านเรือนอยู่บริเวณย่านในใกล้กับย่านสามม้า ศาลเจ้าปูนเท่าก่ง ปากคลองขุนละครชัย บางส่วนอพยพหนีพวกแมนจูต่างชาติที่เข้ามาปกครองเมื่อสิ้นราชวงศ์หมิง (พ.ศ. ๒๑๙๗ รัชกาลสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง) บางส่วนเข้ามาค้าขาย และบางส่วนอพยพหนีความอดอยากในเมืองจีน

๖.๑๐.๒ อินเดีย คนอินเดียได้เข้ามาติดต่อกับค้าขายกับคนสุวรรณภูมิมาหลายพันปีแล้วตั้งแต่สมัยพระพุทธเจ้า ปรากฏหลักฐานในชาดกเรื่องพระมหาชนก รวมทั้ง ประวัติศาสตร์เรื่องพระโสณะ และพระอุตระ คนไทยรับวัฒนธรรมศาสนาพราหมณ์-ฮินดู และพุทธ จากอินเดียเข้ามาทางนครศรีธรรมราช ทางมอญพม่า และทางเขมร ในสมัยกรุงสุโขทัย มีโบราณสถานในศาสนาพราหมณ์หลายแห่ง เช่น วัดศรีสวาย วัดพระพายหลวง ในสมัยอยุธยา มีเทวสถานโบสถ์พราหมณ์อยู่กลางเมือง บรรพบุรุษชาวพราหมณ์-ฮินดูในประเทศไทยส่วนใหญ่มาจากอินเดียใต้ รัฐปัญจาบ และ อุตตรประเทศ

๖.๑๐.๓ ญี่ปุ่น พ.ศ. ๑๙๒๓ ชาวญี่ปุ่นเข้ามาในกรุงศรีอยุธยาครั้งแรกในรัชกาลสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ หลักฐานเอกสารญี่ปุ่นระบุว่า พ่อค้าจากริวกิวประสบความลำบาก ในการนำถ้วยชามมาขายที่อยุธยา และไม่สะดวกในการซื้อไม้ฝาง เพราะการค้าในอยุธยาถูกรัฐควบคุม

พ.ศ. ๒๑๓๒ มีรายงานของสเปนว่า มีเรือญี่ปุ่นบรรทุกอาวุธมุ่งหน้าไปอยุธยา แต่ถูกลมพัดมาเทียบท่าเมืองมะนิลา ซึ่งขณะนั้นสเปนครอบครองอยู่ พ.ศ. ๒๑๓๕ โชกุน โตโยโตมิ ฮิเดโยชิ ได้กำหนดการออกใบเบิกร่อง “ตราแดง” อนุญาตการเดินทางเรือแก่พ่อค้าเมืองเกียวโต และนางาซากิ ที่จะส่งสำเภาไปค้าขายกับประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ พ.ศ. ๒๑๔๗ พ่อค้าญี่ปุ่นได้รับอนุญาตให้ตั้งภูมิลำเนาในกรุงศรีอยุธยา พ.ศ. ๒๑๕๑ สมเด็จพระเอกาทศรถทรงส่งคณะทูตไทย ชุดแรกไปญี่ปุ่น

เรือสำเภา “ตราแดง Red Seal Ship” ของญี่ปุ่นที่มาค้าขายถึงกรุงศรีอยุธยา

(<http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/a/af/RedSealShip.JPG>)

บริเวณที่เคยเป็นหมู่บ้านญี่ปุ่นสมัยอยุธยา

(<http://www.thai-tour.com/thai-tour/Central/Ayutthaya/images/large-pic/japanese-village.jpg>)

ชาวญี่ปุ่นที่มาตั้งหลักแหล่งในสยามสมัยอยุธยานั้น ส่วนหนึ่งเป็นพวกนั้บถิคริสต์ซึ่งหนีจากญี่ปุ่นมาไทย เนื่องจากนโยบายต่อต้านคริสต์ศาสนาอย่างรุนแรงของโชกุนโตกูงาวะ ถึงขั้นฆ่าบาทหลวง และขับไล่ผู้นับถิคริสต์หลายหมื่นคนออกจากญี่ปุ่น ห้ามชาวต่างชาติที่นับถิคริสต์เข้าญี่ปุ่น ยกเว้นที่เกาะเดจิมะ เมืองนางาซากิที่อนุญาตให้เรือของฮอลันดาเข้ามาค้าขายได้ และอีกส่วนหนึ่งเป็นทหารแพ้สงคราม พวกที่เรียกว่า โรนิน ที่สูญเสียเจ้านายพ่ายแพ้จากสงครามเซกิงาฮาร่า พ.ศ. ๒๑๔๓ พวกญี่ปุ่นเหล่านี้โดยสารเรือสำเภาญี่ปุ่นมาอยุธยา แล้วสมัครเป็นทหารอาสา ชาวญี่ปุ่นคนหนึ่งที่มีความสำคัญในประวัติศาสตร์ไทยตั้งแต่สมัยสมเด็จพระเอกาทศรถ สมเด็จพระเจ้าทรงธรรม และสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง คือ นายยามาดะ นางามาซะ (Yamada Nagamasa) ซึ่งเคยเป็นคนหามเกี้ยวให้ขุนนางญี่ปุ่นสมัยเอโดะ ลงเรือญี่ปุ่นมาถึงกรุงศรีอยุธยา เมื่อพ.ศ. ๒๑๕๕ (ค.ศ. ๑๖๑๒) ยามาดะได้เป็นหัวหน้าหมู่บ้านญี่ปุ่น แล้วเข้ารับราชการจนได้เป็นออกญาเสนาภิมุข เจ้ากรมอาสาญี่ปุ่น พ.ศ. ๒๑๗๒ เป็นเจ้าเมืองนครศรีธรรมราช พ.ศ. ๒๑๕๕ ชาวญี่ปุ่น ๒๘๐ คนในอยุธยาวางแผนยึดอำนาจในอยุธยาแต่ไม่สำเร็จ จึงหนีไปเพชบุรี พ.ศ. ๒๑๖๓ มีชาวญี่ปุ่นในอยุธยาราว ๑,๐๐๐-๑๕๐๐ คน เป็นทหารอาสาญี่ปุ่นราว ๘๐๐ คน สินค้าที่สยามซื้อจากญี่ปุ่นคือโลหะเงิน ทองแดง กำมะถัน สารส้ม ส่วนสินค้าที่ญี่ปุ่นซื้อจากสยามคือ หนังกวาง ดีบุก และดินปืน พ.ศ. ๒๑๗๓ หมู่บ้านญี่ปุ่นที่อยุธยาถูกเผาทำลาย พ.ศ. ๒๑๗๙ รัฐบาลญี่ปุ่นสั่งปิดประเทศ ห้ามชาวญี่ปุ่นออกนอกประเทศ ไม่ติดต่อกับต่างชาติกว่า ๒๐๐ ปี จนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ของไทย

๖.๑๐.๓ โปรตุเกส สเปน อิตาลี เมื่อราวห้าร้อยปีก่อนนี้นั้น การเดินทางจากยุโรปมาเอเชียต้องใช้การเดินทางทางบก ด้วยการเดินเท้า ขี่ม้า หรืออูฐ ผ่านทะเลทรายอาหรับและจีนเท่านั้น ไม่สามารถใช้เรือใหญ่มาทางตะวันออกได้เพราะไม่รู้ทาง โปรตุเกสเป็นชาวยุโรปพวกแรกที่พบเส้นทางเดินเรือจากยุโรปอ้อมแหลมกูดโฮปมาอินเดีย แล้วเก็บไว้เป็นความลับนับร้อยปี

พ.ศ. ๑๙๗๓ (ค.ศ. ๑๔๓๐) สมัยเจ้าสามพระยา มีพ่อค้าอิตาลี ชื่อ นิ กอนติ (Niccolo di Conti) เป็นนักเดินทางยุโรปรุ่นบุกเบิกที่มาถึงเอเชีย เขาเดินทางทางบกจากเมืองเวนิส ข้ามทะเลทรายมาที่แบกแดด แล้วลงเรือไปมาที่เมืองแคมเบย์ในอินเดีย ต่อจากนั้นได้ลงเรือของชาวจีนข้ามมหาสมุทรอินเดียไปเกาะสุมาตรา พ.ศ. ๒๐๐๒ (ค.ศ. ๑๔๕๙) สมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ มีนักเขียนแผนที่อิตาลี คือ

บาทหลวง ฟรา เมาโร (Fra Mauro) ได้เขียนแผนที่โลกตามบันทึกของดิกอนติ โดยเรียกกรุงศรีอยุธยาในชื่อของ ชิแอร์โน (Sceno, Scierno) ใกล้เคียงกับเสียงที่ชาวอาหรับเรียกอยุธยาว่า ชาห์รีเนา (Shahr-i-Naw) แปลว่าเมืองเรือ โดยอธิบายว่า เมืองชิแอร์โนนี้ ต้องเดินทางบกเข้าไป ๗ วัน

ชาวโปรตุเกสและเรือกำปั่นซึ่งมาค้าขายที่อยุธยาและญี่ปุ่น สมัยคริสต์ศตวรรษที่ ๑๗

(<http://img.tripatlas.com:๘๐๘๐/media/images/NanbanGroup.JPG>, http://en.wikipedia.org/wiki/Economic_history_of_Japan)

พ.ศ. ๒๐๓๖ (ค.ศ. ๑๔๙๓) พระสันตะปาปาที่กรุงโรม ทรงออกประกาศให้สเปนสำรวจค้นหาดินแดนทางตะวันตก ส่วนโปรตุเกสหาทางตะวันออกของยุโรป เพื่อมิให้สู้รบแย่งดินแดนกัน

พ.ศ. ๒๐๕๙ สมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๒ ทรงทำสนธิสัญญาพระราชไมตรีและการค้ากับโปรตุเกส นับว่าโปรตุเกสเป็นชาวยุโรปชาติแรกที่สยามติดต่อด้วย พ.ศ. ๒๐๖๑ (ค.ศ. ๑๕๑๘) มีรายงานของโปรตุเกสว่า กรุงสยามเป็นเมืองยิ่งใหญ่ที่สุดแห่งหนึ่งในภาคตะวันออก คนสยามชอบโหราศาสตร์ มี ช้าง วัว ควาย แร่เงิน และ ทองคำ พ.ศ. ๒๐๖๓ (ค.ศ. ๑๕๒๐) มีรายงานว่ามิชาวโปรตุเกสจำนวนมากอยู่ในสยาม ใช้ทวายและตะนาวศรีเป็นเมืองท่า โดยขายสินค้าพวกปิ่น ทองแดง ชาดเครื่องเทศ น้ำดอกกุหลาบ ผ้ากำมะหยี่จากเมกกะ ผ้าไหมเปอร์เซีย ผ้าฝ้ายจากเมืองแคมเบย์ ซื่อกำยานจากตะนาวศรี ดีบุกจากภูเก็ต เสบียงอาหารสำหรับเรือและข้าว สำหรับส่งไปขายที่เมืองจีน พ.ศ. ๒๐๙๖ (ค.ศ. ๑๕๕๓) มีเรือโปรตุเกสนำทหารโปรตุเกส ๓๐๐ คน เข้ามาเป็นทหารรับจ้างของสยาม พ.ศ. ๒๑๑๐ (ค.ศ. ๑๕๖๗) สมัยสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ บาทหลวงโปรตุเกสนิกลายโดมินิกันสองรูปจากเมืองกัวที่อินเดีย ชื่อ เยอโรนิโม ดา ครู๊ส (Friar Jerónimo da Cruz) และเซบาสติอาว ดากันโต (Sebastião da Canto) มาเผยแผ่คริสต์ศาสนาในกรุงศรีอยุธยา สร้างโบสถ์เซนต์โดมินิก (ซานเปโตร) ที่หมู่บ้านโปรตุเกส (ปัจจุบันอยู่ที่ตำบลลำเภาล่ม ติดแม่น้ำเจ้าพระยา) มีผู้เลื่อมใสราว ๑,๕๐๐ คน มีการสันนิษฐานว่าคำว่า บาทหลวงที่คนไทยเรียกนักบวชคริสตนั้นมาจากภาษาโปรตุเกสว่า ปาเตร(Padre) คำว่า คริสตังซึ่งหมายถึงผู้นับถือศาสนาคริสต์ มาจากภาษาโปรตุเกสว่า คริสตาว(Cristao) และคำว่า เยซู มาจากภาษาโปรตุเกสว่าเยซุอิต(Jesuit)

พ.ศ. ๒๑๔๑ (ค.ศ. ๑๕๙๘) ชาวสเปนเข้ามาในสยามสมัยสมเด็จพระนเรศวรมหาราช พ.ศ. ๒๑๔๓ (ค.ศ. ๑๕๘๐) สเปนกับโปรตุเกสรวมเป็นประเทศเดียวกัน พ.ศ. ๒๑๓๗ (ค.ศ. ๑๕๙๓)

ความสัมพันธ์ระหว่างอยุธยา กับ สเปน ไม่ค่อยราบรื่น เพราะมีคนสเปนสนับสนุนให้กัมพูชาเป็นอิสระจากการเป็นประเทศราชของอยุธยา เมื่อสมเด็จพระนเรศวรทรงตีเมืองละแวกได้นั้น จักรพรรดิชาวสเปนที่ช่วยเหลือได้หลายคน พ.ศ. ๒๑๖๗ สมัยสมเด็จพระเจ้าทรงธรรม เกิดเหตุสเปนยึดเรือสินค้าฮอลันดาที่อยุธยา แต่ถูกบังคับให้คืนเรือ จึงหยุดการติดต่อกันไปราว ๖๐ ปีจนถึงสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช คนสเปนไม่ได้ตั้งรกรากอยู่ในกรุงศรีอยุธยาจึงไม่มีหลักฐานเหลืออยู่

สถานที่ซึ่งเคยเป็นชุมชนชาวโปรตุเกสสมัยอยุธยา

(<http://www.thai-tour.com/thai-tour/central/Ayutthaya/images/large-pic/portugal-village.jpg>)

๖.๑๐.๖ ฮอลันดา ชาวฮอลันดา หรือดัตช์ จากประเทศฮอลันดา หรือเนเธอร์แลนด์ เป็นชาวยุโรปที่มาถึงกรุงศรีอยุธยาต่อจากโปรตุเกสและสเปน พ.ศ. ๒๑๓๘ ชาวฮอลันดาเริ่มเดินเรือมาทางตะวันออกไกล พ.ศ. ๒๑๔๑ ฮอลันดาส่งทูตชื่อนายคอร์เนลิส สเป็ค เข้ามาในกรุงศรีอยุธยา สมัยสมเด็จพระนเรศวรฯ บริษัทอินเดียตะวันออกของฮอลันดา (Dutch East India Company หรือ Vereenigde Oostindische Compagnie เรียกว่า วิโอซี VOC) ได้รับอนุญาตให้ตั้งสถานีการค้าที่อยุธยา บริเวณใกล้หมู่บ้านอังกฤษ และเดินเรือค้าขายสินค้าเช่นหนังงาช้าง เครื่องเทศ และข้าว จากสยามไปถึงญี่ปุ่น โดยใช้เกาะเดสซิม่า (Deshima) และเกาะฮิราโดะ (Hirado) เป็นสถานีการค้า

ในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช พวกฝรั่งเศส พยายามลดอิทธิพลของฮอลันดาในกรุงศรีอยุธยา แต่ต่อมาในสมัยพระเพทราชา ได้อาศัยพวกฮอลันดา ขับไล่พวกฝรั่งเศสออกไป

ที่ตั้งบริษัทอินเดียตะวันออกของฮอลันดาที่ริมแม่น้ำเจ้าพระยาฝั่งตะวันออก ด้านใต้กรุงศรีอยุธยา

เรือกำปั่นฮอลันดาซึ่งมาค้าขายที่กรุงศรีอยุธยา และญี่ปุ่น สมัยคริสต์ศตวรรษที่ ๑๗

(<http://www.swaen.com/img/vocship>.

<http://www.cultuurwijzer.nl/cultuurwijzer.nl/cultuurwijzer.nl/1000๗๔๓.html>,

<http://www.japanprobe.com/๒๐๐๙/๐๒/๑๐/pictures-of-foreigners-from-๑๗th๑๘th-century-japan/>)

ภาพเขียน แสดงลักษณะการแต่งกายของคนไทยและคนฮอลันดา ในสมัยกรุงศรีอยุธยา ราวพ.ศ. ๒๒๕๗ (ค.ศ. ๑๗๑๔) โดยชาวฮอลันดาที่ไปอยู่ในญี่ปุ่น ในหนังสือ ๑๗๑๔ Guide to the World

<http://www.japanprobe.com/๒๐๐๙/๐๒/๑๐/pictures-of-foreigners-from-๑๗th๑๘th-century-japan>

บริษัทฮอลันดาได้สร้างคลังสินค้าอีกแห่งหนึ่งไว้ที่ปากคลองบางปลากด ใกล้ปากน้ำพระประแดง เรียกชื่อนิวแอมสเตอร์ดัม (New Amsterdam) หมอแถมเฟอร์ชาวเยอรมันที่เข้ามากรุงศรีอยุธยา เมื่อสมัยสมเด็จพระเพทราชา บันทึกไว้ว่า “ตกเที่ยงเราก็มายังหมู่บ้านและโรงสินค้าของเนเธอร์แลนด์ ชื่อ อัมสเตอร์ดัม ตั้งอยู่ห่างจากปากแม่น้ำมาเกือบสองลี้ก นายบ้านตำบลนี้ชื่อคอเร เป็นชาวสวีเดนโดยกำเนิด สถานที่การค้าของฮอลันดาบริเวณปากแม่น้ำเจ้าพระยาเป็นอาคารขนาดใหญ่ที่สร้างด้วยไม้ไผ่ เป็นสถานที่เก็บสินค้าเตรียมการขนส่ง ด้านนอกอาคารเป็นที่โล่งแจ้ง มีกองไม้ฟางซึ่งเป็นสินค้าส่งออกใช้ย้อมผ้าสีม่วง ...”

ผู้เรียบเรียงเคยไปค้นหาที่ตั้งของคลังสินค้านิวแอมสเตอร์ดัม ตามแผนที่และเอกสารโบราณ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๕๒ พบว่าน่าจะอยู่ริมแม่น้ำเจ้าพระยาฝั่งเหนือของคลองบางปลากด ติดริ้วโรงงานกระเจก ไทยอาชาฮี โดยสมัยต้นรัตนโกสินทร์ อาจจะมีการสร้างป้อมอิฐชื่อป้อมคงกระพัน ทับคลังสินค้าฮอลันดา ที่ถูกเผาและทิ้งไปหลังกรุงศรีอยุธยาแตก พื้นที่ส่วนหนึ่งอาจไหลลงแม่น้ำไป ส่วนที่เหลือเป็นหมู่บ้าน

ระหว่าง พ.ศ. ๒๒๙๙-๒๓๐๖ (ค.ศ. ๑๗๕๖-๑๗๖๓) อังกฤษกับฝรั่งเศสทำสงครามเจ็ดปี ฝรั่งเศสแพ้ ๔ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๓๑๙ (ค.ศ. ๑๗๗๖) สหรัฐอเมริกาประกาศอิสรภาพจากการปกครองของ อังกฤษ

๖.๑๑ การเผยแผ่คริสต์ศาสนาในกรุงศรีอยุธยา ราว พ.ศ. ๒๐๖๐ (ค.ศ. ๑๕๑๗) คณะมิชชันนารี ชาวโปรตุเกส ชื่อ ดา คริส และ ดากันโต นักสอนศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิกคณะโดมินิกัน เป็น บาทหลวงยุโรปพวกแรก ที่เข้ามาในสยามสมัยสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๒ (พระเชษฐา) ต่อมาอีกกว่าหนึ่งร้อยปี ใน พ.ศ. ๒๒๐๕ (ค.ศ. ๑๖๖๒) สมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช คณะสอนศาสนาชาวฝรั่งเศสคณะแรก จึงเดินทางมาอยุธยา แต่การเผยแผ่ศาสนาคริสต์ได้สะดุดหยุดลง เมื่อสิ้นรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์ฯ เพราะสมเด็จพระเพทราชาเกรงว่าฝรั่งเศสจะมายึดกรุงศรีอยุธยาเป็นเมืองขึ้น ศาสนาคริสต์ในสยามฟื้นตัว ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยมีบาทหลวงปาลเลอกัวส์ (Pallegoix) เป็นผู้นำ คริสตจักรโรมันคาทอลิก ส่วนพวกนิกายโปรเตสแตนต์นั้นเพิ่งจะเข้ามาสมัยรัตนโกสินทร์ โดยมีมิชชันนารี ชาวเนเธอร์แลนด์ และอังกฤษ พร้อมกับมิชชันนารีอเมริกัน นิกายแบปติสต์ และเพรสไบทีเรียน เช่น หมอบรัดเลย์ หมอแมคฟาร์แลนด์ และแฮมมิลตัน ต่อมาพวกคริสต์นิกายเซเวนเดย์แอดเวนทิสต์ ได้มาเปิด โรงพยาบาลมิชชั่น ที่กรุงเทพฯ

๖.๑๒ สมัยสมเด็จพระนเรศวรมหาราช (พ.ศ. ๒๑๓๓-๒๑๔๘)

สมเด็จพระนเรศวรมหาราช หรือ พระนเรศ หรือ พระองค์ดำ ทรงเป็นโอรสองค์ใหญ่ของสมเด็จพระมหาธรรมราชา (ขุนพิเรนทรเทพสมัยสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ) กับสมเด็จพระวิสุทธิกษัตริย์(ราชธิดา สมเด็จพระมหาจักรพรรดิ กับ สมเด็จพระสุริโยทัย) ประสูติที่เมืองพิษณุโลกเมื่อเดือนเมษายน พ.ศ. ๒๐๙๘ ทรงมีพระเชษฐภคินี(พี่สาว) คือ พระสุพรรณกัลยา(หรือพระสุพรรณกัลยาณี) และพระอนุชา (น้องชาย) คือสมเด็จพระเอกาทศรถ พ.ศ. ๒๑๐๖ พระเจ้าบุเรงนองของพม่ายกทัพมาตีเมืองพิษณุโลก พระมหาธรรมราชาสู้ไม่ได้ ต้องยอมอ่อนน้อม ราว พ.ศ. ๒๑๐๘ พระเจ้าบุเรงนองทรงขอพระนเรศไปเป็น ราชบุตรบุญธรรมที่กรุงหงสาวดี (เอกสารหลายฉบับให้ข้อมูลปีที่พระนเรศไปอยู่หงสาวดีไม่ตรงกัน แต่อยู่ ระหว่างพ.ศ. ๒๑๐๖ ถึง ๒๑๑๒) โดยทรงให้อยู่ร่วมกับ มังยกอชาวหรือมังสามเกียด โอรสของมังชัยสิงห์ แห่งกรุงหงสาวดี และพระสังกะตัต(นัดจินหนอง)แห่งเมืองตองอู (ต่อมามังชัยสิงห์ได้เป็นพระเจ้านันทบุเรง มังสามเกียดได้เป็นพระมหาอุปราชที่ชนช้างกับสมเด็จพระนเรศวร) พระมหาธรรมราชาทรงส่งพระราชนัดดา องค์ใหญ่ คือ พระสุพรรณกัลยาไปเป็นชายาของพระเจ้าบุเรงนอง สมเด็จพระมหาจักรพรรดิทรงไม่พอ พระทัยที่พระมหาธรรมราชาไปเข้าข้างพม่า ดังนั้น เมื่อราวพ.ศ. ๒๑๑๐ ขณะที่พระมหาธรรมราชาเสด็จฯ ไปเมืองพม่าไม่อยู่ที่พิษณุโลก สมเด็จพระมหาจักรพรรดิ และสมเด็จพระมหินทราธิราชก็เสด็จฯไป พิษณุโลก เพื่อทรงรับพระวิสุทธิกษัตริ์ และพระเอกาทศรถกลับมากกรุงศรีอยุธยา

พ.ศ ๒๑๑๑ พระเจ้าบุเรงนองทรงยกทัพมาตีอยุธยาจนเสียกรุงครั้งที่ ๑ เมื่อพ.ศ. ๒๑๑๒ แล้ว ทรงนำสมเด็จพระมหินทราธิราชไปเมืองพม่า พ.ศ. ๒๑๑๒ สมเด็จพระมหาธรรมราชาได้ขึ้นครองกรุงศรี

อยุธยาในฐานะประเทศราชของพม่า ระหว่างพ.ศ. ๒๑๑๒ ถึง พ.ศ. ๒๑๑๖ สมเด็จพระมหาธรรมราชาได้ทูล พระเจ้าบุเรงนอง ขอพระนเรศ กลับมาช่วยบริหารราชการในกรุงศรีอยุธยา (นักประวัติศาสตร์บางคน และ ภาพยนตร์เรื่องสมเด็จพระนเรศวร อ้างว่าพระนเรศทรงแอบหนีพระเจ้าบุเรงนองกลับมาพิชฌ์โลกซึ่งไม่น่าจะเป็นไปได้ เพราะต่อมาในพ.ศ. ๒๑๑๗ สมเด็จพระนเรศวรทรงนำทัพไปช่วยพระเจ้าบุเรงนองตีเมืองล้านช้าง ที่เกิดจลาจลชิงราชสมบัติกันเนื่องจากพระเจ้าไชยเชษฐาญกทัพไปตีเมืองญวนแล้วหายสาบสูญไป ทั้งเมื่อ พ.ศ. ๒๑๒๔ ยังเสด็จฯ แทนพระราชบิดาไปในพิธีราชาภิเษกของพระเจ้านันทบุเรงอย่างสมพระเกียรติ มิใช่นักโทษที่หนีมา) พ.ศ. ๒๑๑๔ สมเด็จพระมหาธรรมราชาทรงให้พระนเรศ ครองเมืองพิชฌ์โลก ในฐานะพระมหาอุปราช จนเมื่อทรงประกาศอิสรภาพแล้ว จึงมาประทับที่พระราชวังจันทร์เกษม อยุธยา

พ.ศ. ๒๑๑๗ พระเจ้าบุเรงนองทรงยกทัพไปตีเมืองล้านช้าง เพราะเมื่อพระเจ้าไชยเชษฐาธิราช สวรรคตแล้ว มีอำมาตย์คนหนึ่งขึ้นครองเมืองโดยมิชอบ สมเด็จพระมหาธรรมราชาและสมเด็จพระนเรศวร ทรงยกทัพจากพิชฌ์โลกไปช่วยพระเจ้าบุเรงนองด้วย แต่เมื่อเสด็จถึงหนองบัวลำภู สมเด็จพระนเรศวร ประชวรไข้ทรพิษ พระเจ้าบุเรงนองจึงทรงให้ทัพอยุธยากลับมา

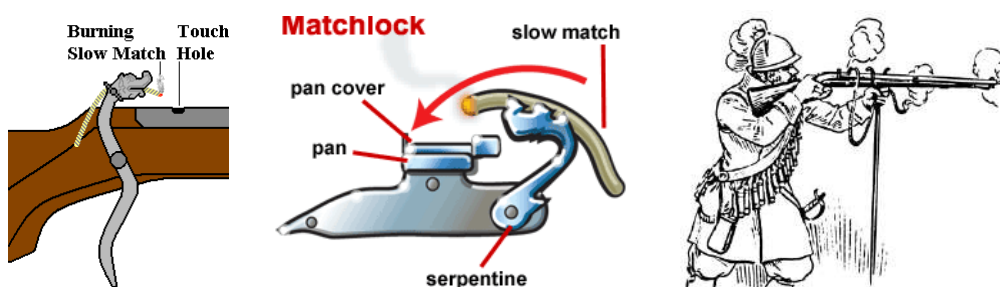
พ.ศ. ๒๑๒๑ พระยาละแวกเจ้าเมืองเขมร ยกทัพเรือเข้ามาถึงพระประแดงและธนบุรี แต่ถูกด่าน หนักจึงยกทัพกลับไป แล้วส่งพระยาจันจันตุมมาตีเมืองเพชรบุรีแต่พระยาจันจันตูลกลับมาสวามิภักดิ์กับทาง อยุธยา คืนหนึ่งพระยาจันจันตูลอบลงเรือสำเภาหนีไป ขณะนั้นสมเด็จพระนเรศวรเสด็จจากพิชฌ์โลกมา ที่อยุธยา ได้ทรงลงเรือพายที่ใช้ฝีพายมลายู ตามสำเภาของพระยาจันจันตูลไป โดยมีการยิงปืนยาวต่อสู้กัน พอสำเภาได้ลม พระยาจันจันตูลจึงหนีกลับไปเขมรได้

พ.ศ. ๒๑๒๔ พระเจ้าบุเรงนองสวรรคต พระมหาอุปราชามังเอียงชัยสิงห์ ราชโอรสครองกรุงหงสาวดีต่อ ทรงพระนามว่า พระเจ้านันทบุเรง (พม่าเรียกนันทบาฮิน) ทรงแต่งตั้งให้มังสามเกียด (มังกะยอ ขวา หรือ มังจีชะวา) ราชบุตรเป็นพระมหาอุปราช สมเด็จพระนเรศวรฯเสด็จแทนพระราชบิดาไปในพิธี ราชาภิเษกของพระเจ้านันทบุเรงที่กรุงหงสาวดี พ.ศ. ๒๑๒๕ เมื่อพระเจ้าหงสาวดีนันทบุเรงครองราชย์ ใหม่นั้น เมืองรุมและเมืองคังแข็งเมือง สมเด็จพระนเรศวรฯ ทรงยกทัพไปช่วยพระมหาอุปราช (มังสามเกียด) และพระสังขัต (นัดจันหนอง) จนปราบเมืองคังที่อยู่บนภูเขาได้ โดยทรงบุกเข้าโจมตีทางด้านหลังเมือง

๖.๑๒.๑ สมเด็จพระนเรศวรทรงประกาศอิสรภาพ พ.ศ. ๒๑๒๗ เมืองอังวะเป็นกบฏต่อพม่า พระเจ้านันทบุเรงจึงทรงยกทัพไปตีเมืองอังวะและทรงให้กรุงศรีอยุธยาไปช่วย โดยสมเด็จพระนเรศวร ทรงนำทัพ แต่ระหว่างเดินทางสมเด็จพระนเรศวรฯ ทรงทราบจากพระยาเกียรติ พระยารามและพระมหาเถร คันฉ่อง ซึ่งเป็นพวกมอญที่เมืองแครงว่า พระเจ้านันทบุเรงทรงมีคำสั่งลับให้จับพระองค์ไปประทุษร้าย สมเด็จพระนเรศวรฯ จึงทรงทำพิธีหลั่งน้ำประกาศอิสรภาพของกรุงศรีอยุธยาว่าจะไม่ขึ้นต่อพม่าต่อไป ที่เมืองแครง เมื่อวันขึ้น ๑๔ ค่ำ เดือน ๖ ปีวอก ตรงกับวันที่ ๓ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๑๒๗ รวมเวลาที่กรุงศรี อยุธยาตกอยู่ใต้พม่า ๑๕ ปี แล้วทรงยกทัพเข้าไปหมายจะยึดกรุงหงสาวดี แต่พอทราบว่าพระเจ้านันทบุเรง ทรงมีชัยต่ออังวะ สมเด็จพระนเรศวรฯ ก็ทรงกลับอยุธยา (พงศาวดารหลวงของพม่าฉบับหอแก้ว

Hmannan Mahayazawindawgyi ให้ข้อมูลว่า กองทัพอยุธยาที่ไปช่วยราชการศึกอังวะ แต่กลับยกตรงมาทางกรุงหงสาวดี)

ขณะทรงเดินทางกลับ สมเด็จพระนเรศวรฯ ทรงต่อสู้กับทัพพม่าซึ่งตามมาที่ฝั่งแม่น้ำสะโตง (Sittong) โดยทรงยิงปืนยาว ๙ คืบ (๒.๒๕ เมตร) ชำแม่น้ำสะโตง ถูกสุรกามา แม่ทัพพม่าตกจากคอช้างตาย ต่อมาปืนกระบอกนั้นได้ชื่อว่า “พระแสงปืนต้นข้ามแม่น้ำสะโตง” ซึ่งเป็นหนึ่งในเครื่องราชูปโภคมาถึงปัจจุบัน พระยาเกียรติ พระยารามนำพวกมอญเมืองแครงอพยพตามสมเด็จพระนเรศวรฯ มาอยู่ที่บ้านขมิ้น ส่วนพระมหาเถรคันฉ่องมาอยู่ที่วัดมหาธาตุในกรุงศรีอยุธยา นอกจากนี้ยังมีการอพยพคนจากหัวเมืองฝ่ายเหนือมายังเมืองในลุ่มเจ้าพระยาตอนล่างเพื่อเตรียมต่อสู้พม่าด้วย

ปืนอาร์คิวบัส (Arquebus) แบบจุดไฟ (Matchlock) สมัยคริสต์ศตวรรษที่ ๑๖ ไทยเรียกปืนคาบชุด ใส่ดินปืนและ
กระสุนทางปากกระบอก แล้วเหนียวไกปืนให้ปลายชนวนจุดติดไฟจีไปที่รังเพลิง
([http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Harquebus_\(PSF\).png](http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Harquebus_(PSF).png),
<http://cache.daylife.com/imageserve/๐๑๒๐๘๓๕๖๓๐๗/๖๑๐๙.jpg> ,
<http://timesnews.net/blogs/jilton/wp-content/uploads/๒๐๐๗/๐๕/matchlock๐๘web.jpg>)

ผู้เรียบเรียงพยายามค้นหาว่า พระแสงปืนต้นข้ามแม่น้ำสะโตงของสมเด็จพระนเรศวรฯ นั้น มีลักษณะเป็นอย่างไร โดยค้นข้อมูลเกี่ยวกับปืนยาวโปรตุเกส ยุคคริสต์ศตวรรษที่ ๑๖ พบว่าน่าจะเป็น ปืนยาว ชนิด(Matchlock) ภาษาไทยเรียกปืนคาบจุต เพราะใช้ “จุต (Jute แปลว่าเชือกปอ)” ที่ทำด้วย เส้นด้ายใยฝ้ายชุบดินประสี แล้วจุดไฟที่ปลายเชือกคล้ายจุตรูป เมื่อเหนียวไถป็น ปลายสายขนวนหรือ “จุต” ที่ติดไฟจะถูกดึงมาจีที่รังเพลิง แล้วจุดระเบิดดินปืนในกระบอกทำให้เกิดแรงดันลูกกระสุนพุ่งออกไป ปืนดังกล่าวมีชื่อเรียกว่าปืนอาร์คิวบัสหรือฮาคิวบัส (arquebus หรือ Harquebus) แปลว่าปืนตะขอ เพราะไกปืนลักษณะคล้ายห่วง ต่อกับตะขอที่ติดกับ”จุต” ปืนชนิดนี้ เริ่มประดิษฐ์ขึ้นที่สเปน โปรตุเกส และ เยอรมัน ราวพ.ศ.๑๙๙๓ (ค.ศ. ๑๔๕๐) ต่อมาเมื่อ พ.ศ.๒๐๘๕ ปินโต (Fernão Mendes Pinto) พ่อค้า โปรตุเกส ได้นำปืนแบบนี้ไปเผยแพร่ที่ญี่ปุ่น และใน พ.ศ. ๒๑๑๘ โชกุนโอดะ โนะบุนางะ ได้ให้ช่างตีเหล็ก ทำการลอกแบบแล้วผลิตปืนชนิดนี้ในญี่ปุ่นเพื่อใช้ในสงครามนากาชิโนะ ราว ๓,๐๐๐ กระบอก (ปินโต เดินทางจากญี่ปุ่นมาอยุธยาสมัยสมเด็จพระไชยราชา โดยอาจนำปืนคาบจุตของโปรตุเกสหรือญี่ปุ่นเข้ามา ขายให้อยุธาด้วย)

ต่อมาราวพ.ศ. ๒๑๘๓ (ค.ศ. ๑๖๔๐) ซึ่งเป็นเวลากว่า ๖๐ ปีหลังจากที่สมเด็จพระนเรศวร ทรงยิงพระแสงปืนต้นข้ามแม่น้ำสะโตง คือ หลังจากสมเด็จพระนเรศวรสวรรคต ๓๕ ปี จึงมีการพัฒนาปืน คาบศิลา หรือปืนนกสับ (Flintlock Musket) ในยุโรป โดยใช้หินเหล็กไฟตีให้เกิดสะเก็ดไฟจุดระเบิด และ เริ่มใช้ในฝรั่งเศสเป็นชาติแรกช่วงค.ศ. ๑๖๕๐ แต่กว่าจะผลิตเป็นการค้าได้ ก็อีกราวร้อยปีต่อมา ดังนั้น พระแสงปืนต้นข้ามแม่น้ำสะโตงจึงไม่ใช่ปืนคาบศิลา หรือปืนนกสับ แต่เป็นปืนคาบจุตที่ต้องใช้เชือกขนวน จุดไฟมาจีที่รังเพลิงในการยิงทุกครั้ง

ปืนคาบศิลา ที่ใช้หินเหล็กไฟตีเกิดประกายไฟ (Flintlock) เริ่มผลิตราว พ.ศ. ๒๑๘๓ (ค.ศ. ๑๖๔๐)

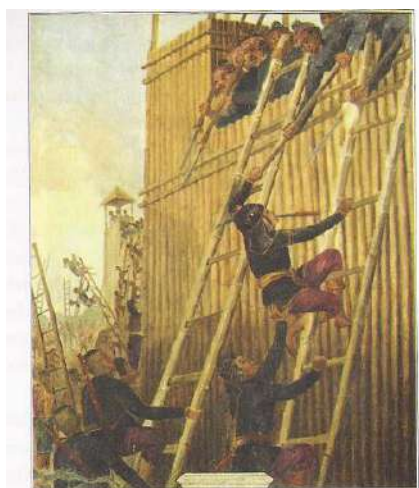
หลังจากสมเด็จพระนเรศวรสวรรคตแล้ว

(<http://www.gardinerhoulgate.co.uk/sales/๐๕-๐๙-๒๐๐๗/lot%๒๐๐๐๓๗.jpg>)

เมื่อสมเด็จพระนเรศวรทรงประกาศอิสรภาพแล้วไม่นาน พระเจ้าหงสาวดีให้พระยาเชียงใหม่ ยกทัพมาตีกรุงศรีอยุธยา สมเด็จพระนเรศวรฯทรงยกทัพไปรบที่เมืองวิเศษไชยชาญ ทรงให้พระราชมณูลาดตระเวนไปถึงบางแก้ว ก็ปะทะกับทัพหน้าของเชียงใหม่ สมเด็จพระนเรศวร ทรงให้กองทัพไปซุ่มที่ป่าจิกป่ากระทุ่ม แล้วให้ข้าหลวงไปสั่งพระราชมณูให้ถอยลงมา ฝ่ายพระราชมณูเห็นว่าพอสู้ได้ จึงไม่ถอย พระองค์ทรงให้ม้าเร็วกลับไปสั่งให้ถอย ถ้าไม่ถอยให้ตัดศีรษะพระราชมณูมาถวาย พระราชมณูจึงถอยทัพ กองทัพพระเจ้าเชียงใหม่ สำคัญว่ากองทัพไทยแตกหนี ก็ยกทัพไล่ติดตามมาโดยประมาท จนถึงพื้นที่ที่

สมเด็จพระนเรศวรมหาราชคุมกองทัพหลวงไว้ ก็ทรงยกกองทัพหลวงเข้าตีกลางทัพข้าศึก กองทัพเชียงใหม่ก็แตกพ่ายไปทั้งทัพหน้าและทัพหลวง

สมเด็จพระนเรศวรมหาราชทรงนิพนธ์เรื่องสมเด็จพระนเรศวรตอนพระแสงดาบคาบค่ายความว่า “พ.ศ. ๒๑๒๙ ปีจอ พระเจ้าหงสาวดีทรงยกทัพ ผ่านด่านพระเจดีย์สามองค์ เข้าล้อมกรุงศรีอยุธยา ... สมเด็จพระนเรศวรฯ เสด็จออกไปปล้นค่ายทัพหน้าของพระเจ้าหงสาวดี ข้าศึกไม่รู้ตัวแตกพ่ายได้ค่ายนั้น แล้วไล่ฟันแทงข้าศึกเข้าไปจนถึงค่ายหลวง สมเด็จพระนเรศวรทรงลงจากหลังม้าทรงคาบพระแสงดาบ นำทหารขึ้นปีนระเนียดจะเข้าค่ายพระเจ้าหงสาวดี ถูกข้าศึกแทงตกลงมาจึงเข้าไม่ได้ พระแสงดาบซึ่งสมเด็จพระนเรศวรทรงใช้ในวันนั้น จึงปรากฏนามว่า พระแสงดาบคาบค่าย การที่สมเด็จพระนเรศวรไปปล้นค่ายพระเจ้าหงสาวดีครั้งนั้น เมื่อพระเจ้าหงสาวดีทรงทราบ ได้ตรัสแก่เสนาบดีว่า ซึ่งสมเด็จพระนเรศวรออกมาทำการเป็นอย่างพลทหารดังนี้ เหมือนกับพินเสนมาแลกกับเกลือ พระนเรศวรทำศึกอาจหาญนัก ถ้าออกมาอีกจะเสียทหารสักเท่าไร จะแลกเอาตัวพระนเรศวรให้จึงได้...”

เมื่อ พ.ศ. ๒๑๒๘ พระนเรศวรขณะพาช้างเผือก ๓ ตัว ทรงพาทหารรักษาพระองค์ แลขอทัพของคอกองทัพหน้า ทรงพาพระแสงดาบขึ้นปล้นค่ายพระเจ้าหงสาวดี แต่พวกรบพม่าต่อสู้ป้องกันไว้เข้าค่ายไม่ได้

พระแสงดาบคาบค่าย (<http://aco.psru.ac.th/๔๐๐year/sara/ranger.htm>)

ในสงครามพ.ศ. ๒๑๒๙ สมเด็จพระนเรศวรฯได้ทรงมาใช้พระแสงทวน สังหารทหารพม่าชื่อ ลักไวท่ามู ที่ทุ่งลุมพลี (ปัจจุบันสร้างอนุสาวรีย์สมเด็จพระนเรศวรไว้) หลังจากล้อมกรุงศรีอยุธยา ๗ เดือน พระเจ้านันทบุเรง ทรงเห็นว่าเชิงศึกเสียเปรียบ จึงถอยทัพกลับไป

๒๙ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๑๓๓ สมเด็จพระมหาธรรมราชาสวรรคต สมเด็จพระนเรศวรฯ ครองราชย์ต่อ ทรงใช้ชาวโปรตุเกสเป็นทหารปืนใหญ่ ชาวญี่ปุ่นเป็นทหารรักษาพระองค์ ชาวมลายูและชาวจามเป็นทหารเรือ ใช้แขกมัวร์ซึ่งเป็นชาวเปอร์เซีย (อิหร่าน) เป็นเจ้ากรมท่าขวา (กรมท่าขวาดูแลพวกฝรั่งและแขก ที่มาจากทางขวาของปากน้ำ ขณะที่กรมท่าซ้ายดูแลพวกจีน-ญี่ปุ่นที่มาจากทางซ้ายของปากน้ำ)

๖.๑๒.๒ สงครามยุทธหัตถี พ.ศ. ๒๑๓๕ พระมหาอุปราชามังสามเกียด ยกทัพพม่ามาทางแม่น้ำกะตริย์ เข้าด่านพระเจดีย์สามองค์ ผ่านตำบลพนมทวน เมืองกาญจนบุรี แล้วตั้งค่ายที่ตำบลตระพังตรุ ส่วนพระเจ้าแปร และพระสังกะตัตเข้าทางด้านแม่ละเมา มีทหารต่างชาติมาในทัพพม่าด้วย เช่นพวก แขกมัวร์ ตุรกี และโปรตุเกส สมเด็จพระนเรศวรฯ ทรงยกทัพออกจากกรุงศรีอยุธยาไปต่อสู้พม่า โดยไม่รอให้พม่าเข้ามาประชิดกำแพงเมือง โดยเสด็จทางเรือไปประทับแรมที่ตำบลมะม่วงหวาน ใกล้ทุ่งป่าโมก ซึ่งอยู่ร่วมทางที่ข้าศึกจะยกมาทั้งทางด้านพระเจดีย์สามองค์และทางเมืองเหนือแล้ว ไปตั้งค่ายหลวงที่ตำบลหนองสาหร่ายใกล้ลำน้ำท่าคอย ซึ่งห่างจากค่ายพม่าที่ตระพังตรุ เป็นระยะทางเดินประมาณหนึ่งวัน

ชาวโปรตุเกสชื่อ บูการ์รู (Antonio Bocarro) เขียนเรื่อง Decada ๑๓ da Historia da India (แปลว่าทศวรรษที่ ๑๓ ของประวัติศาสตร์อินเดีย) ว่า “มีทหารโปรตุเกส และญี่ปุ่นที่มีความรู้อาวุธปืน ช่วยสมเด็จพระนเรศวรฯทำการรบที่หนองสาหร่าย”

ออกญาเสนาภิมุข(ยามาตะ) ขีซ้างนำทหารอาสาญี่ปุ่น๕๐๐ คนในกองทัพสมเด็จพระนเรศวรฯ
(<http://www.pakxe.com/home/modules.php?name=Content&pa=showpage&pid=๔๑๒๙&page=๓>)

ในประชุมพงศาวดาร ภาคที่ ๖๔ พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา เขียนไว้ว่า ในทัพของสมเด็จพระนเรศวรมี “พระเสนาภิมุข ขีซ้างพลายเฟื่องภพไตร ถือพลอาสาญี่ปุ่น ๕๐๐”

เมื่อวันจันทร์ เดือนยี่ แรม ๒ ค่ำ ปีมะโรง จุลศักราช ๙๕๔ (แต่เดิมเทียบว่าตรงกับวันที่ ๒๕ มกราคม ต่อมามีการตรวจสอบใหม่พบว่าเป็นวันที่ ๑๘ มกราคม พ.ศ. ๒๑๓๕) ตอนกลางวันสมเด็จพระนเรศวรฯ ทรงกระทำยุทธหัตถี (ชนช้าง) ชนะพระมหาอุปราช (มังสามเกียด) ซึ่งถูกพระแสงของ้าวของสมเด็จพระนเรศวรฯ ชื่อ “แสนพลพ่าย” ฟันสิ้นพระชนม์บนคอช้าง สมเด็จพระนเรศวรฯทรงให้ก่อพระเจดีย์ไว้ ที่ทรงทำยุทธหัตถี กับพระมหาอุปราชที่ตำบลตระพังตรุ

สมเด็จพระนเรศวรมหาราชทรงกระทำยุทธหัตถี(ชนช้าง)กับพระมหาอุปราชา
(ภาพวาดฝีมือพระยาอนุสาสน์จิตรกรที่วัดสุวรรณาาราม อยุธยา
<http://www.bodin2.ac.th/web/๑๓๙๒๐/images/๐๐๒๙.jpeg>)

เมื่อเสร็จศึกยุทธหัตถีแล้ว สมเด็จพระนเรศวรฯ ทรงแต่งตั้งพระยาชัยบุรี (พระชัยบุรี เจ้าเมืองชัยบาดาล) เป็นเจ้าเมืองพิษณุโลก พระยาศรีไสยณรงค์ (พระศรีธมมอรรถน์ เจ้าเมืองศรีเทพ) เป็นเจ้าเมืองตะนาวศรี พ.ศ. ๒๑๓๗ (ค.ศ. ๑๕๙๔) สมเด็จพระนเรศวรฯ ทรงยกทัพไปตีเมืองละแวกของเขมร เพื่อแก้แค้นที่เขมรมักยกทัพไปเข้าตีกรุงศรีอยุธยาขณะมีศึกกับพม่า โดยขณะนั้นพระยาละแวกมีคนสเปนชื่อ บลาส รุยส์ (Blas Ruiz) และคนโปรตุเกสชื่อ เวโลโซ (Diego Veloso) คอยช่วยเหลืออยู่ กองทัพอยุธยา ยึดเมืองละแวกและจับตัวนายเวโลโซได้ สมเด็จพระนเรศวรฯ ให้นายเวโลโซเป็นผู้แทนไปขออาวุธจากสเปนที่มะนิลา แต่นายเวโลโซหนีไปเขมร

ต่อมาไม่ถึงปี พระยาศรีไสยณรงค์ เจ้าเมืองตะนาวศรี ซึ่งเป็นทหารเอกของสมเด็จพระนเรศวร กลับเป็นกบฏ สมเด็จพระเอกาทศรถต้องเสด็จยกทัพไปล้อมเมืองตะนาวศรี แล้วให้พระยาศรีไสยณรงค์ออกมาเฝ้าโดยทรงระลึกถึงความดีแต่หนหลัง แต่พระยาศรีไสยณรงค์กลับปิดประตูเมืองเตรียมต่อสู้ จึงต้องบุกเข้าจับพระยาศรีไสยณรงค์ได้แล้วนำไปประหาร (สมเด็จพระนเรศวรฯ ทรงส่งราชทูตไปหาพระยาศรีไสยณรงค์ที่เมืองตะนาวศรี ภายหลังว่า อาจเป็นเพราะพระยาศรีไสยณรงค์น้อยใจ ที่ไม่ได้รับการเลื่อนยศเหมือนพระราชมนูซึ่งเป็นทหารรุ่นหลัง)

พ.ศ. ๒๑๓๘ สมเด็จพระนเรศวรฯ ทรงยกทัพไปล้อมหงสาวดี ๔ เดือนตี ไม่ได้

พ.ศ. ๒๑๔๑ (ค.ศ. ๑๕๙๘) ได้เกิดการปะทะระหว่างทหารสยามกับสเปน เพราะทูตสเปนได้ลักลอบนำนักโทษโปรตุเกสหนีออกนอกราชอาณาจักร สมเด็จพระนเรศวรฯ ทรงให้เรือมลายู ๔๐ ลำ ออกติดตามในแม่น้ำเจ้าพระยา เกิดการยิงปืนต่อสู้กัน มีชาวสเปนเสียชีวิต ๙ คน และบาดเจ็บจำนวนมาก เรือสเปนหนีออกทะเลไปได้

พ.ศ. ๒๑๔๒ เดือน ๑๑ สมเด็จพระนเรศวรฯ ทรงยกทัพไปตีหงสาวดีครั้งที่ ๒ แต่พระเจ้าตองอูและพระเจ้าเยไขชิงยกทัพมาที่หงสาวดีก่อน พระเจ้านันทบุเรงทรงทิ้งหงสาวดีหนีไปกับพระเจ้าตองอู แล้วพวกเยไขก็บุกเผาหงสาวดีจนพินาศก่อนถอยออกไป เมื่อสมเด็จพระนเรศวรเสด็จไปถึงหงสาวดี ทรงเห็นแต่ซากเมืองร้างที่ถูกไฟไหม้จึงทรงยกทัพตามไปเมืองตองอูที่อยู่ทางเหนือ กองทัพอยุธยาล้อมเมืองตองอูอยู่ ๒ เดือนก็ตีไม่ได้ และถูกพวกเยไขตีตลบหลัง จึงต้องยกทัพกลับ ต่อมาพระเจ้านันทบุเรงสวรรคตเพราะถูกวางยาพิษที่เมืองตองอู พระเจ้าตองอูทรงประกาศตนเป็นผู้สืบราชสมบัติ

พ.ศ. ๒๑๔๓ (ค.ศ. ๑๖๐๐) ทหารโปรตุเกส ชื่อ ฟิลลิป เดอ บริโต (Philip de Brito) เข้ายึดเมืองสิริเยม ซึ่งเป็นเมืองท่าสำคัญของพม่า แล้วตั้งตนเป็นเจ้าเมือง ต่อมาบริโตถูกพม่าปราบลงได้

พ.ศ. ๒๑๔๕ (ค.ศ. ๑๖๐๒) ชาวฮอลันดา เริ่มเดินทางมาค้าขายทางมลายูและปัตตานี พ.ศ. ๒๑๔๗ (ค.ศ. ๑๖๐๔) บริษัทอินเดียตะวันออกของฮอลันดา (Verenigde Oost-Indische Compagnie หรือ VOC) ส่งนายคอร์เนเลียส สเปกซ์ (Cornelius Specx) มาเฝ้าสมเด็จพระนเรศวรฯ และตั้งสถานีค้าขายที่อยุธยา หวังจะนำสู่การค้ากับจีน แต่ผลที่ได้กลายเป็นการค้ากับญี่ปุ่น โดยฮอลันดาซื้อหนังกวางหนังปลากระเบน จากอยุธยาไปขายที่เมืองนางาซากิ (หนังกระเบนใช้ทำด้ามดาบซามูไร)

เรือกำปั่นฮอลันดาที่แล่นไปถึงญี่ปุ่นสมัยกรุงศรีอยุธยา

([http://www.geheugenvannederland.nl/?/en/items/KONB๑๑:NEDERLANDS-ZEILSCHIP-NEHA/&p=๒&i=๑๘&st=The%20Netherlands%20%E๒%๘๐%๙๓%20Japan&sc=\(isPartOf%20any%20'KONB๑๑'\)/](http://www.geheugenvannederland.nl/?/en/items/KONB๑๑:NEDERLANDS-ZEILSCHIP-NEHA/&p=๒&i=๑๘&st=The%20Netherlands%20%E๒%๘๐%๙๓%20Japan&sc=(isPartOf%20any%20'KONB๑๑')/))

พ.ศ. ๒๑๔๕ (ค.ศ. ๑๖๐๒) ปลายสมัยสมเด็จพระนเรศวรมหาราช พ่อค้าชาวอิหร่านหรือเปอร์เซีย จากเมืองกุม(Qum) ชื่อ เฉอะหมัด (Sheikh Ahmad) เดินทางมาอยุธยา ตั้งร้านขายเครื่องหอม ผ้า พรม และเครื่องทอง คนกลุ่มนี้นับถือศาสนาอิสลามนิกายชีอะห์ หรือนิกายเจ้าเซ็น หรือแขกมะหฺนูน (พวกฝรั่งเรียกรวมพวกแขกจากเปอร์เซียและอาหรับหลายพวกว่าแขกมัวร์) ต่อมาในสมัยพระเจ้าทรงธรรม เฉอะหมัดได้รับแต่งตั้งให้เป็นจุฬาราชมนตรี ดูแลชาวมุสลิม และเป็นเจ้ากรมท่าขวา ดูแล

การค้าฝิ่นตะวันตก เกี่ยวกับประเทศ โปรตุเกส ฮอลันดา อังกฤษ ฝรั่งเศส อิหร่าน และ อินเดีย เชื้อสายของเผ่าอะหมัดส่วนหนึ่งได้สืบทอดสกุลขุนนาคที่ต่อมาเปลี่ยนมานับถือพุทธศาสนา

พ.ศ. ๒๑๔๖ สมเด็จพระนเรศวรฯเสด็จฯโดยเรือพระที่นั่งกำปางออกทะเลอ่าวไทย แถบเพชรบุรี (อุเรือพระที่นั่ง สมัยอยุธยาอยู่ที่ตำบลคูไม้ร้อง ใกล้วัดเชิงท่า)

พ.ศ. ๒๑๔๖ พระเจ้าอังวะตั้งตัวเป็นใหญ่ในพม่า เข้าโจมตีพวกไทยใหญ่แสนหวีซึ่งเป็นพวกเดียวกับไทย พ.ศ. ๒๑๔๗ สมเด็จพระนเรศวรฯ ทรงยกทัพผ่านกำแพงเพชร ไปตีกรุงอังวะของพม่า เมื่อเสด็จถึง เมืองหาง หรือเมืองหางหลวง ใกล้แม่น้ำสาละวิน ใกล้เมืองฝางและเชียงใหม่ ทรงเป็นฝั้วระลอกที่พระพักตร์ประจวบหน้า (อาจถูกแมลงมีพิษกัดต่อย หรือใช้พิษ) แล้วสวรรคต เมื่อวันที่ ๒๕ เมษายน พ.ศ. ๒๑๔๘ ขณะทรงมีพระชนมายุ ๕๐ พรรษา

๖.๑๓ สมัยสมเด็จพระเอกาทศรถ (พ.ศ.๒๑๔๘-๒๑๕๓) พ.ศ. ๒๑๔๘ สมเด็จพระนเรศวรมหาราชสวรรคต สมเด็จพระเอกาทศรถ ซึ่งทรงเป็นพระอนุชา ขึ้นครองราชย์

พ.ศ. ๒๑๔๙ (ค.ศ. ๑๖๐๖) พ่อค้าชาวฮอลันดาเข้ามาค้าขาย มีรายงานทางโปรตุเกสว่าสมเด็จพระเอกาทศรถ ทรงมีทหารโปรตุเกสชื่อ ทริสตา โกโลญ (Tristao Golaio) ทำงานเป็นที่ทรงไว้วางใจ พ.ศ. ๒๑๕๑ (ค.ศ. ๑๖๐๘) โชกุนอิเอยาสุ (Ieyasu) แห่งญี่ปุ่น ส่งสารมาขอพระราชทานปืนใหญ่และดินปืนชนิดดี ซึ่งญี่ปุ่นต้องการอย่างยิ่ง โดยส่งม้าญี่ปุ่น มาเป็นบรรณาการ พ.ศ. ๒๑๕๑ (ค.ศ. ๑๖๐๘) สมเด็จพระเอกาทศรถทรงส่งคณะทูต ๑๖ คน ไปที่กรุงเฮก ประเทศฮอลแลนด์ (เนเธอร์แลนด์) นับเป็นราชทูตไทยคณะแรกๆ ที่ไปเยือนยุโรปอย่างเป็นทางการ โดยนำพระราชสาส์นจารึกบนแผ่นทองคำไปด้วย คณะทูตเข้าเฝ้าพระเจ้ามอริสแห่งราชวงศ์โอเรนจ์ (Maurice of Nassau) ต่อจากนั้นมีการตั้งสถานีการค้าฮอลันดาในอยุธยา

๖.๑๔ สมัยสมเด็จพระเจ้าทรงธรรม (พ.ศ. ๒๑๕๓-๒๑๗๑) พ.ศ. ๒๑๕๓ สมเด็จพระเอกาทศรถสวรรคต หลังจากครองราชย์ ๕ ปี ราชสมบัติตกแก่พระโอรสคือพระศรีเสาวภาคย์อยู่ไม่ถึงปี พระสงฆ์ชื่อพระพิมลธรรม ได้สืบทอดมาร่วมมือกับจมนศรีสรักษ์ ยกพลบุกเข้าพระราชวัง แล้วยึดอำนาจขึ้นครองราชย์เป็น สมเด็จพระเจ้าทรงธรรม หรือพระบรมราชาที่ ๑ พ.ศ. ๒๑๕๕ (ค.ศ. ๑๖๑๒) พระเจ้าเจมส์ที่ ๑ ของอังกฤษ ส่งพระราชสาส์นมาถึงพระเจ้ากรุงสยาม โดย กัปตันแอนโทนี ฮิบบอน (Anthony Hippon) ใช้เรือกำปั่นชื่อ โกลบ (Globe) นำสินค้าเดินทางมาขายที่อยุธยา แต่พวกอังกฤษค้าขายสู่พวกโปรตุเกสและฮอลันดาไม่ได้จึงถอนตัวออกไปและกลับมาใหม่ในสมัยสมเด็จพระนารายณ์

พ.ศ. ๒๑๕๕ เกิดเหตุร้ายแรงโดยทหารอาสาญี่ปุ่นและพวกพ่อค้าที่อยุธยา ยกกำลังราว ๕๐๐ คน บุกเข้าไปในพระราชวัง จนเกือบจะจับสมเด็จพระเจ้าทรงธรรมได้ แต่พระสงฆ์วัดประดู่โรงธรรมพาหนีพระมหาอำมาตย์และพระยาเฉกอะหมัดรัตนราชเศรษฐี นำกำลังไล่รบ พวกญี่ปุ่นหนีลงเรือที่วัดพนัญเชิง แล่นออกปากน้ำเจ้าพระยาแล้วไปยึดเมืองเพชรบุรีไว้ ทางอยุธยาส่งกองทัพโดยมีพวกฮอลันดาช่วยรบกับญี่ปุ่นที่เพชรบุรี เหตุดังกล่าวเกิดจากพวกญี่ปุ่นที่จงรักภักดีสมเด็จพระเอกาทศรถ และสนับสนุนพระศรี

สาวภาคย์ และไม่พอใจที่ออกญากรมนายไว ซึ่งเป็นผู้บังคับบัญชาทหารญีปุ่นถูกประหารชีวิตเพราะถูกกล่าวหาว่าจะก่อกบฏยึดอำนาจ ในปีเดียวกันนี้ ยามาตะ นากามาซะ ได้เดินทางจากญีปุ่นมาอยุธยา

ในสมัยพระเจ้าทรงธรรมนั้น อิทธิพลโปรตุเกสลดลง ฮอลันดาเข้ามาเป็นใหญ่ โดยได้ ตั้งบริษัทอินเดียตะวันออกของฮอลันดา (VOC-Verenigde Oost-Indische Compagnie หรือ Dutch United East India Company) กรุงศรีอยุธยากลายเป็นเมืองท่า สำหรับเรือสินค้าตะวันตกที่ติดต่อกับจีนและญีปุ่น พ.ศ. ๒๑๗๑(ค.ศ. ๑๖๒๖) บริษัทฮอลันดา สร้างคลังสินค้าที่ปากคลองบางปลากด พระประแดง เรียกชื่อว่านิวแอมสเตอร์ดัม (New Amsterdam)

พ.ศ. ๒๑๕๖ พม่ายึดเมืองมะละแหม่งและทวายคืนไป พ.ศ. ๒๑๕๙ พม้าย้ายเมืองหลวงจากอังวะมาที่หงสาวดี ซึ่งเป็นเมืองหลวงเก่าของมอญ พ.ศ. ๒๑๖๐ สยามเสียเชียงใหม่ให้พม่า

พ.ศ. ๒๑๕๙ โปรตุเกสส่งบาทหลวงนิกายฟรานซิสกัน มาเฝ้าฯ สมเด็จพระเจ้าทรงธรรม ขวนให้ขับไล่ฮอลันดาออกจากกรุงศรีอยุธยา แต่สมเด็จพระเจ้าทรงธรรมทรงไม่เห็นด้วย พ.ศ. ๒๑๖๐ อยุธยาทำสัญญาการค้ากับฮอลันดา ทำให้พ่อค้าโปรตุเกสและอังกฤษไม่พอใจ พ.ศ. ๒๑๖๑ (ค.ศ. ๑๖๑๘) อังกฤษกับฮอลันดาระบกันในยุโรป ทำให้คนทั้งสองชาติในสยามกลายเป็นศัตรูกันด้วย

พ.ศ. ๒๑๖๓ (ค.ศ. ๑๖๒๐) พวกเดนมาร์กเข้ามาสยาม โดยนำกองเรือเดินทางมายังเมืองมะริด และตะนาวศรีในรัชกาลสมเด็จพระเจ้าทรงธรรม และนำปืนไฟเข้ามาขาย

พ.ศ. ๒๑๖๓ ตั้งเมืองสมุทรปราการ เป็นเมืองหน้าด่านทางทะเลแทนเมืองพระประแดงเก่า ซึ่งตั้งมาครั้งสมัยกรุงละโว้ เมื่อขอมเป็นใหญ่ในสุวรรณภูมิ พ.ศ. ๒๑๖๔ สมเด็จพระเจ้าทรงธรรมทรงส่งทูตนำเครื่องบรรณาการไปเมืองเอโดะ (กรุงโตเกียว) ประเทศญีปุ่น โชกุนโตกุกาวะ ได้ส่งม้าญีปุ่นหลายตัวมาถวาย พ.ศ. ๒๑๖๕ เขมรตั้งตัวเป็นอิสระไม่ขึ้นกับกรุงศรีอยุธยา เพราะกำลังทหารสมัยสมเด็จพระเจ้าทรงธรรมไม่เข้มแข็ง อยุธยาส่งกองทัพไปปราบแต่พ่ายแพ้กลับมา พ.ศ. ๒๑๖๕ ฝรั่งเศสใช้กรุงศรีอยุธยาเป็นศูนย์กลางเผยแผ่คริสต์ศาสนาในเอเชียใต้ และใช้เมืองพอนดิเชอร์รี ในอินเดียเป็นสถานีการค้า

พ.ศ. ๒๑๖๗ (ค.ศ. ๑๖๒๔) ขณะนั้นสเปนกับโปรตุเกสรวมประเทศกันและเป็นศัตรูกับฮอลันดา นายเรือสเปน ได้โจมตียึดเรือฮอลันดาที่กรุงศรีอยุธยา กลางแม่น้ำอยุธยา เจริญให้สเปนคืนเรือให้ฮอลันดา แต่ไม่สำเร็จจึงใช้ทหารลงเรือเล็กจำนวนมากโจมตีเรือสเปน โดยมีชาวญีปุ่นและฮอลันดาช่วยรบ นายซิลบา ถูกฟันคอขาดตกลงไปในน้ำ ชาวสเปนเสียชีวิต ๙ คน อยุธยายึดเรือสเปนไว้ ๒ ลำ เมื่อข่าวไปถึงพวกสเปนที่กรุงมะนิลา จึงยึดเรืออยุธยาลำหนึ่งที่ขนสินค้าจากกวางตุ้งเป็นการตอบโต้ พระเจ้าทรงธรรมทรงส่งทูตไปเจรจากับสเปนที่ฟิลิปปินส์ ยอมชดใช้เงินและคืนเรือสเปนให้ เหตุดังกล่าวทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างอยุธยากับสเปนและโปรตุเกสตึงเครียดจนถึงสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราชจึงฟื้นฟูขึ้นมาใหม่

ปืนใหญ่อัคนิรุท สมัยกรุงศรีอยุธยา ผลิตจากสเปนเมื่อ พ.ศ. ๒๑๖๗ สมัยพระเจ้าทรงธรรม

ปัจจุบันอยู่ที่หน้ากระทรวงกลาโหม กรุงเทพฯ

(<http://wb.thaiwebwizard.com/member/jogandjoy/showdetail.asp?boardid=๑๐๓>)

สมเด็จพระเจ้าทรงธรรมสนพระทัยในพระพุทธศาสนา มาก เสด็จไปนมัสการรอยพระพุทธรูปที่สระบุรี ชุคคลองลาดแม่น้ำเจ้าพระยาที่วัดไก่อี้อยู่ บ้านสามโคก

ธันวาคม พ.ศ. ๒๑๗๑ สมเด็จพระเจ้าทรงธรรมสวรรคต ขณะพระชนมายุ ๓๘ พรรษา สมเด็จพระเชษฐาธิราช ราชโอรส ขึ้นครองราชย์ ตามการสนับสนุนของออกญาศรีวรวงศ์ แต่ข้าราชการบางคนเห็นว่า ควรให้ราชสมบัติแก่พระศรีศิลป์ พระอนุชาของพระเจ้าทรงธรรม เหตุการณ์ตอนนี้วันวลิตพ่อค้าฮอลันดาบันทึกไว้ว่า “พระศรีศิลป์ผู้เป็นพระอนุชาของสมเด็จพระเจ้าทรงธรรม ทรงต่อต้านพระเชษฐาธิราช และได้เสด็จหนีไปอยู่ที่เมืองเพชรบุรีที่มีออกญาเสนาภิมุขเป็นเจ้าเมือง แต่ถูกทหารสยามและญีปุ่นจับได้นำไปขังไว้ในบ่อน้ำ มีผู้จงรักภักดีต่อพระศรีศิลป์นำโดยออกหลวงมงคล ผู้เก่งกล้าทางคาถาอาคมได้ขุดบ่อน้ำอีกบ่อหนึ่งใกล้ๆ กันแล้วทำอุโมงค์เข้าไปช่วยพระศรีศิลป์ตอนกลางคืน นำศพทาสคนหนึ่งใส่เสื้อผ้าพระศรีศิลป์ทิ้งไว้ในบ่อ เมื่อยามมาพบในวันรุ่งขึ้นก็คิดว่าพระศรีศิลป์ทิวคงหนีไปแล้ว จึงกลบบ่อน้ำแล้วส่งรายงานไปยังกรุงศรีอยุธยา แต่ต่อมาพระศรีศิลป์ และออกหลวงมงคลก็ถูกจับประหารชีวิต ”

ปลายเดือนตุลาคม พ.ศ. ๒๑๗๒ สมเด็จพระเชษฐาธิราชส่งทูตไปญีปุ่น ประกอบด้วย หลวงสกลเดช หลวงสวัสดิ์ และขุนโยธามาศย์ ทางญีปุ่นส่งม้าฝีเท้าดี ๕ ตัว มาถวาย

ขณะนั้นออกญาศรีวรวงศ์ หรือเจ้าพระยาโกษาธิบดีศรีวงศ์ (ซึ่งต่อมาคือพระเจ้าปราสาททอง) มีอำนาจมาก วันหนึ่งมารดาของพระยาโกษาธิบดีศรีวงศ์ถึงแก่กรรม ข้าราชการไปงานศพที่วัดไชยวัฒนารามจนไม่ค่อยได้ไปเฝ้าพระเชษฐาธิราช ทำให้ไม่พอพระทัย จะทรงให้สอบสวน พระยาโกษาธิบดีฯ จึงบุกเข้าโจมตีพระราชวัง จับพระเชษฐาธิราชไปจำคุก แล้วพระยาโกษาธิบดีฯ ก็สถาปนาพระอาทิตย์วงศ์ พระอนุชาของสมเด็จพระเชษฐาธิราช พระชนม์ ๙ พรรษา ขึ้นครองราชย์ได้เพียง ๓๖ วัน พระอาทิตย์วงศ์ก็ถูกกำจัดโดยพระยาโกษาธิบดีฯ เช่นเดียวกับพระเชษฐาธิราช

๖.๑๕ สมัยสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง (พ.ศ. ๒๑๗๒-๒๑๙๙) สมเด็จพระเจ้าปราสาททอง เป็นพระญาติกับสมเด็จพระเจ้าทรงธรรม เคยเป็นมหาดเล็กของสมเด็จพระเอกาทศรถ เป็นออกญาศรีวรวงศ์

และเจ้าพระยาโกษาโหมสุริยวงศ์ ธันวาคม พ.ศ. ๒๑๗๒ เจ้าพระยาโกษาโหมฯ ยึดอำนาจจากสมเด็จพระเอกาทศธรรม แล้วสถาปนาตนขึ้นเป็นพระมหากษัตริย์ลำดับที่ ๒๔ ของกรุงศรีอยุธยา ทรงพระนามว่า สมเด็จพระเจ้าปราสาททอง โดยมีทหารญี่ปุ่น ราว ๘๐๐ คนสนับสนุน เหตุที่ทรงใช้พระนามว่าปราสาททองนั้น เพราะเมื่อเป็นเจ้าพระยาโกษาโหมสุริยวงศ์ได้ขุดพบปราสาททองแบบเขมรหลังหนึ่งฝังอยู่ใต้ดิน ผู้ที่จงรักภักดีกับราชวงศ์เดิมของสมเด็จพระเจ้าทรงธรรม พระเชษฐาธิราชและพระเอกาทศธรรม ถูกปลดหรือประหารหลายร้อยคน พระเจ้าปราสาททองครองราชย์อยู่ ๒๕ ปี ทรงมีพระโอรสหลายองค์ เช่น สมเด็จพระเจ้าฟ้าไชย สมเด็จพระนารายณ์มหาราช และเจ้าฟ้าอภัยทศ

พ.ศ. ๒๑๗๒ เมื่อพระเจ้าปราสาททองขึ้นครองราชย์นั้น พระนางอู๋ ผู้ครองเมืองปัตตานี รังเกียจพระเจ้าปราสาททองว่าเป็นสามัญชนที่ชิงราชสมบัติมาจากพระเอกาทศธรรมอย่างไม่ถูกต้อง จึงไม่ส่งดอกไม้เงินดอกไม้ทองหรือบุหงามาศ (Bunga Mas) มาถวาย พ.ศ. ๒๑๗๗ พระเจ้าปราสาททองทรงส่งกองทัพจากอยุธยาและนครศรีธรรมราชไปตีเมืองปัตตานี โดยมีทหารโปรตุเกส ญี่ปุ่น และมาเลย์ร่วมด้วย แต่ตีเมืองปัตตานีไม่สำเร็จจึงต้องยกทัพกลับ เมื่อพระนางอู๋ สิ้นพระชนม์ เจ้าหญิงกุหนิงขึ้นครองปัตตานีแทน พ.ศ. ๒๑๗๙ (ค.ศ. ๑๖๓๖) พระนางกุหนิงได้ปรึกษากับพวกฮอลันดา แล้วส่งทูตพร้อมดอกไม้เงินดอกไม้ทองมาถวายพระเจ้าปราสาททอง สงครามจึงได้ยุติลง

ดอกไม้เงิน

ดอกไม้ทอง

(ถ่ายภาพโดยได้รับอนุญาตจากพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ)

รานี อีเยา ป็รู อุง ภูหนิง แห่งปัตตานี

(<http://www.rockmekong.org/media-cov/News๒๐๐๒/queens.htm>)

พ. ศ. ๒๑๗๓ มีการตั้งกรมพระคลังสินค้า จัดสำเภาหลวงไปค้าขาย จ้างชาวจีนเป็นพนักงาน และเดินเรือ ชาวเปอร์เซียชื่อ เฉกอะหมัด ได้เป็นเจ้าพระยาบวรราชนายก

ในรัชกาลสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง มีการสร้างพระราชวังบางปะอิน ซ่อมพระปรางค์วัดนบพระธาตุ (วัดมหาธาตุ) ที่ทลายลงในปีที่สามแห่งรัชกาล (สร้างสมัยขุนหลวงพะงั่ว พ.ศ. ๑๙๑๗) ขุดคลองลัดแม่น้ำเจ้าพระยาที่ปากเกร็ด สร้างวัดไชยวัฒนารามในบริเวณที่เป็นบ้านเดิมของสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง สมัยที่เป็นสามัญชน และส่งคนไปจำลองแบบปราสาทหินที่เมืองพระนครของเขมร มาสร้างปราสาทนครหลวงด้วยอิฐ ที่ริมแม่น้ำป่าสัก แต่สร้างยังไม่เสร็จ

วัดไชยวัฒนาราม อโยธยา สร้างเลียนแบบปราสาทเขมร

(<http://phasathai.๒๑๒๒cafe.com/gallery/index.php?showimage=๔๓๔๕๒>)

สมเด็จพระเจ้าปราสาททองทรงไม่ไว้วางใจทหารอยุธยาชุดเดิมที่อาจไม่จงรักภักดี จึงทรงใช้ชนต่างชาติมาเป็นทหาร เช่น อิหร่าน โปรตุเกส ญี่ปุ่น มลายู และฮอลันดา ทรงตั้งออกญาเสนาภิมุขไปเป็นเจ้าเมืองนครศรีธรรมราช เพราะเกรงจะก่อกบฏ โดยให้ไปพร้อมกับทหารญี่ปุ่นทั้งหมดราว ๕๐๐ คนที่เคยอยู่ในกรุงศรีอยุธยา ต่อมาออกญาเสนาภิมุขเป็นแผลที่ขาเนื่องจากการรบที่ปัตตานี แล้วถูกวางยาพิษในผ้าปิดแผล จนถึงแก่กรรมที่นครศรีธรรมราช พวกญี่ปุ่นสงสัยว่าชาวเมืองเป็นผู้วางยาพิษนายของตน จึงเกิดการสู้รบกับชาวเมืองนครศรีธรรมราช พวกญี่ปุ่นสู้ไม่ได้จึงทิ้งเมืองลงเรือหนีไปเขมร และมีส่วนหนึ่งกลับมาอยุธยา ๒๖ ตุลาคม พ.ศ. ๒๑๗๕ (ค.ศ. ๑๖๓๒) เกิดกรณีพิพาทระหว่างสยามกับญี่ปุ่นที่อยุธยา เพราะสยามไปยึดเรือญี่ปุ่น แล้วพวกญี่ปุ่นก็เตรียมก่อจลาจลเหมือนที่เคยทำสมัยพระเจ้าทรงธรรมหมุ่มบ้านญี่ปุ่นที่อยุธยาถูกเผาตอนกลางคืนและถูกยิงด้วยปืนใหญ่ พวกญี่ปุ่นเสียชีวิตเป็นจำนวนมาก ญี่ปุ่นที่เหลือลงเรือหนีไปกัมพูชา บทบาทของญี่ปุ่นในสยามถูกจำกัดเกือบหมด เหตุดังกล่าวทำให้โชกุนโตกุกาวะแห่งญี่ปุ่นไม่พอใจมาก สั่งให้ตัดสัมพันธ์กับกรุงสยาม ถึงแม้พระเจ้าปราสาททองจะทรงส่งทูตไปเจรจา แต่ทางญี่ปุ่นไม่ยอมรับ และไม่รับรองความเป็นพระเจ้ากรุงสยามของพระเจ้าปราสาททอง

พ.ศ. ๒๑๗๕ (ค.ศ. ๑๖๓๒) สมเด็จพระเจ้าปราสาททองทรงเชื่อพวกฮอลันดามาก พระเจ้าออเรนจ์ กษัตริย์ฮอลแลนด์ ส่งทูตมาเฝ้า โดยได้รับการต้อนรับอย่างใหญ่ยิ่ง สมเด็จพระเจ้าปราสาททองทรงส่งมงกุฎทองคำไปถวาย บริษัทวิโอซีของฮอลันดาได้รับอนุญาตให้สร้างอาคาร ๒ ชั้นด้วยอิฐ ที่ฝั่งตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยาทางใต้ของตัวเมือง

พ.ศ. ๒๑๕๗ (ค.ศ. ๑๖๑๓) โชกุนญี่ปุ่นยุคเอโดะ ไม่พอใจพวกคริสต์นิกายโรมันคาทอลิกที่ไปเผยแผ่ศาสนา และการก่อจลาจลของพวกกบฏคริสต์ชิมาบารา (Shimabara Revolt) จึงประกาศต่อต้านพวกคริสต์คาทอลิก ประหารและขับไล่ชาวญี่ปุ่นผู้นับถือคริสต์ออกจากประเทศ ชาวญี่ปุ่นคริสต์บางส่วนหนีมากรุงศรีอยุธยา เวียดนามและประเทศอื่น ต่อมา มีการห้ามชาวญี่ปุ่นเดินทางออกนอกประเทศ ยกเลิกการค้ากับโปรตุเกสและประเทศยุโรปที่นับถือคริสต์ แล้วสั่งปิดประเทศ ไม่ติดต่อกับชนต่างชาติเป็นเวลาถึง ๒๖๔ ปี ยกเว้นพวกฮอลันดา เพราะนับถือคริสต์นิกายโปรเตสแตนต์ แต่ให้ค้าขายได้เฉพาะที่เกาะเดจิม่า (Dejima) และเมืองฮิราโดะ(Hirado) ที่นางาซากิ

๑๖.๕.๑ จดหมายเหตุของโยส สเคาเต็น พ.ศ. ๒๑๗๙ (ค.ศ. ๑๖๓๖) สมัยสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง นายโยส สเคาเต็น หรือ โยส เซาเตน (Jousts Schouten) ผู้จัดการบริษัทการค้าฮอลันดาในกรุงสยาม เป็นเวลา ๘ ปี ได้เขียนหนังสือเกี่ยวกับสยามสมัยพระเจ้าทรงธรรมและพระเจ้าปราสาททองเป็นภาษาฮอลันดา ต่อมา มีการแปลเป็นภาษาอังกฤษ ใช้ชื่อหนังสือว่า “A True Description of the Mighty Kingdom of Japan and Siam” (กรมศิลปากรได้แปลเป็นภาษาไทย บันทึกในประชุมพงศาวดาร ภาค ๗๖) พ.ศ. ๒๑๘๗ (ค.ศ. ๑๖๔๔) โยส สเคาเต็น ทำความผิดร้ายแรง จึงถูกประหารที่ปัตตานี

โยส สเคาเต็น กล่าวว่า “ประเทศสยาม มีเมืองสำคัญ คือ อยุธยา พิษณุโลก สวรรคโลก ระแหง (ตาก) สุโขทัย กำแพงเพชร พิชัย พิจิตร ลพบุรี ตองอู เมาะลำเลิง เมาะตะมะ นครศรีธรรมราช พัทลุง ตะนาวศรี บางกอก เพชรบุรี ราชบุรี มะริด พระเจ้าแผ่นดินทรงมีทหารญี่ปุ่น ๔๐๐-๕๐๐ คน ทรง

มีทหารมลายูและทหารชาติอื่นด้วย ค.ศ. ๑๖๒๔ พระเจ้าทรงธรรม ได้ทรงส่งกำลังยึดเรือสเปน ที่มีเพื่อนานโด ซิลวา (Fernando da Silva) เป็นผู้บังคับการ เพราะสเปนได้ยึดเรือฮอลันดาในน่านน้ำสยาม” สเตาเตินเล่าต่อไปว่า “คนสยามเป็นทหารที่ดีไม่ได้ มักโหดร้ายทารุณกับเชลยศึก มีท่าทางหยิ่งจองหอง แต่เมื่อมีกิจธุระต้องติดต่อกันก็จะสุภาพเรียบร้อย ชอบสนุก หัวอ่อน ขี้ขลาด ขี้ระแวง ชอบประจบ ไม่น่าเชื่อถือ หลอกลวงเก่ง และชอบพูดไม่จริงอย่างที่สุด มีความเย่อหยิ่งจองหองและอวดดีเป็นนิสัย ชายสยามมีนิสัยเกียจคร้าน ไม่ชอบทำงาน งานทั้งหลายพวกหญิงจึงต้องทำ บ้านชาวสยามสร้างด้วยไม้หรือไม้ไผ่ มุงหลังคาด้วยจากหรือกระเบื้อง ยกพื้นบ้านเหนือดิน อาหารปกติจะมีข้าว ปลา และผัก มีการดื่มสุราเมามาในวันหยุด เลี้ยงม้า วัว หมู แพะ ห่าน นกยูง เป็ด ไก่ และนกพิราบ”

“เมื่อ ค.ศ. ๑๖๓๑ บริษัทการค้าฮอลันดา VOC สร้างตึกหุรหุราในอยุธยาประกอบด้วยคลังสินค้า และที่พักอาศัย ชุดคลองแยกจากแม่น้ำเข้ามาในที่ของบริษัท แต่ละปีชาวสยามจะฆ่ากวางราว ๑๕๐,๐๐๐ ตัว เพื่อส่งหนังไปขายญี่ปุ่น สินค้าออกสำคัญของสยาม คือไม้ฝาง (Sapan Wood) ข้าวสารดิบๆ หนังปลากะเบน ไม้กฤษณา (Eagle Wood) ตะกั่ว และเกลือสินเธาว์ ส่วนสินค้าเข้า คือผ้าฝ้ายจากอินเดีย ถ้วยชามจากจีน เงินตราของสยามนั้นใช้เงินพดด้วง ทำจากโลหะเงินแท้ และหอยทะเลจากมะนิลา หรือเกาะบอร์เนียว”

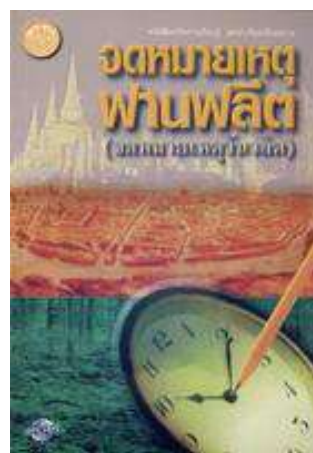
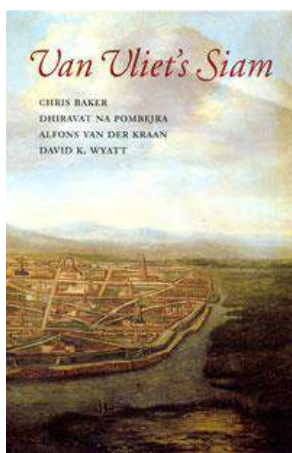

เรือเดินทะเล บริษัทอินเดียตะวันออกของฮอลันดา

(<http://www.sahistory.org.za/pages/governance-projects/organisations/voc/voc.htm>)

๖.๑๕.๒ พระเจ้าปราสาททองทรงลบลัทธิราช เมื่อวันจันทร์ ขึ้น ๑ ค่ำเดือน ๕ (๑๕ มีนาคม พ.ศ. ๒๑๙๑) มีโหรทำนายว่าจะเกิดอันตรายร้ายแรง เมื่อจุลศักราชครบสหัสวรรษ ๑,๐๐๐ ปี ในวันที่ ๑๐ เมษายน พ.ศ. ๒๑๙๑ ตรงกับเสาร์ แรม ๒ ค่ำ เดือน ๕ ปีชวด จ.ศ. ๑๐๐๐ (จุลศักราชหรือศักราชน้อย หรือศักราชพม่า เป็นการนับศักราชของชาวพุทธบางกลุ่มในพม่า) ดังนั้น พระเจ้าปราสาททองจึงทรงลบลัทธิราชเพื่อเป็นการแก้เคล็ด โดยทรงให้เปลี่ยนจากปีชวดเป็นปีกุน ดังนั้น จึงเท่ากับนับเวลาถอยหลังไปสามปี มีเรื่องเล่าว่าพระเจ้าปราสาททองทรงส่งราชสาส์นไปชวนพม่าให้ลบลัทธิราชด้วยแต่ทางพม่าไม่ยอมทำตาม และเมื่อสิ้นรัชกาลพระเจ้าปราสาททอง สมเด็จพระนารายณ์มหาราช ก็กลับมาใช้จุลศักราชแบบเดิม

๖.๑๕.๓ บันทึกของ วันวลิต หรือฟาน ฟลิต ระหว่าง พ.ศ. ๒๑๗๕ ถึง ๒๑๘๕ (ค.ศ. ๑๖๓๑ ถึง ๑๖๔๒) ปลายรัชกาลสมเด็จพระเจ้าทรงธรรมและต้นรัชกาลสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง ชาวฮอลันดา ชื่อ เยเรเมียส ฟาน ฟลิต (Jeremias van Vliet) ที่คนไทยเรียกว่า วันวลิต ได้มาเป็นผู้จัดการบริษัทวีโอซี แพนนายโยส สเคาเติน เขาพูดและอ่านภาษาไทยได้เพราะมีภรรยาเป็นชาวสยาม วันวลิตบันทึกข้อมูลจากคำบอกเล่าและจดหมายเหตุต่างๆ แล้วบันทึกเหตุการณ์ของกรุงศรีอยุธยาขณะนั้น เพื่อรายงานแก่หัวหน้าทีปัตตาเวียและอินเดีย ถึงแม้จะมีสิ่งคลาดเคลื่อนอยู่บ้าง เพราะข้อมูลสมัยนั้นหาและตรวจสอบยากกว่าปัจจุบัน บันทึกของวันวลิต มี ๔ เล่ม เขียนด้วยลายมือเป็นภาษาฮอลันดา ต่อมาเมื่อผู้แปลเอกสารบางชิ้นเป็นภาษาฝรั่งเศสและอังกฤษ เอกสารชุดแรกชื่อ “Picnic Incident” (เหตุการณ์จากการเที่ยว) บันทึกเรื่องราวเมื่อลูกเรือฮอลันดา ๑๒ คน ไปมาเหล้าอาละวาดบนวัดวรเชษฐไกล้ววังมหาอุปราชา จนเกือบจะถูกลงโทษถึงตาย ชุดที่สอง ชื่อ “Description of the Kingdom of Siam” (การพรรณนาเรื่องราวอาณาจักรสยาม) เขียนเมื่อ พ.ศ. ๒๑๗๙ (ค.ศ. ๑๖๓๗) ขยายความเอกสารที่โยส สเคาเตินเคยเขียนไว้ก่อน หนังสือนี้ได้แปลภาษาไทยโดยกรมศิลปากรแล้ว ชุดที่สามชื่อ Chronicles of the Ayuthian Dynasty หรือ A Short History of the Kings of Siam (พงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับวันวลิต) เขียนเมื่อ พ.ศ. ๒๑๘๓ (ค.ศ. ๑๖๔๐) ต้นฉบับลายมือเขียนภาษาฮอลันดาของเอกสารนี้ อยู่ที่หอจดหมายเหตุกรุงเฮก ประเทศเนเธอร์แลนด์ และมีการแปลเป็นภาษาไทยแล้ว โดย พล.ต.ม.ร.ว.ศุภวัฑฒ์ เกษมศรี ชุดที่ ๔ ชื่อ The Historical Account of the War of Succession Following the Death of King Pra Interajasia ๒๒nd King of Ayuthian Dynasty หรือ Historic Account of King Prasart Thong (รายงานทางประวัติศาสตร์เกี่ยวกับสงครามสืบราชสมบัติหลังจากพระอินทราชา พระเจ้าแผ่นดินองค์ที่ ๒๒ แห่งกรุงศรีอยุธยา หรือรายงานทางประวัติศาสตร์เรื่องพระเจ้าปราสาททอง) เขียน เมื่อพ.ศ. ๒๑๙๓ (ค.ศ. ๑๖๕๐) หนังสือชุดนี้ กรมศิลปากรได้แปลเป็นภาษาไทย และพิมพ์ไว้ในประชุมพงศาวดารภาคที่ ๗๙ ชื่อ “จดหมายเหตุวันวลิตฉบับสมบูรณ์” ต้นฉบับภาษาฮอลันดาของเอกสารนี้ ได้หายไปเกือบสามร้อยปี เพิ่งจะมีการค้นพบที่หอจดหมายเหตุ กรุงเฮก เมื่อพ.ศ. ๒๔๗๗(ค.ศ. ๑๙๓๔) โดยคนญี่ปุ่นชื่อ ศาสตราจารย์ เซอิชิ ไอวาโอะ (Seichi Iwao) แห่งมหาวิทยาลัยโตเกียว ไอวาโอะได้แปลเอกสารวันวลิตฉบับภาษาฮอลันดาเป็นภาษาอังกฤษ แล้วมีการจัดพิมพ์จำหน่ายฉบับภาษาอังกฤษ โดย ชิลวอร์มบุ๊ค เมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๘ พ.ศ. ๒๑๘๕ (ค.ศ. ๑๖๔๒) วันวลิตเสร็จภารกิจในสยาม พ.ศ. ๒๑๙๐ (ค.ศ. ๑๖๔๗) รับตำแหน่งใหม่เป็นผู้ว่าราชการเมืองมะละกา เอกสารที่วันวลิตเขียนได้รับการตีพิมพ์หลังจากที่เขาถึงแก่กรรมแล้ว นับเป็นเอกสารทางประวัติศาสตร์ของกรุงศรีอยุธยาที่สำคัญยิ่ง

หนังสือเกี่ยวกับสยามที่วันวลิตเขียนไว้ แปลเป็นภาษาไทยและอังกฤษจากต้นฉบับภาษาฮอลันดา
(<http://www.amazon.co.jp/Vliets-Siam-Christopher-John-Baker/dp/๙๗๔๙๕๗๕๘๑๔>)

หนังสือพระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับวันวลิต พ.ศ. ๒๑๘๓ (The Short History of the King of Siam ๑๖๔๐) นั้น เป็นเอกสารเกี่ยวกับกรุงศรีอยุธยา ที่เก่าและละเอียดที่สุดเท่าที่จะหาค้นพบมา เมื่อเทียบกับพงศาวดารฉบับหลวงประเสริฐ ซึ่งพบเมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๐ และพงศาวดารฉบับบริติชมิวเซียม ซึ่งเพิ่งค้นพบเมื่อพ.ศ. ๒๕๐๑ โดยวันวลิตได้เล่าเรื่องกรุงสยามตั้งแต่สมัยพระเจ้าอู่ทองทรงสร้างกรุงจนถึงรัชกาลสมเด็จพระเจ้าทรงธรรม

วันวลิตรายงานว่า “ยังหาข้อยุติไม่ได้เกี่ยวกับแหล่งกำเนิดของชาติสยาม ผู้ก่อตั้งประเทศชาติผู้สถาปนาพระราชอาณาจักร และพระนามกษัตริย์องค์แรกที่เสวยราชย์ ส่วนใหญ่เป็นเรื่องเล่าเชิงนิยายถึงแม้บางเรื่องพอมีเหตุผลพอจับความจริงบ้าง เรื่องหนึ่งที่มีเล่าขานคือ เมื่อประมาณ ๒,๐๐๐ ปีที่ล่วงมา โอรสกษัตริย์จีนองค์หนึ่งถูกเนรเทศจากเมืองจีน จึงลงเรือมาขึ้นที่ปัตตานี แล้วสร้างอาณาจักร ชื่อลังคาสูกะ (Langkasuka) ประกอบด้วยเมืองละคร (Ligor) กุย (Kui) และเพชรบุรี (Phetchaburi) อาณาจักรสยามเป็นราชอาณาจักรเก่าแก่ อีกทั้งเป็นชาติที่มีกฎหมายกับดำเนินนโยบายได้ดี ชนสามัญ สุภาพเรียบร้อย มีธรรมาศัยไมตรีและเที่ยงธรรม”

วันวลิตเขียนว่า “พระเจ้าอู่ทอง (Thao U Thong) ทรงสร้างเมืองหลวงชื่อ ยุชญา หรือ อยุธยา (Juaia, Ayutthaya) เมื่อวันขึ้น ๕ ค่ำเดือน ๔ ปีชาล ทรงสร้างวัดสำคัญ คือวัดเดิมเป็นโรงเรียนสงฆ์ อีกสองวัดคือวัดนบพระธาตุ (Nopphathat) และวัดราชบูรณะ (Ratchaburana) ซึ่งมีพระปรางค์รูปร่างและขนาดเท่ากัน พระเจ้าแผ่นดินจะไม่ทรงเข้าไปในวัดนบพระธาตุเพราะมีความเชื่อว่าพระเจ้าแผ่นดินองค์แรกที่เข้าไปในวัดนบพระธาตุจะสวรรคตในเร็ววัน พระนามเต็มของพระเจ้าอู่ทองคือ “สมเด็จพระราชารามาธิบดี ศรีสุรินทรบรมจักรพรรดิ เทียรราชารามาศวร ธรรมิกราชเจ้า ศรีไอยบรมทิพย์ ศรีภูวนาธิเบศร์ บรมบพิตร พระเจ้าอู่ทอง” ทรงสร้างเมืองนครไชยศรี พิษณุโลก สุโขทัย และกำแพงเพชร ทรงแต่งราชทูตไปเฝ้าพระเจ้ากรุงจีนสมัยราชวงศ์หมิง และส่งเรือไปค้าขายที่เมืองกวางตุ้ง พระเจ้าอู่ทองสวรรคตเมื่อพระชนมายุ ๕๗ พรรษา ครองราชย์ ๑๙ ปี โอรสพระเจ้าอู่ทองชื่อพระรามศวร (Prae-rhaem mijsoon) ครองราชย์เป็นกษัตริย์สยามองค์ที่ ๒ ได้ ๓ ปี แล้วถูกพระปิตุลาถออกจาก

ตำแหน่ง เจ้าขุนหลวงพะงั่ว(Tjau Couloang Phongh Wo-Ae) พระปิตุลาของพระรามศวร ขึ้นเป็นกษัตริย์สยามองค์ที่ ๓ เสวยราชย์อยู่ ๑๙ ปี โดยสยามยุคนี้เจริญรุ่งเรืองมาก เมื่อขุนหลวงพะงั่ว สวรรคต ขณะพระชนม์ ๙๑ พรรษา พระทองจัน (Prae Thongh t'Jan) โอรสเจ้าขุนหลวงพะงั่วได้เป็น กษัตริย์องค์ที่ ๔ แต่เสวยราชย์เพียง ๗ วัน ก็ถูกพระรามศวร อดีตกษัตริย์สยามบุกเข้าโจมตีเวลากลางคืน และสำเร็จโทษ พระรามศวรขึ้นครองราชย์อีกครั้งเป็นเวลา ๖ ปี โอรสพระรามศวร คือ พระราม ขึ้นเสวยราชย์ ๓ ปี ต่อจากนั้นพระนครินทร์ โอรสเจ้าขุนหลวงพะงั่วและเป็นพระเชษฐาของพระทองจัน ซึ่งเคยครองเมืองสุพรรณบุรีก็กลับมาครองกรุงศรีอยุธยาเป็นเวลา ๒๐ ปี โอรสของพระนครินทร์คือ พระบรมราชาธิบดีหรือเจ้าสาม ครองราชย์อีก ๒๐ ปี จากนั้นเป็นสมัยของพระบรมไตรโลกนาถ พระอินทราชา พระเจ้ารามธิบดี พระหน่อพุทธางกูร พระวรวงษ์ธรรมาธิราช พระไชยราชาธิราช พระยอดเจ้า พระขุนชินราช พระเทียรราชา พระมหินทร์ พระมหาธรรมราชา พระนเรศราชาธิราช (Prae Naerith Raetisia Thieraij) พระอนุชาธิราชพระรามศวร (Prae Anoet Tsiae Thieraij Pra Rhae Mij Soon) พระอินทราชา พระองค์เชษฐาธิราช พระองค์อาทิตย์สุรวงศ์ พระองค์ศรีธรรมมาธิราช และกษัตริย์องค์ที่ ๒๖ คือ สมเด็จพระเจ้าทรงธรรม ประสูติเมื่อ พ.ศ. ๒๑๓๔ และครองราชย์เมื่อ พ.ศ. ๒๑๕๓”

วันลิตเขียนรายงานไว้ว่า “เมื่อ ๑๙ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๑๗๙ สมัยสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง ได้ส่งสินค้าสยามไปขายที่ญี่ปุ่น มูลค่า ๖๗,๙๐๙.๑๒ ฟลอริน ประกอบด้วยหนังกวาง ๑๐๓,๔๙๐ แผ่น หนังปลากระเบน ๑๗,๙๖๐ แผ่น ไม้ฝาง ๓,๖๕๐ หาบ ถั่วเขมร (Cambodia Nuts) ๑,๖๐๐ ถัง เขาควาย ๓,๗๐๐ เขา ไม้กฤษณา ๔๐๐ ชั่ง น้ำตาลหม้อ ๑๕๐ หาบ หวาย ๒๐๐ มัด หนังกวางแดงฟอก ๑,๒๐๐ แผ่น วันที่ ๒๒ และ ๒๙ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๑๗๙ ได้ส่งเรือบรรทุกสินค้าไปขายที่ไต้หวัน คือ ไม้ฝาง ๒,๐๐๐ หาบ ตะกั่วของไทย ๓๐๐ หาบ ยางรัก ๓๖ หาบ ไม้กฤษณา ๑๑ หาบ ข้าว ๗ เกวียน ข้าวเปลือก ๓๕ เกวียน ไม้สักซุง ๑๓๒ ท่อน ไม้สักแผ่น ๑๕๐ แผ่น”

ไม้ฝาง ซึ่งเป็นสินค้าออกสำคัญของไทยไปยังจีนและญี่ปุ่นแต่โบราณนั้นมีชื่อภาษาอังกฤษว่า Sapan Wood ได้มาจากต้นฝาง ซึ่งเป็นไม้ยืนต้น แก่นไม้มีสีแดงเข้ม ขึ้นหนาแน่นในป่าทางภาคเหนือที่บางปลาร้อย (ชลบุรี) ในภาคตะวันตก และเทือกเขาในเขตกัมพูชา แก่นไม้ใช้ทำสีย้อมผ้าและสีผสมอาหารให้มีสีแดงเข้ม หากผสมปูนขาวจะมีสีม่วง สีย้อมผ้าจากฝางจะทนทานไม่ตกง่าย ลำต้นฝางใช้ทำ ท้องเรือสำเภา และเครื่องเรือน นอกจากนี้ยังรักษาโรคคุดทะราด แก้ท้องร่วง บำรุงโลหิตสตรีและบรรเทาอาการร้อนในได้ด้วย

พ.ศ. ๒๑๙๒ (ค.ศ. ๑๖๕๒) เกิดสงครามในยุโรประหว่างอังกฤษกับฮอลันดา (Anglo-Dutch War) หลังจากนั้น ฝรั่งเศสและเยอรมันก็เข้าร่วมกับอังกฤษ สงครามยืดเยื้อหลายสิบปี

พ.ศ. ๒๑๙๙ สมเด็จพระเจ้าปราสาททองสวรรคต เจ้าฟ้าไชยโอรสองค์ใหญ่ขึ้นครองราชย์ ได้ไม่นาน พระศรีสุธรรมราชา อนุชา(น้องชาย)ของพระเจ้าปราสาททองก็ยกกำลังยึดราชสมบัติ แล้วทรง แต่งตั้งให้พระนารายณ์ โอรสองค์เล็กของพระเจ้าปราสาททองเป็นอุปราช แต่ต่อมาพระนารายณ์ก็ทรงยึด อำนาจจากพระศรีสุธรรมราชาที่ครองราชย์ได้เพียง ๒ เดือนเศษ

๖.๑๖ สมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช (พ.ศ. ๒๑๙๙-๒๒๓๑)

พ.ศ. ๒๑๙๙ พระนารายณ์ราชโอรสองค์เล็กของสมเด็จพระเจ้าปราสาททองขึ้นครองราชย์ ขณะพระชนมายุ ๒๕ พรรษา ด้วยการใช้อำนาจจากสมเด็จพระศรีสุธรรมราชา พระปิตุลา(อา) ของพระองค์ โดยมีพวกอิหร่านและฝรั่งเข้าช่วยเหลือขุนนางเก่าที่เป็นพวกสมเด็จพระเจ้าฟ้าชัยและสมเด็จพระศรีสุธรรมราชา ถูกปลด หรือประหารจำนวนมาก ทำให้เกือบไม่เหลือคนไทยที่มีตำแหน่งสำคัญ จนต้องใช้คนต่างชาติมาทำราชการ เช่น เบอร์นาบีเจ้าเมืองมะริด (อังกฤษ) ฟอรั้งผู้ควบคุมป้อมบางกอก (ฝรั่งเศส) และเจ้าพระยาวิไชยเณทร์ (กรีก) สมเด็จพระนารายณ์ฯ ไม่โปรดที่จะประทับที่กรุงศรีอยุธยา ส่วนมากจะประทับอยู่ที่ละโว้(ลพบุรี) จะเสด็จมาอยุธยาเมื่อมีพระราชพิธีสำคัญเท่านั้น อาจเป็นเพราะที่อยุธยามีพวกที่จงรักภักดีต่อราชวงศ์เก่าอยู่มาก ทรงมีทหารรักษาพระองค์ชาวญีปุ่น อิหร่าน ตุรกี และ อินเดีย สมเด็จพระนารายณ์ทรงมีโอรสบุญธรรมคือ พระปีย์ ซึ่งทรงเรียกว่า “อ้ายเตี้ย” และทรงมีราชธิดาหนึ่งองค์

สมเด็จพระนารายณ์มหาราช ภาพวาดโดยชาวฝรั่งเศส ในคริสต์ศตวรรษที่ ๑๘

(http://commons.wikimedia.org/wiki/File:French_depiction_of_King_Narai.jpg)

สมเด็จพระนารายณ์ฯ ทอดพระเนตรจันทรุปราคา เมื่อ วันที่ ๑๐/๑๑ ธันวาคม พ.ศ. ๒๒๒๘

และ สุริยุปราคา ที่ลพบุรี เมื่อวันที่ ๓๐ เมษายน พ.ศ. ๒๒๓๑

(http://th.wikipedia.org/wiki/%E0%B๙%๘๔%E๐%B๘%๙F%E๐%B๘%A๕%E๐%B๙%๘C:King_Narai_-_๑๖๘๕_Lunar_Eclipse.jpg,

<http://thairecent.com/Science/๒๐๑๐/๖๘๑๕๑๖/>)

ในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช มีการแต่งหนังสือภาษาไทย ชื่อจินตามณี โดยพระโหราธิบดี และมีกวีเอกที่สำคัญคือ ศรีปราชญ์ พ.ศ. ๒๒๐๐ โภชาธิบดี เหนือหมัดถึงแก่กรรม เจ้าพระยาโกษา (เหล็ก) ได้รับแต่งตั้งแทน พ.ศ. ๒๒๐๓ (ค.ศ. ๑๖๖๐) ทูลเกล้าขอพระสงฆ์ไทยไปลังกาเพื่อสืบพุทธศาสนา ซึ่งเลื่อมโทรมลง พ.ศ. ๒๒๐๓ สมิงเปอแจ้ นำพวกมอญ ๕,๐๐๐ คนหนีพม่าจากเมืองเมะตะมะ มาอยู่ที่บ้านสามโคก เมืองปทุมธานี พระเจ้ากรุงอังวะยกทัพติดตามพวกมอญมาทางเมืองสมิ กองทัพไทยส่งกองโจรไปตีตัดที่ช่องแคบ ทำให้ทัพพม่าแตกหนีกลับไป

พ.ศ. ๒๒๐๔ ชาวอังกฤษมาค้าขายอีก หลังจากหยุดไปสมัยพระเจ้าทรงธรรม พ.ศ. ๒๑๖๗

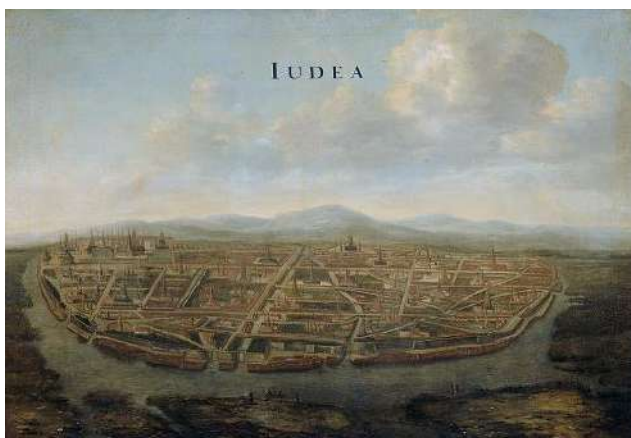
พ.ศ. ๒๒๐๕ สมเด็จพระนารายณ์ฯ ทรงส่งทัพไปตีเมืองอังวะเพื่อแก้แค้นพม่าที่ยกทัพตามพวกมอญที่หนีเข้ามา ทรงให้เจ้าพระยาโกษาธิบดี (เหล็ก) ยกทัพไปตีเมืองทวายและเมะตะมะทางด้านพระเจดีย์สามองค์ ด้านเขาปูน ด้านสลักพระ แล้วยกอีกทัพหนึ่งผ่านจิตตะกองและแม่น้ำสะโตง ไปตีเมืองหงสาวดี เมืองย่างกุ้ง และล้อมเมืองอังวะไว้ แต่ทัพไทยขัดสนอาหารจึงเลิกทัพกลับมา

เจ้าพระยาโกษาเหล็ก แม่ทัพชั้นเอกในสมัยสมเด็จพระนารายณ์ฯ เป็นบุตรของขุนนางมอญ ซึ่งติดตามสมเด็จพระนเรศวรเข้ามา กับเจ้าแม่วัดดูลิต (เพราะบ้านอยู่ใกล้วัดดูลิต) พระนมของสมเด็จพระนารายณ์มหาราช มีน้องชายคือโกษาปานที่เคยเป็นราชทูตไปฝรั่งเศส

ทหารเอกของสมเด็จพระนารายณ์มหาราชอีกคนหนึ่งคือพระยาสิทธิราชเดโช (ยทิป) ซึ่งเป็นมุสลิม เมื่อคราวยกทัพไปล้อมเมืองอังวะพ.ศ. ๒๒๐๕ พระยาสิทธิราชเดโชชัย ถูกพมาล้อมจับ ตัวได้ใช้เชือกมัดเอาไว้ แต่ขณะที่ถูกมัดอยู่นั้น ท่านกลับรำยมนต์คล้ายเชือกที่มัดอยู่จนหลุดออกมา แล้วแหวกล้อมหนีออกมาได้ ในเรื่องนี้ตรงกับพงศาวดารของพม่า ฉบับมหาราชวงศ์ แปลเป็นไทยสมัย ร.๕ โดยนายต่อว่าในรัชกาลของพระมหาสิริสุธรรมราชาแห่งพม่า ซึ่งตรงกับสมัยของสมเด็จพระนารายณ์ฯ “ฝ่ายทางเมืองมรแมนนั้นเล่า อำมาตย์อยู่อยุธยา ๒ นายเปนแม่ทัพถือพลทหารมาเปนอันมาก ฝ่ายนายทัพนายกองที่รักษาอยู่ที่เมืองมรแมนก็ขับให้พลทหารออกตี กองทัพอยุธยาทนฝีมือมิได้ก็แตก ขณะนั้นพลทหารพม่าก็จับอำมาตย์แม่ทัพ อยู่อยุธยาไว้ได้ทั้ง ๒ คน แต่อำมาตย์คนหนึ่งหายตัวได้ก็หนีไป”

พ.ศ. ๒๒๐๖ (ค.ศ. ๑๖๖๓) เกิดเหตุชาวจีนนำกำลังปิดล้อมสถานีการค้าฮอลันดาในอยุธยา จนกระทั่งกองเรือฮอลันดาประกาศปิดอ่าวสยามตั้งแต่วันที่ ๘ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๒๐๖ เป็นเวลาราว ๔ เดือน สมเด็จพระนารายณ์ฯต้องทรงยอมทำสนธิสัญญากับบริษัทวีโอซี ของฮอลันดา โดยเสียเปรียบหลายประการเช่นลดค่าธรรมเนียม และไม่ให้อำนาจเรือชาว จีน ญี่ปุ่น กวางตุ้ง โคชินไชน่า และตั้งเกียในเรือสำเภาของสยาม

พ.ศ. ๒๒๐๘ (ค.ศ. ๑๖๖๕) บริษัทอินเดียตะวันออกของฮอลันดา (VOC) ได้จ้างจิตรกรฮอลันดาชื่อ วิงก์บูนส์ (Johannes Vinckboons) มาเขียนภาพของกรุงศรีอยุธยาและแผนที่อ่าวสยาม

ภาพเขียนกรุงศรีอยุธยา และอ่าวสยาม ฝีมือจิตรกรฮอลันดาชื่ออิงก์บูนส์ (Johannes Vinckboons) พ.ศ. ๒๒๐๕
(<http://www.rijksmuseum.nl/assetimage.jsp?id=SK-A-๔๔๗๗>,
<http://www.nationaalarchief.nl/amh/preview/c๑๑๒๙๗-๐๔.jpg>),

๖.๑๖.๑ บาทหลวงฝรั่งเศสมาเผยแผ่ศาสนาคริสต์ในสยาม พ.ศ. ๒๒๐๓ (ค.ศ. ๑๖๖๐)
สันตะปาปา ที่กรุงโรม ทรงส่งศาสนทูตชาวฝรั่งเศส มาเผยแผ่คริสต์ศาสนาในประเทศสยาม ตั้งเกีย โคชินไชน่า และจีน โดยเดินทางทางบก มาต่อเรือใช้เวลาเดินทางเกือบ ๒ ปี (เพราะเรือของโปรตุเกส และฮอลันดา ไม่ยอมให้ชาวฝรั่งเศสโดยสารเรือจากยุโรปมาด้วย เนื่องจากมีข้อพิพาททำสงครามกัน) บาทหลวง เดอลาม็อต ลอมแบร์ต (Pierre De La Motte Lambert) บาทหลวง ดิดิเยร์ (D'idier) และ บาทหลวงเดอ บัวร์จ (Jean De Bourges) เป็นมิชชันนารีฝรั่งเศส ชุดแรกที่เข้ามาถึงอยุธยา โดยเมื่อ ๒๗ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๒๐๓ ได้ลงเรือใบสามเสาออกจากฝรั่งเศสที่เมืองมาร์เซย์ ผ่านทะเลเมดิเตอร์เรเนียน เกาะมอลตา ไปขึ้นบกที่เมืองอาเล็คซิโโป ของตุรกี ขึ้นเรือข้ามทะเลทรายไปเมืองแบกแดด (บาบิโลน) ประเทศ อียิปต์ เดินทางบกต่อไปยังเมืองบาสราประเทศอาระเบีย (Basra ปัจจุบันอยู่ในอิรัก) พบกองเรือค้าขายของ ฮอลันดา จากนั้นเดินทางบกถึงเมืองชีรัส (Schiras) ประเทศเปอร์เซีย ไปเมืองฮิสปาอัน เมืองหลวงของ เปอร์เซีย แล้วเดินทางบกต่อไปถึงเมืองโคโมรอน (Comoron) พบคนอังกฤษและฮอลันดาอยู่กันอย่าง หุหุระา เดินทางบกถึงเมืองสุรัต(Surat) ซึ่งเป็นท่าเรือใหญ่ของอินเดีย เดินทางบกถึงเมืองมาสุลีปาตัม (Masulipatam) ของอาณาจักรโมกุล (ปัจจุบันอยู่ในรัฐอันตรประเทศของอินเดียใกล้เมืองมัทราส) ที่เมือง มาสุลีปาตัมคณะเผยแผ่ศาสนาลงเรือใบอาหรับข้ามทะเลอันดามันใช้เวลา ๓๓ วัน แล้วลงจากเรือใหญ่ ที่เมืองมะริดของสยาม นั่งเรือเล็กต่อไปในแม่น้ำ จนถึงหมู่บ้านแห่งหนึ่ง จึงขึ้นเกวียนเทียมวัวหลายวัน จนมาถึงกรุงศรีอยุธยา เมื่อ ๒๒ สิงหาคม พ.ศ. ๒๒๐๕ (ค.ศ. ๑๖๖๒) รวมใช้เวลาเดินทางเกือบสองปี

เมื่อพ.ศ. ๒๒๐๕ บาทหลวงลอมแบร์ต และบาทหลวง ดิดิเยร์ได้ลงเรือออกทะเล เพื่อจะไปเผยแผ่คริสต์ศาสนาที่เขมรและจีน แต่เรือถูกพายุล่มใกล้จันทบุรี จึงกลับอยุธยาทางบก มาพักที่หมู่บ้าน ชาวญวนคริสต์ตั้ง ที่บ้านปลาเห็ด(บ้านยอเซฟ) นอกกำแพงเมืองด้านใต้ ข้างคลองขุนละครไชย

ในช่วงใกล้เคียงกัน เมื่อ ๘ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๒๐๔ (ค.ศ. ๑๖๖๑) ศาสนทูตฝรั่งเศสอีก คณะหนึ่ง นำโดยบาทหลวงปัลลิว (François Pallu) บาทหลวงลาโน (M. Louis Laneau) บาทหลวง แฮงค์ (M.Hainques) บาทหลวงแบรงโด(M.Brindeau)และ นายฟัวซี (M. de Chameson Foissy)

ก็ได้ออกเดินทางจากฝรั่งเศสมาสยาม แต่ใช้เส้นทางต่างจากคณะของบาทหลวงลอมแบร์ตเล็กน้อย โดยลงเรือใบจากฝรั่งเศสที่ท่าเมืองมาร์เซย์ ผ่านเมืองอาเล็ปปิของตุรกี ผ่านเมืองแอร์เซอร์รอน เมืองฮิสปาอัน เมืองโคโมรอนในอ่าวเปอร์เซีย ใช้เรือใบออกทะเลไปจนถึงเมืองสุรัตในอินเดีย แล้วเดินขึ้นบกผ่าน อาณาจักรโมกุล อาณาจักรกอลกอนดา จนถึงเมืองมาสูลิปาตัม ลงเรือข้ามอ่าวเบงกอล แล้วมาถึงเมืองหลวงของราชอาณาจักรสยาม เมื่อ ๒๗ มกราคม พ.ศ. ๒๒๐๖ (ค.ศ. ๑๖๖๔ เพราะขณะนั้นใช้วันที่ ๑๖ เมษายนเป็นวันเปลี่ยนศักราช) พักที่หมู่บ้านญวนบ้านปลาเห็ด พ.ศ. ๒๒๐๘ (ค.ศ. ๑๖๘๕) บาทหลวงลาโน สร้างโบสถ์นักบุญยอแซฟ ที่บ้านปลาเห็ด โบสถ์นักบุญยอแซฟนี้ถูกเผาทำลายตอนเสียกรุง แล้วมีการบูรณะใหม่ในที่เดิมเมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๔ (ค.ศ. ๑๘๙๑)

โบสถ์นักบุญยอแซฟที่อยุธยา สร้างมากกว่า ๓๐๐ ปีแล้ว

http://haab.catholic.or.th/church/churchhaab/st_josephayutthaya.html

บาทหลวง ลอมแบร์ต ได้พบกับบาทหลวงปัลลีโอที่ตามมา แล้วตกลงจะใช้สยามเป็นศูนย์การเผยแผ่คริสต์ศาสนาในภาคตะวันออก แทนเวียดนามและจีน ตามที่ตั้งใจไว้แต่เดิม ศาสนทูตทั้งสองได้ส่งสารไปถวายพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ รายงานถึงความสำเร็จในการเผยแผ่ศาสนาคริสต์ ในกรุงสยาม บาทหลวงปัลลือนั้นพูดภาษาฝรั่งเศส สเปน โปรตุเกส และอิตาลี ทั้งยังเชี่ยวชาญทางภาษาและศาสนาของสยามอย่างลึกซึ้ง โดยศึกษาจากพระสงฆ์ที่เชี่ยวชาญของอยุธยา ท่านได้แต่งตำราไวยากรณ์และพจนานุกรมสยามละตินขึ้น สมเด็จพระนารายณ์ฯ ทรงเอาใจพวกฝรั่งเศสโดยทรงหวังให้ด้านพวกฮอลันดา เพราะขณะนั้นฮอลันดากับฝรั่งเศสทำสงครามกันในยุโรป

เมื่อบาทหลวงฝรั่งเศสทั้งสองคณะมาถึงกรุงศรีอยุธยาใน พ.ศ. ๒๒๐๖ (ค.ศ. ๑๖๖๒) นั้น ได้พบว่ามีบาทหลวงโปรตุเกส และสเปน จากมะละกา มาเผยแผ่ศาสนาคริสต์อยู่ในอยุธยาแล้วเกือบร้อยปี คือ ตั้งแต่พ.ศ. ๒๑๑๐ (ค.ศ. ๑๕๖๗) พวกโปรตุเกสตั้งโบสถ์ชื่อ ซานเปาโล (Sao Paulo) อยู่ในหมู่บ้านโปรตุเกส โดยมีคนนับถือคริสต์ราว ๒,๐๐๐ คน ส่วนใหญ่เป็นพวกลูกครึ่งโปรตุเกสกับหญิงชาวเอเชีย รวมทั้งพวกญวนและญวนที่ลี้ภัยทางศาสนาจากประเทศของตนด้วย ได้เกิดปัญหาความขัดแย้งระหว่างบาทหลวงโปรตุเกสและสเปนที่อยู่เก่าไม่ยอมรับการปกครองภายใต้บาทหลวงฝรั่งเศสที่เข้ามาใหม่ ซึ่งอ้างว่าได้รับอำนาจมาจากพระสันตะปาปาที่กรุงโรม

พ.ศ. ๒๒๑๘-๒๒๔๖ (ค.ศ. ๑๖๗๕-๑๗๐๓) ฝรั่งเศสทำสงครามกับสเปน

๖.๑๖.๒ การทูตระหว่างสยามกับต่างประเทศ สมเด็จพระนารายณ์มหาราช พระเจ้ากรุงสยาม ทรงส่งทูตไปเจริญพระราชไมตรีกับต่างประเทศหลายครั้ง คือ พ.ศ.๒๒๑๑ (ค.ศ.๑๖๖๘) ส่งทูตสยามไปอิหร่าน พ.ศ. ๒๒๐๗, ๒๒๐๙, ๒๒๑๑, ๒๒๑๕, ๒๒๑๖, ๒๒๒๑ ส่งทูตสยามไปจีน

พ.ศ. ๒๒๒๓ สมเด็จพระนารายณ์มหาราช ทรงให้รวบรวมจดหมายเหตุพระโหราธิบดีที่เขียนไว้แต่ก่อน เหตุการณ์ที่หาได้จากหนังสือและเหตุการณ์ที่มีในพระราชพงศาวดาร คัดรวมเข้าด้วยกันเป็นแห่งเดียว ให้ระดับศักราชเท่ากัน (เข้าใจว่าเป็นเอกสารในสมุดไทย ที่คัดลอกต่อกันมาฉบับเดียวกับพงศาวดารฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติที่เพิ่งพบที่เพชรบุรี สมัยรัชกาลที่ ๖)

๖.๑๖.๓ ออกญาวิไชเยนทร์ เดิมชื่อ กองสทองส์ ฟอลคอน (Constance Falcon) เป็นชาวกรีก สัญชาติอังกฤษ นับถือศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก เมื่อ พ.ศ. ๒๒๑๙ เป็นลูกเรืออังกฤษเข้ามาค้าขายที่เมืองมะริด ต่อมาเข้ารับราชการ กรมพระคลังสินค้า แล้วได้รับเลื่อนยศจนเป็นเจ้าพระยาวิไชเยนทร์ สมุหนายก (หัวหน้าข้าราชการฝ่ายพลเรือน) ของกรุงศรีอยุธยา มีภรรยาเป็นชาวญี่ปุ่นลูกครึ่งแขกเบงกอล ชื่อ มารี กีมาร์ (Marie Gimard) ที่คนไทยเรียกท้าวทองกีบม้า ฟอลคอนสนิทสนมกับพวกฝรั่งเศส ขุนหลวงสรศักดิ์ (ต่อมาเป็นพระเจ้าเสือ) เคยชกปากเจ้าพระยาวิไชเยนทร์จนฟันหักสองซี่ เพราะขัดเคืองเรื่องศาสนา แต่รอดการถูกลงโทษเพราะเจ้าแม่วัดดุสิต (มารดาเจ้าพระยาโกษาเหล็กและโกษาปาน) ซึ่งเคยเป็นแม่นมสมเด็จพระนารายณ์ฯ ช่วยขอพระราชทานอภัยโทษให้

ฟอลคอนหรือออกญาวิไชเยนทร์

(http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Constantin_Phaulkon.jpg)

๖.๑๖.๔ ราชทูตไทยไปยุโรป พ.ศ. ๒๒๒๔ (ค.ศ. ๑๖๖๗) สมเด็จพระนารายณ์ฯ ทรงส่งพระพิทักษ์ราชไมตรี เป็นราชทูต เดินทางโดยเรือฝรั่งเศส ชื่อโซเลย์ ดอเรียง (Le Soleil d'Orient) ไปเฝ้าพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ ที่ฝรั่งเศส และพระสันตะปาปาที่กรุงโรม นำบรรณาการไป คือ ลูกช้าง ๒ ตัว ลูกกระพวด ๒ ตัว และไม้สัก เรือคณะทูตอับปาง ใกล้เกาะมาดากัสการ์ ทวีปแอฟริกา คณะทูตเสียชีวิตหมด

พ.ศ. ๒๒๒๖ (ค.ศ. ๑๖๘๔) สมเด็จพระนารายณ์ฯ ทรงส่งขุนพิชัยวาทิต กับขุนพิชิตโมตรี ไปเฝ้าพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ แห่งฝรั่งเศส และสืบหาคณะทูตไปฝรั่งเศสชุดแรกที่ย้ายไป คณะทูตชุดที่สองนี้ กลับมาสยามใน พ.ศ. ๒๒๒๙ พร้อมกับราชทูตฝรั่งเศส เดอ โชมองต์

พ.ศ. ๒๒๒๗ (ค.ศ. ๑๖๘๔) สมเด็จพระนารายณ์ฯ ทรงส่งทูตชุดนำโดยออกขุนชำนาญ (Occun Chaman) กับคนสยามรวมสิบคน ไปเมืองลิสบอน ประเทศโปรตุเกส โดยเรือรบโปรตุเกสซึ่งอับปางที่แหลมแดส์ เอยก็ส์ (Des Aiguilles) ใกล้แหลมเดอบอนน์-แอสเปริงซ์ (แหลมกูดโฮป) คนจมน้ำตายไป ๘ คน ขุนชำนาญและคณะว่ายน้ำขึ้นฝั่งได้ เดินเท้าในแอฟริกาอยู่ ๓๑ วัน จึงพบคนป่าโอดังโดมิวดา ซึ่งนำไปหาชาวฮอลันดาที่แหลมกูดโฮป แล้วอาศัยเรือฮอลันดามาปัตตาเวีย ลงเรือไปกลับมาสยาม (เรื่องนี้บันทึกในจดหมายเหตุเดินทางครั้งที่ ๒ ของบาทหลวงตาชาร์ด)

พ.ศ. ๒๒๒๘ มีการแต่งตั้งชาวฝรั่งเศสเป็นเจ้าเมืองกลาง (ภูเก็ต) และบริษัทอินเดียตะวันออกของฝรั่งเศส ได้สิทธิซื้อที่ดินที่เกาะกลางแต่ผู้เดียว

๖.๑๖.๕ เดอ โชมองต์ ราชทูตฝรั่งเศสมาสยาม ๓ มีนาคม พ.ศ. ๒๒๒๙ ราชทูตของพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ แห่งฝรั่งเศส ชื่อเชอร์วาลีเยร์ เดอ โชมองต์ (Chevalier de Chaumont) ออกเดินทางจากท่าเรือเมืองเบรสต์ ด้วยเรือรบชื่อ ลัวโซ (L'Oyseau) และเรือ ลา มาลีญ ผู้ร่วมเดินทางมีทหารชื่อ ฟอว์บง (Claude de Forbin) โบเรการ์ด (Chevalier de Beauregard) พร้อมกับทหารฝรั่งเศสกว่า ๖๐๐ คน และมีบาทหลวงคริสต์ คณะเยซุอิต ชาวฝรั่งเศส ๖ รูปเดินทางมาด้วย คือ บาทหลวงเดอซัวลี (François-Timoléon, abbé de Choisy) บาทหลวงตาชาร์ด (Guy Tachard) บาทหลวงฟองเตอเนย์ (Jean de Fontanay) บาทหลวงเดอคองต์ (Louis de Comte) บาทหลวง เกร์บียองต์ (Jean-François Gerbillion) บาทหลวงบูเวต์ (Joachim Bouvet) บาทหลวงวิสเดอลู (Claude de Visdelou) และนายนิโคลัส แซร์แวงส (Nicolas Gervaise) เรือผ่านแหลมกูดโฮป จอดเรือซื้ออาหารที่ป้อมฮอลันดา แล้วแล่นเรือตัดมหาสมุทรอินเดีย เข้าช่องแคบซุนดา แวะปัตตาเวียซึ่งเป็นเมืองขึ้นของฮอลันดา แล้วถึงปากแม่น้ำเจ้าพระยาเมื่อ ๒๓ กันยายน พ.ศ. ๒๒๒๘ รวมใช้เวลาเดินทางจากฝรั่งเศสกว่า ๖ เดือน

ฟอว์บง บันทึกเหตุการณ์ตอนเรือเข้าปากแม่น้ำเจ้าพระยาไว้ว่า “เห็นบ้านคนสยามริมแม่น้ำเจ้าพระยาทำด้วยไม้ไผ่ขัดแตะ มุงหลังคาด้วยใบจาก มียุ้งฉางและกัณฑ์เก็บมาก แต่เนื่องจากเรือรบฝรั่งเศสกินน้ำลึกติดสันดอนปากแม่น้ำ จึงเข้าไปในแม่น้ำเจ้าพระยาไม่ได้ มีการส่งเรือมารับคณะราชทูตไปกรุงศรีอยุธยาใช้เวลา ๑๕ วัน โดยปลุกศาลาไม้ไผ่หุ้มด้วยผ้าเป็นที่พักตามทาง และจัดเรือพระราชพิธีอันสวยงามใช้ฝีพายกว่าร้อยคนมารับพระราชสาส์น ของพระเจ้ากรุงฝรั่งเศส ”

เชอร์วาลีเยร์ เดอ โชมองต์ ราชทูตฝรั่งเศส ได้เข้าเฝ้าสมเด็จพระนารายณ์ฯ ที่กรุงศรีอยุธยา เพื่อถวายพระราชสาส์นของพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ มีการเขียนรูปขณะราชทูตฝรั่งเศสเข้าเฝ้านี้ โดยมีเจ้าพระยาวิไชยเณทร์ (พลคอน) ร่วมหมอบเฝ้าอยู่ เดอ โชมองต์ เดินทางกลับฝรั่งเศส ในเดือนธันวาคม พ.ศ. ๒๒๒๙ (ค.ศ. ๑๖๘๖) พร้อมกับคณะทูตไทย นำโดยเจ้าพระยาโกษาธิบดี (ปาน) หรือโกษาปาน ส่วนฟอว์บงนั้น

ได้รับคำชวนจากพลคอน ให้อยู่รับราชการในกรุงสยาม จนได้เป็นออกพระศักดิ์สงคราม ทำหน้าที่ควบคุม ป้อมบางกอก มีผู้รับใช้สามสิบคนและช้างสองเชือก

เดอ โชมองต์ทูตฝรั่งเศส เข้าเฝ้าสมเด็จพระนารายณ์ ที่อยุธยา พ.ศ. ๒๒๒๘ (ค.ศ. ๑๖๘๕)

(<http://reference.findtarget.com/search/Phuket%๒๐Province/>,

<http://www.mfa.go.th/internet/staticpage/dip๑๑.gif>)

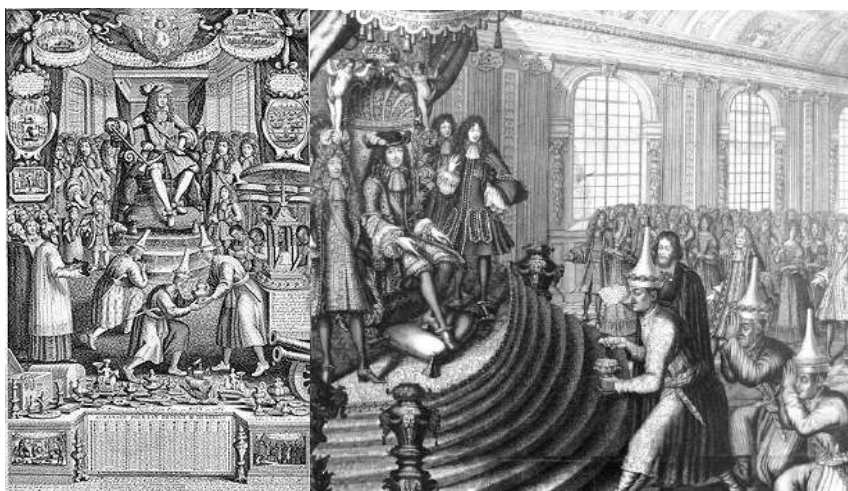
๖.๑๖.๖ บันทึกของบาทหลวงฝรั่งเศสเกี่ยวกับสยาม พ.ศ. ๒๒๒๘ (ค.ศ. ๑๖๘๕) บาทหลวง เดอชัวลี (François-Timoléon de Choisy) หนึ่งในคณะบาทหลวงฝรั่งเศส ที่เดินทางมาสยามร่วมกับ คณะทูต เดอ โชมองต์ ตามพระราชโองการของพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ แห่งฝรั่งเศส) ได้เขียนบันทึกการเดินทาง ชื่อ “Journal en Suite du Voyage de Siam” ซึ่งกรมศิลปากรได้แปล ใช้ชื่อว่า “การเดินทางสู่ประเทศสยาม” พิมพ์อยู่ในเอกสาร “รวมเรื่องแปลหนังสือและเอกสารทางประวัติศาสตร์ชุดที่ ๒” ข้อความตอนหนึ่งว่า “ข้าราชการสยามหลายคนพูดภาษาโปรตุเกสได้ เพราะเป็นภาษากลางที่ใช้ทั่วไปในประเทศเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ถึงอินเดีย”

นายนิโคลัส แชร์แวล ที่เดินทางมากับทูตเดอโชมองต์ ได้อยู่ในกรุงสยามถึง ๔ ปี เขาเขียนบันทึกซึ่งแปลเป็นภาษาไทยแล้วชื่อว่า “ประวัติศาสตร์ ธรรมชาติ และการเมืองแห่งราชอาณาจักรสยาม” เขาเล่าว่า “คนในเมืองสยามเป็นคนต่างด้าวราวหนึ่งในสาม ส่วนหนึ่งมีเชื้อสายลาว มอญ เขมร มลายู จาม นอกจากนี้ยังมีพวกแขกมัวร์ อาหรับ จีน ญี่ปุ่น ฝรั่งเศส อังกฤษอาชีพอัสด์ที่สุดในสยาม คือ ช่างตัดเสื้อ เพราะพลเมืองสามัญของสยามนั้นเขาไม่ใส่เสื้อกัน....ไม่เคยกินอะไรที่อร่อยกว่ามังคุด ” แชร์แวลเล่าเรื่องเกี่ยวกับปัตตานีว่า “ประชาชนปัตตานีเปื้อนนายที่เจ้าเมืองปีบคั้น จึงโค่นเจ้าเมือง แล้วสถาปนาเจ้าหญิงองค์หนึ่งเป็นนางพระยา แต่มิได้มอบอำนาจสิทธิขาด พวกเขาเลือกผู้ทรงคุณวุฒิขึ้นบริหารราชการ โดยพระนางไม่ต้องเข้าไปเกี่ยวข้อง ”

๖.๑๖.๗ ทูตเปอร์เซียมาสยาม พ.ศ.๒๒๒๘ พระเจ้าชาห์สุไลมานที่ ๑ (Suleiman I) แห่ง เปอร์เซีย(อิหร่าน) ส่งราชทูตชื่อ มุฮัมมัด ฮูเซ็น เบก(Muhammad Hussain Beg) เดินทางมายังกรุงศรีอยุธยาเพื่อตอบแทนพระราชไมตรีที่ทรงส่ง หัจญ์สะลิมนำพระราชสาส์นไปถวายที่นครอิสฟาฮาน มีการ

เขียนบันทึกการเดินทางภาษาเปอร์เซีย เรียกว่า สะพินะ-อิ-สุลัยมาน แปลเป็นภาษาอังกฤษชื่อ From Isfahan to Ayutthaya และแปลเป็นภาษาไทยในชื่อ “สำเนาอักษรียสุลัยมาน” โดยดิเรก กุลสิริสวัสดิ์ ความตอนหนึ่งว่า “ในศตวรรษที่ ๑๗ มีชาวเปอร์เซียหลายพันคน มาตั้งหลักแหล่งอยู่ที่กรุงสยาม บางคนได้เป็นเสนาบดีคลัง ราชทูตออกจากท่าเรือบันดาร์อาบาส เมื่อ ๒๗ มิถุนายน พ.ศ. ๒๒๒๘ (ค.ศ. ๑๖๘๕) ผ่านเมืองท่าตามัสคัตในโอมาน มัทราสในอินเดีย มะริด ตะนาวศรี เมืองญะลัง เพชรบุรี อยุธยา ลพบุรี” เอกสารดังกล่าวเรียกอยุธยาว่า “ชาห์รินาว (Shahr-i-Nau) แปลว่า เมืองเรือ หรือนาวานคร” เพราะมีแม่น้ำลำคลองหลายสาย ประชาชนนิยมการเดินทาง ค้าขาย และพักอาศัยอยู่ในเรือกันมาก พวกเปอร์เซียเรียกชาวตะวันตกผิวขาวว่า “แฟรงค์” ซึ่งอาจเป็นที่มาของคำที่คนไทยเรียกว่า “ฝรั่ง” คณะทูตเปอร์เซียเข้าเฝ้าฯ สมเด็จพระนารายณ์ที่ลพบุรี คณะทูตกลับถึงเปอร์เซียเมื่อ ค.ศ. ๑๖๘๘

๖.๑๖.๖ โฆษป่านไปฝรั่งเศส ๑๒ ธันวาคม พ.ศ. ๒๒๒๙ คณะราชทูตสยามชุดที่ ๓ จำนวน ๔๐ คน นำโดยพระวิสูตรสุนทร (โฆษป่าน) ออกเดินทางไปฝรั่งเศส กับราชทูต เดอ โชมองต์ที่เดินทางกลับ และส่งนักเรียนไทย ๑๒ คน เข้าโรงเรียนหลุยส์เลอกรังอันมีชื่อเสียง เพื่อเรียนวิชาทำน้ำพุ วิชาก่อสร้างและวิชาช่างเงินช่างทอง โดยมีรายชื่อ คือ พี (Pierre Emmanuel) เพ็ชร (Jean Baptiste Olite) อ่วม (Paul Artus) ชื่น (Louis) ไก่ ซึ่งเป็นช่างทอง (Francois Xavier) มี (Henri Oliver) ด่วนซึ่งเป็นช่างก่อสร้าง (Philippe) สัก (Francosi) เทียน (Thomas) และวุ้ม (Nicolas) คณะทูตสยามถึงเมืองเบรสต์ เมื่อ ๑๙ มิถุนายน พ.ศ. ๒๒๒๙ ต่อมา มีการตั้งชื่อถนนสำคัญของเมืองเบรสต์ว่า ถนนสยาม (Rue de Siam) เพื่อเป็นที่ระลึกที่ทูตสยามมาฝรั่งเศสครั้งนั้น คณะทูตเข้าเฝ้าพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ ที่พระราชวังแวร์ซายส์ เมื่อ ๑ กันยายน พ.ศ. ๒๒๒๙ โดยถวายของขวัญ ซึ่งมีปืนใหญ่บุด้วยเงิน ๒ กระบอก ต่อมาอีกกว่าร้อยปี ผู้ร่วมปฏิวัติฝรั่งเศสได้นำปืนใหญ่สยามไปใช้ในการทลายคุกบาสตีย์ ใน พ.ศ. ๒๓๓๒ คณะทูตสยามเดินทางกลับถึงกรุงศรีอยุธยา พร้อมกับราชทูตฝรั่งเศสอีกคนหนึ่งชื่อลาลูแบร์

ราชทูตสยามเฝ้าพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ เมื่อ พ.ศ. ๒๒๒๙ เห็นเครื่องบรรณาการมีปืนใหญ่ ๒ กระบอก

(th.wikipedia.org/wiki/ราชทูตสยามไปฝรั่งเศส /(พ.ศ. ๒๒๒๙)

ปืนใหญ่สองกระบอกที่ใช้อยู่หลายศตวรรษ ซึ่งทางฝรั่งเศสว่าได้จากพระเจ้าแผ่นดินสยาม

<https://mgronline.com/online/section/detail/๙๖๕๐๐๐๐๐๕๐๓๔๗>

พระวิสุตรสุนทรหรือ โกษาปาน ที่เป็นราชทูตไปฝรั่งเศสนี้ เป็นบุตรของขุนนางมอญ ที่ติดตามสมเด็จพระนเรศวรมหาราชจากเมืองแครงตอนประกาศอิสรภาพ มีพี่ชายคือ เจ้าพระยาโกษาเหล็ก แม่ทัพของสมเด็จพระนารายณ์ โกษาปานเป็นบิดาของเจ้าพระยาวรวงศาธิราช(ขุนทอง) และเป็นปู่ของ พระยาราชินิกุล (ทองคำ) ที่เป็นบิดาของสมเด็จพระปฐมบรมมหาชนก คือ พระอักษรสุนทรศาสตร์ (ทองดี) ซึ่งเป็นพระราชบิดาของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก (ทองด้วง) ดังนั้นเจ้าพระยาโกษาปาน จึงเป็นต้นตระกูลของพระมหากษัตริย์ราชวงศ์จักรี แห่งกรุงรัตนโกสินทร์

แสตมป์ฝรั่งเศสและไทยออกเป็นที่ระลึกความสัมพันธ์ไมตรี ๓๐๐ ปีระหว่างกันเมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๙

(<http://www.siamstamp.com/imgupload/users/par-avion/FRSIAMcachet.jpg>)

มีการจดบันทึกรายวันการเดินทางของราชทูตโกษาปานไปฝรั่งเศส ไว้เป็นภาษาสยามโดยละเอียด
(<http://www.kanchanapisek.or.th/cgi-bin/show๒.cgi/kp๖/BOOK๑๘/pictures/๑๘-๑๖๐>)

ถนนสยาม (Rue de Siam) ที่เมืองเบรสต์ ประเทศฝรั่งเศสเมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๓ และพ.ศ. ๒๕๕๑
(<http://www.brestruedesiam.com/Siam๑๙๐๐.jpg>, <http://www.panoramio.com/photo/๗๓๓๐๑๗๙>)

๖.๑๖.๘ กฎมัมกะสัน ๒๒ สิงหาคม พ.ศ. ๒๒๒๙ (ค.ศ. ๑๖๘๖) แคมมัมกะสันก่อกบฏในอยุธยา แคมพวกนี้เป็นชาวอินโดนีเซีย นับถืออิสลามสายสุหนี่ มาจากมากัสซาร์ (Makassar) ซึ่งเป็นท่าเรือทางใต้ของเกาะสุลาเวสี (Sulawesi) มีรูปร่างใหญ่โต กล้าหาญ ชอบเสพกัญชาฝิ่น ทรัพย์ไม่กลัวตาย มีหอกซัดและไม้ขางเป่าลูกดอกที่ทำด้วยกำปลา ผู้ที่ถูกยิงด้วยลูกดอกอาบยาพิษจะตายใน ๓ ชั่วโมง มีกริชเป็นอาวุธประจำกาย ซึ่งถือกันว่าถ้าชักกริชออกจากฝักแล้วไม่แทงใครถือเป็นคนขลาด เชื่อว่าคนที่ถูกเขาฆ่าให้ตายจะไปเป็นทาสรับใช้เขาในโลกหน้า และการไม่ยอมแพ้เป็นเกียรติยศที่ล้ำเลิศ

พ.ศ. ๒๐๕๔ พวกโปรตุเกสเริ่มเข้าไปค้าเครื่องเทศในดินแดนของมัมกะสัน แต่อีกร้อยกว่าปีต่อมา พ.ศ. ๒๒๑๐ (ค.ศ. ๑๖๖๗) ฮอลันดาได้ส่งทหารไปยึดเมืองโกวาของพวกมัมกะสัน แล้วขับไล่พวก

โปรตุเกส อังกฤษและเดนมาร์กออกไป พวกมัทกะสันได้สู้รบกับฮอลันดาอย่างดุเดือด แต่สู้ไม่ได้ พวกมัทกะสันส่วนหนึ่งจึงลงเรือหนีมาที่กรุงศรีอยุธยา ตั้งบ้านเรือนอยู่ริมแม่น้ำเจ้าพระยา ใกล้หมู่บ้านโปรตุเกสฝั่งตะวันตกของคลองตะเคียน บางคนรับราชการเป็นทหารรักษาพระองค์

ที่อยู่ของพวกมัทกะสันที่เกาะสุลาเวสีในอินโดนีเซีย

(<http://okusi.net/garydean/works/maluku.html>)

พ.ศ. ๒๒๒๙ (ค.ศ. ๑๖๘๖) เจ้าชายมัทกะสันชื่อ ดาย(Dai) กับพวกราว ๓๐๐ คนหนีฮอลันดา มาอยู่อยุธยา ได้คบคิดกับไทยคนกับพวกคนไทย เขมร มลายูและแขกจามเตรียมสังหารสมเด็จพระนารายณ์ฯ ที่ละโว้ลพบุรี ฆ่าฟอลคอนแล้วจะยกพระอนุชาของสมเด็จพระนารายณ์ฯขึ้นเป็นกษัตริย์แทน รวมทั้งจะสังหารชาวญี่ปุ่นและโปรตุเกสที่นับถือคริสต์ให้หมดสิ้น เพื่อลดอำนาจของพวกคริสต์ แต่พวกมัทกะสันทำการไม่สำเร็จเพราะมีแขกจามคนหนึ่งซึ่งเป็นพวกผู้ก่อการ ส่งหนังสือไปถึงพี่ชายชาวจามที่กรุงละโว้ ให้หนีมาสมทบ แต่พี่ชายไม่เล่นด้วย กลับนำหนังสือดังกล่าวไปให้เจ้าพระยาวิไชยเณร ก่อนที่พวกมัทกะสันจะลงมือเพียง ๒ ชั่วโมง ฝ่ายสยามจึงป้องกันได้ พวกมัทกะสัน ๕๓ คนลงเรือสำเภานี้จากอยุธยาไปบางกอก แต่วิไชยเณรส่งม้าเร็วไปสั่งฟอร์บั้ง(ออกพระศักดิ์สงคราม) ซึ่งเป็นทหารฝรั่งเศสรักษาป้อมบางกอก ที่คุมทหารสยามและทหารลูกครึ่งโปรตุเกส ๒,๐๐๐ คน ให้เอาโซ่ชิงกั้นกลางแม่น้ำเจ้าพระยา ป้องกันสำเภานี้ไปได้ พวกมัทกะสัน ๘ คน ขึ้นไปที่ป้อมวิไชยประสิทธิ์ ที่บางกอก เพื่อขอทางผ่านแต่ไม่สำเร็จ ขณะที่ทหารของฟอร์บั้งจะใช้กำลังจับกุมพวกมัทกะสันภายในป้อมนั้น พวกแขกมัทกะสันเห็นจวนตัวจึงโยนหมวกลงกับพื้น แก้วรัดฟงออกฟันแขนซ้ายทำเป็นโล่ ใช้มือขวาชักกริชออกจากฝักแทงฆ่า แหะท่องทหารฝรั่งเศส โปรตุเกส และขุนนางไทยตายไป ๒๐ คน

นายทหารหนุ่มชาวฝรั่งเศสซึ่งเป็นผู้ช่วยของฟอร์บั้ง ชื่อพันตรีโบเรอการ์ด ถูกพวกแขกมัทกะสันแทงด้วยกริชที่ท้องจนไส้และกระเพาะไหลทะลักออกมาข้างนอก ฟอร์บั้งได้ทำการรักษาโบเรอการ์ด โดยจับไส้และกระเพาะซึ่งมีเลือดแห้งกรังยัดกลับเข้าไปในท้อง เย็บแผลด้วยเข็มเย็บผ้าและเส้นไหม ทาแผลด้วยไข่ขาวแล้วล้างแผลด้วยเหล้า ตามที่เคยเห็นมาในสนามรบ ทั้งๆที่ตนเองมิใช่หมอและไม่เคยทำการผ่าตัดมาก่อนเลย (นับเป็นการผ่าตัดแบบตะวันตกครั้งแรกในสยาม) ทำให้โบเรอการ์ดรอดชีวิตมาได้โดยไม่มีไข้หรืออาการแทรกซ้อนเลย

หลังจากนั้นพวกมัมกะสันหนีเข้าป่า โดยกว่าจะกำจัด โดยตัวหัวหน้าหนีไปได้ ต้องใช้เวลาถึง ๑ เดือน เสียชีวิตทหารไทยและฝรั่งไป ๓๖๖ คน ส่วนพวกมัมกะสันตายไปเพียง ๑๗ คนเท่านั้น แหกมัมกะสันบางคนหนีกลับมาหาพวกที่ยังอยู่ในอยุธยา ๑๔ กันยายน พ.ศ. ๒๒๒๙ (ค.ศ. ๑๖๘๖) วิไชยเณทร์ยกกำลังราวสองหมื่นคนไปล้อมหมู่บ้านมัมกะสันที่อยุธยา ผู้บังคับการเรือรบสยาม ซึ่งเป็นคนอังกฤษชื่อ กัปตันโคทส์ (Coats) เอาลูกแตก(ระเบิดมือ)ขว้าง และยิงระเบิดเพลิงเข้าไปในหมู่บ้าน พวกมัมกะสันกรูออกมาตีหัวกัปตันโคทส์ตายทันที ส่วนกัปตันอดาล (Henry Udall) ลูกน้องกัปตันโคทส์ ก็ถูกแทง ๕ แผล เสียชีวิตในสมรภูมิ พลคอนเองก็เกือบเอาชีวิตไม่รอด พวกฝรั่งกับทหารไทย ยิงปืนใหญ่ และธนูเพลิงเข้าไปเผาหมู่บ้าน ล้วนตั้งแต่ตีสี่ครึ่งถึงบ่ายสี่โมง ทหารไทยตายประมาณพันคน คนยุโรปตาย ๑๗ คน แหกมัมกะสันที่บาดเจ็บถูกมัดกับกางเขน แล้วปล่อยเสือเข้ามากัดกินตั้งแต่มือถึงไส้ เหตุการณ์ครั้งนี้ ทำให้ชาวมัมกะสันในกรุงศรีอยุธยาถึงจุดจบ เจ้าชายตายของพวกมัมกะสันถูกปืนยิงเสียชีวิต โอรสของเจ้าชาย ๒ คนถูกจับตัวได้ ทหารสยามที่หนีราชการวันกบฏ ถูกตอกเศษไม้เข้าเล็บ ทุบนิ้วมือจนแตกน่วม ใช้ไฟจี้แขน บีบขมับด้วยกระดานสองแผ่นประกบ บางคนถูกนำไปให้เสือกัดกิน

หลังจากเกิดเหตุมัมกะสัน ฟอว์บิง(ออกพระศักดิ์สงคราม) ผู้รักษาป้อมบางกอกได้ลาออกจากราชการสยาม ก่อนที่สมเด็จพระนารายณ์จะสวรรคต เนื่องจากฟอว์บิงไม่ลงรอยกับวิไชยเณทร์ หาวาวิไชยเณทร์จะทำร้ายสังหารตนเพราะอิจฉาริษยา โบเรอการด์ผู้ช่วยของฟอว์บิงได้เป็นผู้รักษาป้อมบางกอกแทน ฟอว์บิงเขียนประวัติของเขาขณะอยู่ในสยามไว้ในหนังสือชื่อ “Memoires du Forbin” พิมพ์ครั้งแรกที่กรุงอัมสเตอร์ดัมเมื่อ พ.ศ. ๒๒๗๒ (ค.ศ. ๑๗๒๙) คือราว ๔๐ ปีหลังจากที่ฟอว์บิงลาออกจากราชการสยาม เอกสารดังกล่าวแปลเป็นไทยโดย ม.จ.ดำรงดำรง เทวกุล และบันทึกอยู่ในประชุมพงศาวดารเล่ม ๕๐ ภาค ๘๐ “จดหมายเหตุฟอว์บิง” ฟอว์บิงเล่าว่า “อาณาจักรสยาม เหมาะสำหรับตั้งคลังสินค้าเพื่อค้าขายระหว่างอินเดีย กับ จีน ญี่ปุ่น ญวน และเขมร.....สยามไม่มีสินค้าที่จะส่งไปจำหน่ายต่างประเทศ และไม่ต้องการสินค้าต่างประเทศที่จะนำมาบริโภค สินค้าออกของสยามคือข้าว หมาก ดีบุก ช้างและหนังสัตว์ป่า เงินตราสยามเป็นรูปกลมๆคล้ายกระสุนปืนสั้น ”

ฟอว์บิง (Chevalier Claude de Forbin) หรือ ออกพระศักดิ์สงคราม ผู้รักษาป้อมบางกอก

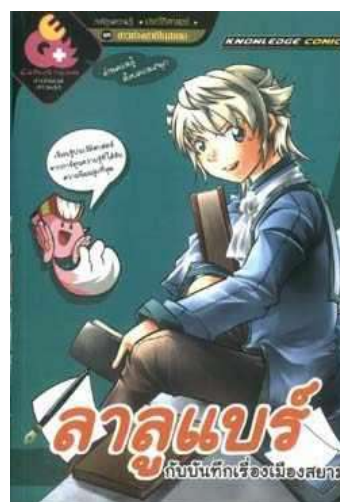
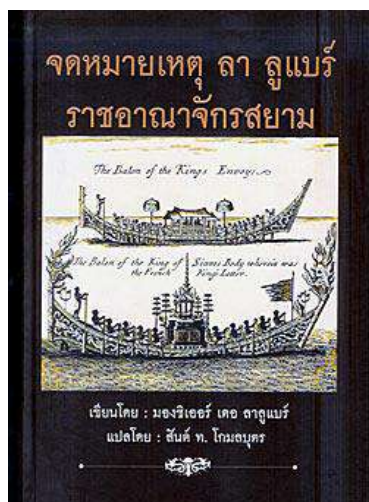
(<http://www.md.chula.ac.th/rcat/htdocs/previous/Ab๒๐๐๗๑๙๗.pdf>)

๖.๑๖.๙ ลาลูแบร์นำทหารฝรั่งเศสกว่าหกร้อยคนมาสยาม ปลายสมัยสมเด็จพระนารายณ์ฯ พระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ แห่งฝรั่งเศสส่งราชทูตชื่อซิมง เดอ ลาลูแบร์ (Simon de la Loubère) เดินทางจากเมืองเบรสต์เมื่อ ๑ มีนาคม พ.ศ. ๒๒๓๐ (ค.ศ. ๑๖๘๗) พร้อมกับราชทูตสยาม คือ ออกพระวิสุตรสุนทร (โกษาปาน) ที่ไปฝรั่งเศสพร้อมกับทูตเดอโชมองต์ คณะของลาลูแบร์ประกอบด้วย อุปทูตโคลด เซเบเรต์ (Claude Céberet du Boullay) ซึ่งเป็นผู้อำนวยการบริษัทอินเดียตะวันออกของฝรั่งเศส และบาทหลวงเยซุอิต ๑๒ รูป เช่น บาทหลวงตาซาร์ด (Père Guy Tachard) บาทหลวงเดอ แบส (de Betz) บาทหลวงเลอบลังค์ (le Blanc) โดยมีทหารฝรั่งเศส ๖๓๖ คนภายใต้การนำของนายพลเดสฟาร์ช (Général Desfarges) ที่นำบุตรชายมาด้วย ๒ คน การที่ฝรั่งเศสส่งทหารมาสยามครั้งนี้ เพื่อปฏิบัติการลับสุดยอด ในการยึดเมืองบางกอกและมะริด โดยอ้างว่าจะมาอารักขาสยามจากการรุกรานของอังกฤษและฮอลันดา

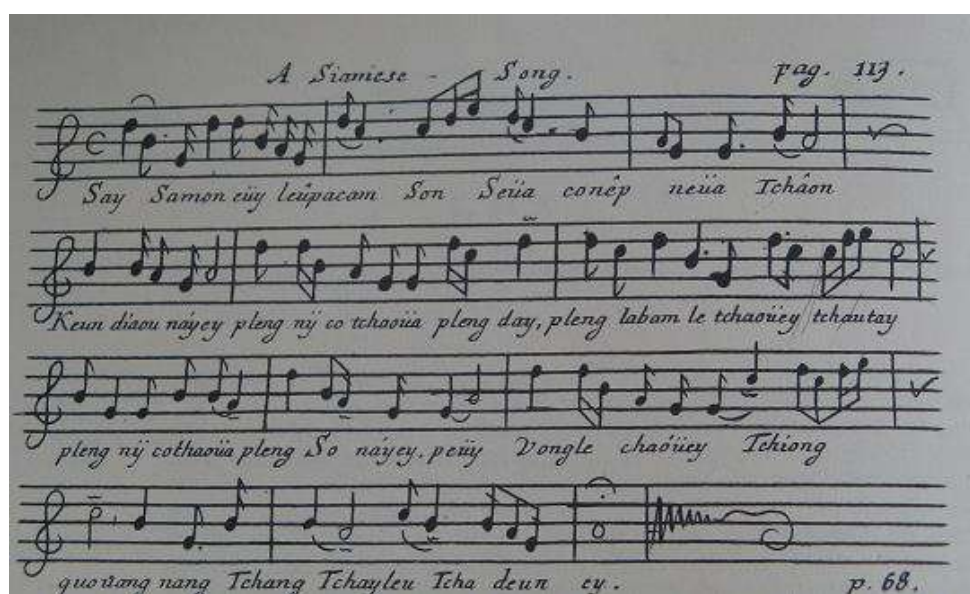
กองเรือฝรั่งเศสประกอบด้วยเรือเลอ กัยยาร์ด (le Gaillard) เรือลัวโซ (L'oiseau) เรือลานอร์ม็องด์ (la Normande) เรือเลอ โดรมาดร์ (le Dromadaire) และเรือลาลัวร์ (la Loire) มีกระสุนปืนใหญ่ ๒,๐๐๐ นัด และกระสุนปืนครก ๕,๐๐๐ นัด มีผู้โดยสารและลูกเรือ ๑,๖๑๐ คนแล่นผ่านแหลมกูดโฮป ช่องแคบซุนดา เมืองบันตัม ปัตตาเวีย ใช้เวลา ๗ เดือนจึงมาถึงสยาม เมื่อ ๙ ตุลาคม พ.ศ. ๒๒๓๐ การเดินทางครั้งนี้เกิดปัญหาอาหารในเรือคุณภาพไม่ดี ทำให้ผู้โดยสารป่วยด้วยโรคท้องร่วงและลักปิดลักเปิด (Scurvy) ซึ่งเกิดจากการขาดวิตามินซี ทำให้เลือดเหลวซีดจาง เลือดออกตามไรฟัน เหงือกเน่าและอาจถึงตายได้ (ลูกเรือจีนสมัยโบราณของเจิ้งเหอ ปลุกถั่วงอกในเรือกินเป็นอาหารจึงไม่เป็นโรคลักปิดลักเปิด) ทหารฝรั่งเศสบางคนมาติดกาฬโรคจากโสเภณี และตกล้ำตายที่เมืองสยามเพราะกินน้ำตาลเมาจากน้ำตาลมะพร้าว รวมทหารฝรั่งเศสมาสยามครั้งนี้ ๖๓๖ คน ตายระหว่างเดินทาง ๑๔๔ คน ขณะอยู่เมืองไทยตายไปอีกราวร้อยคน อยู่รักษาเมืองมะริด ๑๕๐ คน ลงเรือตระเวนตามชายทะเล ๕๐ คน และรักษาป้อมบางกอกราว ๒๐๐ คน ลาลูแบร์ไม่ได้รับการต้อนรับดีนัก เพราะขุนนางชาวสยามสงสัยที่นำทหารและอาวุธมาด้วยมากมายถึง ๕ ลำเรือ พระเพทราชาได้คัดค้านอย่างเปิดเผย เพราะเกรงฝรั่งเศสจะมายึดกรุงสยาม ทหารฝรั่งเศสถูกสั่งห้ามลงจากเรือ จนกว่าจะสาบานว่าจงรักภักดีต่อสมเด็จพระนารายณ์ฯ และเชื่อคำสั่งของพลคอน

คณะทูตลาลูแบร์อยู่ในสยาม ๓ เดือน ๖ วัน จึงเดินทางกลับ มีบันทึกของฟอร์บังว่า “พลคอนได้ฝากเงินจำนวนมากกับบาทหลวงตาซาร์ด ซึ่งเดินทางกลับฝรั่งเศสพร้อมกับลาลูแบร์ ไปเก็บที่กรุงปารีส เพราะหากเกิดเหตุฉุกเฉินในสยาม พลคอนจะได้ไปตั้งตัวที่ฝรั่งเศส”

ลาลูแบร์เขียนหนังสือเกี่ยวกับสยามชื่อ “Le Royaume de Siam” แปลเป็นภาษาอังกฤษชื่อ “A New Historical Relation of the Kingdom of Siam” และแปลเป็นไทยไว้ชื่อว่า “จดหมายเหตุ ลาลูแบร์ ราชอาณาจักรสยาม” หนังสือนี้มีแผนที่ต่างๆ เขียนโดยช่างแผนที่ชื่อ เดอ ลา มาร์ (de la Mar) ซึ่งเดินทางมาด้วย ลาลูแบร์เล่าว่า “ในสยามมีคนต่างชาติดีกว่า ๑๖,๐๐๐ คน คนไทยจำนวนหนึ่งนับถือศาสนาอะหะหมัด ผู้ชายชอบสักขาเหมือนแผลเป็นที่ถูกปืน หญิงชาวสยามไม่ทอดเนื้อตัวให้คนต่างชาติโดยง่าย แต่หญิงชาวพะโค (มอญ) ในสยามมีความภูมิใจที่ได้สามีเป็นคนผิวขาว”

จดหมายเหตุ ลาลูแบร์ (<http://www.bloggang.com/viewdiary.php?id=kampong&month=๑๐-๒๐๐๕&group=๑> http://www.dokya.com/prd_view.asp?pid=๓๓๔๗&sec=๑)

โน้ตเพลงสยามในหนังสือของลาลูแบร์ (<http://www.memoires-de-siam.com/musique.html>)

Map of the Kingdom of Siam from Simon de La

แผนที่สยามในหนังสือของลาลูแบร์

(<http://std.cpc.ku.ac.th/delta/deltacp/features/feature๒.htm>)

บ้านและ คนสยามในสมัยสมเด็จพระนารายณ์ บันทึกโดยลาลูแบร์ ทูตฝรั่งเศส

(http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/๑/๑d/La_Loubere_Kingdom_of_Siam.jpg)

พวกนักบวชและชาวฝรั่งเศสหลายคน ที่เข้ามากรุงสยามระยะนั้น ได้เขียนบันทึกเรื่องราวต่างๆที่ได้พบอย่างละเอียด ทำให้ประวัติศาสตร์ของสยามในช่วงนี้ชัดเจนกว่ายุคอื่น

บาทหลวงตาชาร์ด (http://en.wikipedia.org/wiki/Guy_Tachard)

พ.ศ. ๒๒๒๘ (ค.ศ. ๑๖๘๕) บาทหลวงตาชาร์ด ได้เดินทางมาสยามครั้งแรก กับราชทูต เดอ โซมองต์ และ พ.ศ. ๒๒๓๐ (ค.ศ. ๑๖๘๗) เข้ามาครั้งที่สองกับราชทูตลาลูแบร์ โดยมีบาทหลวงเยซุอิตมาด้วยอีก ๑๒ รูป บาทหลวงบางคนได้ไปศึกษาภาษาไทยและศาสนาพุทธ กับพระสงฆ์พุทธ บาทหลวงตาชาร์ดบันทึกว่า สินค้าไทยที่ส่งออก สมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช คือ ดีบุก ตะกั่ว ข้าว พริกไทย ดินประสี งามาช้าง หนังงาช้าง หนังโค ไม้ฝาง น้ำตาลดิบ ขี้ผึ้ง รังนก รง หมากร น้ำมันมะพร้าว ฝ้าย ไม้หอม กายาน ชะมดเชียง ทองแดง เครื่องทองเหลือง ช้างจากมะริด (ส่งไปอินเดีย) ตาชาร์ดเล่าเรื่องการเดินทางไปดูเหมืองแร่เหล็กที่เขาแหลม (Caou Lem) โดยออกเดินทางจากลพบุรีทางเรือ ไปถึงเมืองอินทรีบุรี

จ.ชัยนาท เดินทางบกไปทางเหนือเจ็ดพันวาผ่านเขาแคอาย (Keiai) แล้วไปทางตะวันออกเฉียงเหนือ อีกหกพันวา ถึงบ้านลอนปิ่น (Lonpeen) พักค้างคืนที่นั่นแล้วเดินทางต่อไปตะวันออกอีกหกหรือเจ็ดพันวา ถึงบ้านสุน (Soun) ซึ่งมีบ่อแร่เหล็กและโรงถลุงเหล็กที่ชาวบ้านแต่ละคนต้องหลอมเหล็กหนึ่งหาบหนักราว ๑๐๐ กิโลกรัม เพื่อส่งไปถวายพระเจ้าแผ่นดิน โรงถลุงเหล็กมีเตาสองสามเตา ชาวบ้านเอาแร่เหล็กที่ขุดได้ผสมกับถ่าน สุมไฟ สุมลมด้วยมือ เผาไฟจนเหล็กหลอมละลายเป็นก้อนกลมคล้ายลูกปิงในใหญ่อยู่กันเข้า แห่แม่เหล็กกำลังสูงนำอัศจรรย์บ่อหนึ่งอยู่ใกล้เขาเพชรเดก (Caou Petque-dec) ไม่ไกลจากบ้านสุนมากนัก (จากการสำรวจพื้นที่ต่อมาภายหลังเข้าใจว่าหมู่บ้านถลุงเหล็กที่บ้านสุนของตาชาร์ดนั้น ในปัจจุบันอาจเป็นบริเวณเขาวงพระจันทร์หรือบ้านดิลัง อ.พัฒนานิคม ซึ่งอยู่ทางตะวันออกเฉียงเหนือห่างจากตัวเมืองลพบุรี ๓๐ กิโลเมตร ใกล้แหล่งแร่เหล็กเขาทับควาย อ.โคกสำโรง จ.ลพบุรี ซึ่งเคยเป็นแหล่งถลุงเหล็กโบราณ จากการพิสูจน์อายุถ่านโดยวิธีคาร์บอน ๑๔ พบว่าอุตสาหกรรมเหล็กที่ลพบุรีมีอายุราว ๑,๔๐๐ ปี คือพุทธศตวรรษที่ ๑๑ หรือคริสต์ศตวรรษที่ ๖)

นายเซเบเรต์ อุปทูตฝรั่งเศส ที่มาพร้อมกับลาลูแบร์ ได้เดินทางกลับก่อนคณะทูต เมื่อ ๑๔ ธันวาคม พ.ศ. ๒๒๓๐ โดยแยกกับทูตลาลูแบร์ ซึ่งรอเข้าเฝ้าฯ อยู่ที่ลพบุรี เซเบเรต์ใช้ทางลัดตรงไปทางมะริด ด้วยการขึ้นเรือเล็กออกจากบางกอกตอนเช้า ๑๗ ธันวาคม เข้าคลองบางขุนเทียน คลองด่าน ผ่านคลองมหาไชยไปถึงแม่น้ำท่าจีนที่สมุทรสาครตอนบ่ายห้าโมง เซเบเรต์เห็นสำเภาจีนขนาด ๑๐๐ ตัน และ

เรือแคมลายุจอดในแม่น้ำท่าจีนหลายลำ เข้า ๑๙ ธันวาคม เซเบเรต์ใช้เรือเล็กเข้าคลองสุนัขหอน บางครั้งต้องผ่านคลองแคบตันเงิน ต้องใช้ควายลากเรือจนถึงแม่น้ำแม่กลองในตอนเย็นวันรุ่งขึ้น แล้วใช้เรือแจวเลียบชายทะเลไป เมื่ออยู่กลางทะเลเห็นเสากระโดงเรือฝรั่งเศสซึ่งจอดอยู่ที่ปากแม่น้ำเจ้าพระยา ห่างออกไป ๖-๗ ไมล์ แล้วถึงเมืองพริบพรี(เพชรบุรี) ลงเรือเล็กตามลำน้ำเพชรบุรี ขึ้นบกนั่งเก้าอี้หาม เกรียนเทียมวัว และขี่ช้าง ข้ามคอคอด ผ่านชะอำ ปราณบุรี ฤๅษบุรี ข้ามภูเขาสูงชันลูกหนึ่งซึ่งเมื่อถึง ยอดเขาจะเห็นทะเลทั้งสองด้าน เขาเดินทางต่อไปผ่านบ้านเซรา (Sera) บ้านแม่น้ำ (Menam) กลิง (Gelingve) แล้วลงเรือล่องตามลำน้ำซึ่งตื้นเขี้ยว เต็มไปด้วยฝูงงูที่พวกฝรั่งกลัวเกรง เรือผ่านแก่งหิน ๓๒ แก่ง ผ่านปากาเร (Pacarays) ละอู (Lauou) เพชร (Phes) ระยะ ๒ ไมล์ ควีรีนันท์ (Qvirinaon) ลูมา (Louma) รีโอเดซอน (Riodayson) ระยะ ๓ ไมล์ ผ่านตะนาวศรี รวมใช้เวลาเดินทางเกือบยี่สิบวัน จึงถึงปากแม่น้ำเมืองมะริด เมื่อ ๑ มกราคม พ.ศ. ๒๒๓๑ (ค.ศ. ๑๖๘๘) ต่อจากนั้นเซเบเรต์ได้ขึ้นเรือไป ฝรั่งเศสที่รออยู่ ไปปอนดิเชอรี แล้วกลับไปฝรั่งเศส

พ.ศ. ๒๒๓๑ (ค.ศ. ๑๖๘๘) บาทหลวงฝรั่งเศสชื่อเดอ เบซ ที่มาพร้อมกับลาตูแบร์และอยู่ใน เมืองไทยต่อถึง ๑๔ เดือน ได้เขียนบันทึกไว้ว่า “สมเด็จพระนารายณ์ฯ ทรงพำนักอยู่ที่ลพบุรี ทรงมีพระราช ธิดาองค์เดียวคือ เจ้าหญิงสุดาวดี หรือกรมหลวงโยธาเทพ ”

กรมหลวงโยธาเทพ ราชธิดาสมเด็จพระนารายณ์มหาราช

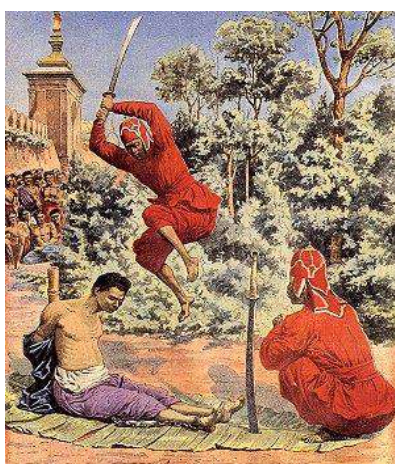
(http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Kromluang_Yothathep.JPG)

๖.๑๖.๑๐ กรุงสยามประกาศสงครามกับบริษัทอินเดียตะวันออกของอังกฤษ ๒๕ เมษายน พ.ศ. ๒๒๓๐ เกิดการต่อสู้ระหว่างสยามกับบริษัทอินเดียตะวันออกของอังกฤษที่เมืองมะริด อังกฤษส่งเรือรบ ๒ ลำชื่อคุร์ตานาและเจมส์ มาปิดล้อมเมืองท่ามะริดของสยาม และจะควบคุมเรือในเมืองท่าทุกลำจนกว่า สยามจะใช้ค่าเสียหาย ๖๕,๐๐๐ ปอนด์ ที่บริษัทอินเดียตะวันออกของอังกฤษถูกคดโกง เพราะขุนนาง สยามที่เดินทางไปอิหร่าน ยืมเงินบริษัทอังกฤษไปใช้ระหว่างเดินทางแล้วไม่ยอมส่งเงินคืน ขณะนั้นสยาม ตั้งชาวอังกฤษชื่อริชาร์ด เบอร์นาบี เป็นเจ้าเมืองมะริด มีนายซามูเอล ไวท์ เป็นเจ้าท่าเมืองมะริด ทั้งสอง คนเป็นเพื่อนกับฟอลคอน โดยปลดเจ้าเมืองมุสลิมอิหร่านคนก่อนออกตามคำแนะนำของฟอลคอน บริษัทอังกฤษส่งเรือรบชื่อเฟิร์ล ยิงปืนใหญ่พังกำแพงยึดเมืองมะริดได้ แต่พระยาตะนาวศรีไม่ยอมแพ้ เมื่อ ๑๔ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๒๓๐ ขณะมีพายุหนัก คนมอญพื้นเมืองของพระยาตะนาวศรี บุกรวมตีพวกอังกฤษ

โดยไม่รู้ตัว ปลอยแพไม้ไผ่ติดไฟไปเผาเรือ ยึดเรือรบอังกฤษชื่อเจมส์ได้ และฆ่าคนอังกฤษไป ๙๐ คน เบร์นาปี เจ้าเมืองมะริดเสียชีวิตในการรบ มีข่าวว่าคนอังกฤษที่กรุงสยามถูกจับเกือบร้อยคนและบางคนก็ถูกฆ่าด้วย

๑๑ สิงหาคม พ.ศ. ๒๒๓๐ (ค.ศ. ๑๖๘๗) สมเด็จพระนารายณ์ฯ ทรงประกาศสงครามกับ บริษัทอินเดียตะวันออกของอังกฤษ ฟอลคอนจับพระยาตะนาวศรีไปประหารในข้อหาที่ก่อสงคราม สมเด็จพระนารายณ์ฯ ทรงแต่งตั้งเจ้าเมืองมะริดคนใหม่ชื่อ เดอ โบเรอการ์ด ซึ่งเป็นทหารฝรั่งเศส ที่ติดตามทูตเดอโซมงต์เข้ามา ๑๒ มกราคม พ.ศ. ๒๒๓๑ มีรายงานอังกฤษในอินเดีย ว่าพบกับทหารฝรั่งเศสชื่อ ฟอร์บิง ขณะเดินทางกลับฝรั่งเศส ทำให้ทราบว่าเขาเจ้ากรุงสยามส่งกำลังไปป้อมบางกอก สองฝั่งแม่น้ำที่ฝรั่งเศสยึดครอง ๔ เมษายน พ.ศ. ๒๒๓๑ บริษัทอินเดียตะวันออกของอังกฤษประกาศ สงครามต่อกรุงสยาม ใช้กำลังยึดเรือและคนที่มาที่เรือสยามทุกลำ ๓๐ เมษายน พ.ศ. ๒๒๓๑ มีรายงาน ของอังกฤษที่อินเดีย ว่ามีเรือของสยามซัดลงฝรั่งเศสออกจากตะนาวศรีเตรียมไปเปอร์เซีย พวกอังกฤษ ตามจับแต่ไม่สำเร็จ แต่อังกฤษกลับถูกยึดเรือลำหนึ่งด้วย อังกฤษโกรธแค้นการกระทำของสยามมาก

๖.๑๖.๑๑ อดวานของฟอลคอน เดือนเมษายน พ.ศ. ๒๒๓๑ (ค.ศ. ๑๖๘๘) สมเด็จพระ นารายณ์ฯ ประชวรหนักอยู่ที่ลพบุรี ฟอลคอน อัครมหาเสนาบดี เตรียมเข้ากุมอำนาจและคิดจะกำจัด พระเพทราชาเจ้ากรมช้าง ฟอลคอนพยายามเรียกลายพลเดส์ฟาร์จที่ป้อมบางกอกให้นำทหารฝรั่งเศส ขึ้นมาอารักขาตนเองที่ลพบุรี แต่เดส์ฟาร์จ กับทหาร ๗๕ คน ขึ้นมาเพียงแค่อยุธยา ก็ได้ข่าวลือว่าสมเด็จพระ นารายณ์สวรรคตแล้ว จึงกลับไปที่บ้านกอกดังเดิม พระเพทราชาได้ปลอมหมายรับสั่งของสมเด็จพระ นารายณ์ฯ เรียกให้ฟอลคอนมาเฝ้า ในพระราชวังที่ลพบุรี เมื่อฟอลคอนกับทหารคุ้มกันชาวฝรั่งเศส และอังกฤษ ๓ คน เข้าไปในพระราชวังก็ถูกปลดอาวุธ แล้วถูกทหารของพระเพทราชาจับตัวมัดไว้ได้ ๕ มิถุนายน พ.ศ. ๒๒๓๑ ฟอลคอนถูกประหารด้วยการตัดหัวด้วยดาบแล้วหันตัวเป็นท่อนๆ ขณะมีอายุได้ ๔๐ ปี ท้าวทองกีบม้าภรรยาของฟอลคอนหนีไปยังป้อมบางกอกพร้อมกับบุตรชาย หลังจากฟอลคอน ถูกจับกุม แต่ได้ถูกส่งตัวกลับไปให้ฝ่ายสยาม ทหารฝรั่งเศสและอังกฤษรวมทั้งพวกคริสต์ในอยุธยา ทั้งที่เป็นคนญวน คนจีน และคนสยาม จำนวนมาก ถูกควบคุมตัวโดยทหารสยามนำโดยโกษาปานที่เคยไปฝรั่งเศส

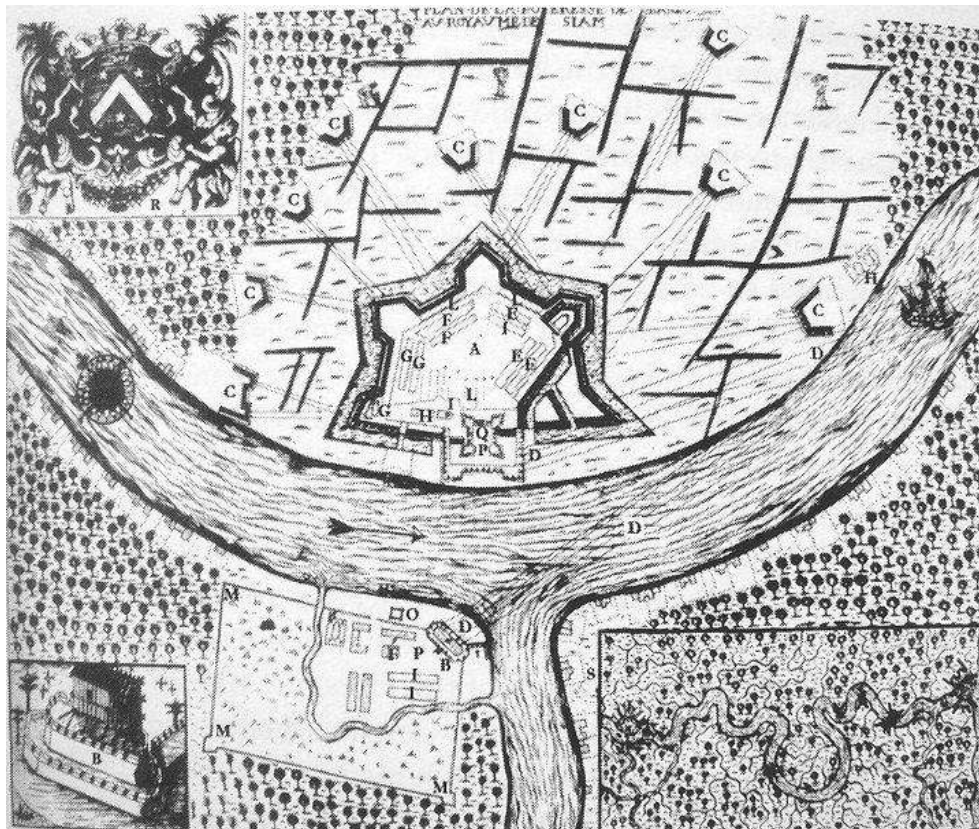

การประหารชีวิตด้วยการตัดหัว

(http://www.thai-blogs.com/index.php/๒๐๐๗/๐๑/๑๘/a_public_beheading_in_siam?blog=๕)

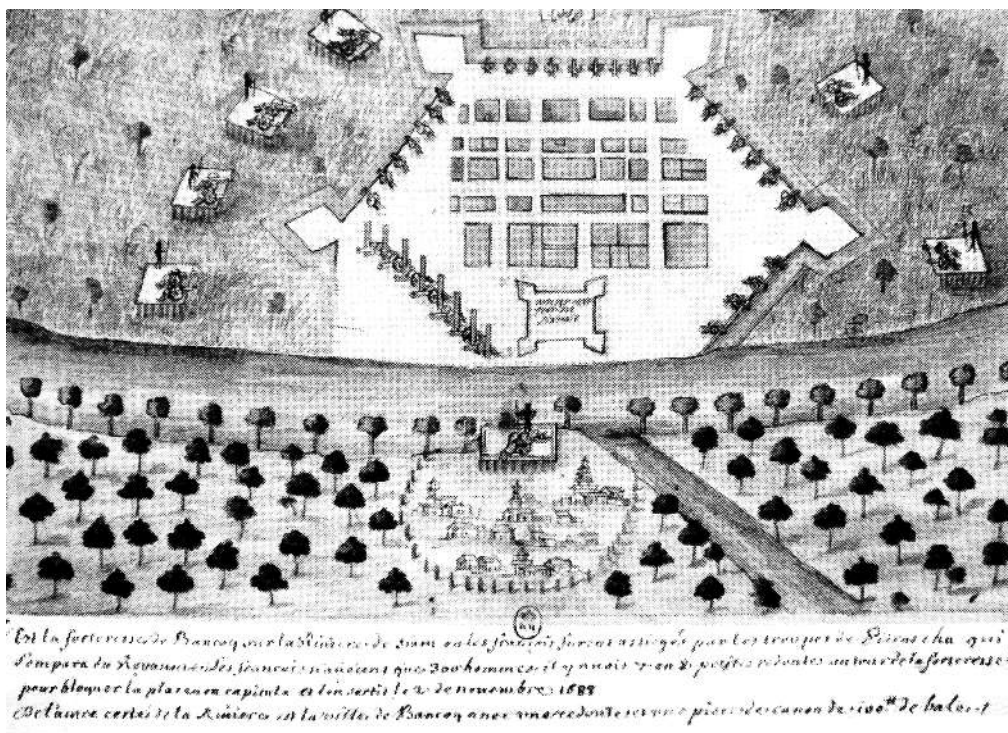
๖.๑๖.๑๒ การรบที่ป้อมบางกอก หลังจากสังหารพอลคอนแล้ว เมื่อ ๖ มิถุนายน พ.ศ. ๒๒๓๑ พระเพทราชาให้พันตรีโบของบีไปเชิญนายพลเดส์ฟาร์จจากป้อมบางกอกขึ้นมาสละป้อมอีกครั้ง แล้วให้กลับไป โดยจับลูกชาย ๒ คนของเดส์ฟาร์จ ไว้เป็นตัวประกันที่เมืองละโว้ ทหารสยามภายใต้การควบคุมของโกษาปาน ยกมาล้อมป้อมฝรั่งเศสที่บางกอก ทหารฝรั่งเศสราว ๒๕๐ คนตั้งป้อมบางกอกด้านตะวันตกมารวมกำลังที่ป้อมฝั่งตะวันออก ทำลายกำแพงและปืนใหญ่ที่ป้อมตะวันตกทั้งหมด ด้วยการตอกตะปูเหล็กปิดรูชนวน เจาะรู ทิ้งลงน้ำหรือจุดระเบิดที่อัดไว้ในกระบอกปืน ฝ่ายสยามเข้าไปยึดป้อมฝั่งตะวันตก ถอนหมดจากปืนใหญ่ที่ฝรั่งเศสตอกปิดรูชนวนไว้ นำกลับมาใช้ และนำปืนใหญ่มาจากอยุธยา อีกราวร้อยกระบอก เอาปืนใหญ่ขึ้นบนเชิงเทินไม้สูง ยิงปืนใหญ่เป็นพันนัดต่อเนื่อง เข้าไปในป้อมบางกอกฝั่งตะวันออก อย่างไม่หยุดพักตลอด ๓ วัน ๔ คืน ใช้ว่าวจุดไฟลอยไปเผาคลังดินปืนในป้อม ทำให้เกิดไฟไหม้เป็นจุดๆให้ฝรั่งเศสใจ ใช้คนดำน้ำลอบโผล่โจมตีเรือกระเชียงของฝรั่งเศส ใช้ทหารคาบดาบว่ายน้ำบุกเข้าโจมตีตอนกลางคืน ทางด้านที่จะไปปากแม่น้ำเจ้าพระยาก็จมเรือหรือปักซุงไม้ขวางแม่น้ำไว้ไม่ให้เรือเข้าออก ขุดสนามเพลาะรอบป้อมและคอยโจมตีให้พวกฝรั่งเศสออกมาหาอาหารนอกป้อมได้ ทหารสยามกับฝรั่งเศสรบกัน ๕ เดือนเต็ม มีภาพเขียนของชาวฝรั่งเศสบันทึกแผนผังการรบครั้งนี้ อย่างละเอียดไว้ด้วย (จากการสำรวจสถานที่ของผู้เรียบเรียงในพ.ศ. ๒๕๕๑ พบว่าสมรภูมิการรบ และสถานที่ตั้งป้อมวิไชยเณร ฝั่งตะวันออก อยู่บริเวณ บ้านจักรพงษ์ บ้านปราณี ใกล้โรงเรียนราชินี และอาจข้ามถนนไปถึงพิพิธภัณฑสถานมิวเซียมสยาม เมื่อพ.ศ. ๒๕๕๑ เคยมีการขุดสำรวจโบราณคดีที่มิวเซียมสยามแต่ไม่พบโบราณวัตถุสำคัญ ส่วนป้อมตะวันตกนั้นอยู่ที่ป้อมวิไชยประสิทธิ์ในกองทัพเรือ)

๒๒ มิถุนายน พ.ศ. ๒๒๓๑ นายพลเดส์ฟาร์จ ส่งทหารนำเรือชื่อเลอโซแลร์ออกจากป้อมบางกอกเพื่อไปนำกำลังจากมะริดมาช่วย แต่ถูกขัดขวางโดยเรือยาวจำนวนมากของฝ่ายสยาม ฝรั่งเศสสู้ไม่ได้จึง จุดไฟใส่ดินปืนและระเบิดมือที่โปรยไว้บนดาดฟ้าระเบิดเรือเลอโซแลร์ ที่ ๒ ไมล์ทางใต้ของบางกอก ทหารฝรั่งเศสตายไปกับเรือพร้อมกับชาวสยามที่ปืนป่ายขึ้นมามบนเรือ

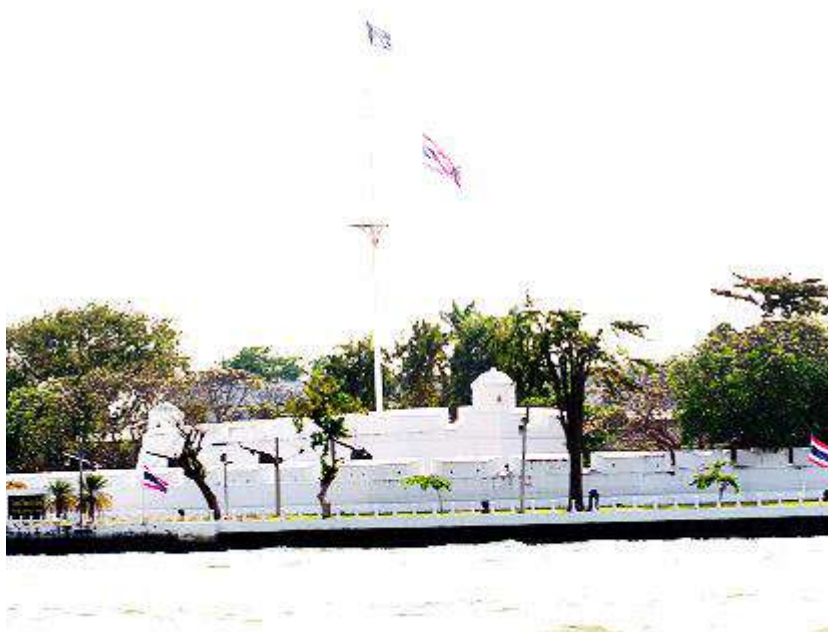
สมรภูมิการรบที่ป้อมบางกอก

(http://en.wikipedia.org/wiki/File:Siege_of_Bangkok.JPG)

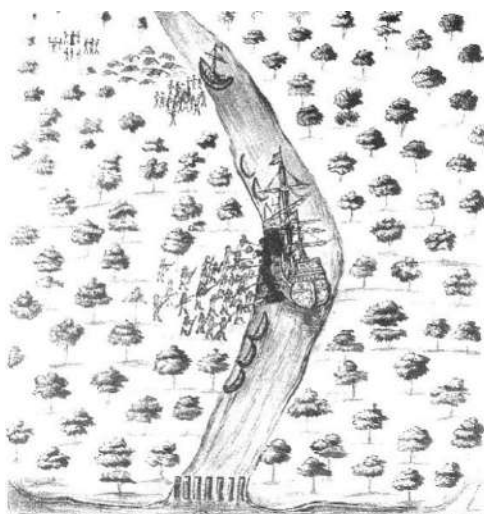
สมรภูมิการรบ ที่ป้อมบางกอก ค.ศ.๑๖๘๘ วาดภาพโดยบาทหลวงเยซุอิต ชาวฝรั่งเศส

(http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Siege_of_Bangkok_๑๖๘๘.jpg)

สถานที่ตั้งป้อมบางกอกฝั่งตะวันตก (ป้อมวิชัยประสิทธิ์ ในกองทัพเรือในปัจจุบัน)

๒๖ มิถุนายน พ.ศ ๒๒๓๑ พวกสยามใช้ปืนใหญ่โจมตีป้อมทหารฝรั่งเศสที่มะริด หลังจากใช้คน ๑๒,๐๐๐ คน ล้อมไว้ให้อุดน้ำและอาหารในป้อมปืนอยู่ ๒ เดือน ทหารฝรั่งเศสตายไป ๑๐ คน เจ้าเมืองมะริดชาวฝรั่งเศสซื้อใบเรือการค้าหนีจากป้อมไปได้

ทหารสยามโจมตีเรือรบฝรั่งเศส ชื่อ ดือ บรี ออง(du Bruant) ที่เมืองทวาย
วาดภาพโดยบาทหลวงเยซุอิต (http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Bruant_Tavoy.JPG)

๑๑ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๒๓๑ (ค.ศ. ๑๖๘๘) สมเด็จพระนารายณ์มหาราชสวรรคต ที่พระราชวังลพบุรี หลังจากครองราชย์ ๓๒ ปี ทำให้สิ้นสุดกษัตริย์ราชวงศ์ปราสาททอง

๖.๑๗ สมัยสมเด็จพระเพทราชา

๖.๑๗.๑ พระเพทราชาทรงยึดอำนาจ วันที่ ๑ สิงหาคม พ.ศ. ๒๒๓๑ พระเพทราชาได้ยึดอำนาจขึ้นครองกรุงศรีอยุธยา เป็นการเริ่มต้นราชวงศ์บ้านพลูหลวง เจ้าฟ้าอภัยทศและเจ้าฟ้าน้อยพระอนุชาของสมเด็จพระนารายณ์ฯ ถูกประหาร จึงหมดรัชทายาทสืบราชวงศ์ปราสาททอง ทหารรักษาพระองค์ชาวอังกฤษและฝรั่งเศสถูกจับขังคุก พระราชวังที่เมืองละโว้ถูกปล่อยให้ทิ้งร้างไว้ โกษาปานขึ้นเป็นสมุหนายกแทนฟอลคอน พระเพทราชาทรงสถาปนามหเสีฝ่ายซ้ายคือกรมหลวงโยธาเทพ ราชธิดาสมเด็จพระนารายณ์ และมหเสีฝ่ายขวาคือกรมหลวงโยธาทิพ พระชนิษฐา(น้องสาว)สมเด็จพระนารายณ์

พระยายมราชเจ้าเมืองนครราชสีมาและพระยารามเดโชเจ้าเมืองนครศรีธรรมราช ไม่ยอมรับพระเพทราชาโดยกล่าวว่าพระเพทราชาเป็นกบฏ มีการส่งทหารไปปราบหลายปีจึงสำเร็จ

๑๕ สิงหาคม พ.ศ. ๒๒๓๑ เรือรบหลวงฝรั่งเศส ชื่อ ออริฟลามม์ (L'Oriflamme) เดินทางจากฝรั่งเศส มาถึงปากน้ำ แต่เข้าแม่น้ำเจ้าพระยาไม่ได้เพราะมีเสาไม้ปักขวางกันแม่น้ำไว้

๑๙ ตุลาคม พ.ศ. ๒๒๓๑ (ค.ศ. ๑๖๘๘) หลังจากที่ทหารสยามกับฝรั่งเศสสู้กันที่ป้อมบางกอกท่ามกลางโคลนตมและฝนที่ตกหนักนานถึง ๕ เดือน ทหารฝรั่งเศสในป้อมขาดเสบียงอาหาร นายพลเดส์ฟาร์จ และทหารฝรั่งเศสที่รักษาป้อมบางกอก ๒๕๐ คน ก็ยอมสงบศึก โดยจะถอยกำลังกลับฝรั่งเศส โดยเรือที่ซื้อสยามกับละโว้ ฝ่ายสยามให้ยืมเงินเป็นค่าเดินทางและปล่อยตัวบุตรชาย ๒ คนของนายพลเดส์ฟาร์จที่กักเป็นตัวประกันด้วย พวกฮอลันดาช่วยหาซื้อเสบียงอาหารและหาเรืออีกหนึ่งลำ พร้อมกับจัดให้พ่อค้าและบาทหลวงฝรั่งเศสในสยาม ลงนามคำประกันว่าจะเป็นผู้รับโทษแทนหากนายพลเดส์ฟาร์จผิดสัญญา แต่นายพลเดส์ฟาร์จไม่ทำตามสัญญาว่าจะกลับไปอย่างสันติ โดยไม่ยอมคืนเงินและสำเนาที่ยืมไป กลับยกกำลังจากปอนดิเชอร์ในอินเดีย ไปยึดเมืองภูเก็ตไว้ ทำให้ฝ่ายสยามโกรธมาก จึงจับตัวประกันคือพ่อค้าฝรั่งเศสชื่อ เดซ์ลาซ และบาทหลวงลาโน หัวหน้าบาทหลวงฝรั่งเศส มาตบตีจำลามโซ่ (พ.ศ. ๒๒๓๙) โกษาปาน ซึ่งเคยเป็นทูตสยามไปฝรั่งเศสได้เข้ามาช่วยเหลือเกลี้ยศึก หลังจากถูกจองจำ ๕ ปี) พวกฝรั่งเศสถูกขับไล่ออกจากสยามห้ามเข้ามาอีก ระหว่างที่เกิดเหตุขัดแย้งกับฝรั่งเศสนั้นชาวโปรตุเกสและฮอลันดาในกรุงศรีอยุธยาได้มาช่วยป้องกันเมือง โดยชิงโซ่กันแม่น้ำเจ้าพระยาไม่ให้เรือฝรั่งเศสเข้ามา

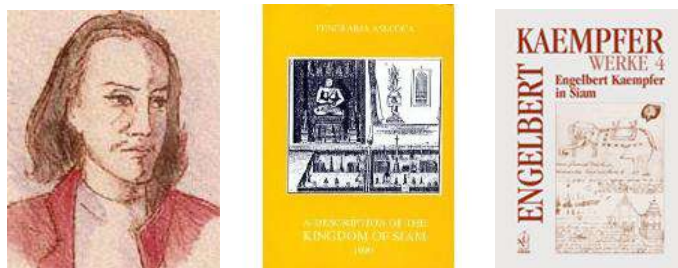
สมเด็จพระเพทราชาทรงไม่มีพระประสงค์จะเกี่ยวข้องกับชาวอังกฤษและฝรั่งเศส ห้างอังกฤษถูกสั่งให้ลดธงอังกฤษลง เพราะมีเครื่องหมายกางเขนในธง ป้อมวิไชเยนทร์ด้านตะวันออก (ฝั่งกรุงเทพฯ) ถูกรื้อทำลายเหลือแต่ป้อมฝั่งตะวันตก (ฝั่งธนบุรี) พ.ศ. ๒๒๓๒ กองบัญชาการอังกฤษในอินเดีย สั่งให้จับกุมเรือพาหนะและคนในบังคับสยาม เพราะพระเจ้ากรุงสยามได้กระทำการทารุณโหดร้ายทำให้อังกฤษเสียหายหลายประการ อังกฤษยึดเรือสยาม ชื่อลอเรตต้า ที่เบงกอล เตรียมยึดเมืองมะริด เมืองถลาง และเตรียมทำสงครามกับสยาม

สมเด็จพระเพทราชาครองราชย์ในขณะสถานการณ์บ้านเมืองวุ่นวาย เชื้อพระวงศ์และขุนนางเก่าที่จงรักภักดีกับสมเด็จพระนารายณ์ฯ ทั้งที่อยุธยา ลพบุรี และนครศรีธรรมราช ถูกปลดหรือประหาร

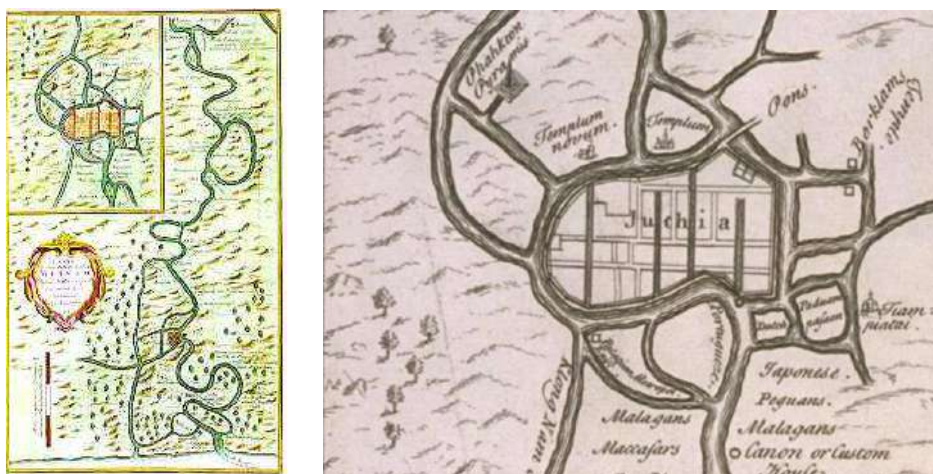
เพราะเกรงถูกยึดอำนาจแก่แผ่นดิน ทำให้กำลังคนที่ฝีมือของสยามถูกฆ่าตายไปเกือบหมดเพราะรบกันเอง แม้กระทั่งเจ้าพระยาโกษาปานหรือออกพระวิสุทสุนทร ราชทูตไทยที่เคยไปฝรั่งเศส ก็ถูกกล่าวหาว่าขาดความจงรักภักดี ถูกโยนหลัง แล้วตรอมใจจนถึงอนิจกรรม

ในสมัยพระเพทราชา มีการแบ่งหัวเมืองฝ่ายเหนือ บังคับบัญชาโดยสมุหนายก หัวเมืองฝ่ายใต้โดยสมุหพระกลาโหม และหัวเมืองชายทะเลตะวันออกโดยพระยาโกษาธิบดี

๖.๑๗.๒ บันทึกของแกมเฟอร์ พ.ศ. ๒๒๓๓ (ค.ศ. ๑๖๙๐) แพทย์ชาวเยอรมัน ชื่อแกมเฟอร์ (Kaempfer) ซึ่งทำงานกับบริษัทอินเดียตะวันออกของฮอลันดา (VOC) เดินทางมาสยามพร้อมกับทูตฮอลันดาที่มาถวายสารต่อพระเพทราชา

บันทึกของหมอแกมเฟอร์ แพทย์เยอรมันประจำคณะทูตฮอลันดาที่ญี่ปุ่น เกี่ยวกับสยาม
(http://www.flc.kyushu-u.ac.jp/~michel/intro/pics/ek_siam.gi)

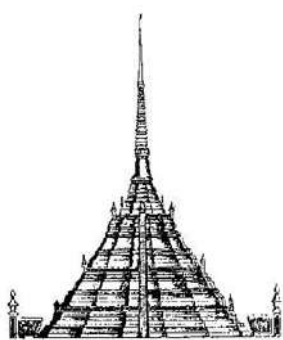

แผนที่แม่น้ำเจ้าพระยาและ กรุงศรีอยุธยา สมัยพระเพทราชา ฝีมือ หมอแกมเฟอร์
(<http://std.cpc.ku.ac.th/delta/deltacp/features/feature๒๔.htm>, http://www.ayutthaya-history.com/Geo_Map_KaempferII.)

หมอแกมเฟอร์ได้เขียนแผนที่ลำน้ำเจ้าพระยาจากปากน้ำถึงอยุธยา และบันทึกเส้นทางเดินเรือระหว่างปัตตาเวียกับกรุงศรีอยุธยาไว้ว่า “ออกเดินทางจากเกาะปัตตาเวียผ่านเกาะไอดำ (Eidam) มาตามชายฝั่งสุมาตรา เข้าสู่ช่องแคบบังกา แล่นเรืออ้อมเกาะลิงกัน (Lingan) เกาะอัวร์แล่นเลียบฝั่งมลายู ผ่านแหลมปัตตานีจนเข้าเขตเมืองนคร (Ligor) ผ่านเกาะสมุย เขาสามร้อยยอด เพชรบุรี ปากแม่น้ำ

เจ้าพระยา บางกอก และกรุงศรีอยุธยา” แคมเพอร์บันทึกการเดินทางเข้าปากน้ำเจ้าพระยาว่า “๒ มิถุนายน เวลาเย็น เราเข้าร่องน้ำของประเทศสยาม.....จากที่ทอดสมอเรือไปจนปากแม่น้ำนั้น ข้างใต้เป็นดินโคลนเหลว สังเกตเห็นเครื่องหมายหลายแห่งมีบอกไว้ให้เรือแล่นขึ้นไปจนถึงปากแม่น้ำโดยไม่ติดตื้น เห็นเรือหาปลาหลายลำ ... ไม่ไกลออกไปเท่าไรนัก เห็นรังดินปืนตั้งอยู่กับปืนใหญ่ทั้งสองฝักแม่น้ำตั้งขึ้นตั้งแต่คราวเกิดเหตุยุ่งยากกับฝรั่งเศสที่แล่วมา...ตกเที่ยงเราก็มายังหมู่บ้านและโรงสีนํ้า ของเนเธอร์แลนด์ ชื่อ อัมสเตอร์ดัม ตั้งอยู่ห่างจากปากแม่น้ำมาเกือบสองลิก นายบ้านตำบลนี้ชื่อคอเร เป็นชาวสวีเดนโดยกำเนิด สถานีการค้าของฮอลันดาบริเวณปากแม่น้ำเจ้าพระยาเป็นอาคารขนาดใหญ่ที่สร้างด้วยไม้ไผ่ เป็นสถานที่เก็บสินค้าเตรียมการขนส่ง ด้านนอกอาคารเป็นที่โล่งแจ้ง มีกองไม้ฟางซึ่งเป็นสินค้าส่งออกใช้ย้อมผ้าสีม่วง..”

แคมเพอร์บันทึกเกี่ยวกับถิ่นฐานชาวต่างประเทศในอยุธยาว่า “ทางทิศใต้ของอยุธยา มีทางแคบ ๆ ลงสู่แม่น้ำ ชาวดัตช์ตั้งร้านค้าที่หุ้หราบนพื้นที่แห่งต่ำลงไป บนฝั่งเดียวกัน มีหมู่บ้านชาวญี่ปุ่น พระโคและมะละกา ฝั่งตรงข้ามเป็นหมู่บ้านของพวกลูกครึ่งโปรตุเกสที่เกิดกับคนพื้นเมือง ถัดออกไปเป็นที่ตั้งของโบสถ์เซนต์โดมิงโกเป็นของบาทหลวงชาวโดมินิกัน ด้านหลังมีโบสถ์เล็ก ๆ อีกหลังหนึ่งชื่อเซนต์ออสติน ไม่ไกลจากนี้เท่าใดนัก มีโบสถ์เยซูอิตชื่อเซนต์พอล ซึ่งเลียนแบบมาจากโบสถ์ใหญ่ในเมืองกัวทีอินเดีย บนฝั่งตรงข้ามแม่น้ำ มีคลองเล็กๆ แยกออกมาชื่อคลองนามจา (เดี๋ยวนี้เรียกคลองตะเคียน) บาทหลวงเจ้าคณะมณฑลได้สร้างโบสถ์ที่สวยงาม แต่เดี๋ยวนี้ถูกปิดตายแล้วหลังจากที่ท่านถูกคุมขังชาวโรมันคาทอลิกคนหนึ่งบอกข้าพเจ้าว่า มีชาวคริสต์ในอยุธยามากกว่า ๓,๖๐๐ คน” แคมเพอร์บรรยายว่า “ในบรรดาชาติผิวคล้ำแห่งเอเชียทั้งหลาย สยามเป็นราชอาณาจักรอันเกรียงไกรยิ่งใหญ่มากที่สุด และราชสำนักนั้นก็วิจิตรโฬารหาที่เสมอเหมือนมิได้..... รอบ ๆ กรุงมีตำบลและหมู่บ้านมากด้วยกัน และอยู่กันในเรื่องลอยมากกว่าบ้าน ส่วนบ้านเรือนซึ่งปลูกอยู่บนบกนั้น ตามปกติสร้างด้วยไม้ไผ่ตามริมฝั่งแม่น้ำ ปลูกบนเสาสูง เพื่อมิให้น้ำท่วมถึง”

ภาพวาดเจดีย์ภูเขาทองของแคมเพอร์ เทียบกับภาพถ่ายเจดีย์ที่บูรณะเมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๐

พ.ศ. ๒๒๓๖-๒๒๔๒ (ค.ศ. ๑๖๙๓-๑๖๙๙) ฮอลันดาทำสงครามกับฝรั่งเศส และยึดเมืองพอนดิเชอร์รีของฝรั่งเศสในอินเดียได้ พวกฝรั่งเศสที่พอนดิเชอร์รีถูกจับ แล้วส่งตัวกลับยุโรป พ.ศ. ๒๒๓๙ (ค.ศ. ๑๖๙๖) เกิดไข้ทรพิษระบาด ในกรุงศรีอยุธยา คนตายกว่า ๙๐,๐๐๐ คน ฝนแล้งข้าวแพง

๒๐ ตุลาคม พ.ศ. ๒๒๔๒ (ค.ศ. ๑๖๙๙) บาทหลวงตาซาร์ดี บาทหลวงฟูเกต์และบาทหลวงลาเบรย์ลงเรือจากฝรั่งเศสมาถึงมะริด แล้วเดินบกไปกรุงศรีอยุธยา นำพระราชสาส์นของพระเจ้ากรุงฝรั่งเศสไปถวายพระเจ้ากรุงสยาม แล้วกลับมาขึ้นเรือที่มะริด แต่บาทหลวงตาซาร์ดีถูกเพ่งเล็งว่าร่วมมือกับพอลคอนเพื่อให้ฝรั่งเศสยึดสยาม จึงไม่สามารถตกลงเรื่องราวใดๆ ได้เลย

สมเด็จพระเพทราชากับพระสุตาเทวี(สุตาดี) ราชธิดาสมเด็จพระนารายณ์ฯ ทรงมีพระโอรสทรงพระนามว่า เจ้าพระขวัญ (หรือเจ้าตรัสน้อยเพราะทรงไม่ค่อยพูด) ทรงแต่งตั้งขุนหลวงสรศักดิ์เจ้ากรมช้างเป็นอุปราช พ.ศ. ๒๒๔๖ สมเด็จพระเพทราชาสวรรคต

๖.๑๘ สมัยสมเด็จพระสรรเพชญ์ที่ ๘ หรือพระเจ้าเสือ (พ.ศ. ๒๒๔๕-๒๒๕๑)

พ.ศ. ๒๒๔๖ ขุนหลวงสรศักดิ์ (เสือ) ขึ้นครองราชย์เป็นสมเด็จพระสรรเพชญ์ที่ ๘ แต่เรียกกันว่าพระเจ้าเสือ เพราะเล่ากันว่าทรงดูมากเหมือนเสือ (ทรงเป็นโอรสบุญธรรมของพระเพทราชา แต่เล่าลือกันว่าทรงเป็นโอรสของสมเด็จพระนารายณ์ที่เกิดจากพระสนมชาวเชียงใหม่ นำมาฝากพระเพทราชาดูแล) ทรงให้นำเจ้าพระขวัญ โอรสสมเด็จพระเพทราชาไปสำเร็จโทษเพราะเกรงว่าจะเป็นภัย และมีการกำจัดพวกขุนนางที่นิยมเจ้าพระขวัญเป็นจำนวนมาก

๖.๑๘.๑ พันท้ายนรสิงห์ พระเจ้าเสือทรงโปรดการต๋อยมวย และเสวยเพดานปลากระโทง เมื่อ พ.ศ. ๒๒๔๗ เสด็จไปทรงตกปลาที่คลองโคกขาม บริเวณจ.สมุทรสาครปัจจุบัน (ปลากระโทงชอบอยู่บริเวณน้ำกร่อยที่น้ำเค็มกับน้ำจืดผสมกัน ใกล้ปากแม่น้ำ) คลองโคกขามนั้นคดเคี้ยวมาก พันท้ายนรสิงห์ซึ่งเป็นนายท้ายเรือคัตเรือไม้ไผ่ เรือพระที่นั่งชนกิ่งไม้ทำให้หัวเรือหักลง พันท้ายนรสิงห์ขอให้ประหารชีวิตตนตามกฎหมายเทียบบาล แม้พระเจ้าเสือจะทรงอภัยโทษก็ไม่ยอมรับ

พ.ศ. ๒๒๔๓ ได้เกิดฟ้าผ่ามณฑปพระมงคลบพิตร ทำให้ไฟไหม้ ยอดมณฑปตกถูก พระเศียรพระมงคลบพิตรหักตกลงมาที่พื้น มีการบูรณะเสร็จสมัยพระเจ้าบรมโกศ หลังเสียกรุงครั้งที่ ๒ มีคนร้ายไปขุดค้นหาสมบัติในองค์พระมงคลบพิตร จนชำรุด พระกร ขวาชาด สมัยรัชกาลที่ ๖ พระยาโบราณราชธานินทร์ซ่อมองค์พระที่ชำรุด พบพระพุทธรูปในองค์พระมงคลบพิตรหลายองค์ พ.ศ. ๒๔๙๙ สร้างพระวิหารใหม่ด้วยเงินบริจาคส่วนหนึ่งจากนายกรัฐมนตรีพม่า

คลองสนามชัย <https://th.wikipedia.org/wiki/>

ในรัชกาลพระเจ้าเสือ มีการขุดคลองขนาดใหญ่ชื่อคลองสนามชัย จากปากน้ำสาครบุรี (สมุทรสาคร) เพื่อเชื่อมแม่น้ำท่าจีนที่เมืองสาครบุรีกับแม่น้ำเจ้าพระยาที่เมืองพระประแดง โดยให้ฝรั่งสองกลองแก้ว เอาไม้ปักเป็นแนวคลอง ระยะทางยาว ๓๔๐ เส้น (๑๒.๖ กม.) ปากคลองกว้าง ๘ วา (๔ เมตร) พื้นคลองกว้าง ๕ วา ลึก ๖ ศอก ให้เรือใหญ่แล่นผ่านได้ โดยพระราชสงครามเป็นแม่กองคุมคน ๓๐,๐๐๐ คน ขุดคลองแต่ขุดไม่เสร็จ ได้เพียงครึ่งเดียวก็ต้องเลิกขุดเพราะสิ้นรัชกาล

พระเจ้าเสือ ทรงครองราชย์ได้ ๖ ปี สวรรคต เมื่อ พ.ศ. ๒๒๕๑

๖.๑๙ สมัยสมเด็จพระเจ้าท้ายสระ (พ.ศ. ๒๒๕๑-๒๒๗๕)

พ.ศ. ๒๒๕๑ เจ้าฟ้าเพชร โอรสองค์ใหญ่ของพระเจ้าเสือขึ้นครองราชย์เป็นพระเจ้าสรรเพชญ์ที่ ๙ แต่เรียกกันว่าสมเด็จพระเจ้าท้ายสระ เพราะประทับที่พระที่นั่งบรรยงก์รัตนาสน์ ท้ายสระน้ำในพระราชวัง

๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๒๗๔ สมเด็จพระเจ้าท้ายสระไม่ทรงโปรดศาสนาคริสต์ ทรงพบว่าบาทหลวง ดอมยาคซ์ ได้แต่งหนังสือใช้ตัวหนังสือไทยและเขมรอธิบายศาสนาคริสต์และติเตียนเยาะเย้ยศาสนาพุทธ สั่งสอนศาสนาคริสต์เป็นภาษาไทย และชักชวนพวกคนไทย มอญ ลาว ให้เข้ารับนับถือศาสนาคริสต์ เป็นอันมาก ดังนั้นจึงมีพระบรมราชโองการด้วยภาษาไทยสลักในแผ่นหินไปตั้งไว้หน้าประตูโบสถ์คริสต์ นักบุญยอแซฟ ที่กรุงศรีอยุธยาและที่โบสถ์เมืองมะริด ว่า

๑. ห้ามใช้ตัวหนังสือเขมรและหนังสือไทยไปเขียนหนังสือซึ่งสอนศาสนาคริสต์เถียน

๒. ห้ามพวกมิชชันนารีเทศนาสั่งสอนเป็นภาษาไทย

๓ . ห้ามคน ไทย มอญ ลาว ซึ่งถือพุทธศาสนา แม้จะยากจนอย่างไร ไปยืมเข้าของเงินทองจากพวกมิชชันนารี ห้ามไปขอเข้ารับรีต ห้ามไทยมอญลาวเชื่อแลนับถือศาสนาคริสต์เถียน ห้ามคนไทยมอญลาวไปคบค้าสมาคมกับพวกเข้ารับรีต และห้ามพวกมิชชันนารีรับคนไทยมอญและลาวเข้ารับรีต

๔. ห้ามพวกมิชชันนารีแต่งหนังสือซึ่งติเตียนและคัดค้านศาสนาพุทธของไทย

ถ้าพวก มิชชันนารีที่จะเข้ามายังกรุงศรีอยุธยาขึ้นทำการผัดแม่แต่ข้อหนึ่งข้อใด เมื่อได้ไต่สวนพิจารณาได้ความแล้ว ก็จะต้องลงโทษหัวหน้าของพวกมิชชันนารีถึง ประหารชีวิต และพวกมิชชันนารีอื่น ๆ นั้น เมื่อถูก เขียนแล้ว จะถูกไล่ไปให้พ้นพระราชอาณาเขตสยามทั้งหมด ต่อมาอีก ๓๖ ปี ศิลาจารึกดังกล่าวได้ถูกพวกบาทหลวงทำลายขณะที่กองทัพพม่าโจมตีกรุงศรีอยุธยา

พ.ศ. ๒๒๕๖ นาย เดอ บุ ชาวฝรั่งเศสสยาม เขาเขียนจดหมายถึงเพื่อน ความว่า “ประหลาดใจมากที่ได้เห็นเมืองสยามรุ่งโรจน์มาก ไม่เหมือนกับ ๕๐ ปีที่แล้วมา ซึ่งเป็นเวลาที่เห็นครั้งแรก ในเวลานี้ไม่เห็นเรือสินค้าจำนวนมาก หรือเรือไทยไปมาค้าขายเหมือนแต่ก่อนแล้ว”

พ.ศ. ๒๒๖๑ ผู้ว่าราชการสเปนประจำฟิลิปปินส์ ส่งทูตมากรุงศรีอยุธยา สมเด็จพระเจ้าท้ายสระพระราชทานที่ดินให้สเปนสร้างคลังสินค้า และอยู่ต่อเรือริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยาด้านตะวันออก ใต้กรุงศรีอยุธยา ณ ที่ซึ่งเดิมเป็นหมู่บ้านญี่ปุ่น

พ.ศ. ๒๒๖๔ ในรัชกาลสมเด็จพระเจ้าท้ายสระมีการขุดคลองลัดโพธิ์ ตัดโค้งแม่น้ำเจ้าพระยาที่พระประแดง และขุดคลองสนามชัยต่อจากที่ค้างไว้ แต่ก็ขุดคลองได้เพียงครึ่งทาง ดังนั้นการเดินทางจากแม่น้ำเจ้าพระยาถึงแม่น้ำท่าจีนที่สมุทรสาคร จนกระทั่งมีการขุดคลองภาษีเจริญสมัย ร.๕ จึงต้องใช้เรือเล็กผ่านทางคลองด่าน คลองบางขุนเทียนแล้วไปเข้าคลองสนามชัย เมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๖ ผู้เรียบเรียงได้เคยใช้เรือหางยาวแล่นสำรวจคลองนี้ โดยออกจากคลองบางขุนเทียนซึ่งเป็นคลองเล็กคดเคี้ยว แต่พอไปถึงคลองสนามชัยกลายเป็นคลองตรงขนาดใหญ่มากที่เรือใหญ่แล่นได้ เข้าใจว่าเพื่อให้เรือใหญ่เข้าทางแม่น้ำท่าจีนซึ่งจะทำให้ไม่ติดสันดอนดินโคลนปากแม่น้ำเจ้าพระยา ถ้าสามารถขุดคลองสนามชัยต่อตามแผนเดิมให้ถึงพระประแดงแล้วทำประตูน้ำปิดสองข้างไว้ อาจเป็นทางระบายน้ำลงทะเลทางแม่น้ำท่าจีน ที่จะบรรเทาน้ำท่วมกรุงเทพไปได้อีกทางหนึ่ง ทำนองเดียวกับคลองลัดโพธิ์ที่ปากลัดพระประแดง

คลองสนามชัย (<http://www.geocities.com/bkthmutt/PICTURE/PICT00๗๑.JPG>)

คลองลัดโพธิ์ พระประแดง พ.ศ. ๒๕๔๘

(<http://www.siamscubadiving.com/board/view.php?tid=๑๙๐๔>)

คลองลัดโพธิ์ พระประแดง พ.ศ. ๒๕๕๓

(<http://img๘๒.imageshack.us/img๘๒/๔๘๘๖/ringxu๘.jpg>)

พ.ศ. ๒๒๖๕ มีการส่งทูตสยามไปเฝ้าพระเจ้ากรุงจีน จักรพรรดิคังซีขอให้สยามส่งข้าวมาขายที่มณฑลฮกเกี้ยน กวางตุ้ง และเจ้อเจียง โดยทางจีนไม่เก็บภาษี โดยเรือที่ไปส่งข้าวนั้นในขากลับก็ซื้อผ้าไหม เครื่องปั้นดินเผา และทองเหลือง กลับมากรุงสยาม

พ.ศ. ๒๒๗๑ ที่อ่างทอง แม่น้ำเจ้าพระยาเซาะตลิ่งถึงวิหารพระพุทธไสยาสน์วัดป่าโมก จึงทรงให้พระราชสงครามเป็นแม่กอง ตัดไม้ทำตะเข้แม่สตั้ง เจาะช่องฐานแท่นพระพุทธรูปสลักเป็นฟันปลา เอาตะเข้แอบเข้าสองข้าง สอดกระดานบนหลังตะเข้ เจาะขุดรูอิฐที่เว้นฟันปลาระหว่างช่องกระดาน ขะลอกากพระพุทธไสยาสน์ไปยังวิหารใหม่ลึก ๔ เส้น ๔ วา (๑๖๘ เมตร) ได้สำเร็จ

พระเจ้าท้ายสระ ทรงมีโอรสคือ เจ้าฟ้านเรนทร์ เจ้าฟ้าอภัย และเจ้าฟ้าปรเมศร์ และทรงมีพระอนุชาคือ เจ้าฟ้าพร ซึ่งเป็นพระมหาอุปราช เจ้าฟ้านเรนทร์เกรงปัญหากับพระเจ้าอาเรื่องราชสมบัติ จึงทรงผนวช พ.ศ. ๒๒๗๕ พระเจ้าท้ายสระประชวรสวรรคต หลังจากครองราชย์ ๒๔ ปี

๖.๒๐ สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ (พ.ศ. ๒๒๗๕-๒๓๐๑)

พ.ศ. ๒๒๗๕ หลังสิ้นรัชกาลสมเด็จพระเจ้าท้ายสระ เกิดเหตุการณ์ชิงราชบัลลังก์โดย ฝ่ายวังหลวงของเจ้าฟ้าอภัยกับเจ้าฟ้าปรเมศร์ (ราชโอรสสมเด็จพระเจ้าท้ายสระ) ซึ่งได้สู้รบกับฝ่ายวังหน้าของมหาอุปราช (เจ้าฟ้าพร พระอนุชาของสมเด็จพระเจ้าท้ายสระ) ที่น่านักโทษในคุกออกมา รบกัน ๓ วัน ๓ คืน มหาอุปราชทรงมีชัย ขึ้นครองราชย์ทรงพระนามว่า สมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ ๓ แต่พงศาวดารที่เขียนขึ้นหลังสวรรคตเรียกว่า “สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ” (เพราะพระบรมศพบรรจุอยู่ในโกศ บางทีเรียก สมเด็จพระเจ้าบรมโกษฐ์) คนวังหลวงของเจ้าฟ้าอภัยและเจ้าฟ้าปรเมศร์เกือบทั้งหมดถูกฆ่าหรือต้องหนีไปหลบซ่อน ทำให้กำลังทหารของกรุงศรีอยุธยาอ่อนแอลง จนกระทั่งเมื่อเกิดสงครามที่เสียกรุงครั้งที่สองนั้น หาดทหารที่จะมีฝีมือสู้พม่าได้ยากมาก

พ.ศ. ๒๒๗๖ มีเรือสำเภาจีนเข้ามาสยาม ๙ ลำ และมีการส่งทูตสยามไปเมืองจีนด้วย

พ.ศ. ๒๒๗๗-๒๒๘๐ มีเหตุวุ่นวายโดยชาวจีนร่วมกับชาวสยาม พยายามจะยึดพระราชวังและสถาปนากษัตริย์องค์ใหม่ แต่ถูกทหารปราบลงได้ เหตุการณ์นี้มีบันทึกไว้ในจดหมายเหตุโคร ความว่าพวกจีนเป็นกบฏปล้นพระราชวัง

พ.ศ. ๒๒๗๙ ฝ่ายสยามถืออาวุธไปล้อมหมู่บ้านฮอลันดาที่อยู่อยุธยาเพราะขัดแย้งกันเรื่องการตีราคาผ้าที่นำมาจากอินเดีย

พ.ศ. ๒๒๘๐ สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศเสด็จฯไปนมัสการพระพุทธบาทสระบุรี โดยเรือพายหลายร้อยลำทางลำน้ำป่าสักถึงบ้านท่าเรือแล้วเสด็จทางบกถึงวัดพระพุทธบาท นายฮูวาล (den Heuvel) พ่อค้าชาวฮอลันดาได้ตามเสด็จฯไปด้วย และบันทึกไว้ว่า ไปที่ถ้ำประทุน และธารทองแดง เขาเขียนไว้ว่า ได้เห็นสิ่งของต่างประเทศหลายอย่างในขบวนเสด็จ เช่น ม้าอาหรับ ผ้าเปอร์เซียและอินเดีย ดอกไม้ไฟจากจีน และอาวุธจากประเทศตะวันตก

ในการเสด็จฯพระพุทธบาทครั้งนั้น พระยาเพชรพิไชย ที่นับถือศาสนาอิสลามเชื้อสายอิหร่านขอตามไปด้วย แต่พระเจ้าบรมโกศตรัสว่าพระยาเพชรพิไชยเป็นแขก นับถือศาสนาอิสลามไปพระพุทธบาทไม่ได้ พระยาเพชรพิไชยจึงทูลว่าเต็มใจที่จะเปลี่ยนไปนับถือศาสนาพุทธ จึงได้ตามเสด็จฯไปด้วย และได้ให้ลูกหลานทั้งตระกูล ซึ่งต่อมาใช้นามสกุลบุณนาคหันมาถือพุทธศาสนา

ในช่วงนี้ บริษัทอินเดียตะวันออก (VOC) ของฮอลันดาทำการค้าแบบสามเหลี่ยม โดยซื้อทองคำแท่งจากญี่ปุ่น นำทองคำไปซื้อผ้าและเครื่องเงินจากอินเดียมาขายให้สยาม แล้วซื้อหนังกว้าง หนังวัวหนังปลากะเบน ไม้ฝาง งาช้าง และดีบุก จากสยามไปขายที่ญี่ปุ่น อีกทอดหนึ่ง

พ.ศ. ๒๒๙๒ ไข้ทรพิษระบาดในอยุธยา คนตายมาก

พ.ศ. ๒๒๙๔ พม่าเสียกรุงอังวะให้พวกมอญ

พ.ศ. ๒๒๙๔ และ ๒๒๙๖ พระเจ้ากรุงลังกา กิรติสิริราชสิงหะให้ราชทูตเดินทางมาขอพระภิกษุสยามไปสืบทอดพระพุทธศาสนาที่เสื่อมโทรม จึงทรงให้พระอุบาลี พระอริยมุนี และพระสงฆ์อีก ๕๐ รูปเดินทางไปลังกา โดยนำพระพุทธรูป พระพุทธรูปปฏิมากรห้ามสมุทรกับพระไตรปิฎกไปด้วย (พระไตรปิฎกฉบับดังกล่าวทางลังกาได้รักษาไว้อย่างดีจนถึงปัจจุบัน) คณะสงฆ์สยามทำการอุปสมบทสืบทอดพระพุทธศาสนา นิกายสยามวงศ์ต่อมา ราชทูตลังกาที่มากรุงศรีอยุธยา พรรณนาไว้ว่า “ภายในกำแพงเมือง มีคลองหลายสาย ยืนแนวเดียวกัน มีเรือและผู้คนไปในทางเรือมากมายเหลือที่จะพรรณนา....ร้านรวงขายสินค้าสิ่งของต่างๆ ตลอดจนพระพุทธรูปทองคำก็มีขาย”

พระเจ้าอยู่หัวบรมโกศมีราชโอรสองค์ใหญ่คือเจ้าฟ้าธรรมาธิเบศร์ ซึ่งทำความผิดฐานเขียนเพลงยาวถึงเจ้าฟ้าสังวาลย์ พระสนมของพระเจ้าบรมโกศ จึงถูกเขียนจนสิ้นพระชนม์

พระเจ้าอยู่หัวบรมโกศทรงมีโอรสอีกหลายองค์ คือ เจ้าฟ้าอุทุมพร กรมหมื่นพรพินิต หรือขุนหลวงหาวัด เจ้าฟ้าเอกทัศน์ กรมขุนอนุรักษ์ราชมนตรี และที่ประสูติจากพระสนม เช่นกรมหมื่นเทพพิพิธ กรมหมื่นสุนทรเทพ กรมหมื่นจิตรสุนทร และ กรมหมื่นเทพภักดี

พ.ศ.๒๒๙๔ มีดาวหางฮัลเลย์ขึ้น

๑ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๒๙๘ เกิดเหตุแผ่นดินไหว และคลื่นยักษ์สึนามิ ถล่มกรุงลิสบอนของโปรตุเกส จนพังพินาศ คนเสียชีวิตราว ๔๐,๐๐๐ คน

คลื่นยักษ์สึนามิถล่มกรุงลิสบอน เมืองหลวงของโปรตุเกส เมื่อ พ.ศ. ๒๒๙๘ (ค.ศ.๑๗๕๕)

(http://www.johnpratt.com/items/docs/lds/meridian/๒๐๐๕/images/๑๗๕๕_lisbon.jpg)

พ.ศ. ๒๓๐๑ สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศสวรรคต ขณะพระชนมายุ ๗๗ พรรษา

๖.๒๑ ถิ่นที่อยู่ของคนต่างชาติสมัยกรุงศรีอยุธยา

ในสมัยรัชกาลที่ ๕ พระยาโบราณราชธานินทร์ มีหนังสือกราบทูลสมเด็จพระเจ้า กรมพระยาดำรงราชานุภาพเกี่ยวกับสถานที่ ซึ่งคนต่างชาติดำรงถิ่นฐานในกรุงศรีอยุธยาสมัยเป็นราชธานีไว้ว่า

๑. พวกพราหมณ์ อยู่หน้าวัดนางมุก และซีกันซึ่งเป็นที่ตั้งเทวสถานและเสาชิงช้า
๒. แขกเทศกับแขกเปอร์เซีย อยู่แถบสะพานประตูจีน ชาวบ้านเรียกทุ่งแขก
๓. แขกจาม อยู่ในคลองคูจาม ตอนใต้วัดแก้วฟ้าลงไป
๔. แขกมลายู อยู่ในคลองตะเคียนข้างใต้
๕. แขกมกกะสัน อยู่ริมแม่น้ำฝั่งตะวันตกใต้ปากคลองตะเคียนด้านใต้
๖. จีน อยู่หลายแห่ง คือ หลังวัดจีน ถึงสามม้าในไก่ และประตูจีน ที่คลองสวนพลู ที่ปากคลองข้าวสาร ที่คลองถนนตาล ที่บ้านดิน และที่เกาะพระ
๗. ญี่ปุ่น อยู่ริมแม่น้ำฝั่งตะวันออก ใต้บ้านเสือข้าม เหนือเกาะเรียน
๘. มอญ อยู่บ้านโพธิ์สามต้น และที่ปากคลองตะเคียนข้างเหนือ
๙. ลาวพุงดำ อยู่ที่อ.อุทัย และอ.บางปะอินฝั่งตะวันออก
๑๐. ลาวพุงขาว อยู่ริมแม่น้ำมหาพราหมณ์ ตอนนอกขนอนปากคู
๑๑. ไทยใหญ่ อยู่บ้านป้อมเหนือพะเนียด
๑๒. ญวน อยู่เหนือวัดนางทรายขึ้นไปถึงปากคลองตะเคียนข้างเหนือ
๑๓. ตะนาว อยู่ที่ขนอนหลวง วัดโปรดสัตว์
๑๔. เขมร อยู่ริมแม่น้ำนครไชยศรีใต้จั่วราย และใกล้วัดค้างคาว
๑๕. โปรตุเกส อยู่ริมแม่น้ำฝั่งตะวันตก ท้ายบ้านดิน
๑๖. ฮอลันดา อยู่ริมแม่น้ำฝั่งตะวันออก ใต้วัดพนัญเชิง
๑๗. อังกฤษ อยู่ริมแม่น้ำฝั่งตะวันออก ใต้บ้านฮอลันดาลงถึงปากแม่น้ำแม่เปี้ย
๑๘. ฝรั่งเศส อยู่ที่บ้านปลาเห็ด ปากคลองตะเคียนด้านเหนือ

๖.๒๒ ขนอน หรือด่านเก็บภาษี คือสถานที่สำหรับเก็บภาษีสินค้าผ่านด่าน (จังกอบ) ตรวจสอบสิ่งของและคนที่ต้องห้าม เทียบได้กับด่านศุลกากรในสมัยปัจจุบัน ตั้งอยู่บนเส้นทางคมนาคมหลักที่จะเข้าสู่เมือง มีทั้งขนอนน้ำ อยู่ตามเส้นทางทางน้ำ ขนอนบกอยู่บนเส้นทางทางบก และขนอนตลาดอยู่ในชุมชนที่มีการซื้อขาย เช่น ขนอนปากคู (ตรวจสอบสิ่งของที่มาทางแม่น้ำน้อย) ขนอนวัดโปรดสัตว์ (ตรวจสอบสิ่งของและเรือเดินทะเลที่มาทางแม่น้ำเจ้าพระยา) ขนอนบางกลาง (ตรวจสอบสิ่งของที่มาจากทางเหนือ)

การจัดเก็บภาษีสมัยอยุธยา แบ่งเป็น ๔ ประเภทคือ จังกอบ (ชักส่วนสินค้าที่นำมาจำหน่าย) อากร (เก็บจากผลประโยชน์ประกอบการ เช่น ทำนา จับปลา ต้มสุรา) ส่วย (เก็บจากเมืองในปกครองหรือชายที่ไม่มาเป็นทหาร) และ ฤชา (เก็บเป็นค่าธรรมเนียมและค่าปรับ)

๖.๒๓ บันทึกเรื่องกรุงศรีอยุธยาของขุนหลวงหาวัดและคำให้การชาวกรุงเก่า มีบันทึกเรื่องเกี่ยวกับกรุงศรีอยุธยาใน “คำให้การชาวกรุงเก่า” และ “คำให้การขุนหลวงหาวัด” ที่พม่าจับเป็นเชลยตอนเสียกรุงครั้งที่ ๒ แล้วจดบันทึกปากคำเชลยศึกไว้ทั้งภาษาพม่าและภาษามอญ ต่อมามีการแปลกลับมาเป็นภาษาไทย ซึ่งเมื่อรวมกับหลักฐานอื่นแล้วได้ความว่า

“กรุงศรีอยุธยาตั้งอยู่ที่หนองโสน ในบริเวณชุมทางแม่น้ำหลายสาย คือ แม่น้ำเจ้าพระยา แม่น้ำลพบุรี แม่น้ำป่าสักและแม่น้ำน้อย ทำให้มีเส้นทางติดต่อกับหัวเมืองต่าง ๆ ได้สะดวก แต่แรกนั้นอยุธยาไม่เป็นเกาะ สมัยสมเด็จพระมหาจักรพรรดิทรงให้ขุดคลองหรือคูขื่อหน้า แยกจากแม่น้ำลพบุรีบริเวณหัวรอลงมาบรรจบแม่น้ำบางกะจะหรือแม่น้ำเจ้าพระยาที่หน้าบ่อมเพชร ทำให้อยุธยากลายเป็นเกาะมีน้ำล้อมรอบ ป้องกันข้าศึกมาประชิดเมือง อยุธยามีแม่น้ำใหญ่ไหลลงใต้ออกสู่อ่าวไทย ทำให้เรือสินค้าขนาดใหญ่จากต่างประเทศสามารถเข้ามาจอดถึงบริเวณหน้าวัดพนัญเชิง ดังนั้นอยุธยาจึงเป็นเมืองท่านานาชาติที่มีความสำคัญ ระหว่างประเทศในทวีปยุโรปและเอเชีย เช่น ฮอลันดา ฝรั่งเศส อิหร่าน อินเดีย กับประเทศแถบเอเชียตะวันออก เช่น จีน เวียดนาม และญี่ปุ่น

กรุงศรีอยุธยา มีกำแพงเมืองซึ่งเดิมทำด้วยดิน สมัยสมเด็จพระมหาจักรพรรดิเปลี่ยนเป็นกำแพงอิฐถือปูน (เพื่อให้ทนแรงปืนใหญ่โปรตุเกสของพม่าได้) ล้อมรอบพระนครยาว ๓๑๐ เส้น สูงประมาณ ๔ วา ตามแนวกำแพงมีใบเสมาและมีป้อมเป็นระยะ ๆ คือป้อมเพชร (อยู่มุมพระนครด้านใต้ตรงบางกะจะสำหรับสู้ข้าศึกที่จะมาทางเรือจากด้านใต้) ป้อมมหาไชย (เป็นป้อมใหญ่มีปืนใหญ่ชื่อปราบหงสา อยู่มุมวังจันทร์เกษมตรงตลาดหัวรอในปัจจุบัน ติดแม่น้ำตรงข้ามวัดสามวิหารที่พระเจ้าตะเบ็งชเวตี้เคยตั้งค่ายยิงปืนใหญ่เข้ามาก่อนเสียกรุงครั้งที่ ๒) ป้อมขจัดกบหรือท้ายกบ (อยู่มุมพระนครตรงลำน้ำหัวแหลมใกล้วัดภูเขาทอง มีปืนมหากาฬมฤตยูราช) ป้อมศุภรัตน์ ป้อมปากท่อ ป้อมท้ายสนม (อยู่เหนือป้อมขจัดกบ) ป้อมในไก่อหรือนายการ ป้อมหัวสมุทรและป้อมประตูข้าวเปลือก (อยู่เหนือวัดธรรมิกราช) ป้อมมหาชัย (ปัจจุบันคือตลาดหัวรอ) และป้อมวัดขวาง(อยู่ใกล้วังหน้าตรงข้ามวัดแม่นางปลื้ม) ป้อมหอราชคฤห์ (อยู่หน้าวัดสุวรรณดาราราม) ป้อมจำปาพล (เป็นป้อมนอกพระนคร อยู่ถัดประตูข้าวเปลือก เหนือวัดท่าทราย ใกล้สวนหลวงวัดสพสวรรค์) ป้อมเพชรและป้อมท้ายคู (อยู่ริมแม่น้ำตรงบางกะจะ) ป้อมวัดฝาง (อยู่ระหว่างวัดโคกกับวัดตึก) ป้อมอกไก่ (อยู่ใกล้วัดขุนเมืองใจ)

กรุงศรีอยุธยา มีถนนพูนดินสูง ปูด้วยอิฐตะแคงหรือดินเปล่า ชื่อถนนป่าตอง (เป็นเส้นทางเสด็จพระราชดำเนิน) ถนนหน้าวัง (ผ่านหน้าศาลพระกาฬไปป่าตองยาว ๕๐ เส้น ใช้เป็นเส้นทางรับราชทูต) ถนนหน้าบางตรา (จากท่าสิบเบี้ยไปป่ามะพร้าว) ถนนตลาดเจ้าพรหม (เชิงสะพานป่าถ่านถึงวัดจันทร์) ถนนหลังวัง (ข้างหอกลอง) ถนนหน้าพระกาฬ (สี่แยกถนนหลังวังตัดถนนหน้าพระกาฬ เป็นสี่แยกกลางพระนคร เรียก ตะแลงแกง ไกล่ ชีgun) ถนนป่ามะพร้าว (อยู่ข้างวัดพลับพลาชัย)

กรุงศรีอยุธยา มีสะพานไม้หรืออิฐ เช่น สะพานป่าถ่าน สะพานชีgun สะพานประตูจีน สะพานประตูเทพหมี สะพานช้าง สะพานสายโซ่ มีคลองหลายคลอง มีประตูน้ำทำด้วยเสาไม้ตอกปิดปากคลองสองชั้น เอาดินถมตรงกลาง เพื่อป้องกันน้ำท่วมในหน้าน้ำและกักน้ำไว้ใช้ในพระนครตอนหน้าแล้ง เช่น คลองฉะไกรใหญ่ (อยู่ท้ายวังออกแม่น้ำที่วัดพุทไธศวรรย์) คลองประตูข้าวเปลือกต่อคลองประตูจีน (อยู่ตำบลท่าทรายออกแม่น้ำด้านใต้) คลองหอรรัตนชัย คลองในไก่ (อยู่ใต้วังจันทร์เกษมไปออกแม่น้ำริมป้อมเพชร) คลองประตูจีน (อยู่ด้านใต้เหนือคลองในไก่) คลองประตูเทพหมีหรือเขาสมี (อยู่ใกล้คลองประตูจีน เรียกตามชื่อหลวงเทพอรชุน (หมี) ที่บ้านเรือนอยู่แถบนั้น) คลองฉะไกรน้อย (อยู่เหนือคลองประตูเทพหมี) คลองประตูท่าพระ มีบึงใหญ่ในกรุงเรียกบึงชีชัน (บึงพระราม) เป็นแหล่งน้ำสำหรับใช้ฤดูแล้งเมื่อน้ำในแม่น้ำลดลงมาก

กรุงศรีอยุธยา มีประตูน้ำสำหรับกั้นน้ำหลายประตู เช่น ประตูข้าวเปลือก ประตูหอรรัตนชัย ประตูสามม้า ประตูจีน ประตูเทพหมี มีประตูเมืองกว้างราว ๖ ศอก มียอดทรงมณฑปทาดินแดงหลายแห่ง (ดูรูปได้จากอุโบสถวัดยม) เป็นประตูบกเช่น ประตูศรีไชยศักดิ์ ประตูจักรมहिมา ฯลฯ

ในกรุงศรีอยุธยา มีเรือพระราชพิธีอยู่ที่ตำบลคูไม้ร้อง ระหว่างวัดเชิงท่ากับวัดพนมยงค์ มีเรือกว่า ๑๕๐ ลำ เรือพระที่นั่งยาวหนึ่ง ๑ เส้น ๕ วาอยู่ริมวัดตีนท่าถึงคูไม้ร้อง มีเรือใหญ่สำหรับออกทะเลไปทรงเปิดปลาฉลามปลาฉลาม ๒ ลำ เป็นเรือพระที่นั่งกำปาง (กำปั่น) ชื่อพระครุฑพ่าห์และพระหงส์พ่าห์ นอกจากนั้นก็เรือพระที่นั่งกิ่งใหญ่ ชื่อแก้วจักรมณีนี และสุวรรณจักรรัตน์ มีฝีพายเรือ ๕๐๐ คน พักอยู่ที่บ้านโพธิ์เรียง และบ้านพุทไธ

ปืนใหญ่ที่สำคัญ มีชื่อนารายณ์สังหาร มหาฤกษ์ มหาไชย มหาจักร มหากาล ปราบหงสา ชะวาแตก อังวะเหล็ก ละแวกพิณาศ มारประลัย มหากาหมหามฤตยูราช และตาปะขาวกวาดวัด

ในพระราชวัง มีที่ประทับของพระเจ้าแผ่นดินหลายแห่งที่สร้างสมัยพระเจ้าอู่ทอง (พ.ศ. ๑๙๙๓-๑๙๑๒) สันนิษฐานว่าสร้างด้วยไม้ ต่อมาเกิดไฟไหม้ สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ทรงยกที่ดินวังหลวงเดิมให้เป็นเขตพุทธาวาสเมื่อ พ.ศ. ๑๙๙๑ สมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ (พ.ศ. ๑๙๙๑-๒๐๓๑) ทรงสร้างพระราชวังขึ้นใหม่ด้านเหนือพระราชวังเดิม โดยสร้างพระที่นั่งสรรเพชญมหาปราสาท และพระที่นั่งเบญจรัตนมหาปราสาท สมัยสมเด็จพระเจ้าปราสาททองทรงสร้างพระที่นั่งศรียศโสธรมหาพิมานบรรยงก์ ซึ่งต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็นจักรวรรดิไพชยนต์มหาปราสาท นอกจากนี้ก็มีพระที่นั่งสุริยาศน์อมรินทร์ พระที่นั่งบรรยงก์รัตนาศน์ และพระที่นั่งพิมานรัตยา อีกด้วย (ปัจจุบันมีการจำลองพระที่นั่งสรรเพชญปราสาทสมัย

อยุธยาไว้ที่เมืองโบราณบางปู เพราะของเดิมถูกทำลายจนเหลือแต่ฐาน และจำลองย่อวัดพระศรีสรรเพชญ์ไว้ที่เมืองจำลองพญา)

ในกรุงศรีอยุธยา มีหอกลองที่ตะแลงแกง ชั้นยอดสูงสุดใช้คอยดูข้าศึก มีกลองซ่อมหาฤกษ์ ชั้นกลางไว้คอยสังเกตเพลิงไหม้ มีกลองซ่อมหาระดับเพลิง ถ้าเพลิงไหม้นอกกรุงให้ตีกลอง ๓ ที ถ้าเพลิงไหม้เชิงกำแพงและในกำแพงกรุงให้ตีกลองจนกว่าเพลิงจะดับ ชั้นล่างสุดใส่กลองใหญ่ ชื่อพระทิวาราตรี สำหรับตียามเที่ยง ย่ำสนับบาต เพลาคะวันยอแสงพลบค่ำ ผู้รักษาหอกลองเลี้ยงวิฬาร์ (แมว) กันมิให้มูสิกะ (หนู) มากัดกลอง ครั้นเวลาเข้าเย็นให้เก็บเบี้ย จากตลาดหน้าคุก ร้านละ ๕ เบี้ย สำหรับซื้อปลาอย่างให้แมวกิน

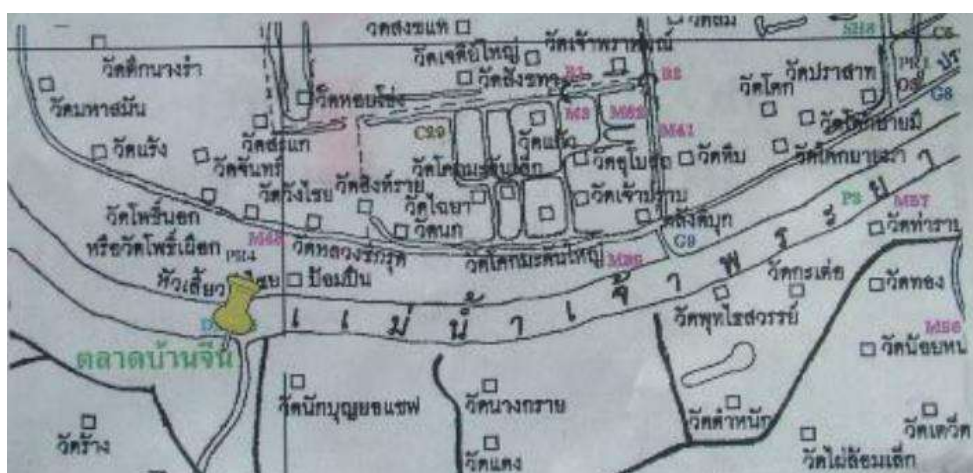
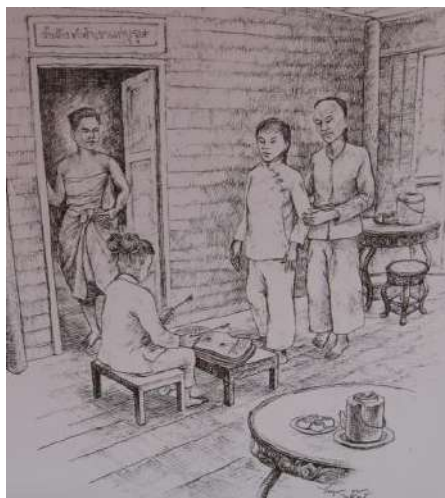
ในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราชนั้น เมื่อลาลูแบร์เข้ามาเป็นทูต ได้ประมาณจำนวนคนในกรุงศรีอยุธยาไว้ว่ามีราว ๑๕๐,๐๐๐ คน ตั้งบ้านเรือนทำด้วยไม้อยุธยาคลองแม่น้ำและใกล้กำแพงพระนคร ส่วนกลางเมืองคงเป็นที่ว่างเปล่าไม่ค่อยมีบ้านเรือน บ้านที่เป็นตึกในกรุงสยามมีอยู่น้อย เช่น ตึกขายสินค้าของพวกฝรั่งใกล้ที่จอดกำปั่นท้ายคู ตึกโคระส่านของพวกเปอร์เซียที่ลพบุรี (บางแห่งเรียกตึกคชสาร) พวกโปรตุเกส วิลันดา ญี่ปุ่น อยุธยาแม่น้ำ ตำบลปากน้ำแม่เบี้ย ใต้ป้อมเพชร พวกฝรั่งเศสสร้างบ้านเรือนอยู่ที่ปากคลองตะเคียนด้านเหนือ

ในกรุงศรีอยุธยา มีวัดพุทธจำนวนมาก เช่น วัดพนัญเชิง อยู่ที่ปลายแหลมบางกะจะ ใกล้ที่จอดเรือเดินทะเลปากแม่น้ำแม่เบี้ย ซึ่งพงศาวดารกรุงเก่าฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ บันทึกไว้ว่า “จุลศักราช ๖๔๖ ขวดศก แรกสถาปนาพระพุทธเจ้าพะแนงเชิง” หมายความว่า มีการสร้างหลวงพ่อโตวัดพนัญเชิง เมื่อ พ.ศ. ๑๙๖๗ ก่อนสถาปนากรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี ๒๖ ปี”

เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๕ มีการพบ “คำให้การขุนหลวงวัดประดู่ทรงธรรม” ในเอกสารเก่าที่ส่งมาจากกรมราชเลขาธิการในพระองค์ เป็นเรื่องเกี่ยวกับกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย สมัยพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ โดยอาจเป็นบันทึกจากคำให้การของพระภิกษุพระเจ้าอุทุมพรและบรรดาเชลยชาวไทยที่ถูกกวาดต้อนไปพม่าหลังเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ ๒ ความตอนหนึ่งเกี่ยวกับตลาดว่า

“มีตลาดเรือที่แม่น้ำรอบกรุง เป็นตลาดใหญ่ในน้ำ ๔ ตลาด คือตลาดน้ำวนบางกะจะ นำวัดเจ้าพระนางเชิง ๑ ตลาดปากคลองคูจามท้ายสุระแขก ๑ ตลาดปากคลองคูไม้ร้อง ๑ ตลาดปากคลองวัดเดิมใต้ศาลเจ้าปูนเท่ากั ๑ มีตลาดบกนอกกำแพงพระนคร ตามชานพระนครบ้าง ตามฝั่งปากกรุงบ้าง ตั้งแต่บริเวณขนอนใหญ่ทั้ง ๔ ทิศรอบกรุง เข้ามาจนปากฝั่งแม่น้ำตรงกรุง และชานกำแพงกรุงนั้นด้วยรวมเป็น ๓๐ ตลาด คือตลาดนำวัดนำพระธาตุ หลังขนอนบางหลวง ๑ ตลาดชาวลาวเหนือวัดคุหาสวรรค์ ๑ ตลาดริมคลองน้ำยา ๑ ตลาดป่าปลาเชิงท่านบรอ ๑ ตลาดนำวัดคลองแลวัดตะพานเกลือ ๑ ตลาดท่าเรือจำวัดนางชีบ้านโปรตุเกศ ๑ ตลาดบ้านบาตรวัดพิไชย ๑ ตลาดวัดจันทนารามหลังวัดกล้วย ๑ ตลาดหลังตึกห้างวิลันดาแถววัดหมู ๑ ตลาดวัดสิงหนาทักฎีปูน ๑ ตลาดวัดทองถนนลายสอง ๑ ตลาดวัดท่าราบนำบ้านเจ้าสัวชีมีตึกแถวยาว ๑๖ ห้องสองชั้นๆกลางตั้งร้านขายของ ขึ้นบนคนอยู่ หัวตลาดนี้มีโรงตีเหล็กแลโรงเย็บรองท้าว ทำยาแดงสูกล้องขายตลาด ๑ ตลาดบ้านปูนวัดเขียนลายสอง ๑ ตลาดบ้านจีนปาก

คลองขุนละครไชย มีหญิงละครโสเภณีตั้งโรงอยู่ท้ายตลาด ๔ โรง รับจ้างทำชำเราแก่บุรุษ”
(<http://www.student.chula.ac.th/~๔๔๓๗๐๒๗๑/Ayuddhayakingdom.htm>)

ตลาดบ้านจีน ปากคลองขุนละครไชย มีหญิงโสเภณีท้ายตลาด ๔ โรง รับจ้างทำชำเราแก่บุรุษ
(ภาพจากนิทรรศการ สำนักพิมพ์เมืองโบราณ ที่พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ จันทระเกษม ๒๕๕๑)

ในกฎมนเฑียรบาล ได้แบ่งเขตในกำแพงเมืองออกเป็น ๔ แขวง โดยถือเอาทะเลแวงเป็นจุดศูนย์กลาง มีแขวงธรรณีบาล ตั้งแต่หอกลองถึงเจ้าไสยและตลาดยอด แขวงขุนโลกบาล ตั้งแต่หอกลองถึงป่ามะพร้าว ท่าชีถึงบางเอียน แขวงขุนรบบาล ตั้งแต่หอกลองถึงบางเอียน มาถึงจวนวัง และแขวงขุนธราบาล ตั้งแต่หอกลองถึงประตูชัยและเจ้าไสย สำหรับแขวงขุนธราบาลนี้ ครอบคลุมย่านป่าตอง และ บ้านท่ากาอี้ที่เป็นย่านชุมชน มีพ่อค้าแขกมุสลิมตั้งบ้านเรือนอยู่มาก และเป็นย่านเศรษฐกิจการค้าที่สำคัญของอยุธยาเป็นที่ตั้งของพระคลังสินค้า มีหน้าที่เก็บรักษาส่วยอากร ผูกขาดการค้ากับต่างประเทศ และเป็นที่อยู่อาศัยของพวกกรมท่าชาว ซึ่งมีจุฬาราชมนตรีเป็นผู้ดูแล

๖.๒๔ การเสียกรุงศรีอยุธยาแก่พม่า ครั้งที่ ๒ พ.ศ. ๒๒๙๗ พระเจ้าอลองพญาของพม่าต้นราชวงศ์คองบอง ซึ่งเคยเป็นพรานป่า รวมกำลังกษัตริย์พม่าขับไล่มอญออกจากอังวะ บุกเข้าตีเมือง

มณีปุระ แปร ลีเรียม พะโค ทวาย มะริด ได้ชาวไทยใหญ่และชาวยุโรปเป็นเชลย พวกมอญส่วนหนึ่งหนีมากรุงสยาม

ปลายเดือน เมษายน พ.ศ. ๒๓๐๑ สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศสวรรคต ขณะพระชนมายุ ๗๘ พรรษา พระเจ้าอุทุมพร ซึ่งเคยผนวชอยู่ลาผนวชขึ้นครองราชย์ เป็น สมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ ๔ แต่นิยมเรียกกันว่าสมเด็จพระเจ้าอุทุมพร หรือขุนหลวงหาวัด พระเจ้าอุทุมพรทรงเป็นกษัตริย์ได้เพียงสามเดือนก็ทรงออกผนวชอีกครั้งที่วัดประตู่ โดยสละราชสมบัติให้พระเจ้าเอกทัศ

พ.ศ. ๒๓๐๑ มีคนไทยเข้ารับนับถือคริสต์คนหนึ่ง ได้ดื่มสุราเมาแล้วไปทูลต่อพระพุทธรูป จึงถูกจับจำคุกและตัดนิ้วทั้ง ๑๐ นิ้ว

พ.ศ. ๒๓๐๑ สมเด็จพระเจ้าเอกทัศ ทรงขึ้นเป็นพระเจ้าแผ่นดินองค์สุดท้าย ของกรุงศรีอยุธยา แต่เนื่องจากประทับอยู่ที่พระที่นั่งสุริยาศน์อมรินทร์ คนทั่วไปจึงมักจะเรียกกันว่าพระเจ้าอยู่หัวพระที่นั่งสุริยาศน์อมรินทร์

พงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขาธิบายว่า หลังจากพระเจ้าเอกทัศทรงได้ราชสมบัติไม่นาน ใน พ.ศ. ๒๓๐๑ มีขุนนางกลุ่มหนึ่งไม่พอใจ ไปปรึกษากรมหมื่นเทพพิพิธ จะชิงราชสมบัติจากพระเจ้าเอกทัศ แล้วเชิญพิษณุพระเจ้าอุทุมพรขึ้นครองราชย์แทน แต่ข่าวรั่วไปถึงพระเจ้าเอกทัศ ผู้ก่อการกบฏถูกจับกุม กรมหมื่นเทพพิพิธถูกเนรเทศไปอยู่ที่วัดมัลลวัดตะ กรุงลังกาเมื่อ พ.ศ. ๒๓๐๒ โดยอาศัยเรือกำปั่นทูตฝรั่ง พร้อมกับพระสงฆ์ ๕ รูปที่ไปปลัดกับพระสงฆ์ชุดก่อน ต่อมาหลังกรุงแตก กรมหมื่นเทพพิพิธได้เดินทางกลับมารวบรวมกำลังที่นครราชสีมา

พ.ศ. ๒๓๐๓ (ค.ศ. ๑๗๖๐) พระเจ้าอลองพญา (มังลอง) ทรงเห็นว่ากรุงศรีอยุธยาอ่อนแอ ประกอบกับฝ่ายอยุธยาจับกุมเรือเดินทะเลของพม่าลำหนึ่งที่เดินทางจากทวายไปยังกุ้ง พม่าจึงยกทัพมาตีอยุธยาทางเมืองเมะตะมะ มะริด ตะนาวศรี เข้าทางเมืองกุย เพชรบุรี ราชบุรี สุพรรณบุรี ปะทะกับ กองทัพอยุธยาที่แม่น้ำเอกราช และบ้านกุ่ม พม่าตั้งค่ายที่พะเนียดและวัดสามพิหาร เอาปืนใหญ่มาตั้งที่วัดราชพลี และวัดกษัตรา ยิ่งเข้าไปในพระนคร ข้าราชการเห็นว่าพระเจ้าเอกทัศคงรักษาเมืองไม่ได้ จึงกราบทูลพระเจ้าอุทุมพรให้ลาผนวชมาช่วย พระเจ้าอุทุมพรทรงถอดถอนข้าราชการที่ต้องโทษจำคุก ออกมาช่วยกันรักษาพระนคร แต่โชคดีที่พระเจ้าอลองพญาประชวรหนักแล้วสวรรคตระหว่างการเดินทางที่ชายแดนเมะตะมะ กองทัพพม่าถอยกลับอย่างรีบเร่ง จนไม่ชนปืนใหญ่ไปด้วยได้ (ในเรื่องนี้พงศาวดารไทยกล่าวว่าเพราะพระเจ้าอลองพญาสวรรคตเนื่องจากถูกสะเก็ดปืนใหญ่ที่แตกระเบิด) เมื่อหมดศึกพม่า พระเจ้าอุทุมพรก็ทรงกลับไปผนวชต่อ ราชโอรสของพระเจ้าอลองพญาคือเจ้ามังลอกครองราชย์อยู่ ๓ ปีก็สิ้นพระชนม์ พ.ศ. ๒๓๐๗ พระอนุชาคือ พระเจ้ามังระหรือเซิงพยูเซิง(Hsinbyushin) ขึ้นครองราชย์แทน

ในการศึก เมื่อพ.ศ. ๒๓๐๓ ขุนรองปลัดชู ซึ่งคุมทหารกองอาทมาตชาวเมืองวิเศษชัยชาญ ๔๐๐ คน ลาดตระเวนทัพพม่าอยู่ทางด่านสิงขรซึ่งติดกับเมืองตะนาวศรี ได้ทำการสู้รบกับทหารพม่าอย่างเข้มแข็ง

ตั้งแต่เข้ายื่นเที่ยง ที่ชายทะเลตำบลอ่าวหัวขาว ริมทะเลกุยบุรี ประจวบคีรีขันธ์ จนตายในสนามรบหมดสิ้นทั้งกอง กองทัพพม่าจึงบุกผ่านมายังเมืองกุย เพชรบุรี ราชบุรี สุพรรณบุรีโดยสะดวก ต่อมามีการตั้งชื่อหมู่บ้านซึ่งเป็นที่ตั้งของกองอาทมาตดังกล่าวว่าบ้านสี่ร้อย ที่อำเภอวิเศษชัยชาญ จังหวัดอ่างทอง โดยมีการสร้างอนุสาวรีย์ของขุนรองปลัดชูไว้ด้วย

พ.ศ. ๒๓๐๓ (ค.ศ. ๑๗๖๐) ฝรั่งเศสแพ้อังกฤษในอินเดีย ต้องถอนตัวจากเมืองพอนดิเชอร์รี พ.ศ. ๒๓๐๓ (ค.ศ. ๑๗๖๐) ฝรั่งเศสเสียดินแดนในอเมริกาเหนือให้อังกฤษ

พ.ศ. ๒๓๐๙ พระเจ้ามังระ โอรสของพระเจ้าอลองพญา ส่งกองทัพมาตีกรุงศรีอยุธยาอีกโดยแยกเป็น ๒ ทပ် ให้มังฆวนธา (Maha Naw-ra-htha) คุ่มกำลัง ๒๐,๐๐๐ คน เข้ามาทางตะวันตก ผ่านมะริด ตะนาวศรี ด้านพระเจดีย์สามองค์ ตีเมืองเพชรบุรี ราชบุรี สุพรรณบุรี กาญจนบุรี ไทรโยค ตั้งค่ายที่ตำบลสีกกุ ทางกรุงศรีอยุธยา ๓๐๐ เส้น และ เนเมียวสีหบดี (Neimyo Thihapate) คุ่มกำลังล้านนา ล้านช้าง ๒๐,๐๐๐ คนยกมาทางเหนือ จากเชียงใหม่ ผ่านเมืองตาก กำแพงเพชร สวรรคโลก สุโขทัย พิษณุโลก ตั้งค่ายล้อมอยุธยา ที่เพนียด บ้านปลาเห็ด หัวรอ บ้านไทร ขนอนหลวงวัดโปรดสัตว์ คลองสวนพลู ตำบลสีกกุ ปากน้ำประสบخانพระนคร โปธิ์สามต้น วัดหน้าพระเมรุ ท่งหลังวัดทำการร้องและหลังเจดีย์ภูเขาทอง พระเจ้าเอกทัศ และพวกข้าราชการได้อัญเชิญพระเจ้าอู่ทุมพรให้ลาผนวชมาช่วยกันคิดการสงครามอีกครั้ง โดยบางคนเขียนคำวิงวอนใส่บาตรตอนบินขบาศแต่ภิกษุพระเจ้าอู่ทุมพรไม่ทรงยินยอม

พ.ศ. ๒๓๐๙ พม่ายกทัพเรือเข้ามาทางแม่น้ำแม่กลอง ทำจัน แล้วตีเมืองธนบุรี และนนทบุรีได้ ขณะนั้นมีเรืออังกฤษลำหนึ่งชื่อ อลังกปุนีเข้ามาค้าขายผ้าสุรต อาสาช่วยรบพม่าโดยใช้ปืนเรอยิงพม่าที่เมืองธนบุรี แต่พม่าใช้ปืนใหญ่ที่ป้อมวิชัยประสิทธิ์ยิงเรืออังกฤษจนต้องหนีไปทางนนทบุรี เรืออังกฤษยิงปืนใหญ่ใส่พม่าที่วัดเขมาฯ แต่สู้พม่าไม่ไหว พวกอังกฤษต้องล่องเรือหนีออกทะเลไป ราวเดือนธันวาคม พ.ศ. ๒๓๐๙ มังฆวนธาป่วยเสียชีวิตที่ค่ายบ้านสีกกุ ดังนั้น เนเมียวสีหบดีจึงคุมกำลังพม่าทั้งหมดแต่ผู้เดียว โดยย้ายค่ายจากปากน้ำประสบมาที่ค่ายโปธิ์สามต้น บุกตีทหารอยุธยา ปลุกhorบเอาปืนใหญ่ยิงเข้าไปในพระนครทุกวัน ๖ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๓๐๙ (ค.ศ. ๑๗๖๕) พม่ายกเข้าถึงخانเมืองอยุธยา ผู้จัดการบริษัทอินเดียตะวันออกของฮอลันดา ชื่อ นิโคลัส แบง (Nicolas Bang) ว่ายน้ำหนีพม่าจนจมน้ำเสียชีวิต มีคนหนีพม่าเข้ามาในกรุงศรีอยุธยากว่าแสนคน ๒๙ สิงหาคม พ.ศ. ๒๓๐๙ คลังสินค้านิวอัมสเตอร์ดัมของฮอลันดาที่ปากน้ำถูกเผา พม่ายึดเมืองบางกอกได้ โบสถ์และโรงเรียนคาทอลิกถูกเผา ๑๓ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๓๐๙ เผาทำลายโบสถ์เซนต์ยอแซฟ ซึ่งชาวคริสเตียนได้อพยพมาตั้งกองกำลังขนาดใหญ่สู้พม่าทางฮอลันดาที่พวกจีนใช้เป็นค่ายต่อสู้ถูกเผา ชาวโปรตุเกสได้ป้องกันหมู่บ้านของตนแต่สู้ไม่ได้ พม่าล้อมกรุงศรีอยุธยาไว้เกือบสองปี โดยตั้งค่ายบริเวณใกล้วัดหน้าพระเมรุ (วัดหน้าพระเมรุเป็นวัดเดียวที่ไม่ถูกทำลายระหว่างสงครามครั้งนี้) ที่วัดสามวิหาร พม่าขุดคูดินตั้งปืนใหญ่ยิงสู้กับป้อมมหาไชย ฝ่ายไทยตั้งป้อมสู้พม่าที่บางบำหรุ(ทัพหัวเมืองปักษ์ใต้) ที่ภูเขาทอง(ทัพพระพิษณุโลก) วัดพระเจดีย์แดง(ทัพเมืองนครราชสีมา)และ เมืองนนท์ (ทัพพระยายมราช)

พงศาวดารกรุงสยามฉบับบริติชมิวเซียม บันทึกไว้ว่า “พระอาจารย์วัดเขานางบวช มาอยู่ ณ วัดบ้านระจัน ชาวบ้านแขวงเมืองวิเศษไชยชาญ เมืองสุพรรณบุรี เมืองสิงห์บุรี เมืองสรรคบุรี อพยพเข้าไปพึ่งพระอาจารย์อยู่เป็นอันมาก ฝ่ายชาวค่ายบ้านระจันยกออกตั้งอยู่นอกค่าย ไล่ตะลุมบอน แทะฟันพม่าล้มตายเป็นอันมาก” ชาวบ้านบางระจัน ภายใต้การนำของพระอาจารย์ธรรมโชติ นายแท่น นายดอก (ชาวบ้านกรับ) นายอิน นายเมือง (ชาวบ้านสีบัวทอง) ขุนสรร พันเรือง นายทองแสงใหญ่ นายโชติ นายทองเหม็น นายจันทนวดเขียว และนายทองแก้ว (บ้านโพทะเล แขวงเมืองวิเศษไชยชาญ) ได้รวมกำลังต้านพม่าไว้ถึง ๕ เดือน โดยพยายามหล่อปืนใหญ่ขึ้นใช้เองแต่ปืนร้ายใช้การไม่ได้ ชาวบางระจันสู้พม่าซึ่งมีอาวุธและวิธีการรบที่ดีกว่าไม่ได้ ต้องแพ้ย่อยยับทั้งหมดยกบ้าน เมื่อวันจันทร์ แรม ๒ ค่ำ ปีมะเมีย พ.ศ. ๒๓๐๙

อนุสาวรีย์ชาวบ้านบางระจันที่สิงห์บุรี

(<http://www.thaiwebkit.com/sdcb๓.org/images/content๔๑๔๒๐๐๘๑๓๖๓๖%๒๐A.jpg>)

ฝ่ายอยุธยาเอาปืนใหญ่ชื่อ ปราบหงสา ซึ่งเป็นปืนใหญ่ศักดิ์สิทธิ์โบราณคู่พระนคร ตั้งบนป้อมมหาชัยยิงค่ายพม่าที่วัดศรีโพธิ์ และเอาปืนใหญ่ชื่อ มหากาฬมฤตยูราช ประจุนปืนสองเท่า ตั้งบนป้อมท้ายกบ ยิงพม่าที่ภูเขาทอง แต่ยิงไปนัดเดียวปืนก็ร้ายใช้การไม่ได้

พงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม) พ.ศ. ๒๓๓๘ บรรยายถึงวาระสุดท้ายของกรุงศรีอยุธยาว่า “วันอังคารเดือน ๕ ขึ้น ๙ ค่ำ ปีกุน นพศก (จ.ศ.๑๑๒๙ พ.ศ.๒๓๑๐) เพล่าบ่าย ๔ โมง พะม่ายิงปืนป้อมสูงวัดการ้อง วัดแม่นางปลื้ม ระดมเข้ามาในกรุง แล้วเอาเพลิงจุดเชื้อที่รอกำแพง ครั้นเพลาค่ำกำแพงซุดลงหน่อยหนึ่ง พะม่ายก็เข้ากรุงได้ เข้าเฝ้าพระราชวังและวัดพระศรีสรรเพชญ์ แล้วกวาดเอาภษัตริย์ขัตติยวงศ์ แลท้าวพระยาเสนาบดี อพยพครอบครัวทั้งปวงพาไป แต่พระเจ้าแผ่นดินนั้นหนีออกจากพระนครแต่พระองค์เดียว ได้รับความลำบากก็ถึงซึ่งพิราลัย”

จดหมายเหตุไทรและพระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขาธิบายว่า “เมื่อวันอังคาร ขึ้น ๙ ค่ำ เดือน ๕ ปีกุน อัฐศก (ตรงกับวันที่ ๗ เมษายน พ.ศ. ๒๓๑๐) จุลศักราช ๑๑๒๙ ในวันเนาวันสงกรานต์ ซึ่งตรงกับจดหมายเหตุบาทหลวงฝรั่งเศสว่าตรงกับวันอังคารที่ ๗ เมษายน ค.ศ. ๑๗๖๗ ตั้งแต่เวลาบ่าย ๓ โมง

พม่ายิงปืนใหญ่บนป้อมสูงที่วัดการ้อง วัดแม่ปางปลื้ม ตรงห้วยอริมป้อมมหาชัย ซึ่งมีลำน้ำแคว เอาเรือทอดต่อกันเป็นสะพานข้ามคูเมือง แล้วชุดอุโมงค์เข้ามาจุดไฟเผาเรือกำแพงเมืองด้านตะวันออก ด้านห้วยรอที่ใช้ต้นซุงฝังอยู่ใต้ดิน ตั้งแต่พลบค่ำจนถึงสองทุ่ม พม่าก็เข้าเมืองได้ กรุงศรีอยุธยา ก็เสียแก่พม่า”

พม่าจุดไฟเผาบ้านเรือน วัด และวัด เพื่อหาทรัพย์สินและทองคำเป็นเวลา ๙ วัน กรุงศรีอยุธยาถูกเผาทำลายอย่างยับเยิน วัดคริสต์ในสยามถูกทำลายยกเว้นที่จันทบุรี คนไทยส่วนหนึ่งหนีพม่าเข้าไปอยู่ในป่า คนไทยราว ๓๐๐ คนที่นับถือคริสต์หนีไปเขมรกับบาทหลวงกร์แล้วกลับมาในสมัยกรุงธนบุรี พม่ายกทัพกลับไปเมื่อ ๑๕ เมษายน พ.ศ. ๒๓๑๐ โดยจับสมเด็จพระเจ้าอุทุมพร (ขุนหลวงหาวัด) ขณะทรงครองเพศบรรพชิต และกวาดต้อนคนไทยไปเป็นเชลยที่เมืองอังวะของพม่า ประมาณ ๓๐,๐๐๐ คน สมเด็จพระเจ้าอุทุมพรสิ้นพระชนม์ ที่เมืองจกกาย ประเทศพม่า เมื่อ พ.ศ. ๒๓๓๙ พม่าขนสิ่งของลงแพผ่านกาญจนบุรี แล้วลากขึ้นตะเฆ่จากเรือที่ท่าดินแดงไปทางบกผ่านเมาะตะมะกลับไปกรุงอังวะ โดยมีปืนคู่แฝดสำริดยาว ๑๒ ศอก (๖ เมตร) และเรือพระที่นั่งกิ่งหนึ่งลำไปด้วย (ข้อมูลจากหนังสือตำนานกรุงเก่า ของพระยาโบราณราชธานินทร์ <http://topicstock.pantip.com/library/topicstock/๒๐๐๖/๐๕/K๔๓๔๙๔๒๖/K๔๓๔๙๔๒๖.html>)

เชลยศึกชาวไทยที่ถูกพม่ากวาดต้อนไป ตั้งบ้านเรือนอยู่ที่บริเวณปองเลใต้ (ตึกปองเล) ใกล้คลองชะเวตาของหรือคลองทองคำ แถบระแหงโม่งตีสู่ หรือตลาดระแหง (ระแหงอะยะ) ห่างจากมณฑลทะเลย์ราว ๑๓ กิโลเมตร มีวัดระโงเป็นศูนย์กลางหมู่บ้าน มีตลาดโยเดีย (โยเดียเซ) พวกเจ้านายอยุธยาอยู่ที่ตำบลเมงตาสุ (เมงตาสุอะยะ แปลว่าย่านเจ้าฟ้า) ตอนใต้ของคลองชะเวตาของ ในสมัยพระเจ้ามินดง ชาวอยุธยาทำหน้าที่งานครัวและงานละครให้แก่ราชสำนัก

วันกรุงแตก ๗ เมษายน ๒๓๑๐ ภาพจากอนุสรณ์สถานแห่งชาติ

<https://www.tnews.co.th/variety/๓๐๙๔๓๐>

เมื่อกรุงแตก สมเด็จพระเจ้าเอกทัศทรงหนีทางเรือไปที่บ้านจิกข้างวัดสังฆาวาส แล้วสวรรคต หลังจากกรุงแตกได้ ๑๕ วัน ทำให้สิ้นสุทธกษัตริย์ราชวงศ์บ้านพลูหลวง รวมเวลาที่อยุธยาเป็นราชธานี ๔๑๖ ปี กับ ๓๕ วัน มีพระเจ้าแผ่นดิน ๓๓ พระองค์ ๕ ราชวงศ์ คือ ราชวงศ์อู่ทอง สุพรรณภูมิ สุโขทัย ปราสาททอง และบ้านพลูหลวง (ไม่รวมขุนวรวงศาธิราช)

เมื่อพม่าเข้ากรุงศรีอยุธยาได้แล้ว ก็ทำการบริพัตรภัยจับเชลยอยู่ราว ๘ วัน เนเมียวสีหบดี ซึ่งต่อมาได้รับสมญาว่า "อยุธยาห่วน" (ผู้พิชิตอยุธยา) ได้ถอนทัพกลับกรุงอังวะอย่างรวดเร็ว เมื่อวันที่ ๑๕ เมษายน พ.ศ. ๒๓๑๐ โดยแยกถอนกลับเป็น ๓ ทัพ คือ กองทัพทางเหนือ เนเมียวสีหบดีคุมเอง นำเจ้านายและข้าราชการที่เป็นเชลยราว ๓,๐๐๐ คน กับทรัพย์สินของที่มีค่ามาก เดินทางกลับกรุงอังวะทางด่านแม่ละเมา ส่วนกองทัพทางใต้ แบ่งเป็น ๒ ทัพ ให้เจ้าเมืองพุกาม เป็นผู้คุมเรือบรรทุกทรัพย์สินอันเป็นของหนักของใหญ่ ไปทางเมืองธนบุรี ทำจีน แม่กลอง และมีอีกทัพหนึ่งไปทางสุพรรณบุรี แล้วกลับพม่าทางด่านเจดีย์สามองค์ ต่อจากนั้นอยุธยากลายเป็นเมืองร้าง เป็นที่อาศัยของงู แมงป่อง นกแร้ง และนกเค้าแมว

บาทหลวงกอร์ชาวฝรั่งเศสได้เขียนรายงานลงวันที่ ๑ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๓๑๒ ว่า “พวกไทยได้อาเงินและทองบรรจุไว้ในองค์พระพุทธรูปเป็นอันมาก บรรจุไว้ในพระเศียรก็มี ในพระอุระก็มี ในพระบาทก็มี และตามพระเจดีย์ต่าง ๆ บรรจุไว้มากกว่าที่อื่นพวกจีนได้ไปไปเที่ยวขุดเงินทองที่ฝังไว้ตามดินและบรรจุไว้ในพระเจดีย์พบทองเป็นอันมากพอบรรทุกเรือยาวได้ถึงสามลำ ในวัดที่พระ เจ้าแผ่นดินทรงผนวชเรียกว่าวัดประดู่ (Vat Padu) วัดเดียวเท่านั้นได้ พบเงินถึง ๕ ไท และวัดอื่น ๆ ก็มีเงินทุกวัดมากบ้างน้อยบ้าง พวกจีนทำลายพระพุทธรูปที่หล่อด้วยทองแดง เครื่องมือที่ใช้ ก็คือบานหน้าต่างบานประตูและเสาโบสถ์ วัดต่างๆเปรียบเหมือนกับเตาไฟ ฝาผนังก็ดำหมด และตามลานวัดก็เต็มไปด้วยถ่าน และพระพุทธรูปหักพังเป็นชิ้นเล็ก ชิ้นน้อย”

พระยาโบราณบุรานุรักษ์ (ต่อมาเป็นพระยาโบราณราชธานินทร์) ได้เขียนเอกสารชื่อ “ตำนานกรุงเก่า” เมื่อ ร.ศ. ๑๒๖ (พ.ศ. ๒๔๕๑) พิมพ์ไว้ในประชุมพงศาวดารภาคที่ ๖๓ พ.ศ. ๒๔๗๙ ความตอนหนึ่งว่า “เมื่อมังฆวนรธา กับเนเมียว ยกมาตีกรุงแตกในครั้งหลัง ได้ความว่าปะกันห่วนแม่ทัพทางใต้ เอาเรือพระที่นั่งกิ่งไปขึ้นตะเข้ที่ทำดินแดง ชักเข็นไปลงลำน้ำสมือออกปากน้ำเมืองมะละตะมะ ส่งไปถวายเจ้าอังวะลำหนึ่ง แต่ปีนพระพิรุณซึ่งพะมาเอาไปพร้อมกับเรือพระที่นั่งนั้น พะมาเห็นว่าใหญ่นัก จะขึ้นบกชักลากไปไม่ไหว จึงเข็นขึ้นที่วัดเขมา เอาดินดำบรรจุเต็มกระบอกลงจุดเพลิงระเบิดเสียเก็บแต่ทองไป”

แม่ทัพพม่าแต่งตั้งผู้รักษากรุง ตั้งค่ายอยู่ที่โพธิ์สามต้น ตำแหน่งนายกอง ซึ่งเรียกเป็นภาษาพม่าว่า “ซุกคยี” คนไทย เรียกว่า “สุกี้” ซึ่งเป็นคนมอญบ้านโพธิ์สามต้น เคยรับอาสาพม่าไปตีค่ายบางระจันแตก

พม่านำคนไทยที่เป็นเชลยและนำพระภิกษุพระเจ้าอุทุมพร ที่ทรงผนวชอยู่ ไปเมืองพม่า ทำการสอบสวน จดบันทึกเรื่องต่าง ๆ ไว้เป็นภาษามอญ แล้วแปลเป็นภาษาพม่า ให้ชื่อว่า ประวัติกรุงศรีอยุธยา (Yoyada Yazawin) ต่อมามีการแปลเป็นภาษาไทย เรียกว่า คำให้การชาวกรุงเก่า และคำให้การขุนหลวงหาวัด (สำนักพิมพ์คลังวิทยา ได้จัดพิมพ์ขึ้นใน พ.ศ. ๒๕๑๐ และ พ.ศ. ๒๕๑๕)

เชลยศึกชาวไทยคนหนึ่งที่พักมากวาดต้อนไป คือ “นายขนมต้ม” ซึ่งเป็นนักมวยฝีมือดี เคยชกกับ นักมวยพม่าหน้าพระที่นั่งพระเจ้าอังวะ โดยนายขนมต้มชกพม่า มอญ ได้ชัยชนะถึง ๙ คน พระเจ้าอังวะ ตรัสชมว่า “คนไทยมีพิษอยู่ทั่วตัว แต่เพราะเจ้านายไม่ดีจึงเสียกรุงศรีอยุธยาแก่พม่า”

๖.๒๕.๑ คำให้การของ นายโกยาตัน ในวันกรุงแตก เมื่อ ๒๖ เมษายน พ.ศ. ๒๓๑๑ (ค.ศ. ๑๗๖๘) นายพี วัน เด วูร์ท (P.van der voort) ชาวฮอลันดา ซึ่งเป็นพนักงานเจ้าท่าของบริษัทอินเดีย ตะวันออกของฮอลันดาหรือวีโอซี (V.O.C.) ได้บันทึกเหตุการณ์ด้วยลายมือเป็นภาษาฮอลันดา กล่าวถึง เหตุการณ์ในช่วงที่กรุงศรีอยุธยาใกล้จะแตกและแตกแล้ว ตามคำบอกเล่าของนายแอนโทนี โกยาตัน (Antony Goyaton) ซึ่งเป็นชาวอาร์เมเนียน หัวหน้าชาวยุโรป (Foreign Europeans) ในกรุงศรีอยุธยา และนักบวชอิสลาม ชื่อ ฮะยี เซยิด อาลี (Seyed Ali) ผู้ที่ได้อยู่ในเหตุการณ์วันกรุงศรีอยุธยาแตก แล้วจด คำให้การไว้ ที่อินโดนีเซีย ปรากฏในเอกสารฮอลันดาซึ่งแปลเป็นภาษาอังกฤษ “Dutch at Ayudhaya ๑๗๖๗, Official Record of Eye-witness Account of the Destruction of Ayudhaya” ความว่า

“..พม่าเข้าล้อมกรุงสยามในเดือนกรกฎาคมหรือสิงหาคม พ.ศ.๒๓๐๙ หลังจากที่ได้ทำลายเมือง ต่างๆ ที่อยู่รอบๆ ได้แล้ว พม่าได้วางปืนใหญ่ขนาดเล็ก โดยรอบกรุงฯ เพื่อมิให้ผู้ใดเข้าหรือออกได้ สภาพเช่นนี้เป็นไปจนกระทั่งถึงเดือนมีนาคม พ.ศ.๒๓๑๐ ในเวลาที่น้ำขึ้น ท่วมรอบกรุงฯ พม่าได้เคลื่อนที่ เข้าไปใกล้กรุงฯ ในเวลากลางคืนด้วยเรือหลายลำ ใช้บันไดพาดกำแพงหลายแห่ง และโยนหม้อดินที่บรรจุ ดินปืนเข้าไปภายในกำแพงที่ถูกล้อม ครั้นเมื่อยึดกรุงฯ ได้แล้ว พวกพม่าได้ช่วยกันทำลายเมืองลงเป็นถ้ำ ถ่านหมด การปฏิบัติในครั้งนี้พวกพม่าได้รับการช่วยเหลือเป็นอย่างมากจากพวกเพื่อนร่วมชาติของตนที่อยู่ ภายในกรุงฯ ซึ่งมีจำนวนประมาณห้าร้อยคน (พวกนี้ถูกฝ่ายสยามจับตัวไปในเหตุการณ์ที่ผ่านมา) กับพวก พม่าที่ทำการรุกเข้าไปที่สามารถทำการติดต่อกันได้ เรื่องได้มีต่อไปว่า หลังจากที่ได้สังหารประชาชน ส่วนมากผู้ซึ่งหนีความโกลาหลไปแล้ว พวกพม่าก็แบ่งคนออกเป็นพวกๆ แล้วนำพวกเหล่านี้ไปหลังจากที่ได้ ทำการวางเพลิงที่ทำการของบริษัทฮอลันดาแล้ว ส่วนกษัตริย์หนุ่มพร้อมด้วยพระบรมวงศานุวงศ์ และ พระคลังก็รวมอยู่ในหมู่ประชาชนที่ถูกนำไปด้วย ในระหว่างทาง กษัตริย์หนุ่มได้ประจวบสวรรคต และพระ คลังก็ถึงแก่กรรมด้วยการวางยาพิษตนเอง ผู้ให้การได้กล่าวด้วยว่า กษัตริย์องค์ที่สูงด้วยวัยถูกลอบปลง พระชนม์ ในคืนเดียวกันโดยชาวสยามด้วยกัน..ผู้ให้การทั้งสองพร้อมกับคนจำนวนประมาณ ๑,๐๐๐ คน ซึ่งเป็นชายหญิงและเด็ก ชาวโปรตุเกส อาร์เมเนียน มอญ สยาม และมาเลย์ ถูกจับ นำตัวไปพะโค โดยมี ผู้คุมชาวพม่ากลุ่มเล็กๆราว ๑๕ คนเท่านั้น เมื่อไปครึ่งทางพวกเชลยได้โอกาสจับตัวผู้คุมไว้แล้วหลบหนี มาได้ ผู้ให้การบุกป่าฝ่าดงมาถึงแม่น้ำของสยามสายหนึ่ง อีกสามเดือนต่อมา ผู้ให้การได้ลงเรือสำเภาจีน ลำเล็กไปกัมพูชา แล้วเดินทางต่อไปถึงปาเล็มบังเมื่อวันที่ ๒๓ เมษายน ๒๓๑๑ โดยเรือของกัปตันอิงค์ หลังจากพม่าถอนกำลังจากสยามแล้ว ชาวไทยกลุ่มหนึ่งได้มาอยู่ที่กรุงเทพฯ บริเวณที่พักเก่าของพวก ฝรั่งเศส และพวกชาวจีนราว ๒,๐๐๐ คนอยู่บริเวณปากแม่น้ำทำอาชีพการเกษตรและประมง

๖.๒๕.๒ บันทึกพม่าวันกรุงศรีอยุธยาแตก พงศาวดารพม่าฉบับคงบอง รายงานเหตุการณ์ ตอนกรุงศรีอยุธยาแตก แปลความได้ว่า “ไฟที่รากฐานกำแพงลามเลียไหม้ซุงซึ่งเป็นฐานรากจนก่อเกิดเป็น ควันดำโขมก ผืนดินที่ซึ่งตัวกำแพงตั้งอยู่ก็ปริแตกเป็นชิ้นเล็กชิ้นน้อย กำแพงที่สูงตระหง่านเป็นร้อยศอกก็มี

อันพึงครั้นลงมา ทัพพมาที่ห้อมล้อมรอคอยอยู่ ก็บุกเข้าตีพระนครพร้อมกันทุกด้าน ปืนใหญ่กว่าพัน กระบอกระดมยิงถล่มพระนครราวท่าฝน....เหล่าทหารพลช้าง พลม้า และทหารราบก็ไม่รีรอ กรูกันเข้าตี พระนครด้านที่กำแพงพัง” พงศาวดารพม่าฉบับคองบองระบุด้วย ว่าทัพพม่าตีเข้าพระนครศรีอยุธยาได้ใน เวลาตี ๔ กว่า ของวันพฤหัสบดีขึ้น ๑๑ ค่ำ เดือนเมษายน พุทธศักราช ๒๓๑๐ ตรงกับปี ๑๑๒๙ ของ ศักราชพม่า (สุนทร ชุตินทรานนท์ : สงครามคราวเสียกรุงศรีอยุธยา ครั้งที่ ๒ พ.ศ. ๒๓๑๐ ศึกษาจาก พงศาวดารพม่าฉบับคองบอง, สำนักพิมพ์สยาม ๒๕๔๑) โปรดสังเกตว่าวันที่กรุงศรีอยุธยาแตกตาม หลักฐานของฝ่ายไทยและพม่าผิดกัน ๓ วัน อาจเป็นเพราะการกำหนดเกณฑ์การตีความหมายว่าพม่าเข้า กำแพงเมืองได้หรือยึดวังหลวงได้หรือมีการจรวนตลาดเคลื่อน พงศาวดารพม่าฉบับคองบองระบุด้วยว่า สิ่งทีพม่านำกลับไปกรุงอังวะ มี เจ้านายทั้งชายหญิง ปืนใหญ่กว่า ๕๐๐ กระบอ ปืนใหญ่สำหรับกระบอ หนึ่งที่ยึดไปมีน้ำหนักราว ๑๔ ตัน ฯลฯ ซึ่งทหารพม่าซื้อสินบนทามิตจอแห่ง บรรทุกใส่แพกลับไปทางท่าไร่ พระภิกษุพระเจ้าอุทุมพรซึ่งกำลังผนวชอยู่ก็ทรงถูกนำไปด้วยแล้วสิ้นพระชนม์ที่พม่า

๖.๒๕.๓ รายงานของบาทหลวงบริโกต์ ชาวฝรั่งเศส บาทหลวงฝรั่งเศส ชื่อ มงเซนเยอร์ ปีแอร์ บริโกต์ (Bishop Mgr.Pierre Brigot , Bishop of Tabraca) หัวหน้าชาวคริสต์ในสยามที่โบสถ์ เซนต์โยเซฟ อยุธยา ซึ่งอยู่ในเหตุการณ์ตอนเสียกรุง พ.ศ. ๒๓๑๐(ค.ศ.๑๗๖๗) ได้เขียนรายงานถึงหัวหน้า บาทหลวงฝ่ายต่างประเทศที่กรุงปารีส เล่าถึงสภาพตอนปลายกรุงศรีอยุธยาความว่า ".....มิถุนายน ค.ศ. ๑๗๖๕ ทหารพม่าล้อมกรุงศรีอยุธยา จึงส่งนักเรียนเนรคริสต์ ๓๐ คนไปอยู่ที่จันทบูรณ(จันทบุรี)...พม่าได้ ยกทัพมีพลมากมายกองกระจายอยู่เต็มบ้านเต็มเมือง ดุจน้าไหลเชี่ยว ค.ศ.๑๗๖๖ (พ.ศ. ๒๓๐๙) พม่า สร้างป้อมล้อมกรุง ๓ แห่ง ในตอนแรก พวกไทยคริสต์ส่วนมากทำหน้าที่รักษาเชิงเทินซึ่งหาประโยชน์ มิได้ เพราะศึกครั้งนี้รบกันนอกกำแพงเมือง พระเจ้ากรุงสยามพระราชทานปืนใหญ่ให้แก่โบสถ์ไทยคริสต์ ๓ วัดซึ่งอยู่ นอกกำแพงพระนคร ๓๐ กระบอพร้อมทั้งลูกกระสุน ดินดำ และพระราชทานปืนให้พวกจีน ๖,๐๐๐ คนที่ได้ขออนุญาตเอาห้างพวกฮอลันดากับวัดไทยพุทธซึ่งอยู่บนเนินสูงตั้งเป็นค่าย ฝ่ายไทยยังให้ เงินแก่พวกจีน ๒ หมื่น แพรงค์ และให้เงินแก่พวกไทยคริสต์ ๕๐๐๐ แพรงค์ เพื่อให้พวกจีนและไทยคริสต์ คอยป้องกัน และสู้รบกับข้าศึกจนกว่าจะเลิกสงครามพวกไทยคริสต์มีเพียง ๘๐ คนแยกกันอยู่ตาม โบสถ์คริสต์ ๓ แห่ง ซึ่งล้วนอยู่ห่าง ๆ กัน ถือปืนเล็ก คนละกระบอ สู้รบกับพวกพม่าอย่างวิธีกองโจร เมื่อวันที่ ๑๓ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๓๐๙ พวกพม่าได้มายึดวัดไทยพุทธ ๒ วัดใกล้กับโบสถ์ไทยคริสต์ แต่ ส่วนโบสถ์คริสต์และค่ายของพวกไทยคริสต์นั้น ได้เอาเสาและไม้กระดานล้อมไว้อย่างแน่นหนา ในค่ายนั้น เต็มไปด้วยผู้คนเพราะไม่ได้มีแต่พวกไทยคริสต์เท่านั้น แต่พวกที่ไม่ได้เป็นไทยคริสต์ก็ได้มาอยู่ด้วย วันที่ ๑๓ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๓๐๙พวกพม่าได้ไปยึดวัดไทยพุทธวัดหนึ่ง ซึ่งอยู่ตรงกับโรงเรียนเนรคริสต์ แล้ว เอาปืนยิงวัดเซนต์โยเซฟ จนทะลุประตูไปหมด ฝ่ายพวกไทยคริสต์ก็ได้เอาปืนยิงวัดไทยพุทธที่พวกข้าศึกตั้ง มั่นอยู่และได้จับข้างของข้าศึกได้มา ๑ เชือก หลังจากนั้นพวกพม่าได้ไปตีพวกจีนในค่ายฮอลันดาที่พวก ไทยคริสต์ในค่ายโปรตุเกสได้ไปสมทบกับพวกจีน ภายหลังพม่าได้ตีป้อมไทยซึ่งอยู่นอกพระนครได้ และเอา ไฟไปเผาห้างฮอลันดา พม่าล้อมกรุงอยู่รวม ๘ วัน วันที่ ๒๑ มีนาคม พ.ศ. ๒๓๑๐ พม่าได้ยกไปตีค่าย โปรตุเกส บาทหลวงคณะดอมินิแกนคน ๑ กับบาทหลวงคณะเยซุอิตคน ๑ ซึ่งอยู่ในค่ายนั้นก็ยอมให้พม่า จับโดยดี วันที่ ๒๓ มีนาคม ๒๓๑๐ พวกพม่าได้เอาไฟไปเผาค่ายพวกไทยคริสต์ ไฟได้ลุกลามไปไหม้เอา

โบสถ์เซนต์โยเซฟด้วย พวกพม่าได้จับพวกไทยคริสต์ ไปไว้ยังวัดท่าใหม่ (Vat Thamai) เอาไฟเผาบ้านเรือน ทุบตอเข้าของและฆ่าผู้พันคนทั่วไปหมด.....พวกพม่าได้ยกทัพมาตั้งค่ายอยู่ข้างบ้านมหาพรหมณ์ และออกโจมตีไทยอยู่เสมอ ๆ พม่าทำการได้ตามชอบใจเพราะไม่มีใครออกมาต่อสู้เลย แต่เพื่อจะกันมิให้ราษฎรพลเมืองว่า พวกไทยจึงได้ยกออกต่อสู้ข้าศึกบ้างเป็นครั้งเป็นคราว แต่การต่อสู้ทำกันโดยอย่างเสียไม่ได้ เพราะเมื่อไทย ออกต่อสู้พม่าคราวใด ก็สำหรับส่งอาวุธให้แก่ข้าศึกเท่านั้น ไทยกับพม่าไม่ได้รับกันประชันหน้ากันจนครั้งเดียว พวกพม่าก็เห็นว่า ไทยไม่สู้จึงจัดการล้อมพระนครไว้ และเอาวัดต่าง ๆ ซึ่งอยู่รอบ พระนครเป็นที่ตั้งมั่น ส่วนพวกจีนนั้นก็ได้เตรียมการต่อสู้อยู่ในห้างฮอลันดา พวกพม่าจึงได้ไปตีค่ายพวกจีน ๑๘ วัน ๑๘ คืน จีนชื่อ เฮียนเสื่อ (Hien Su) ถูกกระสุนปืนที่ศีรษะ พวกพม่าจึงตีพวกจีนแตกหนีไป และได้เอาไฟเผาห้างฮอลันดาจนหมดเหลือแต่กำแพง เท่านั้น คืบวันที่ ๗ - ๘ เมษายน พ.ศ. ๒๓๑๐ พม่าได้ตีกรุงศรีอยุธยาแตก ฆ่าผู้พันคน เผาบ้านเรือนในพระนคร ตลอดจนพระราชวังและวัด อยู่ ๑๕ วันแล้ว พวกพม่าจึงยกทัพกลับเมื่อวันที่ ๑๕ เดือนเมษายน ค.ศ. ๑๗๖๗ (พ.ศ. ๒๓๑๐) ฝ่ายพระเจ้ากรุงสยามหนีเข้าศึก และไปสวรรคตที่โพธิ์สามต้นเมื่อพม่ากลับไปแล้ว ” (ข้อมูลจากประชุมพงศาวดาร ภาค ๓๙ เรื่องจดหมายเหตุของคณะบาทหลวงฝรั่งเศสซึ่งเข้ามาตั้งกรุงศรีอยุธยาแผ่นดินพระเจ้าเอกทัศ)

โบสถ์เซนต์โยเซฟ อยุธยา

(<http://www.๒๑๒๓cafe.com/freewebboard/view.php?user=tvso๐๗&id=๑๒๐๑>)

๖.๒๕.๔ รายงานของบาทหลวงฝรั่งเศส บาทหลวง อาเดรียง โลเน ได้เขียนรายงานเหตุการณ์ขณะกรุงศรีอยุธยาแตก ซึ่งต่อมาได้เผยแพร่ในหนังสือ “ประวัติมิสซังกรุงสยาม ค.ศ. ๑๖๖๒-๑๘๘๑” ความสำคัญว่า ๖ พฤษภาคม พ.ศ. ๑๗๖๕ พม่าเข้าศึกได้มาปรากฏตัวหน้ากรุงศรีอยุธยา ชาวสยามต่างศาสนาหลายคนลี้ภัยมาอยู่ในบ้านพวกคริสต์ตั้ง มิถุนายน ค.ศ. ๑๗๖๕ พวกพม่าส่งทหารไปปล้นและเผาเมืองบางกอก เมืองบางกอกสู้ไม่ถึง ๑๕ นาทีก็ยอมแพ้ ... ๑๓ พฤศจิกายน ทหารพม่ายึดวัดพุทธหลายวัดที่ป้องกันโดยคนจีน.. ๒๓ มีนาคม ไฟไหม้โบสถ์นักบุญโยเซฟจนป็นเถ้าถ่าน คืบวันที่ ๗ ต่อวันที่ ๘ เมษายน ทหารพม่ารุกเข้าตีและยึดกรุงศรีอยุธยาได้

๖.๒๕.๕ ต้นเหตุที่ทำให้กรุงศรีอยุธยาเสื่อมถอยหมดกำลัง เมื่อสมัยรัชกาลที่ ๕ พระยาโบราณบุรณรักษ์ ปลัดเทศาภิบาลมณฑลกรุงเก่า (ต่อมาเป็นพระยาโบราณราชธานินทร์) ได้วิเคราะห์เหตุที่ทำให้กรุงศรีอยุธยาเสื่อมถอยหมดกำลัง พิมพ์ในหนังสือ “ตำนานกรุงศรีอยุธยา” ว่า

“เหตุที่กรุงเทพทวารวดีจะเสื่อมถอยหมดกำลังลงนั้น เริ่มต้นเกิดมาตั้งแต่พระเจ้าทรงธรรมแย่งราชสมบัติพระศรีเสาวภาคย์ เมื่อจุลศักราช ๙๖๔ ปี ครั้งนั้นก็ฆ่าขุนนางเก่าเสียมาก มาแผ่นดินพระเจ้าปราสาททองฆ่าขุนนางพวกพระเชษฐาธิราช แต่เห็นจะน้อย ครั้นถึงแผ่นดินพระนารายณ์ ฆ่าขุนนางที่เป็นพวกเจ้าฟ้าชายและพระศรีสุธรรมราชาเห็นจะเกือบหมด จนต้องใช้ขุนนางแขก ขุนนางลาว ขุนนางฝรั่ง มีพระยารามเดโช พระยาราชวังสัน พระยาสีหราชเดโช เจ้าพระยาวิไชยเณทร์เป็นต้น แผ่นดินพระเพทราชา ฆ่าขุนนางแผ่นดินพระนารายณ์ ...เห็นจะเรียกว่าเกือบหมดได้ แผ่นดินพระพุทธเจ้าเสือเห็นจะฆ่ามาก เพราะคนนิยมเจ้าพระขวัญ... แผ่นดินพระเจ้าอยู่หัวท้ายสระเคราะห์ดีไม่ต้องฆ่าใคร แผ่นดินพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ เมื่อจุลศักราช ๑๐๙๔ ข้าราชการวังหลวงเห็นจะตายเกือบหมด คิดดูในระหว่าง ๑๓๐ ปีฆ่าเหี้ยกันเสียถึง ๗ ครั้ง เป็น ๑๘ ปีฆ่ากันครั้งหนึ่ง หรือถ้ารอดตายก็กลายเป็นไพร่หลวงและตะพุ่นหญ้าช้าง ถ้าจะนับพวกที่รอดตายก็ต้องว่าผู้ตายเป็นไพร่ ไพร่กลายเป็นผู้ดีในระหว่างนั้น ๗ ครั้ง.... เมื่อเป็นเช่นนี้มาในตอนหลังบ้านเมืองจะมีกำลังอย่างไรได้ และเมื่อขุนหลวงหาวัดได้ราชสมบัติ ก็ยังสำเร็จโทษเจ้าเสียอีก ๓ กรม ฆ่าขุนหลวงหาวัดเองกับพระเจ้าอยู่หัวพระที่นั่งสุริยาศน์อมรินทร์ก็ไม่ปรองดองกัน จึงพาให้การปกครองบ้านเมืองแปรปรวนรวนเรไป เพราะฉะนั้นเมื่อศึกพม่ามาตีดพระนครจึงไม่มีตัวข้าราชการที่สามารถเป็นแม่ทัพนายกองนำพลเข้าต่อสู้ข้าศึก เหตุการณ์ที่เป็นมาแต่ต้นจนเสียเมืองก็สมกับพงศาวดารกล่าวว่า ชาติกรุงทวารวดีถึงกาลขาด”

กองทัพอยุธยาขณะนั้นอ่อนแอเป็นอย่างมาก เช่นเมื่อมีการยกพลลงเรือจะไปสู้พม่าที่วัดท่าการ้อง เพียงแต่พม่ายิงปืนถูกนายเรือ ที่รำดาบอยู่หัวเรือตกน้ำไปเพียงคนเดียว ก็ใจเสียถอยทัพทั้งหมดกลับเข้าพระนคร นอกจากนี้เมื่อพระยาพระคลังคุมทหาร ๑๐,๐๐๐ คน ไปตีค่ายพม่าที่ปากน้ำประสบเพียงพม่ายิงปืนมาถูกทหารไทยล้มลงเพียง ๔-๕ คน กองทัพก็ถอยมาเสียแล้ว

๖.๒๕.๖ ปืนใหญ่โบราณสมัยอยุธยา ที่หน้ากระทรวงกลาโหม กรุงเทพฯ มีปืนใหญ่โบราณที่สร้างเมื่อสมัยเดียวกับอยุธยา อยู่ ๓ กระบอกคือ ปืนอัคนิรุฑ (ผลิตที่สเปนพ.ศ.๒๑๖๗) , ปืน SMICVEL (ผลิตที่สเปนพ.ศ. ๒๐๖๑) ปืน เหราใจร้าย (ผลิตพ.ศ. ๒๒๑๐โดยยาน เดอ ลาคร์วซ์ ซึ่งเข้าใจว่าเป็นคนเวียดนาม) ปืนมังกรใจกล้า (ผลิต พ.ศ. ๒๒๑๓ โดยยาน เดอ ลาคร์วซ์)

ปืนใหญ่อัคนิรุท ผลิตจากสเปนเมื่อ พ.ศ. ๒๑๖๗ ปัจจุบันอยู่ที่หน้ากระทรวงกลาโหม
(<http://www.thaiwebwizard.com/member/jogandjoy/showdetail.asp?boardid=๑๐๓>)

ปืนใหญ่สำริดมีลายหน้าเทวดาสมัยอยุธยาที่ถูกเจาะตัดลำกล้อง
(ถ่ายภาพโดยได้รับอนุญาตจากพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติจันทระเกษม อยุธยา ๒๕๕๑)

๖.๒๕.๗ ปืนใหญ่ที่พม่ายึดไปจากกรุงศรีอยุธยา ที่ประเทศอังกฤษ มีปืนใหญ่กระบอกหนึ่ง มีป้ายจารึกว่า เป็นปืนใหญ่สยาม ซึ่งพม่าได้ยึดไปจากกรุงศรีอยุธยาเมื่อตอนกรุงแตก พ.ศ. ๒๓๑๐ (ค.ศ. ๑๗๖๗) ปืนใหญ่นี้กล่าว หล่อที่สงขลา ต่อมาเมื่อทหารอังกฤษยึดพม่าได้เมื่อ ค.ศ. ๑๘๘๗ จึงนำปืนใหญ่กระบอกนี้กลับไปประเทศอังกฤษ ปัจจุบัน ปืนใหญ่กระบอกนี้ ตั้งอยู่ที่สถานพักผ่อนทหารผ่านศึกที่เขต เชลซี ในกรุงลอนดอน Royal Hospital, Chelsea [Blackmore, H. L., the Armouries of the Tower of London (London: HMSO, ๑๙๗๖)]

ปืนใหญ่สยามที่อังกฤษ หล่อด้วยทองเหลืองที่ส่งขลาประมาณ พ.ศ. ๒๑๖๖ (ค.ศ. ๑๖๒๓)
 สมัยพระเจ้าปราสาททอง มีข้อความจารึกภาษาอาราบิก มาเลย์และพม่า เกี่ยวกับชาห์สุลัยมาน
 เมื่อเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่สอง พ.ศ.๒๓๑๐(ค.ศ.๑๗๖๗) พม่าได้ยึดปืนกระบอกนี้จากอยุธยา นำกลับไปพม่า
 ต่อมา เมื่อกองทัพอังกฤษชนะสงครามกับพม่าครั้งที่สาม ค.ศ.-๑๘๘๗ จึงยึดปืนกระบอกนี้ได้
 แล้วนำกลับไปประเทศอังกฤษ ปัจจุบันตั้งอยู่ที่ Royal Hospital, Chelsea

(www.flickr.com/photos/chrisww/๒๙๗๔๖๐๗๒๙/)

<http://img๑๔๓.imageshack.us/img๑๔๓/๔๑๙๐/meriammelayusinggorajr๑.jpg>

เรื่องปืนใหญ่ที่อังกฤษนั้น สอดคล้องกับพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา ซึ่งระบุว่าในปี พ.ศ.
 ๒๓๑๐ เมื่อกองทัพพม่าตีกรุงศรีอยุธยาแตกแล้ว “ก็ให้ขนเอาปืนใหญ่น้อยในพระนคร ได้ปืนใหญ่น้อยพัน
 สองร้อยเศษ ปืนนกลับเป็นหลายหมื่น เอาลงบรรทุกเรือ...”

บทที่ ๗

อาณาจักรสยามสมัยกรุงธนบุรี

(พ.ศ. ๒๓๑๑ - ๒๓๒๕)

สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ทรงกู้เอกราชของชาติไทยจากพม่าเมื่อ พ.ศ. ๒๓๑๐ แล้ว ทรงสถาปนากรุงธนบุรีเป็นราชธานี เพราะไม่มีกำลังบูรณะและรักษากรุงศรีอยุธยาอันใหญ่โตและเสียหายยับเยินได้ กรุงธนบุรีได้เป็นราชธานีของไทยได้เพียง ๑๕ ปี จนถึง พ.ศ. ๒๓๒๕

๗.๑ สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชทรงกู้เอกราชของชาติไทย ก่อนที่กรุงศรีอยุธยาจะเสียแก่พม่า นั้น พระยาตาก (สิน) ซึ่งบิดาเป็นนายอากรบ่อนเบี้ย ตระกูลแต่ มาจากเมืองจีน อ.เถ่งไฮ่ มณฑลแต้จิ๋ว มารดาเป็นไทย ชื่อนกเอี้ยง สมัยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ เคยบวชที่วัดเชิงท่า ต่อมาใช้เกวียนเดินทางไปค้าขายทางภาคเหนือตอนบน หลังจากนั้นได้เข้ารับราชการเป็นมหาดเล็ก แล้วได้เป็นหลวงยกกระบัตรเมืองตาก เคยรบพม่าศึกกอลองพญา ใน พ.ศ. ๒๓๐๘ เมื่อพม่ามาล้อมกรุงศรีอยุธยานั้น ทหารพม่าบุกเข้าตีเมืองตาก พระยาตากสู้ไม่ได้จึงนำทหารเมืองตากหนีมาร่วมป้องกันกรุงศรีอยุธยา ตั้งค่ายที่วัดพิชัย ทำหน้าที่เป็นนายกองเรือโจมตีพม่าที่ลงเรือขึ้นล่องระหว่างค่ายต่างๆ ระหว่างที่ช่วยทำศึกอยู่ในกรุงศรีอยุธยา เจ้าเมืองกำแพงเพชรเสียชีวิต พระยาตากจึงได้ดำรงตำแหน่งพระยาวชิรปราการ เจ้าเมืองกำแพงเพชร แต่คนทั่วไปยังเรียกกันว่า “พระยาตาก”

ต่อมาพระยาตากประเมินว่ากรุงศรีอยุธยาจะต้องเสียแก่พม่าในอีกไม่นานนัก เพราะพม่าบุกมาถึงคูพระนครแล้ว หากอยู่สู้รบที่อยุธยาต่อไปคงไม่เกิดประโยชน์อันใด ดังนั้น ในวันที่ ๓ มกราคม พ.ศ. ๒๓๐๙ ก่อนกรุงแตกราว ๓ เดือน พระยาตากซึ่งขณะนั้นมีอายุ ๓๒ ปี จึงนำทหารไทยจีน ราว ๒๐๐ คน ฝ่าพม่าจากค่ายวัดพิชัย (ปัจจุบัน คือวัดพิชัยสงคราม ใกล้สถานีรถไฟอยุธยา) ไปทางบ้านหันตรา บ้านข้าวเม่า บ้านสามบัณฑิต บ้านโพธิ์สาวหาญ (อยู่ในอ.อุทัย จ.พระนครศรีอยุธยา) บ้านพรานนก บ้านบางดง ตำบลหนองไม้หรั่งแขวงเมืองนครนายก เดินทางอีก ๒ วัน ถึงบ้านนาเริ่ง เมืองปราจีนบุรี ผ่านด่านกบเจาะ (อยู่ในอ.ประจันตคาม จ.ปราจีนบุรี) ปากน้ำเจ้าโล้ บ้านคูลำพัน ชายทุ่งพระศรีมหาโพธิ์ บ้านทองหลาง ตะพานทอง บางปลาสร้อย บ้านนาเกลือ พัทธยา นาจอมเทียน ทุ่งไก่อเตี้ย สัตหีบ บ้านหินโด่ง บ้านน้ำเก๋าวัดลุ่ม บ้านประแส บ้านคา บ้านกล้วย เมืองแกลง ชลบุรี ระยอง และจันทบุรี

พระยาตากนำทหารตีฝ่าพม่า จากกรุงศรีอยุธยาไปจันทบุรี
(ถ่ายภาพโดยได้รับอนุญาตจากพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ)

ทหารที่เป็นกำลังสำคัญของเจ้าตาก คือ หลวงพิชัยราชา (ต่อมาคือพระยาพิชัยดาบหัก) พระเชียงเงิน พระท้ายน้ำ (ต่อมาเป็นเจ้าของเมืองสุโขทัย) หลวงชำนาญไพรสณฑ์ พระท่ามะรงอ้อม นายแสง นายอยู่ นายนาค นายทองดี นายบุญรอดแสนอ่อน นายขึ้นบ้านค่าย หลวงพิพิธ (ทหารจีนถือจ้าว) ขุนจำเมือง เสือร้าย หลวงพรหมเสนา ทหารเจ้าตากที่สำคัญท่านหนึ่งคือ นายสุดจินดา (บุญมา) ซึ่งต่อมาได้เป็นเจ้าพระยาสุรสีห์ฯ และสมเด็จพระบวรราชเจ้ามหาสุรสิงหนาท

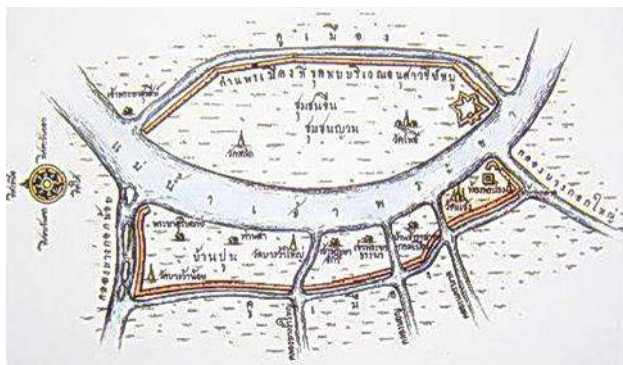
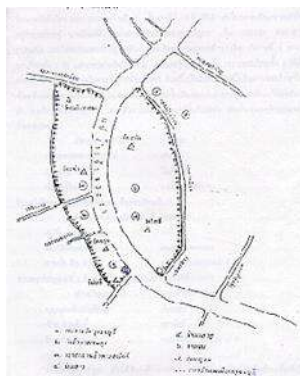
ในเดือน ๑๑ ปีกุน พ.ศ. ๒๓๑๐ หกเดือนหลังจากกรุงศรีอยุธยาแตก พอหมดตุณมรสมุ พระยาตาก ระดมคนและอาวุธที่จันทบุรี แล้วก็ยกกำลังราว ๕,๐๐๐ คน ออกจากจันทบุรีด้วยเรือประมาณ ๑๐๐ ลำ ผ่านชลบุรี ถึงปากน้ำบางเจ้าพระยา เมื่อเดือน ๑๒ บุกเข้าตีป้อมวิชัยประสิทธิ์ ที่เมืองธนบุรี ที่พม่าให้คนมอญ ชื่อนายทองอิน รักษาป้อมอยู่ จนได้ชัยชนะ แล้วเดินทางด้วยเรือตอนกลางคืนไปตีค่ายโพธิ์สามต้น ของพม่า (อยู่ในอ.บางปะหัน ทางเหนือของอยุธยา) ทหารพระยาตาก นำโดยพระยาพิพิธกับพระยาพิชัย เข้าโจมตีค่ายโพธิ์สามต้นตั้งแต่ตอนเช้าจนเที่ยง สู้กับพระนายกองที่คุมค่ายพม่า ตายในที่รบ กรุงสยามหลุดพ้นจากการครอบครองของพม่า พระยาตากกู้อิสรภาพของชาติไทยได้ ในวันศุกร์ขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๒ ปีกุน จุลศักราช ๑๑๒๙ ตรงกับวันที่ ๖ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๓๑๐ รวมเวลาที่อยุธยาตกอยู่ใต้การปกครองของพม่าเป็นเวลา ๗ เดือน

พระเจ้าตากสินมหาราช (<http://kanchanapisek.or.th/kp๘/culture/bkk/bkk๒๑๑.html>,
http://www.nairobroom.com/nairobroom_monthly/๒๐๐๗/๐๗/maps.htm)

๗.๒ ตั้งกรุงธนบุรี เมืองธนบุรี เป็นเมืองหน้าด่านทางทะเลของสยาม ตั้งแต่ก่อนสมัยสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ มีชื่อว่า “เมืองธนบุรีศรีมหาสมุทร” โดยมีบางกอกหรือบางเกาะเป็นชุมชนหนึ่งที่อยู่ในเมืองธนบุรีนี้ด้วย สมัยสมเด็จพระไชยราชาธิราชมีการขุดคลองลัดที่แม่น้ำเจ้าพระยา เกิดเป็นแม่น้ำสายใหม่ ตอนหน้าโรงพยาบาลศิริราชและพระบรมมหาราชวังในปัจจุบัน สมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราชมีการก่อสร้างป้อมวิไชยเณรสองป้อมที่ปากคลองบางกอกใหญ่และฝั่งตรงข้าม ออกแบบโดยวิศวกรฝรั่งเศสชื่อเดอ ลา มาร์ มีปืนใหญ่และสายโซ่เหล็กขึงกันแม่น้ำ ตอนปลายรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์ฯ มีการต่อสู้ระหว่างทหารไทยนำกับทหารฝรั่งเศสนำโดยนายพลเดส์ฟาร์จที่ป้อมวิไชยเณรนี้ ทหารฝรั่งเศสสู้ไทยไม่ได้ ต้องลงเรือกลับไปฝรั่งเศส

เมื่อพระยาตากู้อิสรภาพของไทยด้วยการตีค่ายโพธิ์สามต้นได้ เมื่อวันที่ ๖ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๓๑๐ ทรงเห็นว่ากรุงศรีอยุธยาเป็นเมืองใหญ่ที่ถูกพม่าและพวกทุขิตเอาไฟเผาเสียหายเกินซ่อมแซม ห่างไกลจากทะเล ต้องใช้คนมากในการรักษาเมือง ส่วนเมืองธนบุรีอยู่ใกล้ทะเลและมีป้อมปราการสองฝั่งแม่น้ำอยู่แล้ว จึงทรงย้ายราชธานีจากกรุงศรีอยุธยามาสถาปนากรุงธนบุรีเป็นเมืองหลวงแล้วขึ้นครองราชย์เป็นสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี ขณะทรงพระชนมายุ ๓๔ พรรษา เมื่อวันที่ ๒๘ ธันวาคม พ.ศ. ๒๓๑๑ ปีชวด โดยใช้ไม้ทองเหลืองทั้งต้นสร้างระเนียดล้อมพระนครทั้งสองฟากแม่น้ำ พุนดินทำเป็นเชิงเทินทำค่ายที่มั่นและสร้างพระราชวังเล็กๆเพื่อว่าราชการที่ ใกล้ป้อมวิชัยประสิทธิ์ (ปัจจุบันเป็นกองบัญชาการกองทัพอากาศ) สมเด็จพระเจ้าตากสินฯ ทรงมีพระโอรส คือ กรมขุนอินทรพิทักษ์ (พระองค์เจ้าจุ้ย) และ กรมขุนกษัตราธิราช (หม่อมหมื่น)

แผนที่แสดงกำแพงเมืองและสถานที่สำคัญสมัยกรุงธนบุรี

(<http://kanchanapisek.or.th/kp๘/culture/bkk/bkk๒๑๑.html>,

<http://gotoknow.org/file/sasinanda/view/๑๖๙๕๘๒>)

ป้อมวิชัยประสิทธิ์ฝั่งธนบุรี ซึ่งเดิมชื่อป้อมวิไชยเณทร์

(<http://www.thaitransportphoto.net/modules.php?name=Forums&file=viewtopic&t=๑๕&postdays=๐&postorder=asc&start=๒๐>)

พระราชวังเดิม ซึ่งปัจจุบันเป็นที่ตั้งกองทัพอากาศ (http://th.wikipedia.org/wiki)

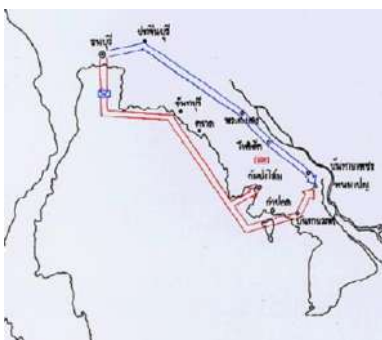
เมื่อกรุงศรีอยุธยาเสียแก่พม่าแล้ว มีผู้ตั้งตัวเป็นใหญ่ ๕ กลุ่ม คือ ชุมนุมเจ้าพระยาพิษณุโลก (ที่พิษณุโลก) ชุมนุมเจ้าพระฝาง (ที่อุตรดิตถ์) ชุมนุมเจ้านคร (ที่นครศรีธรรมราช) ชุมนุมเจ้าพิมาย (กรมหมื่นเทพพิพิธกลับมาจากลังกา รวมกำลังที่นครราชสีมา) ชุมนุมพระยาตาก (ที่จันทบุรี) เมื่อพระยาตากเป็นพระเจ้ากรุงธนบุรี ทรงรวบรวมชุมนุมต่างๆ เข้าเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

พ.ศ. ๒๓๑๐ คือบางกุ้ง เป็นศึกครั้งแรกในสมัยกรุงธนบุรี โดยพม่าให้เจ้าเมืองทวายยกทัพเข้าทางไทรโยค ใช้เรือพม่าที่ตกค้างสมัยสงครามคราวก่อน ยกพลตามแม่น้ำแม่กลองมาตีค่ายทหารจีนที่บางกุ้ง สมุทรสงคราม พระเจ้ากรุงธนบุรีทรงยกทัพเรือไปช่วย พม่าถูกโจมตีต้องถอยกลับ

พ.ศ. ๒๓๑๑-๒๓๑๒ เกิดฝนแล้งติดต่อกัน ทำนาไม่ได้ผล หนูนาระบาด มีรับสั่งให้ราษฎรดักหนูนาส่งมากรมพระนครบาล เพื่อกำจัดหนู และทรงให้ข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อยทำนาปรัง ในครั้งนั้นบาทหลวงชาวฝรั่งเศสคนหนึ่ง บันทึกไว้ว่า “อาหารการกินยังแพงมาก เพราะบ้านเมืองไม่เป็นอัน ทำมาหากินมา ๑๕ ปีแล้ว เพราะเหตุว่าสงครามมิได้หยุดเลย”

พ.ศ. ๒๓๑๒ ผู้มีเชื้อสายโปรตุเกสที่อยู่อยุธยา ซึ่งหนีภัยสงครามไป ได้อพยพตามมากรุงธนบุรี พวกโปรตุเกสพลเรือนที่ไม่ถนัดในการรบเช่นพวกที่เป็นล่าม และถนัดทำขนมเช่น ฝอยทอง(Fios do avos) และขนมฝรั่ง ตั้งบ้านเรือนแถบชุมชนกุฎีจีนซึ่งมีชาวจีนอยู่ใกล้โบสถ์ข้างตากู้ส (Santa Cruz, Sainte Croix) เชิงสะพานพระพุทธรยอดฟ้าฯ ฝั่งธนบุรี ภายใต้การนำของบาทหลวงฝรั่งเศสชื่อ กอร์ (Corre) ที่เคยหนีไปเขมรกับชาวคริสต์ราว ๓๐๐ คน ชุมชนนี้เรียกว่า ดินแดนแห่งไม้กางเขนอันศักดิ์สิทธิ์ (The Settlement of the Holy Cross) ส่วนพวกเชื้อสายโปรตุเกสพวกที่ถนัดในการรบ ไปตั้งถิ่นฐานใกล้โบสถ์คอนเซ็ปชัน (Conception) สามเสน ใกล้วัดราชาธิวาส ต่อมาเมื่อพวกเขมรคริสต์ และพวกญวนคริสต์ที่เข้ามาสมัยรัชกาลที่ ๓ ไปอยู่ด้วย แต่ที่กุฎีจีนมีพวกโปรตุเกสกลุ่มหนึ่งไม่ยอมรับการปกครองของบาทหลวงฝรั่งเศสจึงแยกตัวข้ามแม่น้ำเจ้าพระยาไปอยู่บริเวณวัดแม่พระลูกประคำ (กาลหว่าร์) ใกล้สถานทูตโปรตุเกสที่ตลาดน้อย กทม.

พ.ศ. ๒๓๑๔ พระเจ้าตากสินทรงยกทัพไปตีพม่าที่เชียงใหม่ แต่ไม่สำเร็จ เมื่อเสด็จกลับจากเชียงใหม่ ก็ทรงยกทัพไปตีกัมพูชาที่แอมมาตีเมืองตราดและจันทบุรี โดยทรงให้พระยาจักรีคุมทัพออกไปทางปราจีนบุรี ตีเมืองพระตะบอง โพธิสัตว์ บันทายเพชร ส่วนพระเจ้ากรุงธนบุรีทรงยกทัพเรือเข้าคลองขุดไปเมืองพนมเปญ แล้วทรงมอบให้พระรามราชาปกครองเมืองเขมร

แผนที่เส้นทางการเดินทัพไปเขมรสมัยพระเจ้ากรุงธนบุรี

(<http://www.khunnamob.info/board/show.php?Category=khunnamob&No=๖๒๔&forum=๖&page=๑&PHPSESSID=๔c๑d๓๔e๔๔๓๓๐๓๓๔๗>)

พระยาพิชัยดาบหัก

(<http://๒๐๓.๑๔๔.๑๓๖.๑๐/service/mod/heritage/king/taksin/taksin๓.htm>)

พระยาพิชัยดาบหักเป็นชาวเมืองพิชัย (ปัจจุบันอยู่ในจังหวัดอุดรธานี) มีฝีมือในการต่อมวยและฟันดาบ เข้ารับราชการที่เมืองตากจนได้เป็นหลวงพิชัยอาสา มาช่วยป้องกันกรุงศรีอยุธยากับพระยาตาก แล้วติดตามไปจันทบุรี กลับมาภูษาติ ต่อจากนั้นได้ไปเป็นเจ้าเมืองพิชัย พ.ศ. ๒๓๑๖ โปสุพลาเจ้าเมืองเชียงใหม่ยกทัพมาตีเมืองพิชัย พระยาพิชัยทหารเอกของพระเจ้าตากสินต่อสู้จนดาบหักทั้งสองมือ จึงได้สมญาว่า “พระยาพิชัยดาบหัก”

พ.ศ. ๒๓๑๖ บาทหลวงเลอบ็อง (Le Bon) ถวายฎีกาต่อสมเด็จพระเจ้าตากสิน ขอให้ข้าราชการสยามที่นับถือคริสต์ไม่ต้องดื่มน้ำพิพัฒน์สัตยาตามประเพณีสยาม อ้างว่าขัดต่อคำสอนของศาสนาคริสต์ โดยขอให้ทำพิธีสาบานตนตามจารีตศาสนาคริสต์แทน พระเจ้าตากสินทรงเรียกประชุมพระภิกษุพุทธ คนมุสลิม และมิชชันนารีคนหนึ่ง ซึ่งมีความเห็นแตกต่างกันไป กันยายน พ.ศ. ๒๓๑๘ มีทหารสยามที่นับถือคริสต์ ๓ คนไม่ยอมดื่มน้ำพิพัฒน์สัตยา แต่ไปสาบานตนในโบสถ์ข้างตากรู้ส พระเจ้าตากสินทรงให้จับทหารทั้งสาม กับ บาทหลวงเลอบ็อง บาทหลวงกูเดย์ (Coude') และบาทหลวงการ์โนลต์ (Garnault) ไปจำคุก ๗ เดือน ๑ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๓๒๒ พระเจ้าตากสินทรงให้เนรเทศมิชชันนารี ๓ คนออกจากราชอาณาจักรสยามเพราะขัดขวางไม่ให้ชาวคริสต์เข้าร่วมพิธีทางศาสนาของคนไทย

พ.ศ. ๒๓๑๗ พระเจ้าตากสินทรงยกทัพไปตีเชียงใหม่อีกครั้งหนึ่ง สามารถขับไล่พม่าออกไปได้ ทรงแต่งตั้งพระยาภาวดีเจ้าเมืองลำปางเป็นเจ้าเมืองเชียงใหม่

พ.ศ. ๒๓๑๗ พระยาเจ่ง พาชาวมอญ ๓,๐๐๐ คน หลบหนีพม่าจากเมืองเมาะตะมะ มาสวามิภักดิ์กับไทย เพราะขณะนั้นพม่ากำลังทำลายล้างมอญ พระเจ้าตากสินทรงให้ตั้งบ้านเรือนที่ปากเกร็ด นนทบุรี จนถึงสามโคก ปทุมธานี ต่อมาสมัยรัชกาลที่ ๑ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ พระยาเจ่งทำความดีความชอบในการรบกับพม่าจึงได้รับแต่งตั้งเป็นเจ้าพระยามหาโยธา

๗.๓ ศึกอะแซหฺว่นกี้ พ.ศ. ๒๓๑๗ อะแซหฺว่นกี้ ให้งุยกองหฺว่นยกทัพตามมอญพวก พระยาเจ่งที่หนีมาเมืองไทย มีการรบกันที่บ้านบางแก้ว อ.โพธาราม จ.ราชบุรี (ศึกบางแก้ว) เจ้าพระยาจักรีและเจ้าพระยาสุรสีห์ นำทัพล้อมพม่าไว้ที่เขาชะงุ้มและปากแพรก แล้วตีจนแตกพ่ายไป มีการจับเชลยพม่ามาให้คนไทยดูเป็นการบำรุงขวัญ

พ.ศ. ๒๓๑๙ อะแซหฺว่นกี้ยกทัพมาทางเมืองพิษณุโลก (ศึกอะแซหฺว่นกี้) เจ้าพระยาจักรีทำการรบอย่างเข้มแข็งจนอะแซหฺว่นกี้ขอตัว และทำนายว่าเจ้าพระยาจักรีจะได้เป็นกษัตริย์ ต่อมา พระเจ้ามังระแห่งกรุงอังวะสวรรคตอย่างกระทันหัน ราชสมบัติตกแก่จิงกูจาราซไอรส อะแซหฺว่นกี้จึงต้องรีบถอยทัพจากพิษณุโลกกลับไปเมืองอังวะ

พ.ศ. ๒๓๑๙ มีการสร้างสมุดภาพไตรภูมิ ซึ่งมีแผนที่การเดินทางทางเรือ ระหว่างสยามถึงญี่ปุ่น และลังกา มีภาพพระสงฆ์ไทยที่เดินทางไปลังกาด้วย

วันแรม ๒ ค่ำ เดือน ๑๐ ปีวอก พ.ศ. ๒๓๑๙ นางพญาช้างเผือกล้ม จึงให้ฝังไว้ ณ วัดสำเพ็ง ที่ฝังช้างเจ้าพระยาปราบไตรจักร

พ.ศ. ๒๓๒๐ (ค.ศ. ๑๗๗๖) กัปตันฟรานซิสไลท์ (กัปตันเหล็ก) ชาวอังกฤษ เจ้าเมืองปีนัง ได้สนองพระราชบัญชาสมเด็จพระเจ้าตากสินฯ ซึ่งทรงให้ซื้อปืนนกสับจากฮอลันดาที่ปัตตาเวีย ๖,๐๐๐ กระบอก ราคากระบอกละ ๑๒ บาท และทรงแต่งตั้งให้เป็นพระยาราชกัปตัน มีจดหมายของคุณหญิงจัน และชาวเมืองกลาง เขียนถึงฟรานซิสไลท์ด้วยอักษรไทยกว่า ๖๐ ฉบับเก็บอยู่ที่มหาวิทยาลัยลอนดอน ประเทศอังกฤษ (มีสำเนาที่กองวรรณคดีและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร)

ปืนนกสับ(Flintlock Musket) ของฮอลันดา สมัยคริสต์ศตวรรษที่ ๑๗
(<http://www.musketmart.com/flintlocks.html>)

อนุสาวรีย์คุณหญิงจัน คุณหญิงมุก ที่ภูเก็ต
(<http://www.skn.ac.th/skl/project/anud๙๒/kaew๕.gif>)

๗.๔ คึกเวียงจันทน์ พ.ศ. ๒๓๒๑ สมเด็จพระเจ้าตากสินฯ ทรงไม่พอพระทัย ที่พระเจ้าสิริบุญสาร แห่งนครเวียงจันทน์ไม่ช่วยไทยรบพม่า จึงทรงให้เจ้าพระยามหากษัตริย์ศึกยกทัพทางบกผ่านนครราชสีมา พระยาสุรสีห์ยกพลทางเรือขึ้นตามลำน้ำโขงผ่านเขมร ขุดคลองอ้อมน้ำตกหลี่ผี มาสมทบกับทัพบกที่เมืองจำปาสัก ตีเมืองนครพนม หนองคาย เวียงคุก แล้วยึดเวียงจันทน์ได้ พ.ศ. ๒๓๒๒ อัญเชิญพระแก้วมรกต และพระบาง มาไว้ที่วัดอรุณราชวราราม (ต่อมาอัญเชิญพระแก้วมรกตไปที่วัดพระศรีรัตนศาสดาราม และคืนพระบางให้เวียงจันทน์ในพ.ศ. ๒๓๒๕ สมัยรัชกาลที่ ๑ พ.ศ. ๒๓๗๑ สมัยรัชกาลที่ ๓ กองทัพไทยได้ไปตีเวียงจันทน์ แล้วอัญเชิญพระบางมากรุงเทพฯอีกครั้งหนึ่งแต่ได้ก็ส่งคืนไปเมืองหลวงพระบางเมื่อ พ.ศ. ๒๔๐๘ สมัย ร.๔)

พระแก้วมรกต

พระบาง

(<http://www.bloggang.com/mainblog.php?id=rattanakosin๒๕&month=๒๖-๑๑-๒๐๐๗&group=๒&gblog=๘๘>,
<http://upload.wikimedia.org/wikipedia/th/c/c๒/พระบาง๒.jpg>)

๗.๕ บันทึกของชาวเดนมาร์ก ๒๕ ตุลาคม พ.ศ. ๒๓๒๑ นักพฤกษศาสตร์ชาวเดนมาร์ก ชื่อ เจ จี โจนิก (Dr. Johann Gerhard Koenig) เดินทางจากอินเดียมาประเทศไทย เขียนบันทึกสภาพบ้านเมืองสยาม สมัยสมเด็จพระเจ้าตากสินไว้ในเอกสารชื่อ Voyage from India to Siam and Malacca in ๑๗๗๙ ว่า “เห็นภูเขาร้อยยอด ที่มีทองคำเนื้อดี ผ่านเมืองบางกอกเห็นป้อมที่ฝรั่งเศสสร้างไว้ (ป้อมวิชัยประสิทธิ์ ฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยา) พระเจ้าแผ่นดินประทับอยู่ในพระราชวังหลังป้อม พระราชวังเป็นไม้ มีตำหนักแพสำหรับพระเจ้าแผ่นดินด้วย พระเจ้าตากสินทรงโปรดเรื่องการค้า โจนิกเขียนว่า บางกอก เป็นเมืองที่มีแม่น้ำคั่นกลาง มีป้อมตามริมแม่น้ำ มีเชิงเทินแข็งแรง มีกำแพงล้อมเมือง มีคูเล็กในด้านที่ต่อกับ ที่ราบ มีกองร้อยปืนใหญ่อยู่บนกำแพงนอกป้อม ครั้งนั้นเกิดไฟไหม้เรือชาวจีนลำหนึ่ง พระเจ้ากรุงธนบุรี ทรงบัญชาการดับไฟด้วยพระองค์เอง เขาแล่นเรือขึ้นไปทางเหนือถึงอยุธยา ผ่านค่ายโปรตุเกส และโบสถ์ เซนต์พอลซึ่งถูกไฟไหม้เหลือแต่ซาก เห็นวิทยาลัยใหญ่ของพวกโรมันคาทอลิกริมแม่น้ำ เห็นกรุงศรีอยุธยา เป็นที่รกร้าง กำแพงเมืองแตกร้าง มีคนนำช้างมาเลี้ยง ๕๐๐ เชือก” โจนิกชอบขลุ่ยไทยเพราะมีเสียงไพเราะ

๗.๖ ซื้อปืนจากเดนมาร์ก สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ทรงสั่งซื้อปืนจากเดนมาร์ก จำนวน ๑๐,๐๐๐ กระบอก โดยจ่ายค่าปืนด้วยดีบุก มีการพบปืนใหญ่เดนมาร์กยี่ห้อ Frederiksvaerk อายุราว ๒๐๐ ปี ที่บริเวณป้อมปราการเก่าในสมุทรสาครและสงขลา

๗.๗ ส่งทูตไปเมืองจีน พ.ศ. ๒๓๒๔ สมเด็จพระเจ้าตากสินฯ ทรงส่งทูตคือเจ้าพระยาศรีธรรมราช และพระยามหาอนุภาพนำพระราชสาส์นไปเจริญพระราชไมตรีกับพระเจ้ากรุงจีน หลังจากที่ไม่ได้ติดต่อกันมา ๒๔ ปี ด้วยเรือสำเภา ๑๑ ลำ ที่บรรทุกไม้ฝาง งาช้าง ดีบุก นอแรด ไม้ดำ ไม้แดง และช้าง ๑ เชือก ใช้เวลาเดินทาง ๓๓ วัน เรือสำเภาสยามแล่นไปทางปากน้ำ แต่ติดสันดอนต้องรอน้ำขึ้นสองวัน แล่นทวนลมไปพักยาผ่านสามร้อยยอด พุทไธมาศ เกาะขวาง เขาขุน เกาะกุ่มตุน เกาะทราย เมืองปากน้ำ (ญวน) ปากน้ำญวน เขาช้างข้าม แล้วข้ามทะเลถึงเมืองกวางตุ้ง รวมระยะทาง ๓๐๐ โยชน์ จงตงคูหมู้อี อูปราศ เมืองกวางตุ้งให้ม้าเร็วเดินทางไปขออนุญาตให้ทูตสยามเข้าเฝ้าที่ปักกิ่งใช้เวลาไปกลับ ๒๗ วัน จากนั้นคณะ

ทูตจึงลงเรือไปเฝ้าเคียนหลงฮ่องเต้ ได้รับพระราชทานเลี้ยง คณะทูตซื้ออาวุธ และอุปกรณ์ก่อสร้าง กลับมากรุงสยามเมื่อ พ.ศ. ๒๓๒๕ อุปกรณ์ก่อสร้างดังกล่าว ได้นำมาใช้ในการก่อสร้างพระบรมมหาราชวัง ในสมัยรัชกาลที่ ๑ ด้วย เหตุการณ์เมื่อทูตไทยไปเฝ้าพระเจ้ากรุงจีนนี้ ได้บันทึกไว้ในจดหมายเหตุจีน ชื่อ หวงเฉียวบุ๋ยเหียนทงเค้า เล่ม ๓๔ หน้า ๔๐-๔๑ เรียกประเทศสยามว่า “เสียมหลอก๊ก” หรือ “เสียนหลอกัวะ”

๗.๘ ลี้้นสมัยกรุงธนบุรี พ.ศ. ๒๓๒๔ เจ้าพระยามหากษัตริย์ศึก เจ้าพระยาสุรสีห์ และพระเจ้าลูกยาเธอ กรมขุนอินทรพิทักษ์ (เจ้าฟ้าจุ้ย) ยกทัพไปเขมร เพราะเขมรนำโดยเจ้าฟ้าทะละหะ (มู) ต่อด่านอำนาจของไทยไปฝึกฝักกับญวน กองทัพไทยจึงเข้ายึดเสียมราฐและพระตะบองได้ แต่ทัพของกรมขุนอินทรพิทักษ์ถูกพวกญวนล้อมไว้ที่เขมร

พ.ศ. ๒๓๒๔ เกิดเรื่องวุ่นวายทางกรุงธนบุรี เนื่องจากพระวิชิตรณรงค์ผู้รักษากรุงเก่า ขอผูกขาด ขูดหาทรัพย์สินสมบัติซึ่งมีคนนำฝักดินไว้ที่กรุงเก่าก่อนกรุงแตก โดยจะส่งเงินเข้าหลวงปีละ ๕๐๐ ชั่ง แล้วไปเก็บเงินจากราชฎาที่ไปขูดสมบัติ นายบุญนาค บ้านแม่ลา และขุนสุระไม่พอใจจึงชักชวนชาวบ้านจับพระวิชิตรณรงค์ฆ่าเสีย พระเจ้ากรุงธนบุรีทรงให้พระยาสุรสีห์นำกำลังไปจับพวกบ้านแม่ลา แต่พระยาสุรสีห์ถูกเกลี้ยกล่อมจากน้องชายชื่อขุนแก้ว จนไปเข้ากับนายบุญนาค แล้วยกกำลังจากกรุงเก่าไปกรุงธนบุรี ทำการล้อมวังยึดอำนาจจากสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีและจับกรมขุนอนุรักษสงครามได้เพราะกำลังทหารส่วนใหญ่ส่งไปเขมร พระเจ้ากรุงธนบุรีรับสั่งไม่ให้ต่อสู้ แล้วทรงสละราชสมบัติ ออกผนวชที่วัดแจ้งเมื่อ ๑๐ มีนาคม พ.ศ. ๒๓๒๕ ต่อมาพระยาสุรียอภัย (ทองอิน) หลานเจ้าพระยามหากษัตริย์ศึก ยกกำลังจากนครราชสีมามาร่วมกับทหารมอญของพระยาเจ่ง ยึดอำนาจจากพระยาสุรสีห์ได้ แล้วรายงานเจ้าพระยามหากษัตริย์ศึกที่เมืองเสียมราฐให้ยกทัพกลับมา

เจ้าพระยามหากษัตริย์ศึกเดินทางกลับกรุงธนบุรีแล้วปราบดาภิเษกขึ้นครองราชย์เป็นพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก เมื่อวันที่ ๖ เมษายน พ.ศ. ๒๓๒๕ ทรงตั้งนายบุญนาคเป็นเจ้าพระยาไชยวิชิตผู้รักษากรุงเก่า เอกสารบางแห่งระบุว่าพระเจ้ากรุงธนบุรีมีพระสติฟั่นเฟือนถูกนำไปประหารที่ป้อมวิชัยประสิทธิ์ แต่ก็มีคนเล่าลือกันว่าทรงหนีไปนครศรีธรรมราชได้

พ.ศ. ๒๓๒๕ พระเจ้าจิงกูจาของพม่าถูกปลงพระชนม์ โดยคณะอำมาตย์คือ อะตวนหวุ่น ตะแคงปดุง และอะแซหวุ่นกี้ หลังจากนั้นตะแคงปดุงขึ้นครองราชย์เป็นพระเจ้าปดุง (Bodawpaya พ.ศ. ๒๓๒๕-๒๓๖๒) พม่าส่งกองทัพใหญ่มาตีกรุงสยามใน พ.ศ. ๒๓๒๘ (ศึกเก้าทัพ) พ.ศ. ๒๓๒๙ (ศึกรบพม่าที่ท่าดินแดง) และโจมตีเมืองชายทะเลคือตะกั่วป่า ตะกั่วทุ่ง เมืองถลาง ชุมพร และไชยา แต่ถูกตีแตกกลับไป พ.ศ. ๒๓๖๒ พระเจ้าจังกายเมงราชนัคดาของพระเจ้าปดุงขึ้นเป็นกษัตริย์ ได้ข่าวว่าทางสยามเกิดโรคระบาดจึงเตรียมจะยกทัพเข้ามาตี โดยชวนให้เมืองไทรบุรีร่วมด้วย แต่เกิดเหตุที่เมืองมณีปุระ จนทำให้พม่าวิวาทกับอังกฤษ จึงต้องโอนทหารไปทางตะวันตก

๗.๑๐ บันทึกของทรูปัง

หนังสือทรูปัง

(<http://www.bkkbooks.com/image/Turpin-First-Edition-Siam-History-Books.jpg>)

เหตุการณ์ช่วงก่อนกรุงศรีอยุธยาจะแตกถึงสมัยต้นกรุงธนบุรีนั้น นักเขียนฝรั่งเศส ชื่อ นายฟรังซัว อังรี ทรูปัง (Francois-Henri Turpin) ได้รวมเรื่องตามคำเล่าของบาทหลวงบริโกต์ แห่งวัดนักบุญยอแซฟที่เคยอยู่ในกรุงศรีอยุธยาหลายปี เมื่อกรุงแตก บาทหลวงบริโกต์ถูกพม่าจับตัวไปบางช้างแล้วพาไปเมืองทวาย ต่อมาได้ถูกปล่อยตัวกลับไปปารีส พ.ศ. ๒๓๑๔ (ค.ศ. ๑๗๗๑) ทรูปังเขียนหนังสือชื่อว่า “Histoire civile et naturelle du royaume de Siam et des révolutions qui ont bouleversé cet empire jusqu’en ๑๗๗๐” หนังสือนี้กรมศิลปากร แปลเป็นภาษาไทยจากฉบับภาษาอังกฤษ ใช้ชื่อว่า “ประวัติศาสตร์ไทยสมัยกรุงศรีอยุธยาฉบับทรูปัง” พิมพ์ครั้งแรก พ.ศ. ๒๔๒๒ ทรูปัง เขียนเรื่องเกี่ยวกับสยามไว้หลายเรื่อง สรุปได้คือ นิสัยใจคอของชาวสยาม เป็นคนภาคภูมิใจในชาติ รักขนบธรรมเนียม มีมารยาท อ่อนโยนสุภาพ มีเมตตา ซ่อนความรู้สึก ไม่ชอบพูดมาก มัธยัสถ์ ไม่ชอบหรูหราฟุ่มเฟือย ไม่เห็นแก่ตัว รู้จักพอ ไม่อยากได้สิ่งของต่างๆ เหมือนคนยุโรป นับถืออาวุโส เคารพพ่อแม่ คำสบประมาทของชาวสยามที่เจ็บแสบที่สุด คือ เป็นคนขี้ปด

จุดอ่อนของชาวสยามคือเป็นคนเฉื่อยชาเกียจคร้าน อันแก้มหาย ย่อท้อ ไม่ชอบทำอะไรที่ลำบาก ไม่ชอบทำอะไรที่ยาก ไม่ออกกำลังบริหารร่างกายเพราะทำให้เหนื่อย ดูเหมือนจะมีชีวิตอยู่เพื่อจะกินและสืบเผ่าพันธุ์ คนสยามมักจะเหลาะแหละ จิตใจไม่ค่อยได้รับการฝึกฝน จึงไม่เคยแยกว่าอะไรดีและอะไรที่เลวที่สุด แล้วก็ประพติโดยไม่นึกจะคิดไตร่ตรองหาเหตุผล มักเป็นนายที่แข็งแกร่งไม่ค่อยรู้วิธีบังคับบัญชาคน ชาวสยามมีความเจ็บแค้นสูงเมื่ออับอาย บ้าคลั่งอย่างไม่รู้จักชังใจเมื่อโมโห บางครั้งโหดเหี้ยมทำร้ายกันถึงตาย วิธีประหารชีวิตของสยามแบบต่างๆ นั้นสยดสยองยิ่ง การปฏิวัติที่มีบ่อย ๆ ทำให้คนมั่งมีหลายคนถูกริบทรัพย์จนหมดตัว

คนสยาม มักยอมอ่อนน้อมต่อผู้ยิ่งใหญ่กว่า แต่จะดูหมิ่นคนที่ต่ำกว่าและคนที่ยกย่องเขา บางคนช่างพูดอย่างมีเล่ห์เหลี่ยม อ้างเหตุผลผิดๆ มาดบตาคน เชื่อถือไสยศาสตร์ โชคลาง หมอดู เข้าทรง และคาถาอาคม สตรีสยามมีความเหนียวอายสงบเสีงี่ยม ผู้หญิงสยามทำงานหนัก ทำไร่ไถนา ตัดไม้ และเก็บเกี่ยวข้าว ขณะที่ผู้ชายชาวสยามชอบมีภรรยาหลายคน บางคนอยู่แต่บนที่นอน

ในเรื่องโรคภัยไข้เจ็บนั้น ชาวสยามไม่รู้จักปลูกฝัสดียา หลายคนมีแผลบนหน้าจากฝีดาษ ไม่รู้จักการผ่าตัด ขอบการนวดรักษาโรค มีการใช้ปูที่กลายเป็นหิน ตำกับเหล้าเพื่อรักษาโรคบิด

ด้านอาหารการกิน คนสยามกินอึ่งอ่าง คางคก หนู ไช้เหี้ย ตั๊กแตน กิ้งก่า ตั๊กปลากระเบน ตะขาบปิ้ง และแมลงทุกชนิด ชอบสุบยาฉุน และชอบกินหมากทำให้ฟันดำ ลิ่นชาวสยามนั้นหยาบ สามารถกินปลาเน่าหรือไข่เสียตายโคมได้ ชาวสยามไม่ชอบกินเนื้อสัตว์ แต่ชอบกินไส้สัตว์ มีการทำปุ๋จ๋า โดยเอาเนื้อปูมาสับกับกระเทียมใส่ในกระตองปูแล้วนำไปทอด

ด้านที่พักอาศัย และการแต่งกาย ชาวสยามชอบตั้งบ้านเรือนอยู่ริมน้ำ ส่วนที่ห่างจากแม่น้ำลำคลองจะมีคนอาศัยอยู่น้อย ชอบเดินทางและขนส่งด้วยเรือในแม่น้ำลำคลองมากกว่ารถม้า ไม่ชอบสร้างเมืองชายทะเล ไม่ชำนาญเดินเรือทะเล ใช้ดาราศาสตร์เพื่อทำนายโชคชะตา บ้านชาวสยามสะอาดสวยงาม ฝาบ้านทำด้วยไม้ไผ่ขัดและยกพื้นสูงเพื่อหนีน้ำท่วม มุงหลังคาด้วยใบไม้ใบหญ้า บางบ้านทำด้วยไม้กระดาน ซึ่งต่อชั้นส่วนเข้าด้วยกันทั้งหลังได้โดยไม่ต้องใช้ตะปูสักตัวเดียว

ทหารใส่เสื้อสีแดง พระเจ้าแผ่นดินทรงฉลองพระองค์ทำด้วยผ้าตาดประดับผ้าลูกไม้จากยุโรป วังพระเจ้าแผ่นดินสร้างด้วยอิฐ หลังคายอดแหลมมุงด้วยตึกบก พื้นปูพรมเปอร์เซีย พระเจ้าแผ่นดินใส่หมวกใส่รองเท้าปลายแหลมไม่หุ้มส้น ประชาชนไม่เคยเห็นพระเจ้าแผ่นดิน เพียงออกพระนามก็ถือเป็นการลบหลู่พระบรมเดชานุภาพ ผู้หญิงสยามชอบไว้เล็บยาว

ด้านการปกครองท้องที่ อาณาจักรสยามแบ่งเป็น ๑๐ เมือง คือ ศรีอยุธยา Supthia บางกอก Bangkok พิษณุโลก Porcelon เพชรบุรี Pipli กำแพงเพชร Campine ราชบุรี Rappri ตะนาวศรี Tenasserim นครศรีธรรมราช Ligour กาญจนบุรี Cambouri และนครราชสีมา Concacema

ด้านการป้องกันประเทศ ทหารสยามไม่ค่อยได้ออกรบ ใจไม่กล้า อ่อนแอ ไม่มีระเบียบวินัย ไม่กล้าฆ่าศัตรู อาวุธไม่ดี ขี่ม้าไม่เก่ง ใช้ช้างมากกว่าม้า ช้างของพระเจ้าแผ่นดินได้รับการเลี้ยงดูอย่างดี ม้าสยามรูปร่างไม่งดงามพันธุ์ไม่ดี ดังนั้นจึงต้องนำม้ามาจากต่างประเทศ ทหารสยามกลัวความเหนื่อยยากในการสงคราม เมื่อออกสนามรบจะเอาข้าวใส่กระบุงแบกไปสำหรับกินได้หนึ่งเดือน ถ้าสงครามมีนานและข้าวหมด ทหารมักจะตายเพราะหิวข้าวมากกว่าถูกศัตรูฆ่าตาย

การที่มีน้ำท่วมกับที่มีแม่น้ำตัดกรุงสยามออกเป็นตอน ๆ เป็นปรการที่มั่นคงสำหรับรับการรุกรานจากต่างประเทศ สยามมีเรือรบใช้พายและใบ ๕๐ ลำ หลายลำชำรุด มีปืนใหญ่ที่ไม่มีประสิทธิภาพเพราะขึ้นสนิม ดินปืนที่สยามทำเองนั้นไม่แรงพอ ต้องซื้อดินปืนจากยุโรป คนสยามไม่รู้จักรสร้างป้อมที่ทำให้เมืองมั่นคง ที่บางกอกมีป้อมสร้างโดยฝรั่งเศสสมัยพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ ขณะที่เกิดปฏิวัติในอยุธยามีชาวฝรั่งเศสหนีมายังป้อมนี้ และเมื่อพม่าที่มาต่ออยุธยากลับไป พระยาตากได้เข้ามายึดเมืองบางกอก

มีชาวต่างประเทศมาเป็นทหารรักษาพระองค์ เช่น กองร้อยชาวตาด (Tartars) และชาวอินเดีย สินค้าส่งออกสำคัญของสยาม คือ แร่กำยาน ตึกบก งา ดินประสิว และตะกั่ว สมัยก่อนการค้าของสยามรุ่งเรืองมาก เคยมีเรือเป็นพันๆลำจากจีนและยุโรปมาค้าขาย แต่ปัจจุบันล้าสมัยล้าอย่างหาขาย

ด้านการละเล่น เด็กสยามชอบเล่นลูกข่าง ลูกหนัง ว่าวที่ผูกตะเกียงขึ้นไปตอนกลางคืน ดนตรีสยามมีซอสามสาย ปี่ ขลุ่ย กลอง มีการเล่นหุ่นกระบอก สกา หมากรูก ตะกร้อ คนสยามชอบการพนันชนไก่ แข่งวัวแทนแข่งม้า ชอบร้องเพลงแต่ไม่รู้จักโน้ตเพลง และไม่จดไว้ในตำรา

มิชชันนารีคริสต์หมู่แรกได้แต่งกฎหมายศาสนาเบื้องต้นเป็นภาษาสยามโดยใช้ทำนองเพลงละตินเพื่อจารึกลงในความจำของศิษย์ และวิธีนี้ปรากฏผลดียิ่ง อาชีพนักแสดงละครเป็นอาชีพต่ำต้อย การแสดงมักตลกโปกฮา และมักมีคำลามกสอดแทรกอยู่ ชาวสยามชอบการพนันอย่างยิ่ง ผู้แพ้การพนันยอมขายลูกเมียของตนได้

ด้านการศึกษา การศึกษาสยามขาดวิชาที่ทำให้รู้จักคิดหาเหตุผล คนสยามพยายามจะไม่คิดเพราะความคิดทำให้เหนื่อย

ด้านศาสนา พวกฝรั่งเศสเรียกพระภิกษุในพุทธศาสนาว่า ตาลาปวง (Talapoin) ซึ่งได้มาจากคำว่า ตาลปัตร ที่พระภิกษุถือในมือ เพื่อไม่ให้เห็นสตรีขณะกำลังสวดมนต์

ด้านการยุติธรรม ไม่มีประเทศใดในโลก ที่คนทุจริตจะมีวิธีพลิกแพลงมากเท่ากับในประเทศสยาม ในประเทศนี้ คนที่ชำนาญการในการทำให้คดียุ่ง สามารถทำเรื่องร้ายกลับเป็นดีได้ การลงโทษผู้กระทำความผิดมีหลายระดับ เช่น ตัดหญ้าให้ช้างกิน เอาเม็ดกริดสีระชะ เขียน ดำน้ำลูยไฟ ดอกเล็บ บีบขมับ จนถึงตัดหัวประหารชีวิต

ด้านศิลปะ สยามไม่มีนักวาดรูปตามหลักศิลปะยุโรป เขาวาดแต่รูปสัตว์ประหลาดพิสดาร กับรูปเพื่อผ่นฟุ้งซ่าน ไม่วาดภาพเป็นจริงตามธรรมชาติ ภาพวาดของสยามไม่ได้สัดส่วนงดงาม

เรื่องแร่ธาตุและสมุนไพร สยามมีเปลือกหอยที่ทำปูนขาวได้ มีปูนดำที่ดีกว่าปูนซีเมนต์ มีเหมืองทองคำที่บ้านจันทอม (Chandom) มีบ่อเงิน บ่อตะกั่ว ดีบุก เหล็ก และมีเหมืองเพชรโมรา